

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra krajinné a zahradní architektury

Zachování krajinného rázu a jeho malebnosti

Diplomová práce

Autor práce: Andrea Jasenovcová

Vedoucí práce: doc. ak. soch. Aleš Hnízdil

© 2017 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Zachování krajinného rázu a jeho malebnosti" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne _____

Poděkování

Předně bych ráda poděkovala celé mé rodině, příteli, bratrovi, ale především svým rodičům, za neuvěřitelnou láskyplnou podporu během mých studií na vysoké škole i při psaní této práce. Dále bych velmi ráda touto cestou poděkovala panu doc. ak. soch. Aleši Hnízdilovi, vedoucímu mé diplomové práce, za cenné rady a čas, které mi v průběhu psaní poskytl, za vstřícnost, podporu, ochotu a především za trpělivost, kterou se mnou měl.

Zachování krajinného rázu a jeho malebnosti

Souhrn

Diplomová práce na téma Zachování krajinného rázu a jeho malebnosti, se zabývá, jak už z názvu vyplývá, pozorováním vývoje a proměny krajinného rázu vybrané lokality a následného hodnocení krajiny a krajinného rázu, s ohledem na její malebnost a estetiku, v časovém průběhu od 19. století po současnost.

Jedná se o údolní nivu s řekou Berouňkou jako středobodem a krajinu, která se nachází v okolí chráněné krajinné oblasti Český kras.

Práce zachycuje její historickou podobu a to skrz malířovy obrazy a porovnává ji, jak s historickými fotografiemi, tak se současnými fotografiemi. Dále je tento historický vývoj a proměny krajiny, zachyceny a porovnávány, také z historických map tohoto řešeného období, a dotváří a doplňuje tak celkovou podobu zdejší krajiny.

Literární rešerše vysvětluje a pojednává o jednotlivých pojmech jako je krajina, krajinný ráz, krajinomalba, krajinář. A následně přibližuje historii umění a vývoj krajinomalby i jejích krajinářů. Posledním bodem literární rešerše je pak pojednání o důležitosti vody v krajině, o řece Berouňce a o jejím vzniku, mytologii a samotném působení řeky jako takové, v krajině.

Dále se práce věnuje samotné problematice, vývoji a proměnám krajiny a jejího rázu v povodí řeky Berouňky v okolí chráněné krajinné oblasti Český kras. Historickou podobu této údolní krajiny zde můžeme vidět z krajinomaleb vybraných malířů, a to Stanislava Holečka, Václava Špály a Karla Pokorného, kteří se svou tvorbou i životem datují do období 19. a 20. století. Na přelomu 20. a 21. století, pak tuto krajinu zaznamenávají ve svých dílech umělci: Marko Čermák, Petr Kellner a Jan Dolejš. Dále jsou v práci uvedeny také krajinomalby od různých doplňujících autorů, a tak je dotvořen obraz krajiny, víceméně celého toku povodí řeky Berouňky. Díky právě těmto obrazům, které jsou v práci srovnávány s fotografiemi soudobé podoby krajiny, pak můžeme pozorovat proměnu a vývoj krajiny. Kde si lze všimnout, že tam kde řeka prochází přímo chráněnou krajinnou oblastí Český kras, tam je její krajinný ráz velmi hodnotný a dochovaný. Ano, jsou zde vidět i negativa, hlavně tedy antropogenní činnost, jako je umělá úprava břehů, asfaltové cesty na březích řeky a hlavně působení

zdejších lomů. Tam, kde však řeka touto oblastí neprochází přímo, ale nachází se pouze v jejím blízkém okolí, už jsou vidět negativní proměny krajiny i jejího rázu výrazně podstatněji.

Práce se tedy dále zaměřuje právě na problematičtější oblast této řeky a to v okolí Českého krasu, tedy za jeho hranicemi. Kde jsou v krajinářském řešení, navržena opatření, která by co nejvíce eliminovala negativní změny, které v krajině a jejím rázu vznikly. Jedná se tedy o tyto opatření: rozdělení velkých polí na menší políčka, rozbití jednotvárnosti zemědělských ploch návratem remízků a lineární zeleně, obnovení trvalých travních porostů formou luk či pastvin a spolu s nimi i cestní sítě, aby se do krajiny vrátily linie, oddělující jednotlivé plochy, tedy polní cesty a pěšinky mezi loukami. Dalším důležitým krokem, jak do krajiny vrátit typický krajinný prvek pro Česko, je obnova stromořadí a lineární zeleně lemující povodí řeky Berouňky, ale i cesty a silniční komunikace. Dále pak pro lepší propojení zástavby s okolní krajinou, je důležitá také doprovodná zeleň, která by tento přechod zmírnila.

Výstupem práce je krajinářský návrh rekonstrukce zdejší krajiny, která by představovala ideální podobu této údolní krajiny, svou malebností a estetikou typickou pro krajinu Čech.

Klíčová slova: malebnost, krajinný ráz, obraz, krajina, ochrana krajinného rázu

Conservation of landscape character and scenic

Summary

Thesis on Conservation of landscape character and scenic, as the title implies, deals with observing the development of the transformation of the landscape selected locations of and subsequent review landscape and landscape character, with respect to its scenic over time since the 19th century to the present. This is a valley river Berounka as center of the landscape which is located in a protected area around the region of Český kras. Work captures its historical looks through the painter's images and compares her with historical photographs and with current photographs. Further, is this historical development and transformation the landscape, captured and compared with historical maps this time period, it creates it adds to the overall appearance of the landscape.

Literature review explains discusses the various concepts such as landscape, landscape character, landscape painting and landscapist. Subsequently brings the history and development of landscape painting and its landscapist. The last point of the literature review is then treatise on the importance of water in the landscape, the river Berounka and its creation, the mythology of the river and effect valley with river in the landscape.

Furthermore, the work deals with the issue itself, the development and transformations of landscape and landscape character of nature in the river basin river Berounka and surrounding the protected landscape area Český kras. Based the historical images landscape in valley. Here we can see the landscape paintings selected artists, to Stanislav Holeček, Václav Špála Karel Pokorný, who with their work and life dating back to do the 19th and 20th century. At the turn of the 20th and 21st century, then that landscape recorded in the works of artists: Marko Čermák, Petr Kellner Jan Dolejš. Further, there are also given additional landscape paintings from different authors, so it to complete the picture of a landscape largely watercourse around the river basin Berounka. Now, thanks to these images, which are at work compared with photographs Contemporary Forms of landscape, then we can see the change the development landscape. Where is this river runs directly through the protected landscape area Czech Karst, there is a very valuable landscape character preserved. Yes, are seen here, and we encounter negatives, and mainly influence of anthropogenic activities, such as artificial treatment shores, asphalt

roads on the banks. Of the main effects the local quarries. However, where the river does not pass through this area, and is only in its immediate surroundings, already we are seeing negative changes of landscape and its impact much more substantially.

The thesis is further focused just on the problematic area of the river and up in the nearby Český kras, but only beyond its borders. Where are landscape solutions, proposed measures that what most eliminated the negative changes that in landscape and landscape character arose. It is therefore a this measures: distribution of large arrays on small fields, breaking the monotony landscape and agricultural area, return group greenery and linear greenery, restoring permanent grassland in meadows or pastures, with them the pathes, to make in to landscape return linearity, separating united flat, thus, create landscape with paths among meadows. Another important step, how to do to return the landscape typical landscape element for Bohemia, is the restoration of linear green alleys lined basin Berounka rivers, along to pathes and roads. Furthermore, to better link development with the surrounding landscape is also important accompanying greenery around city that with this transition eased.

The output of work is landscape proposal of the reconstruction of the landscape that would by featured ideal form of this valley landscape, its beauty and aesthetics typical landscape for Bohemia.

Keywords: scenic, landscape character, picture, landscape, protection of the landscap

Obsah

1 Úvod	8
2 Cíl práce.....	9
3 Literární rešerše.....	10
3.1 Krajina.....	10
3.1.1 Jak chápat krajinu a její charakter?	12
3.1.1.1 Co je posvátná krajina?.....	13
3.1.2 Typologie krajiny	14
3.1.2.1 Negativní prvky v krajině	15
3.2 Krajinný ráz.....	17
3.2.1 Prostorová struktura krajiny	18
3.2.1.1 Krajinná patra	18
3.2.2 Prvky v krajině a hodnoty krajinného rázu	18
3.2.2.1 Horizontální struktura krajiny	19
3.2.3 Ovlivnění člověkem - negativní prvky krajinného rázu.....	20
3.2.3.1 Fragmentace krajiny	20
3.2.3.2 Industriální a postindustriální krajina	21
3.3 Utváření a vývoj krajiny a jejího rázu.....	21
3.3.1 Stavba Země a působení krajinoformujících procesů.....	21
3.3.1.1 Endogenní krajinoformující procesy.....	21
3.3.1.2 Exogenní krajinoformující procesy.....	22
3.3.2 Krajinné struktury a utváření krajinného rázu.....	23
3.3.2.1 Primární struktura krajiny.....	23
3.3.2.2 Sekundární struktura krajiny	26
3.3.2.3 Terciální struktura krajiny	28
3.3.2.4 Kvartérní struktura krajiny	28
3.3.3 Historie vývoje krajiny a jejího rázu	29
3.3.3.1 Kulturní historická krajina.....	30
3.4 Krajinomalba – malířství krajiny	30
3.4.1 Historie vývoje krajinomalby	31
3.4.1.1 Krajinomalba 19. a 20. století.....	32
3.4.2 Současná krajinomalba.....	34
3.4.3 Krajináři – malíři krajiny.....	34
3.4.3.1 Technika malby.....	36
3.4.3.2 Barva a prostor.....	36
3.5 Řeka / Voda v krajině.....	36
3.5.1 Mytologie a stručná historie vody a řek	37
3.5.2 O Berounce	38
3.5.2.1 Soutoky řeky Berounky	38
3.5.2.2 Cesta k prameni	39
4 Vybraní krajináři řeky Berounky v okolí Českého krasu.....	40
4.1 Umělec Václav Špála (1885 – 1946).....	40
4.1.1 Tvorba Václava Špály	42
4.2 Vybraní doplňující umělci.....	43
4.3 Obrazy řeky Berounky v okolí Českého krasu od vybraných malířů.....	46
4.4 Doplňující krajinomalby řeky Berounky	57
5 Porovnávání krajiny z krajinomaleb s fotografiemi.....	59
5.1 Shrnutí	66
6 Řeka prostupující krajinou aneb Berounka v okolí Českého krasu	67
6.1.1 Putování po řece Berounce	67
6.1.1.1 Povodně	68
6.1.2 Český kras.....	68
6.1.2.1 Geologické poměry.....	69
6.1.2.2 Proměny v krajině Českého krasu	71
6.1.2.3 Vliv zemědělství na krajinu Českého krasu.....	71
6.1.3 Zhodnocení podkladových údajů a vymezení řešeného území	71
6.1.3.1 Charakteristika území	72
6.1.3.2 Vývoj a proměny krajiny dle historických map.....	73
7 Východiska hodnocení krajiny a jejího rázu	74
7.1 Obraz krajiny a estetické cítění.....	75
7.2 Význam ochrany krajinného rázu.....	75
7.3 Hodnocení krajinného rázu řešeného území	75
7.3.1 Navrhované krajinářské řešení	77
7.3.1.1 Detail navrhovaného řešení	78
7.3.2 Ekonomické zhodnocení.....	81

8	Diskuze	81
9	Závěr	83
10	Seznam použité literatury.....	84
10.1	Elektronické zdroje	85
10.2	Seznam map	86
10.3	Seznam tabulek.....	86
10.4	Seznam obrázků.....	86
10.5	Seznam pohledů do krajiny řešeného detailu	88
10.6	Seznam příloh	88

1 Úvod

Diplomová práce pojednává o proměně přírodního rázu krajiny v povodí řeky Berounky v okolí chráněné krajinné oblasti Český kras, tedy oblasti, svou krajinou velice jedinečnou a malebnou. Zaměřuje se především na pohled skrz malířovy obrazy, které se v průběhu historie staly nesčetnými předlohami krajinomalby, zkoumá je a porovnává mezi sebou navzájem a také s historickými fotografiemi, ale především jsou tyto obrazy porovnávány s dnešní současnou podobou krajiny na fotografiích.

Dané téma jsem si zvolila zejména proto, že mi je nejen tematicky velmi blízké, ale také je mi blízké vybranou lokalitou. Neboť jsem v okolí řeky Berounky v okolí chráněné krajinné oblasti Českého krasu vyrostla, a žiji zde dodnes. Již od malička mám blízko k přírodě a krajině, hlavně pak k lesům a lučným a nivním krajinám, k jejím malebným scénériím a proměnám v denní i roční době. Kreslím od raného dětství a umění mě vždy zajímalo, přitahovalo a hluboce fascinovalo. A když se navíc jedná o spojení přírody, tedy krajiny, s malbou či kresbou, tento zájem se stává dvojnásobným. Mým nejoblíbenějším zachycením aktuální krajiny, je tedy vedle fotografií, především zachycení v podobě kresby či malby.

Proto jsem si vybrala právě tuto jedinečnou krajinu, pozorovatelnou skrz krajinomalby. Jedná se o krajinu, která je velmi oblíbenou a často navštěvovanou a svým krajinným rázem, přírodou a bohatostí rostlinných i živočišných druhů, patří mezi nejkrásnější místa Českého národa.

Hlavním obsahem této práce, je tedy pozorování, porovnávání a konečné hodnocení proměny a vývoje této krajiny i jejího rázu. Zhodnocení negativ i pozitiv a návrh jejich řešení formou projektu rekonstrukce řešené krajiny.

Následující kapitoly jsou zaměřené na problematiku tohoto tématu a v podstatě by se daly rozdělit na tři části: literární rešerši, která seznamuje s tím, co je to krajina a její ráz, krajinomalba (včetně historie) či krajinář a v neposlední řadě pojednává o tom, jak je voda v krajině i v životě lidí důležitá, rozbořem řeky Berounky, její mytologií a vývojem. Na literární rešerši navazuje zhodnocení podkladových údajů, a poté samotný projekt.

Pro lepší vysvětlení dané problematiky jsou všechny použité obrázky vloženy přímo do textu diplomové práce.

2 Cíl práce

Cílem práce je analýza a zhodnocení krajinného rázu, jeho hlavních hodnot a znaků důležitých a charakteristických pro vybrané území v povodí řeky Berounky a okolí Českého krasu. Hlavním cílem je ukázat jedinečnost řešeného území, zaměřeného na charakteristický krajinný ráz, krásu a malebnost problémové lokality a také na důležitost ochrany krajinného rázu.

Rozbor je zaměřený na časovou proměnu krajiny, na pozitivní i negativní změny krajinného rázu s hlavním zaměřením na aspekty malebnosti. Podkladem tohoto rozboru jsou krajinomalby, zachycující lokalitu z několika uměleckých pohledů různých malířů a vzájemné porovnávání jednotlivých děl

a autorů. Důraz je kladen na to, ukázat jedinečnost vývoje území a důležitost jeho ochrany. Navrhnout řešení negativních změn v krajině, jejich částečnou eliminaci či úplné odstranění s ohledem na zachování krajinného rázu zdejší krajiny a navrácení její malebnosti.

Výstupem této práce je vypracovaný návrh projektu, který vychází z vyhodnocení získaných poznatků a vytvoření návrhu rekonstrukce krajiny, kde jsou zhodnoceny pozitiva krajiny a negativa jsou potlačena.

3 Literární rešerše

3.1 Krajina

Pojem krajina je pojmem sám o sobě, neboť má rozsáhle definice, z nichž každá je trochu jiná a záleží tedy na úhlu pohledu, ale i na odborném zaměření, které tuto definici vysvětluje. Každé toto pojetí krajiny se svým výkladem trochu liší, neboť záleží, o jaké se jedná pojetí: geomorfologické, geografické, právní, ekologické, ekonomické, estetické, umělecké, historické či demografické a mnoho dalších.

Také je rozdílné jak vnímá krajinu jednotlivec, skupina lidí či profesí, živočichové i samotné rostliny. Krajina se neustále vyvíjí a proměňuje a spolu s ní živočichové, kteří v ní žijí i rostliny, které v ní rostou.

Mezi člověkem a krajinou existuje posvátná vazba. Země poskytuje svým obyvatelům nejen prostor, obživu a ochranu, ale je i zdrojem energie, inspirace a moudrosti. Příroda je svou podstatou moudrá a lidé, kteří s ní žijí v souladu, se na její moudrosti podílejí. Pokud je ovšem vztah mezi člověkem a přírodou narušen a země je považována jen za zdroj materiálního bohatství, který je volně k dispozici, pak se léčivé energie vytrácejí, inspirace mizí a moudrost ustupuje povrchnosti a pošetilosti. Poznáváním kraje je hledání moudrosti genia loci, ducha místa – neviditelného strážce a ochránce kraje. I obyčejná chůze se stává v přírodě posvátným rituálem, poutí k pochopení hlubšího smyslu života. Abychom porozuměly posvátné knize, kterou je naše země, musíme se jí naučit číst srdcem (Vurm, 2003).

A právě podle srdce působí krajina na každého tak trochu jinak a každý se cítí dobře v trochu jiné krajině, každému se líbí trochu něco jiného. Někdo má rád lesní krajinu, někdo nivní v okolí řek či jezer, někdo horskou někdo naopak kulturní či obytnou.

Některá místa a oblasti krajiny mají určité specifické vlastnosti, které způsobují, že je nám tato krajina bližší než jiná místa a oblasti, že máme právě k této krajině zvláštní vztah. Můžeme hovořit o identitě krajiny. Je to na jedné straně zřejmě obecná vlastnost, kterou lze vycítit z uměleckého zobrazení v literatuře, výtvarném umění nebo hudbě. Na druhé straně je to zcela osobně hodnocená a vnímaná vlastnost vyvolávající skryté významy, vzpomínky a asociace. Taková krajina se bude vyznačovat výrazností a nezaměnitelností krajinné scény (zejména přírodními podmínkami terénu, vody a vegetace) a přítomností viditelných a charakteristických, pro lokalitu typických, stop kulturního vývoje krajiny, jejího osidlování a kultivace (úvozové cesty, stavby a zbytky staveb, křížky, kapličky, vodohospodářské stavby, mosty, rybníky, kamenné zídky, meze, členění pozemků apod.). Identita krajiny je též vytvářena nehmotnými vlastnostmi určitých míst – duchovním významem, symbolickým významem nebo významem historickým. Může se jednat o zvláštní místa v krajině (prameny, skály, jeskyně, balvany,

průrvy a údolí, skalní města, významné vrcholy), místa historických událostí (bitvy, setkání) nebo místa spojená s určitými osobnostmi (paměť krajiny) (Kupka a Vorel, 2011).

Identita krajiny tedy může být dána rázovitostí a nezaměnitelností krajinné scény, přítomností viditelných stop kulturního vývoje či kulturním, historickým či symbolickým významem míst (Kupka a Vorel, 2011).

Jak lze vidět podle výše zmíněných odstavců, je pojem krajina dost subjektivním pojmem a není jednoduché jej vysvětlit. V následujících odstavcích se tedy pokusím shrnout a vysvětlit tento pojem podle některých definic či pojetí.

Obr. č. 1, Svatopluk Máchal (Čilek a kol., 2011).

Typická česká krajina je mírně zvlněná pahorkatina, v jejímž spodním patře nalézáme sídla a zahrady, o něco výš pole a pastviny a úplně nahoře je les a vysoké nebe s bílými oblaky (Čilek a kol., 2011).

Historický vývoj definice krajiny

Pojem krajina je starogermánského původu. V období raného středověku označoval pozemek obdělávaný jedním hospodářem. Krajina byla tedy chápána jako prostor, který mohl člověk vnímat z jednoho konkrétního místa. V češtině je výraz krajina odvozen od slovanského základu krojiti – jako okraj, vzdálená krajina, lem. Jedná se o souvislost s pojmem vlast – vlada, krajina je něco na okraji, což již nespadá pod přímou vládu (Vacek a kol., 2014).

V 80. letech 20. století byla krajina definována, jako konkrétní soustava biotických útvarů, geobiocenóz, hydrobiocenóz a technoantropocenóz. Technoantropocenóza představovala systém vytvořenými lidmi, kde je veškeré sociální, technické a kulturní vybavení důležité pro život člověka. Druhou složkou člověka je prostředí, se kterým je společenstvo ve vzájemné interakci (Vacek a kol., 2014).

Počátkem 21. století začínají stále více převažovat definice krajiny, které poukazují na její biologickou podstatu. Zdůrazňovány jsou vzájemné interakce mezi horninami, vodou, vzduchem, rostlinami, živočichy a člověkem. Dále se klade důraz v krajině na provázanost jednotlivých rozmanitých ekosystémů, které tvoří podstatu krajiny. Nezbytnou součástí krajiny jsou rovněž výtvoři člověka, které mají na její uspořádání větší a větší vliv. Vztah člověka a krajiny je složitý. Člověk vždy byl součástí krajiny a současně ji přetvářel, zároveň krajina přetvářela člověka. Vývoj a perspektiva krajiny souvisí s celkovým vývojem a budoucností přírodních prvků a lidí, stejně tak jako jejich pozitivních a negativních produktů (Vacek a kol., 2014).

Z historického pojetí

V historickém pojetí se jedná o území, jež se po nějakou dobu svérázně vyvíjelo geopoliticky, hospodářsky a kulturně v závislosti na přírodních podmínkách, vyplývající v podstatě ze zeměpisné polohy (Vacek a kol., 2014).

Definice krajiny se liší nejen podle autorů, ale zároveň i podle jednotlivých kultur a národností (Vacek a kol., 2014).

Chápání pojmu krajina v souvislosti s termíny „kraj, krajan“ vede k navození niterního vztahu jedince k místu, kde se narodil, kde prožil své dětství (Vacek a kol., 2014).

Ano a právě to kde člověk vyrostl, kde prožil své dětství nebo jestli jezdil s rodinou či se školou často do přírody, mu i podvědomě definuje tento pojem v dospělosti. Proto je každému blízká „jiná krajina“, pro někoho je to městská, industriální krajina, pro jiného ta, kam jezdil v dětství k babičce a dědovi či kam jezdil se školou na „školu v přírodě“. V každém je tento pojem „krajina“ pevně zabudován, každý si pod tím něco představí. Proto pro někoho nemusí být jednoduché, když celý život žije v přírodě, na venkově, a pak se přestěhuje do městské krajiny či naopak.

Dalo by se říct, že krajina ovlivňuje člověka tak, jak člověk ovlivňuje krajinu. A dnes už je jen velmi málo přírodní a přirozené krajiny, kde není patrný zásah člověka.

Krajina je obrazem lidí, kteří ji obývají (Cílek a kol., 2011).

Právní definice

Dle zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, v aktuálním znění, definuje krajinu explicitně: „Krajina je část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky.“

Dle Evropské úmluvy o krajině (2000), se v kapitole I – Obecného ustanovení, článek 1 - definuje krajina takto:

- a. „Krajina“ značí část území vnímanou obyvateli, jejíž charakter je výsledkem působení přírodních a / nebo lidských činitelů a jejich významných vztahů;
- b. „Krajinná politika“ značí stanovení obecných principů, strategií a orientací, dovolující přijetí zvláštních opatření za účelem ochrany krajiny, péče o ni a její uspořádání kompetentními veřejnými úřady;
- c. „Cíle krajinné kvality“ značí pro danou krajinu formulaci představ obyvatelstva o krajinných podmínkách jejich životního prostoru, formulované kompetentními veřejnými úřady;
- d. „Ochranou krajiny“ se rozumí činnosti pro uchování a udržení významných či charakteristických krajinných aspektů, jejichž hodnota pro krajinné dědictví vyplývá z jejich přirozeného utváření a / nebo z lidských zásahů;
- e. „Péči o krajinu“ se rozumí činnosti, které směřují v perspektivě trvale udržitelného rozvoje k uchování krajiny v dobrém stavu řízením a harmonizací změn, vyvolaných sociálním, ekonomickým a environmentálním vývojem;
- f. „Uspořádání krajiny“ se rozumí zvláště významné činnosti, směřující ke zhodnocení, obnově či tvorbě krajiny.

Cílem této Úmluvy (dle článku 3 – Cíle) je podpořit ochranu a péči o krajinu a její uspořádání a organizovat evropskou spolupráci v této oblasti.

Volná krajina je část zemského povrchu vně zastavěných území sídel, převládající v ní přírodní prvky nad prvky technickými (ČSN 83 9001).

Geomorfologické pojetí

Krajina je pododdělením zemského povrchu, případně vývojově více či méně stejnorodou částí zemského povrchu, vyznačující se určitou strukturou jednotlivých složek této části země a jejich vzájemnými přirozenými vztahy (<http://myslivecke.webnode.cz>).

Geografické pojetí

Krajina je geneticky stejnorodý územní celek uvnitř přirozených hranic s určitou strukturou a s určitým charakterem vzájemných vztahů jednotlivých uvažovaných složek (https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=59020).

„Část zemského povrchu, která podle svého vnějšího obrazu a vzájemného působení svých jevů, tak jako vnitřních a vnějších vztahů polohy, tvoří prostorovou jednotku určitého charakteru a na

geografických přirozených hranicích přechází v krajiny jiného charakteru.“
(https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=63989).

Ekologické (krajinně-ekologické) pojetí

Krajina je systémem přírodních, resp. přírodních a člověkem podmíněných elementů, jejichž vztahy mohou být harmonické či nevyvážené. Předmětem studia v tomto pojetí bývá struktura, funkce a dynamika krajiny (<http://myslivecke.webnode.cz>).

„Heterogenní část zemského povrchu, skládající se ze souboru vzájemně se ovlivňujících ekosystémů, který se v dané části povrchu v podobných formátech opakuje.“
(https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=63989).

Architektonické (funkčně-estetické) pojetí

Obytná krajina je oblast nebo obytné místo znamenající přírodní prostor přímo úmyslně určený nebo utvářený k přírodnímu obývání (<http://myslivecke.webnode.cz>).

Demografické pojetí

V tomto kontextu se krajinou rozumí území obývané určitou populací lidí, vyznačujících se společnými vlastnostmi a znaky, které ji odlišují od populací jiných (etnických jednotek různého stupně, jako jsou rasy, kmeny, národy), (<http://myslivecke.webnode.cz>).

Ekonomické pojetí

Část území, které prodělalo určitý hospodářský vývoj a má do budoucna sloužit k určitému hospodářskému zaměření (https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=63989).

Toto pojetí je projev antropocentrického též egocentrického postoje ve vztahu ke krajině. Podstatou je využívání produkčního potenciálu či pouze prostorového rámce krajiny ve prospěch člověka bez ohledu na ekologické souvislosti a harmonické vztahy v krajině (<http://myslivecke.webnode.cz>).

Urbanistické pojetí

Část území, které se mělo zahrnovat do komplexní úpravy určitého životního prostředí (aglomerace, soubor aglomerací), (https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=63989).

Hygienické pojetí

Část území s vymezenými podmínkami pro člověka
(https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=63989).

Umělecké pojetí

Umělecké pojetí krajiny je spjata s historickým vývojem a s idealizovanou či idylickou krajinou, která je nejen pro každé období různá, ale liší se i pojetím jednotlivých autorů. Dalo by se však říci, že v každém historickém období, byla poutavá – ideální krajina trochu jiná.

Jinak krajinu vnímali v renesanci či baroku, kde byla ztvárňovaná krajina dosti idealizovaná a neodpovídala tedy realitě, jinak v romantismu, který se vyznačuje hlavně osamocenými, temnými scenériemi divokosti krajiny. Jinak tomu bylo i v klasicismu (zachycení už spíše odpovídá realitě), impresionismu, který je typický svým vyjádřením živých barev v krajině a hry světla a stínů, často je zde také zachycována vodní hladina či její odraz. V realismu pak docházelo k pravdivému zachycení aktuální části krajiny, bez jakéhokoliv zkrášlování a idealizace. Období moderního umění přinesl opět jiný pohled na krajinu, kde postupně dochází ke vzdálení se od realistického ztvárnění, až po imaginární surrealismus či abstraktní tvorbu.

Jak lze tedy dle výše uvedených odstavců různých pojetí a definic krajiny vidět, krajinu můžeme definovat dle různých specifik a pohledů a opravdu záleží na tom, kdo je pozorovatel či kdo danou část krajiny hodnotí. Zde bylo jen pár, dalo by se říci nejdůležitějších či nejčastějších, rozdělení krajiny dle různých specifik a odborného zaměření.

3.1.1 Jak chápat krajinu a její charakter?

Krajina je určitý výsek souše, který má nějaký střed, určitou hranici či okraj a uvnitř té hranice leží pole nějakých víceméně jednotných vlastností. Všichni máme zkušenost, že existují různé krajiny, ale že rozdíly mezi nimi spíš cítíme, než abychom je uměli pojmenovat. Putujeme-li po harmonickém rozhraní středních a jižních Čech, víme, že na nějakém místě už je to jiné. Na jižní Moravě zase cestou ze Znojma na sever rozeznáváme, kde končí sušší a slunečnější Znojemsko a kde začíná Vysočina se sněhovými závějemi na silnicích, smrky a bramborovými poli. Krajinu vnímáme celkově, nejenom jak vypadá, ale také jak na nás působí (Cílek a kol., 2011).

Krajina je však víc – zcela reálný základ našich životů i po generace dotýkaný a proměnlivý kus země, který pro nás – její obyvatele – byl vždy předmětem zvláštní péče, úcty a obdivu (Schema, 1996).

Pojem charakter krajiny je pojmem velmi obecným a užívaným v běžné řeči. Vyjadřuje určité vlastnosti krajiny, které tu či onu krajinu odlišují od jiné, nebo které jsou naopak pro různé krajiny společné. V krajinné architektuře a krajinném plánování vyjadřuje tento pojem určitou množinu znaků terénu, vodních toků a ploch, vegetačního krytu a znaků souvisejících s osídlením a hospodářskou činností v krajině. Ve stejné podobě se tato vlastnost krajiny nazývá i v cizích jazycích (Landscape Character, Landschaftscharakter). Charakter krajiny je dán georeliéfem, vodními toky a plochami, vegetačním krytem, osídlením, technickou infrastrukturou a hospodářským využitím krajiny (Kupka a Vorel, 2011).

Neobyčejná rozmanitost přírodních a kulturních podmínek vytváří různorodé obrazy krajiny, přičemž pojmem „obraz“ vyjadřujeme vnější projev vnitřní struktury. Příkladem může být krajina členitých pahorkatin, rybníčních pánví, údolí velkých řek nebo krajina s převažujícím pokryvem lesů, s intenzivním zemědělstvím v nížinách nebo s rozsáhlými plochami sadů, krajina území více či méně urbanizovaných (dokonce urbánních či suburbánních) či industrializovaných (event. postindustriálních) (Kupka a Vorel, 2011).

3.1.1.1 Co je posvátná krajina?

Posvátnou krajinu můžeme definovat jako specifický typ krajiny, která má nějaký transcendentní význam a působí na nás duchovně. Pod pojmem „duchovní působení“ rozumíme, že tento druh krajiny v nás vzbuzuje určité pocity a myšlenky, jež vedou k nějakému hlubšímu usebrání, porozumění, přemýšlení o duchovních věcech a ke smířenému spojování s nějakou nadosobní oblastí (Cílek, 2014).

Charakteristickým rysem duchovních krajin je to, že pocity, které v nás vzbuzují, jsou do značné míry jedinečné a neopakovatelné, a dají se tedy prožít jen na jednom určitém místě či v obvykle menší oblasti. S touto neopakovatelností je pevně spjat fenomén poutnictví. Na určitá místa je nezbytné putovat, protože celkové působení daného místa si nelze představit předem, a to ani poučenou četbou. Jde o něco podobného jako dívat se na reprodukci obrazu nebo na obraz samotný (Cílek, 2014).

K posvátné krajině patří poustevnícká osamělost, zamyšlené soukromí, ale obvykle i daleký výhled a nějaké podzemní či skalní zákoutí. Jinými slovy tato krajina je obvykle kombinací míst veřejných a soukromých. Na veřejných místech se cosi děje, na místech soukromých cosi dozrává. Je zde prostor pro posvátné divadlo i osobní zjevování. Podobně též posvátné krajiny mívají někdy ráz silně navštěvovaných, mediálně populárních oblastí, ale jejich veřejný charakter musí být doprovázen nějakým intimním prostorem, kde poznáváme zevnitř (Cílek, 2014).

Nejjednodušší způsob, jak zjistit, kam by člověk měl jet, je prohlédnout si pár obrázků daného místa, a protože zrak v sobě obsahuje i to, co je zrakem, tak místo si člověka samo přitáhne (Cílek, 2014).

Přijmeme-li tedy, že existuje něco jako duchovní, nehmotná hodnota krajiny, paměť krajiny, genius loci či význam místa, je nutné tento fakt promítnout i do praxe. Zvláště je-li ochrana těchto hodnot zakotvena, alespoň implicitně, i v naší legislativě. Stavební zákon, když definuje cíle územního plánování, hovoří o ochraně a rozvíjení přírodní, kulturní a civilizační hodnoty území, včetně urbanistického, architektonického a archeologického dědictví a o ochraně krajiny jako podstatné složky prostředí života obyvatel a základu jejich totožnosti. Podobně zákon o ochraně přírody a krajiny hovoří o ochraně krajinného rázu, kterým je dle znění tohoto zákona zejména přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti a který je chráněn před činností snižující jeho estetickou a přírodní hodnotu. V obou případech se mimo jiné hovoří o kulturní hodnotě nebo charakteristice krajiny či území (Kupka a Vorel, 2011).

Slovo kultura pochází z latiny a doslova znamená „to, oč je třeba pečovat“ a původně se užívalo pro pěstování kulturních plodin. Tím došlo k posunutí pojmu od obdělávání půdy k pěstění ducha. Dnes se tento pojem používá v různých oblastech a označuje to, co je odkázáno na soustavnou lidskou péči a co by bez ní zaniklo. Slovník cizích slov definuje kulturu jako historicky podmíněný souhrn hmotných a duchovních hodnot vytvořených a vytvářených lidstvem v procesu společenské a historické praxe a charakterizující historicky dosažený stupeň ve vývoji společnosti. V této definici je nutné zdůraznit právě zmínku o souhrnu duchovních hodnot. Toto pojetí se objevuje i v dalších důležitých dokumentech. V roce 2000 byla ve Florencii přijata Evropská úmluva o krajině, od roku 2004 součást našeho právního řádu. V ní se Česká republika zavázala právně uznat krajinu jako základní složku prostředí, v němž obyvatelé žijí, jako výraz rozmanitosti jejich společného kulturního a přírodního dědictví a základ jejich identity. V závěrech 16. zasedání Výboru pro světové dědictví z prosince 1992 v Santa Fé se objevuje jako kategorie kulturní krajiny termín asociativní krajina, která v sobě uchovává hodnoty přírodního prvku na pozadí náboženských, uměleckých nebo kulturních asociací, přičemž materiální složky v takové krajině mohou být nevýznamné nebo mohou dokonce scházet. Pojmy kulturní dědictví krajiny, její identita, náboženské, umělecké či kulturní asociace či historická osobitost místa implikují existenci nehmotné hodnoty, nehmotné paměti krajiny (Kupka a Vorel, 2011).

Posvátné krajiny jsou obvykle vytvářeny výrazným krajinným či vegetačním charakterem, jako je skála, jeskyně, nápadný vrch, neobvyklý pramen či porost pralesního charakteru. Časté je kontrastní uspořádání krajiny – daleký výhled v kombinaci s uzavřenými prostory například skalních zákoutí, stojících kamenů a archeologických ruin. K posvátné krajině prakticky vždy patří nějaká, obvykle

mytická bytost, hrdina či světec, tedy takový druh lidství, které je schopné se dotknout Božího světa (Kupka a Vorel, 2011).

Ne vždy chráníme tu krajinu, která nám přináší užitek, ale téměř vždy jsme citliví ke krajině, kde se cítíme doma a kterou máme rádi. Kulturní antropologové znají celou řadu způsobů, jak dosáhnout onoho pocitu domova - patří mezi ně vytvoření optického a duchovního středu teritoria, vymezení jeho hranic, pojmenování krajiny pomístními názvy a polidštění krajiny pomocí příběhů a pověstí vážících se k určitému místu. Celá záležitost funguje i opačným směrem - pocit domova ztrácíme tam, kde došlo k narušení horizontu, kde nevnímáme hranice (např. stavba dálnice změni mentální mapu krajiny a její vymezení), kde mizí pomístní názvy i lokální příběhy (Cílek, 2005).

Je tedy evidentní, že existuje řada míst, která mají určitý hlubší význam a tím se podílejí na vytváření identity a vlastní totožnosti krajiny. Jsou to místa se vztahem k významným historickým osobnostem či významným historickým událostem, území s mimořádným *geniem loci*, pozůstatky uzavřených částí dějin, představující nezaměnitelnou hodnotu, nesmazatelné znamení a pečeť historicky těmto místům vtisknutou. Velice často jsou tato místa doprovázena dalšími hodnotami hmotnými, památkovými, přírodními či estetickými. Podstata jejich cennosti a významu však tkví hlouběji než v těchto hmotných artefaktech. Většinou mají tato území nějaký typ zákonné ochrany (krajinné památkové zóny, kulturní památky a jejich ochranná pásma, přírodní parky), leckdy však péče o tato místa nespadá či nemusí spadat do režimu legislativy upravující ochranu movitého a nemovitého kulturního dědictví, nejsou prohlášeny ani za kulturní památku, ani nejsou sbírkovým předmětem. Přesto mají pro uchování historické paměti neodmyslitelný význam (Kupka a Vorel, 2011).

3.1.2 Typologie krajiny

Shodnými či podobnými znaky krajinného rázu se vyznačují podobné typy krajiny. Typy krajiny lze vymezit abstrakcí zásadních znaků, které spoluvytvářejí ráz krajiny a to na úrovni oblasti krajinného rázu nebo na úrovni skupiny míst krajinného rázu (krajinný prostor). Vymezením určitých typů a popsáním jejich společných a rozdílných vlastností se zabývá typologie krajiny. Typologie krajiny vytváří praktický podklad pro ochranu, ale i tvorbu krajinného rázu. Vymezení typů by totiž mělo sloužit k identifikaci znaků, které jsou pro rázovitost nejvíce důležité a jejichž změnou nebo zánikem by mohlo dojít k podstatné změně rázu krajiny. Vymezení typů proto slouží ke sjednocení názorů při identifikaci znaků a hodnot krajinného rázu a při klasifikaci jejich významu, což je v hodnocení krajinného rázu nebo hodnocení míry vlivu záměrů na krajinný ráz velmi obtížná úloha (Kupka a Vorel, 2011).

Krajinu lze rozdělit dle mnoha typologií. Nejjednodušší členění je na krajinu přírodní, kulturní a devastovanou (Vacek a kol., 2014).

Přírodní krajina

Přírodní krajina je útvar, který se vytváří působením přírodních, abiotických a biotických krajinotvorných procesů bez ovlivnění antropogenními faktory. V současné době lze konstatovat, že na celé planetě Zemi je jen obtížné nalézt místa, která nejsou ovlivněna antropogenní činností. V České republice lze přírodní krajinu nalézt např. v Boubínském pralesi (Vacek a kol., 2014).

Přísně vzato na světě již neexistuje žádné místo bez ovlivnění antropogenních činností, protože člověk vždy nějakým způsobem ovlivňuje okolní krajinu, ať už úmyslně či neúmyslně. Neboť neustále dochází ke změně kvality ovzduší, změně klimatu, vymizení některých živočišných a rostlinných druhů

Obr. č. 2, Krajina (autor, 2006).

v přírodě, to vše je globálním problémem, ke kterému člověk přispívá, ať už více či méně, svojí činností.

Když tedy pomineme tyto antropogenní širokospektrální vlivy, lze považovat za přírodní krajinu či přírodě blízkou krajinu např. pouštní, pralesní, vysokohorskou.

Kulturní krajina

Hlavním znakem kulturní krajiny není samotná přítomnost lidí, ale kvalita této přítomnosti a styl, jakým člověk na krajinu působí. Synonymem pro kulturní krajinu v Evropě je často obdělávaná země. Jedná se o úzkou kooperaci zemědělců s přírodou. Harmonická kulturní krajina je druhově bohatá. Vyznačuje se velkou přirozenou biodiverzitou, rozmanitostí planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů a jejich společenstev (Vacek a kol., 2014).

Kulturní krajina byla až do 19. století typická zemědělskou a lesnickou činností. V některých

regionech zůstala až do dnešních dob převaha těchto činností a průmyslová výroba ráz krajiny poznamenala minimálně (Vacek a kol., 2014).

Obr. č. 3, Svatopluk Máchal (Cílek a kol., 2011). Tradiční kulturní krajina byla plná lidí. Říká se, že dnešní zemědělec byl tím prvním, kdo ztratil vztah ke krajině, protože už přes ni jezdí jenom v traktoru (Cílek a kol., 2011).

Devastovaná krajina

Devastovaná krajina je výrazně ovlivněna lidskou činností, která působí velmi negativním způsobem. Lidská činnost zanechává v krajině a jejím rázu často nenapravitelné škody (Vacek a kol., 2014).

Obr. č. 4, Těžba hnědého uhlí (Vacek a kol., 2014).

Těžba nerostných surovin představuje závažný zásah do krajiny (Vacek a kol., 2014).

3.1.2.1 Negativní prvky v krajině

Po roce 1989 došlo k výraznému zvýšení dopravy z důvodu nárůstu počtu osobních automobilů, ale rovněž z důvodu přesunu přepravy zboží z železnice na silniční dopravu. To si vyžádalo rozvoj silniční komunikační sítě, která vytváří liniové stavby, které při nevhodném vedení v krajině představují významný negativní prvek (Vacek a kol., 2014).

Obr. č. 5, Silniční komunikační sítě, liniové stavby, jako významný negativní prvek v krajině (Vacek a kol., 2014).

Z hlediska dřívějšího vývoje krajiny jsou dálnice nepřirozené. Poznáme to podle toho, jak jsou oproti dřívějším silnicím nudné. Obcházejí města, jsou rovné, málokdy respektují krajinu, udržují si určitou nivelitu, a tak terén prorážejí průkopky a zavázejí valy. Dálnice stavíme pro užitek a ne pro krásu, a tak podle toho vypadají – obvykle jako strohá, necitelná technická díla, kterým se místní lidé více či méně oprávněně brání. Navíc je často budují technokraté s ústy plnými ekologie, ale bez vůle ke kompromisu. Temné hučení nesoucí se po ránu na vzdálenost přes dva kilometry, zvýšená a lidskému zdraví často nebezpečná úroveň oxidů dusíku, ozónu a dalších kontaminantů; fragmentace krajiny i dálnice jako neprostupná bariéra, jež víc rozděljuje, než spojuje – to jsou hlavní důvody dálniční nenávisti. Dálnice navíc přibližují zapadlé krajiny a otevírají je nejenom dalšímu rozvoji, ale také kořistění. Nejkrásnější krajiny jsou chráněné svou nedostupností a naopak neexistují nepoškozené krásné krajiny tam, kam vede dálnice (Cílek a kol., 2011).

Nejedná se tedy o odmítnutí dálnice, ale o to, jak ji začlenit do krajiny, aby škodila co nejméně, když už se bez ní neobejdeme (Cílek a kol., 2011).

Dřeviny náspu mohou být osázeny místními druhy anebo je dokonce možné svahů dálnice využít jako refugia ohrožených druhů (Cílek a kol., 2011).

Celkově je nutné říct, že bez dálnice už nemůžeme být, ale že by se jejich množství mělo omezit na nezbytnou dálniční kostru a dál se nerozšiřovat (Cílek a kol., 2011).

Obr. č. 6, Velmi významný negativní prvek představující nákupní centra (Vacek a kol., 2014).

Rovněž se rozvíjí služby. Především je nutno zmínit obchod a telekomunikace. Na okrajích měst vznikají nákupní centra s rozsáhlými parkovacími plochami. Telekomunikace vnášejí do krajiny nové výškové prvky reprezentované stožáry antén mobilních operátorů (Vacek a kol., 2014).

Za specifický a velmi negativní vliv na krajinu je nutno považovat proces suburbanizace, který lze charakterizovat jako prorůstání měst do krajiny (Vacek a kol., 2014).

Jako nekolonizaci můžeme označit masovou víkendovou migraci frustrovaných obyvatel města nazpátek do přírody po roce 1960 - často z „města domů“ do „města chat“. Zatímco chalupářství dokázalo ve většině případů ochránit rozpadající se vesnice a dobře udržované vesnické domy se opět stávají centry postupně vznikajících stálých komunit, tak chatařství zničilo jedny z nejkrásnějších koutů středních Čech – dolní Sázavu a Povltaví i dolní Berounku (Cílek a kol., 2011).

Dnes jsme svědky další kolonizace. Nejde již o chaty, ale o rodinné domy a mnohde o honosná sídla obehnaná kamennou či betonovou zdí. Trvalé bydlení si vynucuje novou infrastrukturu, nákupní střediska, benzinové pumpy, školy... A co hůře, krajina se plní obrovitými sklady s vjezdy pro kamiony,

betonovými parkovišti, odstavnými plochami. Je zapotřebí omezovat další zástavbu mimo hranice dnešních sídel a podporovat a zlepšovat výstavbu v intravilánech obcí a měst. Osud české krajiny je víc než v rukou ochranářů v rukou architektů, urbanistů a tvůrců územních plánů (Cílek a kol., 2011).

Dnes je nemyslitelné, že by průměrně bohatý člověk složil svůj majetek do jedné truhlice či skříně, jak to bylo běžné ještě před druhou světovou válkou. Stejným způsobem, jako se naše domovy zaplnily věcmi a nábytkem, se zaplnila naše krajina různými kůlnami, garážemi a přístavbami, jež vesměs obsahují polofunkční haraburdí. A něco podobného platí o automobilech - nejenom znečišťují ovzduší, ale hlavně zabírají místo pro lidi nebo pro stromy. To hlavní, co bychom potřebovali, je změna konzumního vzorce chování směrem ke společnosti, jež bude potřebovat méně věcí, a tedy méně energie, a pak bude produkovat méně odpadů. Zatím se však můžeme bránit dalším rozvojem veřejné dopravy a regulací automobilového provozu. V následujícím století budou velká města procházet různými krizemi, na jejichž řešení budou vynakládány miliardy - např. na stavbu dlouhých vodovodních přivaděčů, dálničních obchvatů apod. Je však jednodušší investovat do důstojného a atraktivního života na vesnici, a tím předcházet problémům ve městech (Cílek, 2005).

Kromě neustále se rozšiřujících sídel v krajině, jsou negativním prvkem krajiny také skládky.

V moderním pojetí je skládka stavbou sloužící k trvalému uložení odpadů, která musí vyloučit únik cizorodých látek do horninového prostředí, povrchových a podzemních vod a částečně také do ovzduší. To platí nejen pro období provozu skládky, ale také pro „zbytek časů“.

Nedílnou součástí dobře vedené skládky je etapa jejího uzavření a rekultivace (Cílek a kol., 2011).

Jako další negativní prvek v krajině považuji v poslední době neustálé zvětšování zemědělských ploch v krajině a zcelování jednotlivých polí do velkých nekonečných lánů, kde se pěstují monokulturní plodiny.

Obr. č. 7, Dnešní intenzivní zemědělství je typické zcelováním polí do velkých lánů (Vacek a kol., 2014).

Dále pak ubývání zeleně ze zemědělské krajiny (vymizení solitér, ubývání liniové zeleně zejména alejí doprovázející silniční komunikace či vodní toky, úbytek skupinové zeleně či větších ploch jako remízků). A neustálé ubývání lesních porostů.

3.2 Krajinový ráz

Krajinový ráz je úzce spojen s pojmem „krajina“, doplňuje a dovysvětluje jeho podstatu. Krajinový ráz je to, co vytváří určitou specifickou krajinu a jeho zachování je tedy velmi důležité. Následující odstavce definují tento pojem a blíže přispívají k jeho pochopení.

Jedním z hlavních atributů každé krajiny je její ráz. Krajinový ráz je historicky proměnlivá veličina vždy úzce spjatá s vývojem lidské společnosti (Vacek a kol., 2014).

Slovo „ráz“ je více „české“, má však také poněkud odlišný význam, který cítíme z odvozených slov „rázovitý“ či „svěrázný“. Ráz krajiny vyjadřuje její odlišnost, zvláštnost. Pojem „krajinový ráz“ je však díky zákonné úpravě petrifikován v odborné terminologii jako terminus technicus (Kupka a Vorel, 2011).

Ráz krajiny je významnou hodnotou dochovaného přírodního a kulturního prostředí a je proto chráněn před jeho znehodnocením. Je dán specifickými rysy a znaky, které vytvářejí jeho odlišnost a jedinečnost. Ráz krajiny vyjadřuje nejenom přítomnost pozitivních jevů a znaků, ale též kulturní a duchovní dimenzi krajiny (Vacek a kol., 2014).

Tyto znaky mají dvojí charakter. Je to na jedné straně přítomnost určitého jevu a jeho význam ve struktuře přírodních nebo civilizačních složek a na straně druhé vizuální projev takového jevu v krajině scéně, přičemž vizuální projev (uplatnění v krajině scéně) může vytvářet estetické hodnoty, harmonické měřítko a harmonické vztahy v krajině. Smysl slovního spojení ráz krajiny tkví významově především v rovině vizuální a estetické. Většina návštěvníků bude ráz krajiny vnímat jako obraz krajiny nebo krajinovou scénu (Landschaftsbild, Landscape Scene), která na člověka působí emocionálně (prostorové formy, tvary prvků, barevnost, vůně, zvuky) i rozumově (hodnocení jednotlivých jevů, myšlenkové asociace a vzpomínky) (Kupka a Vorel, 2011).

Pojmu „krajinový ráz“ odpovídá pojem „charakter krajiny“, který je vyjádřený především morfologií terénu, charakterem vodních toků a ploch, vegetačního krytu a osídlení (Vacek a kol., 2014).

V České republice je řada zákonů, které popisují pojem krajinový ráz. Jeho přesná definice je však uvedena v zákoně č. 114 / 1992 Sb., O ochraně přírody a krajiny, pod § 12, ve znění:

Ochrana krajinového rázu a přírodní park

- (1) Krajinový ráz, kterým je zejména přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti, je chráněn před činností snižující jeho estetickou a přírodní hodnotu. Zásahy do krajinového rázu, zejména umístování a povolování staveb, mohou být prováděny pouze s ohledem na zachování významných krajinových prvků, zvláště chráněných území, kulturních dominant krajiny, harmonické měřítko a vztahy v krajině.

Úrovně krajinového rázu	Charakteristiky krajinového rázu
Biofyzikální - primární krajinové složky	Geologické
	Geomorfologické – typy a tvary reliéfu
	Klimatické
	Půdní
	Hydrologické
	Vegetační
	Krajinový pokryv
	Flóra, fauna, biodiverzita
Kulturní - sekundární krajinové složky	Využití ploch
	Technologie obdělávání půdy a obhospodařování krajiny
	Tvory pozemků, rozhraní, komunikace, sídla a další artefakty
	Prostorový vzor využívání krajiny
	Zrnitost a mozaikovitost krajiny
	Historie, dědictví a paměť krajiny
Spirituální a estetické - terciární krajinové složky	Tradice a ochrana
	Socioekonomické a demografické aspekty
	Vnímání a zkušenost
	Estetika a krása
	Genius Loci a Genius Regionis

Tab. č. 1, Uspořádání charakteristik krajinového rázu do skupin (Vacek a kol., 2014).

- (2) K umístování a povolování staveb, jakož i jiným činnostem, které by mohly snížit nebo změnit krajinový ráz, je nezbytný souhlas orgánu ochrany přírody. Podrobnosti ochrany krajinového rázu může stanovit ministerstvo životního prostředí obecně závazným právním předpisem.
- (3) K ochraně krajinového rázu s významnými soustředěními estetickými a přírodními hodnotami, který není zvláště chráněn podle části třetího zákona, může orgán ochrany přírody zřídit obecně závazným právním předpisem přírodní park a stanovit omezení takového využití území, které by znamenalo zničení, poškození nebo rušení stavu tohoto území.

Ráz krajiny patří k hodnotám, které spoluvytvářejí identitu každého národa. Česká krajina ve své rozmanitosti a mnohotvárnosti vyniká specifickými rysy, které jí propůjčují vlastní podobu, zvláštnost, jedinečnost a identitu. Krajinový ráz je především kategorií vizuální (Vacek a kol., 2014).

Krajinový ráz není žádný nový pojem. Jeho ochrana byla řešena již v období první republiky. V roce 1920 byl vydán tzv. přidělový zákon, který poukazoval na nutnost chránit ráz krajiny. Paradoxně ochranu krajinového rázu předepisoval v roce 1948 tzv. scelovací zákon. Ve výsledku byl krajinový ráz tím zákonem ovlivněn spíše negativně (např. změna půdorysné a prostorové struktury krajiny, rušením protierozních mezí, stromů, keřů, zornováním luk atd.) (Vacek a kol., 2014).

3.2.1 Prostorová struktura krajiny

Krajina jako specifický případ prostoru je z fyzikálního hlediska trojrozměrnou částí přízemní atmosféry Země, která je vyplněna různými objekty – v našem případě krajinnými prvky. Každý ví, že prostorovými souřadnicemi jsou výška, šířka a délka (v případě krajiny označovaná „hloubka“). Analýza prostoru jako jakéhosi „nekonečného trojrozměrného akvária“ se všemi souřadnicemi stejnocennými však platí v newtonovské fyzice. Interpretace krajiny jako našeho životního prostředí probíhá individuálními psychickými procesy a uplatňují se při tom mj. tato elementární pravidla:

1. Výška prostoru je podvědomě srovnávána s lidskou postavou stojící, sedící či ležící.
2. Šířka prostoru je mimoděk vztahována k šířce rozpažených rukou.
3. Hloubka prostoru je podvědomě poměřována možnostmi pohybu člověka – pěšáka.

Takto je vnímání tří objektivních souřadnic prostoru modifikováno psychofyzickými nároky člověka: Krajina nemusí vždy sloužit lidskému pohybu, ale vždy je vnímána podle potenciálních pohybů pěšího člověka. Pro vnímající subjekt (jedince, sociální skupinu, národ) je prostor téměř vždy ohraničen nějakým vizuálně postižitelným okrajem, trojrozměrnost však může zahrnout některou souřadnici v nekonečno (z fyzikálního hlediska v „nekonečnu“): oblačné nebe nad městem nebo pohořím, „bezhraničný“ horizont mořské hladiny, „nekonečná“ poušť (Löw a Míchal, 2003).

Prostorová struktura jako trojrozměrné těleso, je obvykle popisována složkou vertikální a horizontální, čas je popisován časovou osou současnou (recentní) a budoucí (trendy budoucího vývoje). Funkcionální struktura krajiny je v popisovaném území. Intenzity krajinoformujících procesů jsou určovány rozmístěním a rolemi stavebních jednotek krajiny, přičemž některé krajinné jednotky jsou zdrojem hmoty a energie, jiné akceptorem, tj. mají schopnost hmotu a energii akumulovat, jiné mají pro krajinoformující procesy funkci iniciační, případně regulační (usměrňující) (Vacek a kol., 2014).

3.2.1.1 Krajinná patra

Česká krajina připomíná schodiště. Má krajina opravdu patra? Na první pohled poněkud neobvyklá představa, ale krajina, a zvláště ta středočeská, opravdu patra má. A nejen patra, ale i schodiště, která vedou z jednoho poschodí do druhého. Krajina je totiž v podstatě stavba zbudovaná z různých hornin v průběhu věků a modelovaná odnosnými silami – výmolnou (erozní) i nánosnou (akumulační) činností vody, větru a mrazu i vnitřními silami Země, které tuto stavbu porušují a modelují (Cílek a kol., 2011).

Všechna tato patra se vyznačují určitým krajinným koloritem, od luhů a písčitých borů i starých ramen Polabí přes suché úrodné plošiny pokryté rozlehlými lány polí a pestrou mozaikou menších lesů, polí, luk a dědin ve vyšších pahorkatinách až po horské lesy Brd. Méně nápadné, nicméně však významné, jsou rozdíly ve vývoji půd a ovšem i podnebí, což mělo od pravěku vliv na stav osídlení. Zejména prostřední patro – suché plošiny – se změnilo v kulturní zemědělskou krajinu již před sedmi tisíci lety, zatímco třeba vysoké Brdy zůstaly neosídlené dodnes (Cílek a kol., 2011).

3.2.2 Prvky v krajině a hodnoty krajinného rázu

Charakter krajiny vyjadřuje vlastnosti krajiny projevené ve vizuálně vnímané krajinné scéně a též skryté ve významu a cenosti přítomných jevů. Charakter krajiny je fenoménem, který se vyznačuje dvěma důležitými vlastnostmi. Je to proměnlivost a neopakovatelnost. Neobyčejná rozmanitost přírodních a kulturních podmínek se projevuje v různých podobách obrazu krajiny – vnějšího projevu vnitřní struktury přírodních a kulturních prvků, struktur a procesů. Důvody proměnlivosti a neopakovatelnosti charakteru krajiny tkví v přítomnosti a nepřítomnosti určitých znaků, v jejich vizuálním projevu, výraznosti a jedinečnosti, v jejich kombinaci a prostorových vztazích. Poznání podstaty charakteru krajiny je obtížně uchopitelné. Přesto se jeho vyjádření věnuje literatura, výtvarné umění, hudba i věda, např. estetika. Způsobů identifikace znaků, hodnot a vizuálně vnímaných vlastností krajiny v praxi krajinného plánování, krajinné architektury a urbanismu se věnuje řada autorů a v dnešní době již existuje mnoho prací věnovaných hodnocení krajinného rázu určitých území nebo u posouzení míry vlivů navrhovaných záměrů na krajinný ráz (Kupka a Vorel, 2011).

Za hodnoty krajinného rázu, které je třeba chránit, si většina z nás představí krajinu, ve které hlavní roli hraje příroda – kopce, údolí, lesy, skupiny stromů, aleje, meze, louky, pole, potoky, řeky, rybníky nebo jezera. Tato „příroda“ se v našich představách vybavuje buď bez staveb, nebo s velmi harmonickým vztahem zástavby a krajinného rámce. Je to krajina, která představuje harmonii a uklidnění, odpočinek a uvolnění od neklidu a starostí. V krajinné scéně oceňujeme soulad přírodního prostředí a zástavby, soulad zemědělského využití s podmínkami, které krajina poskytuje, oceňujeme harmonii života člověka v prostředí, které jej obklopuje. Takový harmonický vztah ale není příliš častý (Kupka a Vorel, 2011).

Důvody proměnlivosti charakteru krajiny tkví v přítomnosti a nepřítomnosti určitých znaků, v jejich vizuálním projevu, výraznosti a jedinečnosti, v jejich kombinaci a prostorových vztazích (Kupka a Vorel, 2011).

3.2.2.1 Horizontální struktura krajiny

Horizontální struktura krajiny představuje vztahy mezi jednotlivými, vedle sebe seřazenými, plochami krajiny (elementy, komponenty, objekty). Jedná se o pohled, který je vnímán očima ptáka ve směru kolmém nebo šikmém k povrchu zemskému. Jednotlivé horizontálně členěné prvky se začleňují nejčastěji do kategorií z hlediska krajinného krytu nebo využití (Vacek a kol., 2014).

Z horizontálního hlediska je strukturální dělení krajiny soustředěno na vymezení jednotlivých hlavních složek, které dělíme na krajinnou matici, krajinné enklávy (dílní plošky) a krajinné koridory tvořené například liniemi cest, vodních toků, mezí, větrolamů a podobně (Vacek a kol., 2014).

Obr. č. 8, *Prostorová struktura krajiny – matrix, plošky a koridory (Vacek a kol., 2014).*

Krajinná matrice, matrix

Krajinná matrice je převládající, nejvíce zastoupený a zároveň prostorově nejspojitější typ krajinné složky. Matrix má rozhodující úlohu v řízení toků energie, hmot a informací v krajině. Charakteristickým znakem krajinné matrice je její relativně převládající plocha a spojitost (jedná se zpravidla o plochy, které spojitě obklopují jiné krajinné elementy) a její dominantní vliv na dynamiku krajiny. V přírodních nebo přírodě blízkých krajinách je určení krajinné matrice zpravidla jednoduché a nejčastěji je tvořena odpovídajícími klimaxovými společenstvy. V kulturní krajině bývá krajinná matrix nezřetelná a její vymezení může být velmi obtížné, proto jsou původní klimaxová společenstva nahrazována převládajícími zemědělskými nebo lesními kulturami, které můžeme definovat jako společenstva ve stádiu blokované sukcese. Krajinná matrix může být rovněž v kulturní krajině definována jako plochy s převládajícím druhem užití. Spojitá krajinná matrice může v konkrétním prostoru působit jako fyzická bariéra oddělující od sebe ostatní krajinné složky, biokoridor umožňující migraci organismů nebo, v případě kompaktních rozsáhlých krajinných matic, ostatní krajinné složky vzájemně izolovat a vytvářet takzvané biologické „ostrovy“. Z hlediska plánování krajiny je krajinná

matrice nejvíce zastoupeným prvkem, který utváří celkový vzhled krajiny a je proto nutné jí věnovat značnou pozornost (Vacek a kol., 2014).

Krajinné enklávy (plošky)

Krajinné enklávy představují v daném krajinném měřítku nelineární plošnou část krajiny, která se svým projevem zřetelně odlišuje od okolní krajinné matrice. Jednotlivé krajinné enklávy se vzájemně odlišují z hlediska parametrů, jako je plocha, tvar, struktura, původ, typ přechodu (velikost ekotonu) a dynamiky jejich vývoje. Krajinné enklávy mají, vedle významných a nezastupitelných ekologických funkcí, rovněž vliv na vizuální vnímání krajiny. Obohacují matici o nové pohledové vjemy a vnášejí do krajiny pestrost. Jejich plánování musí odpovídat základním vlastnostem jednotlivých složek, aby byla v krajině umožněna jejich udržitelnost a plnění ekologických funkcí (Vacek a kol., 2014).

Z hlediska původu můžeme enklávy dělit do různých skupin. Z hlediska přírodních a přírodě blízkých krajin jsou významné enklávy disturbanční, které vznikají jako přirozený důsledek rozvratu původního klimaxového biotopu abiotickým nebo biotickým činitelem. Může se jednat o větrnou kalamitu, požár, povodeň, kůrovcovou kalamitu... Po odeznění disturbanční události procesem sukcese, krajinné enklávy směřují zpět do klimaxového stavu původní krajinné matrice. Zdrojové enklávy správněji enklávy azonální, jsou vázány na odlišné stanovištní podmínky a liší se od podmínek krajinné matrice. Nejčastěji se jedná o rozdílné hydrologické podmínky (např. výška hladiny podzemní vody), ale rovněž mikroklimatické podmínky, parametry reliéfu, úživnost půd obsah stopových prvků v horninovém prostředí. Enklávy introdukované vznikají cíleným působením člověka, který do matrix vnáší plochy introdukovaných nebo stanoviště nepůvodních druhů. Vznik enkláv efemerních (pomíjivých) nebo epizodických je podmíněn krátkodobými změnami prostředí, jakými jsou například krátkodobé zamokření nebo zaplavení pozemků (Vacek a kol., 2014).

Důležitou charakteristikou je rovněž tvar enklávy a její ohraničení, které mají vliv jak na její vnímání v krajině, tak i plnění ekologických funkcí. Tvar a ohraničení enklávy určují zejména intenzitu interakce enklávy s krajinnou maticí nebo jinou krajinnou enklávou. Tvar enkláv ovlivňuje při stejné ploše délku hranice. Nejkratší délku hranice má kruh, nejdelší pak protáhlý tvar, který může v extrémních případech získat vlastnosti koridoru. Dalším parametrem je charakter hranice, která může být ostrá (například kontakt dvou zemědělských pozemků), zřetelná nebo pozvolná. Při hranici enkláv dochází k míšení jejich společenstev a vznikají druhově bohatá společenstva, která nazýváme ekotop. V závislosti na délce a typu hranice vznikají různé druhy ekotopových (okrajových) stanovišť s charakteristickými společenstvy, které se liší jak od společenstev krajinné matrice, tak i společenstev typických pro enklávu a zpravidla zvyšují biologickou diverzitu krajiny (Vacek a kol., 2014).

Z hlediska vizuálního vnímání krajiny vnáší plynulé přechody do krajiny estetický a harmonický rozměr (Vacek a kol., 2014).

Krajinné koridory

Krajinné koridory je možné v daném krajinném měřítku považovat za lineární prvky, které se svým charakterem po obou stranách odlišují od základní krajinné matrice. Jejich funkce je značně specifická. Jedná se zejména o umožnění a usměrnění pohybu bioty, bariérový, případně selektivně bariérový účinek, propojení krajinných enkláv, působení na okolní matici, od které se koridor výrazně odlišuje, poskytnutí útočiště, případně i trvalých existenčních podmínek některým druhům, zvýšení prostupnosti krajinou a estetická funkce. Podle podoby se koridory dají rozdělit na liniové, pásové (širší pruhy s vlastním vnitřním prostředím) a proudové (podél vodních toků), (Vacek a kol., 2014).

Propojením krajinné matrice s enklávami prostřednictvím krajinných koridorů vznikají krajinné sítě, které zajišťují komunikaci mezi jednotlivými enklávami a mají tak zásadní vliv na toky hmoty a energie v krajině v podobě migrace organismů. Důležitými parametry ovlivňující kvalitu krajinných sítí jsou charakteristiky koridorů (délka, šířka, souvislost), počet uzlů sítě (zpravidla krajinné enklávy) a jejich charakteristiky (plocha, tvar), které společně vytváří hustotu krajinné sítě (Vacek a kol., 2014).

3.2.3 Ovlivnění člověkem - negativní prvky krajinného rázu

V krajině se uskutečňuje mnoho funkcí, které souvisí s osídlením, bydlením, rekreací, výrobou, s technickou infrastrukturou. Socioekonomické procesy, které probíhají v městské a příměstské krajině, na území měst, městeček a vesnic, v prostorech aglomerací nebo ve volné venkovské krajině, do ní vnášejí své trvalé stopy. Rámec života člověka tak vedle přírodního prostředí spoluvytvářejí četné technické prvky a struktury. Je to přirozené, protože obraz krajiny se vždy vyvíjel společným působením socioekonomických, kulturních a přírodních procesů. Nové prvky, které člověk do krajiny přinesl, mají však velmi rozdílnou podobu. Mohou to být architektonické objekty, které jsou skutečnými uměleckými díly – díla historie, jakými jsou zámky, hrady a poutní kostely i díla současnosti jako architektonicky cenné rozhledny, vysílače, jezy či mosty. Siluety měst a obcí v krajině se však značně změnily. Mění se měřítko jednotlivých staveb (halové objekty obchodních zařízení a skladů), celků zástavby, rozsah zastavěných ploch vůči plochám volným (problematika suburbanizace) (Kupka a Vorel, 2011).

Měřítko krajiny je pozměněno velkoplošnou strukturou krajiny, kterou vytvořily velké scelené plochy orné půdy. Do krajiny též přibyla řada nových prvků, které mají vysloveně technický charakter. Jsou to stavby, které symbolizují různé fenomény naší doby – dopravní spojení nebo informační a

komunikační technologie. V krajinné scéně se objevily výrazné linie silnic, dálnic a železnic, stožáry hlavních tras velmi vysokého napětí, věže a stožáry telekomunikačních zařízení, větrné a fotovoltaické elektrárny. Existují názory, že takto změněný obraz krajiny vyjadřuje ducha naší doby, že se jedná o nezbytné zásahy do krajiny, o zásahy, které jsou potřebné a proto v krajině nejenom přirozené, ale někdy i esteticky působivé. To je v mnoha případech pravda – ne každá nová výstavba znamená újmu krajinnému rázu. Kvalitní architektura nebo dokonalé technické dílo řešené s ohledem na krajinu, vytvářející harmonii nebo úměrný a působivý kontrast, může přispět ke vzniku estetických hodnot a může si vytvořit ke krajině harmonický vztah. Na všechny tyto okolnosti pamatuje zákonné pojetí krajinného rázu. Ráz krajiny může být ovlivněn civilizačními složkami, prvky a jejich vlivy a právě z tohoto důvodu může být i chráněn. Povětšinou však jeho ochrana v tomto kontextu uplatňována není a to proto, že území postrádá některé důležité aspekty krajinného rázu, které jsou předmětem ochrany – estetické hodnoty, harmonické měřítko a harmonií vztahů v krajině (Kupka a Vorel, 2011).

3.2.3.1 Fragmentace krajiny

Málokdo z nás by chtěl žít na opuštěném ostrově. Mnohým organismům však tento osud připravujeme častěji, než by se snad mohlo zdát (Cílek a kol., 2011).

Krajina protkaná cestami, vedoucími na všechna pěkná místa, se nám jeví jako vlídná a přátelská. Pro jiné organismy tomu ale může být právě naopak. Krajinou vedou nejen úzké pěšiny, ale i širší šterkové a asfaltové cesty, silnice a dálnice, průseky elektrických vedení, železniční tratě, vodní kanály a samozřejmě ploty a zdi různých druhů. Některé organismy se přes tyto liniové stavby a objekty neumějí nebo nechtějí dostat; stávají se pro ně nepřekonatelnou překážkou. Původní velké plochy různých

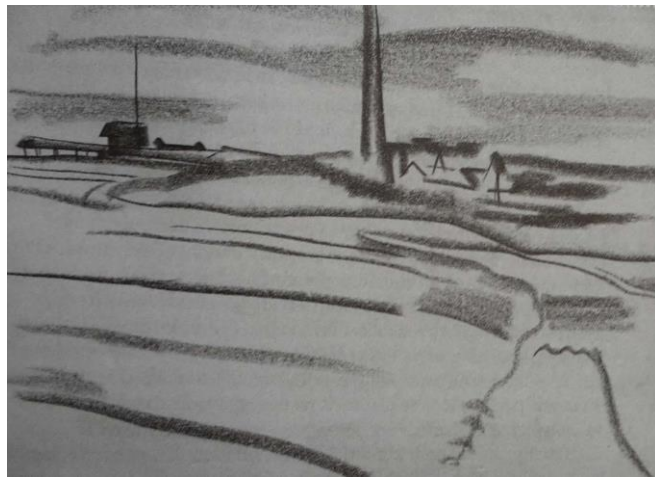

Obr. č. 9, Cesta (autor, 2015).

stanovišť se v naší krajině tímto způsobem rozpadají na menší a menší víceméně izolované ostrůvky. Vězni těchto ostrůvků mají omezený areál k pohybu a životu, omezené množství potravních zdrojů, omezený výběr pohlavních partnerů. Výsledek je nasnadě; jejich populace jsou početně slabší, mnohem ohroženější a náchylnější k vyhynutí (Cílek a kol., 2011).

3.2.3.2 Industriální a postindustriální krajina

Fenoménem industriální přírody je možné definovat jako přírodu vyvíjející se pod silným a převládajícím vlivem industriální činnosti a obvykle začínající od počátečního, „nulového“ stavu kolonizace holých ploch, jakými jsou odkaliště, haldy a bývalé průmyslové plochy. Takto vymezená industriální příroda je odlišná od přírody zarůstajících lomů tím, že lomy bývají často obklopeny více či méně přirozenými porosty, zatímco industriální plochy jsou obvykle téměř úplně denaturalizované a odříznuté od okolních systémů pásy komunikací a budov. Industriální příroda je obvykle nejzajímavější

ranými sukcesními stadii, která se velmi rychle mění – v mnoha případech se jedná o tak dynamický systém, že jeho změny od ohavné skládky po zajímavé „stepní stádium“ a posléze opět nezajímavý křovinatý les ani nepostřehneme (Cílek a kol., 2011).

Obr. č. 10, Industriální krajina, Svatopluk Máchal (Cílek a kol., 2011).

3.3 Utváření a vývoj krajiny a jejího rázu

Žádná krajina na světě se nevyvíjí náhodně, ale její vývoj je řízen, ne-li přímo určován řídicími krajinnými faktory a podmínkami, které působí na dané území různými intenzitami a nejsou v prostoru ani v čase konstantní. Tyto faktory a podmínky vytváří metastabilní rovnovážné stavy, které jsou udržovány po dobu působení jejich relativně konstantních intenzit. Změna intenzity kteréhokoliv faktoru nad přípustnou mez se může projevit změnou krajiny, ale především změnou krajinného rázu a jeho charakteru. Dojde k ustanovení nové metastabilní rovnováhy v krajině (Vacek a kol., 2014).

Krajinné procesy lze hrubě dělit na tvořivé a destruktivní. Tvořivé procesy jsou takové, které do krajiny vnášejí novou hmotu a zpravidla vytvářejí „hrubé“ tvary. Destruktivní procesy mohou být obecně charakterizovány odnosem hmoty z krajiny a zaoblováním tvarů. Obě skupiny krajinných procesů jsou zpravidla velmi pozvolné a z hlediska délky lidského života jen velmi obtížně pozorovatelné jevy. Přesto lze některé velmi rychlé krajinné procesy pozorovat, naštěstí zcela výjimečně, při incidentálních geologických procesech „tvořivého“ charakteru, jako je sopečná činnost nebo „destruktivní“ procesy reprezentované seismickými jevy, skalním řícením nebo povodněmi. Z hlediska

lidské společnosti jsou však všechny tyto procesy považovány za hrubě destruktivní a devastující (Vacek a kol., 2014).

3.3.1 Stavba Země a působení krajinných procesů

Země se utvářela přibližně po dobu 4,6 miliardy let, jak jsme se učili už na základní škole. A krajina a její ráz, se utvářela spolu s ní. Krajina se neustále mění a vyvíjí a spolu s ní i krajinný ráz, jež ovlivňují procesy vnitřní (endogenní) a vnější (exogenní), v neposlední řadě pak krajinný ráz, okolní krajinu i přírodu ovlivňují také lidské krajinné procesy (činnost člověka).

Endogenní krajinné procesy, jsou procesy, které ovlivňují jevy ve svrchní zemské kůře a plášti, a projevují se zejména pohyby tektonických desek (ty ovlivňují utváření hor a údolí, vznik zemětřesení, tsunami a sopek).

Exogenní krajinné procesy, jsou procesy, které ovlivňuje sluneční záření, gravitace a otáčení Země kolem své osy (což má vliv na podnebí a počasí, vání větrů a oceánské proudy).

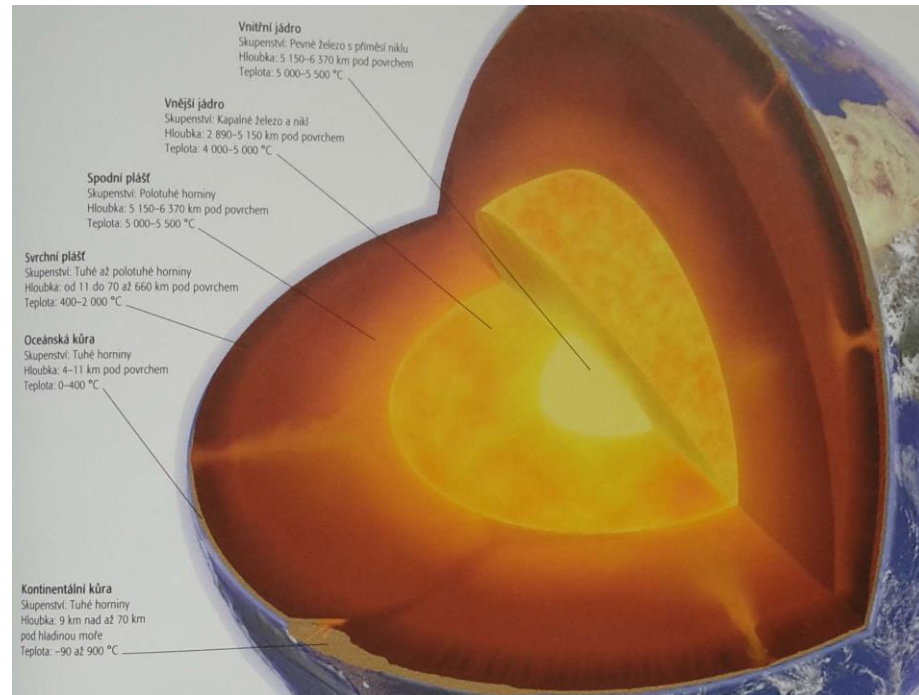
Lidské krajinné procesy, působí na krajinu a krajinný ráz spíše negativně, narušují přírodní procesy a rovnováhu v krajině (negativní je zejména působení průmyslové, těžební či zemědělské činnosti v krajině).

3.3.1.1 Endogenní krajinné procesy

Země je dynamická planeta, která obsahuje obrovské množství potlačené energie. Tato energie se uvolňuje na povrchu – někdy pomalými dlouhodobými procesy, jako je tvorba hor, ale také dramatickými událostmi, jako jsou sopečné erupce a zemětřesení (Hart-Davis, 2009).

Dnes se soudí, že vnitřek Země je rozvrstven dvojím způsobem: chemicky a mechanicky. Co do chemického složení je rozdělen na jádro, plášť a dva typy kůry – kontinentální a oceánskou. Z mechanického hlediska sestává vnější slupka Země nejen z kůry, ale také z nejhornější vrstvy svrchního pláště. Společně tvoří tuhou a lámavou hmotu zvanou litosféra, o níž se dnes ví, že je rozlámána na desky (Hart-Davis, 2009).

Vytvoření deskové tektoniky – syntézy starší hypotézy „kontinentálního driftu“ s novými objevy, jako je rozpínání mořského dna – znamenalo nejvýznamnější krok vpřed v geologii 20. století. Podle této teorie je tuhá vnější slupka Země složena z několika částí, zvaných litosférické desky, které se pomalu přesunují v důsledku globálních procesů odehrávajících se v nitru planety. S ohledem na děje, k nimž dochází na rozhraních desek, dokázala vysvětlit i mnoho další jevů, například jak vznikají hory a proč se zemětřesení vyskytují tam, kde se vyskytují. Desková tektonika tak vnesla revoluci do způsobu, jakým nahlížíme na Zemi a na procesy, k nimž na jejím povrchu dochází (Hart-Davis, 2009).

Obr. č. 11, Vrstvy Země (Hart-Davis, 2009).

Rozlišují se tři základní typy rozhraní: divergentní (desky se od sebe vzdalují), konvergentní (desky se pohybují k sobě) a transformní (desky kloužou podél sebe). Pozorováním i teoreticky bylo zjištěno, že všechny typy jsou spojeny s vysokou seismicitou (výskytem zemětřesení), (Hart-Davis, 2009).

Před deskovou tektonikou byly mnohé teorie o tom, jak vznikají hory, složité a poněkud nepřesvědčivé. Teorie deskové tektoniky naopak poskytla přímý a přesvědčivý soubor vysvětlení. Ukázala, že vyzdvižení zemské kůry potřebné pro vznik hor je výsledkem tlaků způsobených pohyby desek. Tyto tlaky jsou největší blízko deskových rozhraní a vrcholu dosahují v místech, kde se následkem pohybu desek kontinenty čelně srážejí. Tlaky vyvolávají v horninách kůry dva základní efekty: vyvrásnění, kdy se vrstvy hornin vyboulí do vlnám podobných tvarů, a vznik zlomů, když se bloky v místě soustředěného tlaku kůry lámou a postupují podél zlomové plochy. Následující eroze vyzdvižené kůry vytváří hory a údolí. Zvláštním procesem, který může vést ke vzniku hor a údolí, je pokles (Hart-Davis, 2009).

Když přibližující se desky způsobí kolizi, již se účastní oceánská litosféra, mohou vznikat sopky (Hart-Davis, 2009).

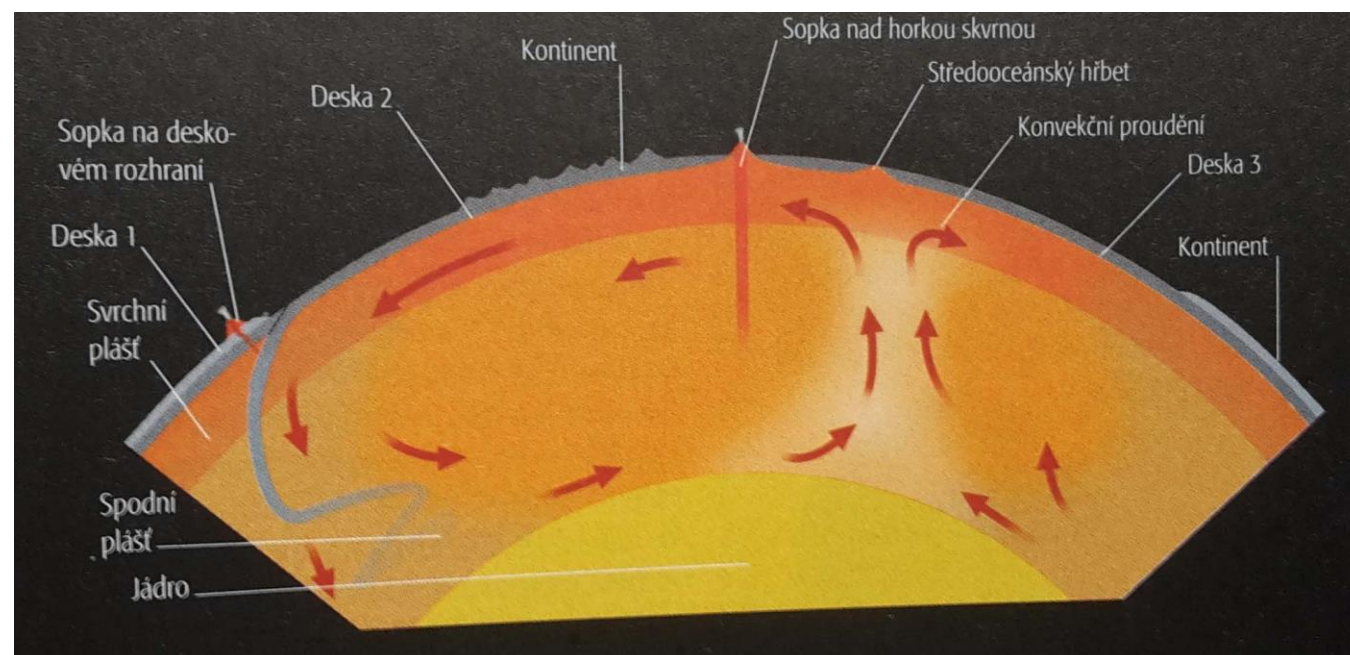
Výskyt zemětřesení je po celém světě vázán na desková rozhraní. Zemětřesení je způsobeno prudkým uvolněním napětí v horninách. Seismické vlny se rozdělují na podpovrchové (též objemové), které se šíří nitrem Země, a povrchové, které putují kůrou. Největší zemětřesení se obvykle vyskytují na konvergentním nebo transformním deskovém rozhraní, v místech kde se desky nemohou vůči sobě plynule pohybovat. Jestliže ohnisko otřesů leží pod dnem oceánů, vznikne vlivem náhlého vyzdvižení části oceánské kůry tsunami (Hart-Davis, 2009).

3.3.1.2 Exogenní krajinnotvorné procesy

Topografie tenké vnější vrstvy (kůry) Země je nesmírně rozmanitá, od vrcholků hor, které jsou tak vysoko, že zde téměř není kyslík, po roviny, údolí a hlubokomořské příkopy. Existují dva odlišné typy kůry – pevninská a oceánská. Pevninská kůra tvoří všechny hlavní části souše a dna mělkých moří, ale větší část zemského povrchu je tvořena kůrou oceánskou, Voda se čtyřmi hlavními oceány a mnoha menšími moři je převažujícím rysem naší planety; velká část pevniny je navíc tvarována činností řek (Hart-Davis, 2009).

Zemská atmosféra, povrchová voda a souš vytvářejí společně v jednotlivých částech světa charakteristické podnebí a chod počasí. Velký vliv na podnebí mají zejména oceány, pokrývající zhruba 70 procent zemského povrchu, které přenášejí teplo od rovníku do chladnějších oblastí a uvolňují do atmosféry značné množství vodní páry (Hart-Davis, 2009).

Obr. č. 12, Litosférické desky (Hart-Davis, 2009).

Pevninu můžeme rozdělit do několika klimatických oblastí podle průměrné teploty a množství srážek a podle druhu vegetace. Podnebí ovlivňuje nejen zeměpisná poloha, ale také nadmořská výška

nebo vzdálenost od oceánu (Hart-Davis, 2009).

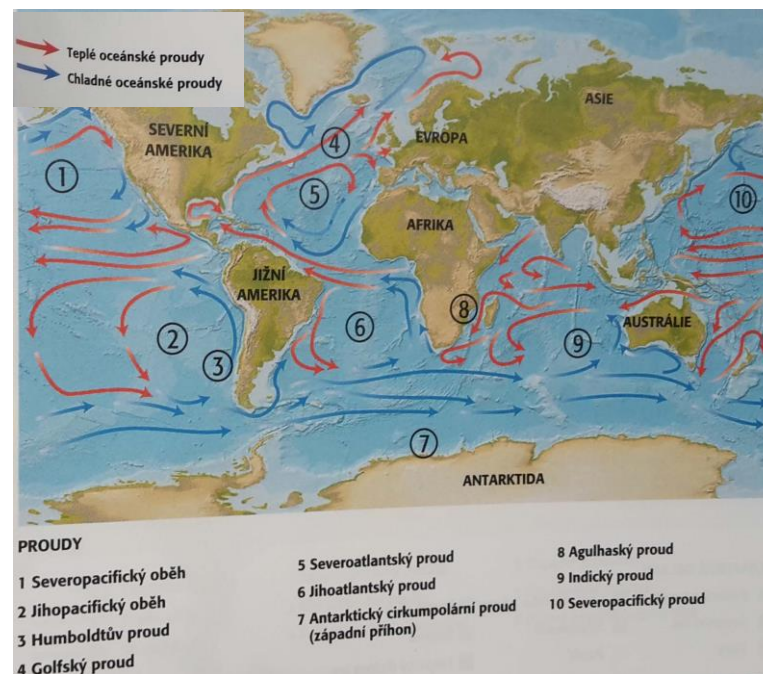
Na pólech má vzduch vysoký tlak a nízkou teplotu; na rovníku má vzduch nízký tlak, ale vyšší teplotu. To společně s otáčením Země okolo osy, vytváří předvídatelný globální systém teplých a chladných větrů (Hart-Davis, 2009).

Voda v oceánech je neustále v pohybu, silné proudy cirkulují jak u hladiny, tak pomaleji ve velkých hloubkách. Povrchové proudy jsou poháněny větry, ale jejich směr je ovlivněn také otáčením Země okolo své osy, stavbou

Obr. č. 13, Větry (Hart-Davis, 2009).

oceánských pánví a tvarem pobřeží. Na severní polokouli cirkulují po směru hodinových ručiček, na jižní polokouli je tomu naopak. Okrajové proudy na východní straně oceánů jsou převážně chladné a pohybují se směrem k rovníku; proudy na západní straně bývají teplé a směřují od rovníku (Hart-Davis, 2009).

Obr. č. 14, Oceánské proudy (Hart-Davis, 2009).

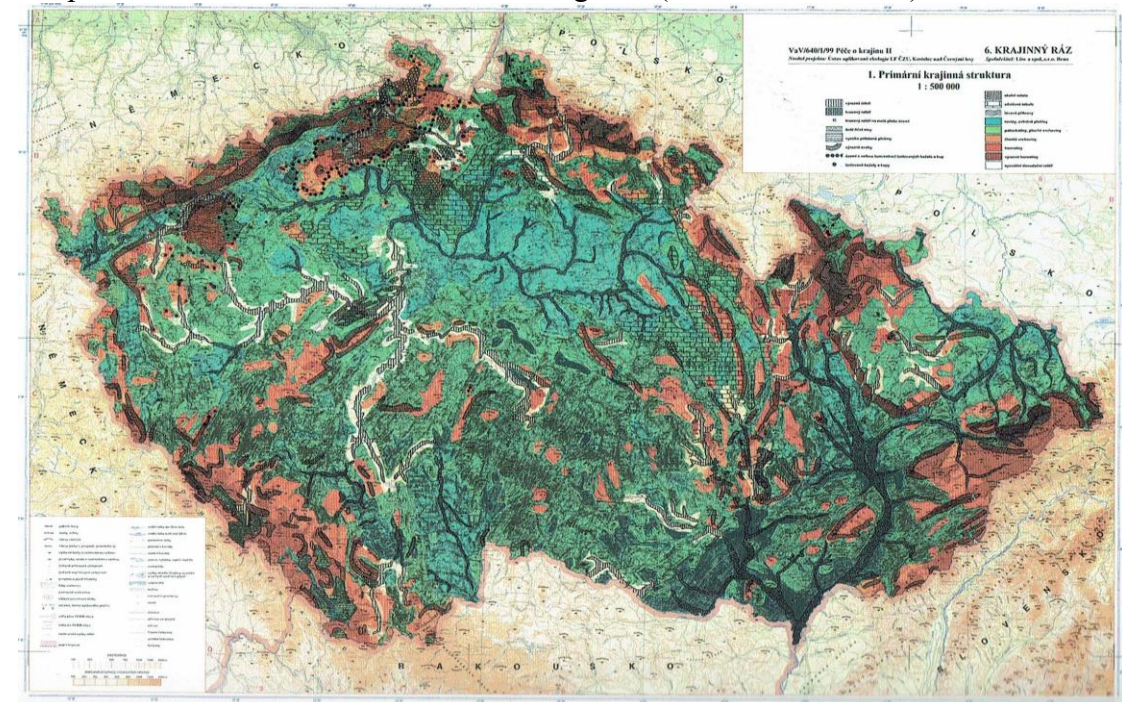
3.3.2 Krajinné struktury a utváření krajinného rázu

Tento pohled odpovídá chápání krajiny jako geosystému, kde je struktura krajiny členěna dle charakteru zkoumaných geografických prvků (geokomponentů) na primární, sekundární, terciální a kvartérní úroveň (Vacek a kol., 2014).

Primární (prvotní, minulá) vrstva je tvořena převážně fyzickou-geografickými prvky. Studovány jsou zejména abiotické prvky geosystému – geologická stavba a substrát, půda, reliéf, vodstvo a ovzduší. Náleží sem i půdní fauna a flora. Sekundární (druhotná, současná) struktura je tvořena prvky využití území a materiálními výtvoři člověka. V rámci této struktury se výzkum orientuje na antropicko – biotické komplexy, které se analyzují po stránce reálné vegetace, biotopů živočišstva, využití země, technicko – urbanistické struktury apod. Terciální struktura je tvořena prvky socioekonomické sféry, které zahrnují nehmotné zájmy, projevy a důsledky činnosti společnosti a jednotlivých odvětví v krajině, limity, rozvojové motivy a projevuje se i demografickými a sociálními parametry území – např. ochranné režimy v území, environmentální či vlastnická omezení apod. Kvartérní (spirituální) struktura vyjadřuje symbolický prostorový vzor, emocionálně přijímaný jako genius loci krajiny daný jak imaginárními, tak skutečnými událostmi (Vacek a kol., 2014).

3.3.2.1 Primární struktura krajiny

Primární struktura krajiny je tvořena komponenty, které tvoří relativně původní a trvalý základ pro ostatní struktury, které člověk doposud nezměnil, nebo změnil jen velmi málo. Jedná se zejména o horninové podloží, reliéf, klima, vodstvo, ovzduší a půdu. Do primární struktury jsou řazena rovněž původní rostlinná společenstva, která se však na území ČR prakticky nevyskytují. Ve výzkumech krajiny je nahrazována potencionální nebo rekonstruovanou vegetací (Vacek a kol., 2014).

Obr. č. 15, Primární struktura krajiny (Löw a Michal, 2003).

Geologické poměry

Složení flóry i ráz vegetace jsou v českých zemích výrazně ovlivňovány geologickým podkladem, jehož působení usměrňuje jednak utváření zemského povrchu – reliéf, jednak podnebí jako jeden ze základních faktorů vývoje půd. Rozhodující vliv mají chemismus a fyzikální vlastnosti hornin a zemin, nikoli jejich stáří nebo úložné poměry, které v tomto směru mají jen podružný význam (Neuhäuslová a kol., 1998).

Na geologické stavbě českých zemí se podílejí dvě základní jednotky – Český masiv, který buduje celé území Čech a větší severozápadní část Moravy a Slezska až po čáru Znojmo-Hranice-Ostrava, zatímco zbylou část Moravy vyplňují na jihovýchodě Západní Karpaty. Základ Českého masivu tvoří pevné skalní horniny krystalinika, proterozoika a staršího paleozoika včetně spodního karbonu, které jsou zvrásknené a zčásti přeměněné (Neuhäuslová a kol., 1998).

Geomorfologická stavba - reliéf

Reliéf krajiny do značné míry usměrňuje vliv vlastností hornin, které budují jednotlivé oblasti. Základní geologické jednotky českých zemí se na první pohled liší svým vnějším vzhledem (Neuhäuslová a kol., 1998).

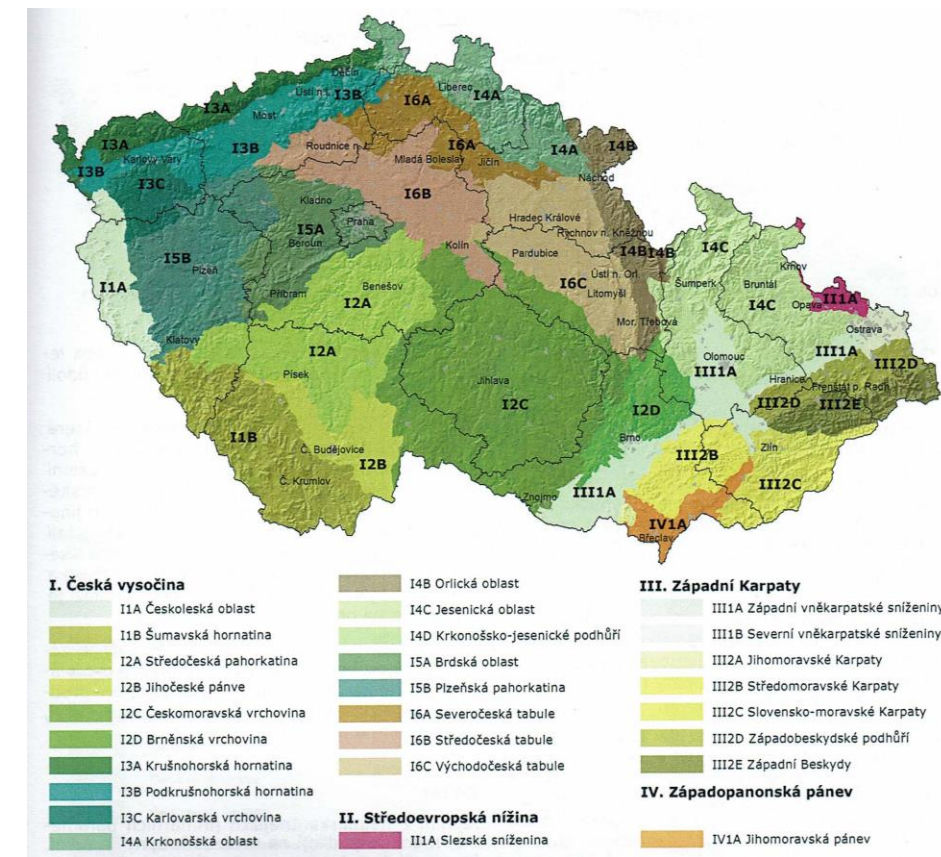
Z hlediska geomorfologické stavby nalezneme na území ČR dva velmi odlišné celky: Český masiv (zahrnuje celé Čechy a severozápadní část Moravskoslezské oblasti) a Karpaty (které tvoří jihozápadní část Moravy a Slezska) (Vacek a kol., 2014).

Jedním z nejmarkantnějších primárních parametrů, které se podílejí na vzhledu krajiny, je reliéf. Konkrétní georeliéf je tvořen soubory tvarů – typy reliéfu, které charakterizují víceméně omezené území se stejným vzhledem a stejnou genezí, závislou na horninách a jejich uložení, na stejném souboru geomorfologických pochodů a stejné historii vývoje (Vacek a kol., 2014).

Podoba reliéfu podstatně usměrňuje působení podkladu, dešťových srážek, vzdušného proudění i místního klimatu. Ploché povrchy umožňují vytvoření hlubších zvětralin s širokou škálou pokryvů. Naopak členitý reliéf, zejména ostře zaříznutá meandrující údolí nebo strmé vrcholy usnadňují projevy podkladu a ovlivňují vzdušné proudění, apod. Reliéf se tak v důsledku podílí na rozmístění vegetace v krajině (Vacek a kol., 2014).

Reliéf silně ovlivnil i úložné poměry některých útvarů. Zatímco zvrásknené a zlomovou tektonikou postižené horniny starších útvarů vytvářejí krajiny ovlivněné kromě vlastností příslušných hornin i těmito pochody, zhruba vodorovně uložené horniny české křídly vystupují jako stupňovina s plošinami tvořenými jednotlivými souvrstvími nebo tabulovými horami (Neuhäuslová a kol., 1998).

Geologický podklad (horninové podloží) působí na živý svět dvojím způsobem. Chemické vlastnosti podloží ovlivňují úživnost a vývoj půd, na nichž je závislá struktura vegetace. Fyzikální vlastnosti (jako puklinatos, tepelný režim) mají vliv na vodní režim, mikroklima, rhizosféru, ... (Vacek a kol., 2014).

Obr. č. 16, Geomorfologické členění České republiky (Vacek a kol., 2014).

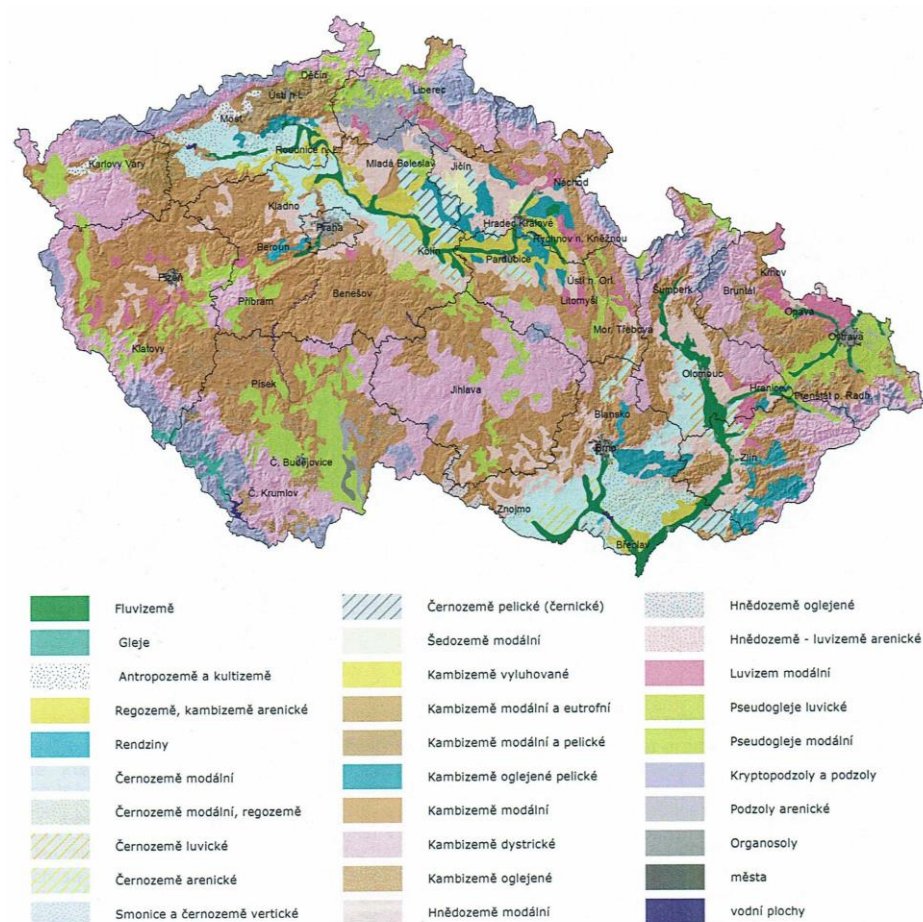
Půdy

Půdy představují složitý útvar, na jehož vzniku se podílí jak geologický podklad a reliéf, tak podnebí i sama živá příroda, především vegetace, takže jde i příklad zpětné vazby mezi činiteli neživé a živé přírody. Vzhledem k pestré geologické stavbě, činnosti terénu i lidským zásahům do přírodních ekosystémů, které v krajinách prvotního zemědělského osídlení trvají až sedm tisíciletí, je půdní kryt českých zemí značně pestrý. Proto je třeba omezit se jen na základní rysy půdních poměrů, především na rozsah hlavních půdních jednotek, doplněný údaji o některých specifických půdách výrazně ovlivňující složení flóry i ráz vegetace (Neuhäuslová a kol., 1998).

Základní půdní jednotkou je půdní typ, například černozem, hnědozem, fluvizem... Půdní typy se dále dělí na půdní subtypy, například černozem, modální, černozem arenická... (Vacek a kol., 2014).

Nejrozšířenějšími typy půd jsou hnědě zbarvené půdy lesů od planárního do montánního stupně. V termofytiku a nižších teplejších oblastech mezofytika, např. na Křivoklátsku, jsou to různé variety kambizemí (hnědých půd) ovlivněné úživností matečných substrátů. Ještě výše, při horní hranici submontánního stupně, převažují chudé kambizemně dystrické, směrem do montánních poloh přecházejících do kambizemních podzolů. Ty pokrývají většiny plochy ve všech pohraničních horách. Právě horské podzoly se omezují jen na nejvyšší supramontánní až subalpínské polohy. V podzolových oblastech leží většina našich rašelinišť. Suché oblasti planárního až kolinního stupně charakterizují černozemě, typicky vyvinuté na pravých spraších. V místech s hydrickým režimem se vyskytují tmavé lužní půdy – černice. Právě rendziny se omezují na vápence Českého a Moravského krasu. V rozsáhlých nivách nížinných řek zaujímají větší plochy nivní půdy – fluvizemě (Neuhäuslová a kol., 1998).

Obr. č. 17, Půdní mapa České republiky (Vacek a kol., 2014).

Klimatické oblasti

Podnebí, nebo-li klima, je definováno jako dlouhodobý stav atmosféry a povětrnostních pochodů, vyjádřené ročními proměnami meteorologických činitelů. Klima je významným ekologickým faktorem, který ovlivňuje ostatní krajinné faktory – má vliv na vegetaci, podmiňuje utváření povrchu Země,

působí na vodní režim, na půdu a na živočišstvo včetně člověka. Klimatické projevy jsou závislé na následujících parametrech a podmínkách:

zeměpisná šířka – ovlivňuje intenzitu dopadajícího záření a tím způsobuje předpoklad zonálnosti (pásmovitosti) klimatu

nadmořská výška – se vzrůstající nadmořskou výškou se mění hodnoty jednotlivých meteorologických pramenů, jejichž dlouhodobé průměry ovlivňují změny klimatu v dané zeměpisné šířce

rozložení pevnin a moří – vzdálenost od pobřeží (oceánu) podmiňuje různou míru oceanity a kontinentality klimatu

orografie – průběh a charakter horských systémů způsobuje jak změny v převládajícím směru proudění a tím i změnu charakteristik meteorologických prvků, tak i podmiňuje vytváření místních klimatických efektů

proudění mořských proudů – vyvolává výrazné rozdíly v teplotním režimu povrchu oceánů, čímž ovlivňuje klima rozsáhlých geografických oblastí zejména v blízkosti pobřeží, a tak se spolupodílí na uvádění vzdušných mas do pohybu

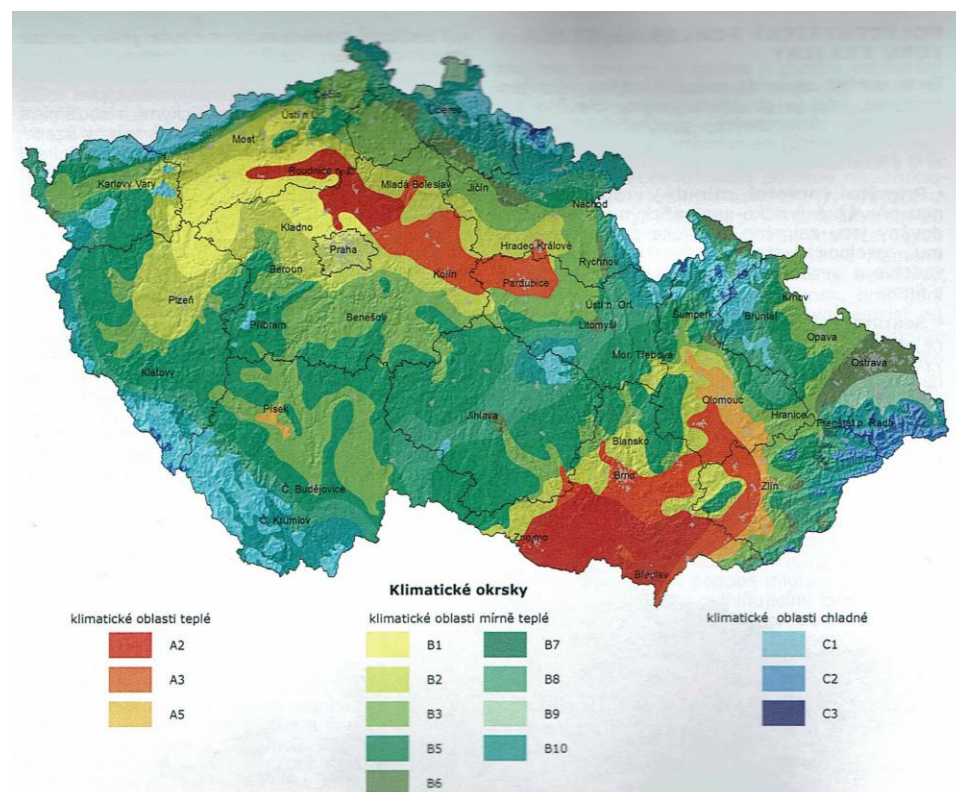
charakter zemského povrchu – ovlivňuje celkový teplotní a hydrický režim, nejintenzivněji se projevuje na mikro a mezoklimatické úrovni

antropické faktory – uplatňují se především socioekonomické aktivity člověka, které se projevují ve změnách charakteru povrchu, ale i ovlivňování parametrů atmosféry produkcí CO₂ a CH₄, které mají za následek urychlování přirozených změn klimatu (skleníkový efekt) (Vacek a kol., 2014).

Na základě klimatických rozdílů lze v naší republice tři klimatické oblasti – teplou (T), mírně teplou (MT) a chladnou (CH), dále dělené podle nejvýznamnějších teplotních a srážkových charakteristik na nižší jednotky (Neuhäuslová a kol., 1998).

Vodstvo

Voda je velmi vhodný krajinný prvek. Mnoho charakteristických prvků krajiny (například hory, stromy, obloha) jsou obecně vnímány jako samozřejmé, ale hodnota volné vodní hladiny tak chápána není. Kde se vyskytuje (ať už je to v podobě rybníku, pramene, potoku, řeky, jezera nebo oceánu), jsou okamžitě okolní pozemky daleko více vyhledávanými. Jsou oceňovány jako lokality vhodné pro parky, domy, instituce, hotely a další komerční využití (Vacek a kol., 2014).

Obr. č. 18, Klimatické oblasti České republiky (Vacek a kol., 2014).

Důležitou charakteristikou krajiny je hustota říční sítě, která je udávána v kilometrech délky vodních toků na km² (Vacek a kol., 2014).

Voda spolupůsobí při vytváření charakteru prostředí a jeho životních podmínek, působí na stav ekologické rovnováhy a ovlivňuje metody a výsledky lidské činnosti. Estetická hodnota krajiny je mimo jiné dána i souladem mezi základními krajinnými podmínkami a faktory, reprezentovanými vegetací, vodními plochami a reliéfem terénu (Vacek a kol., 2014).

Fytogeografické aspekty vegetace

Rozložení vegetace České republiky závisí především na poloze území ve střední Evropě. Tato poloha ovlivnila vývoj vegetace a podepsala se na migracích a jejich časovém sledu. Speciální chronologické důsledky má umístění našeho území přímo na sever od Alp, které podmínily určitý „migrační stín“, projevující se v migračních zvláštlostech České kotliny. Díky značné geologické a morfologické členitosti území je zdejší vegetace relativně různorodá (Neuhäuslová a kol., 1998).

Pro některá území je význačná mozaikovitost se zákonitým střídáním více potencionálních vegetačních typů, v nichž se ostrůvkovitě objevují i typy se zastoupením reliktních. Tato situace je charakteristická zejména pro území s kaňonovitými údolími středních toků řek, pro území budovaná pískovci i pro území s izolovanými vulkanickými kopci (Neuhäuslová a kol., 1998).

Na území České republiky můžeme rozlišit 4 fyto geografické jednotky na úrovni podprovincií. Žádná z nich se nevyskytuje pouze na území České republiky. Větší či menší měrou přesahují na území okolních států. Pouze jediná z nich, hercynská podprovincie, je na našem území vyvinuta ve své úplnosti, neboť zasahuje do všech teoreticky možných vegetačních stupňů. Ostatní 3 jednotky, podprovincie polonská, západokarpatská a panonská, pronikají na území České republiky pouze svými okrajovými částmi, a proto zde není vyvinuta úplná škála vegetačních typů, zastoupených v dané jednotce (Neuhäuslová a kol., 1998).

Největší část území České republiky zaujímá hercynská podprovincie. Typickým znakem této podprovincie je geologická stavba. Tu tvoří na většině území geologicky staré horniny Českého masivu, zčásti překryté mladšími sedimenty a místy proniknuté mladšími efuzí. Pestrá geologická stavba podmiňuje značnou mozaikovitost vegetace, ačkoli geomorfologicky je většina podprovincie spíše jednotvárná (Neuhäuslová a kol., 1998).

Vegetační zóny

Vegetační zonalita (pásmovitost) je podmíněna makroklimatem, které vytváří na Zemi víceméně rovnoběžkově probíhající bioklimatické zóny (pásky) v zákonitém sledu od rovníku k pólům. Vegetační stupňovitost je podmíněna v podstatě mezoklimaticky, a to změnou klimatu se stoupající nadmořskou výškou. Závisí též na umístění pohoří v určité bioklimatické či vegetační zóně (Vacek a kol., 2014).

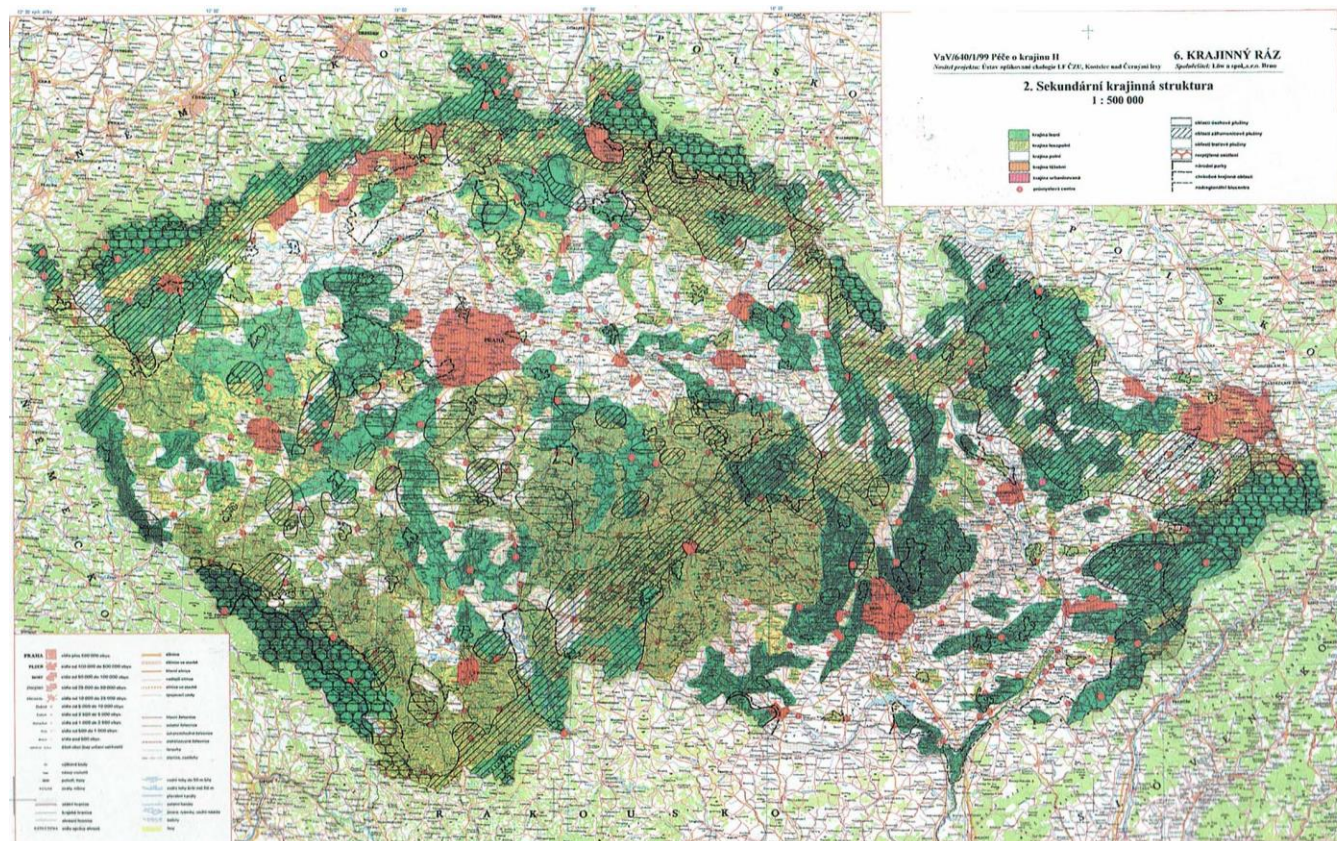
Z geobotanického hlediska mají české země tzv. lesní klima, tj. klima, které umožňuje vývoj našeho nejvýše organizovaného vegetačního typu – lesa. Vegetační stupňovitost daného území je podmíněna změnou klimatu, zejména teplot a srážek, v závislosti na změně nadmořské výšky terénu. Se zvyšující se nadmořskou výškou stoupá intenzita slunečního záření asi o 10 % na jeden kilometr, teplota klesá (na 100 m o 0,54 °C) a množství srážek se zvyšuje (Vacek a kol., 2014).

3.3.2.2 Sekundární struktura krajiny

Tato vrstva krajiny v sobě zahrnuje člověkem ovlivněné, pozmeněné či dokonce zcela vytvořené komponenty (jedná se např. o technické objekty, lidské výtvořiny v krajině). Prvky sekundární struktury krajiny jsou i výslednými prvky návrhů krajinných plánů. Výsledkem krajinných plánů má být především návrh na co nejoptimálnější uspořádání druhotné struktury krajiny. Při výzkumu a plánování je u druhotné krajiny analyzována především reálná vegetace (lesy, travní porosty, vodní a močálová vegetace), biotopy živočichů apod. (Vacek a kol., 2014).

Sekundární krajinná struktura je prostorově funkčním vyjádřením člověkem vytvářených využívacích systémů – od zemědělství a lesnictví, přes těžbu a průmysl až po bydlení, dopravu a rekreaci. Sekundární krajinná struktura v krajině vytváří její nejvýraznější část (Löw a Míchal, 2003).

Svou činností člověk ovlivňuje přirozené procesy, jako je zvětvování, svahové pochody, eroze a akumulační a eolické pochody, apod. (Vacek a kol., 2014).

Obr. č. 19, Sekundární struktura krajiny (Löw a Míchal, 2003).

Osídlení

Ještě před dvěma stoletími žila většina obyvatel Země v malých vesnických komunitách, velkých měst existovalo málo. V současnosti bydlí ve městech asi polovina veškeré populace. Nahromadění velkého počtu lidí vede k rychlejšímu rozvoji výstavby měst. Osídlení území obyvatelstvem výrazně ovlivňuje vývoj krajiny a její krajinný ráz (Vacek a kol., 2014).

Z hlediska struktury krajiny je, kromě určitého charakteru sídel, často posuzováno osídlení v souvislosti s vymezením venkovského prostoru. Venkov je obvykle vnímán jako prostor mimo městské osídlení, který se vyznačuje nižší hustotou osídlení s tradiční vazbou na zemědělství (Vacek a kol., 2014).

Důležitost stavební činnosti v krajině

Pro kulturní dimenzi identity je velmi důležitá stavební činnost v krajině. Jsou to nejenom dominantní stavby, které mohou ovlivnit široký okruh krajiny a dát mu specifický znak (Radyně, Bezděz, Ještěd), ale také typická struktura osídlení, vzájemná poloha a vzdálenost vesnic a struktura jednotlivých venkovských sídel (struktura větších vzájemně zřetelně oddělených obcí s kompaktními půdorysy ve středních Čechách), struktura vzájemně navazujících obcí s rozptýlenou zástavbou (Jablonecko), struktura vzájemně navazujících obcí s pásovou zástavbou potočních vsí (severní Čechy) (Kupka a Vorel, 2011).

V krajinné scéně se ve větší či menší míře projevuje tradiční architektonický výraz lidových staveb – statků, dvorců, usedlostí, chalup, mlýnů, stodol, špýcharů, kováren a dalších typů staveb. Architektonický výraz se mění ve specifických regionech, ovlivněných kulturními vlivy v rámci České republiky i v rámci Evropy. Regionální typy lidové architektury se postupně ovlivňovaly a překrývaly, množství historických staveb zaniklo nebo byl přestavbami setřen jejich výraz. Přesto je obraz krajiny ovlivněn v určitých situacích velmi specifickým výrazem regionálních typů lidové architektury (např. oblast západoevropského hrázděného domu v severozápadních Čechách, typ českého a moravského roubeného domu, oblast roubeného domu slezského pohraničí, typ alpského domu v Pošumaví, typ jihočeského zděného domu, domu Plzeňska a středních Čech, typ hornorakouského uzavřeného dvorce) (severní Čechy) (Kupka a Vorel, 2011).

Zemědělská činnost

Zemědělství je až doposud největší revolucí v přírodě. Zemědělská půda je společně s atmosférou a hydrosférou základním a největším obnovitelným zdrojem lidstva. Její lokální devastace, eroze nebo zasolení byla v historii klíčovým fenoménem zániku většiny dávných kultur Starého i Nového světa. Půdu u nás neodnášejí pouze řeky a vítr, mizí nejčastěji pod novými halami, obytnými budovami a komunikacemi (Cílek a kol., 2011).

Velký vliv na vizuální strukturu krajiny má zemědělská činnost. Z hlediska hodnocení struktury zemědělské krajiny lze využít její členění na výrobní oblasti a podoblasti, kterých je v současné době běžně užíváno. Ty charakterizují výrobní předpoklady z hlediska půdně klimatických podmínek a tato kategorizace slouží mimo jiné pro účely zemědělské statistiky, pro srovnání hodnocení podnikatelských subjektů, analýzy produkčních a ekonomických subjektů a k tvorbě a ověřování různých cenových a jiných ekonomických opatření (Vacek a kol., 2014).

Lesní hospodářství

Hlavním ideálem lesního hospodářství je postupný návrat k přirozeným porostům. Lesní hospodářství podstatně ovlivňuje tvář většiny České republiky, kde se odedávna rozvíjelo osídlení spojené s využíváním původně zalesněných území. Lesy byly klučeny nejen pro stavby sídel, ale také pro zajištění zdroje potravy v období, kdy sběrače a lovce vystřídali první zemědělci. Les soužil jako zásobárna stavebního dříví i jako energetický zdroj. Postupně se měnily požadavky na sortiment dřeva, které bylo palivem, stavebním materiálem i surovinou pro výrobu nástrojů. Tím došlo k většímu využívání lesa, jeho degradaci a posléze k řízené obnově. Lesní hospodářství se tak vyvinulo v samostatné ekonomické odvětví. Člověk začal lesy plánovitě přeměňovat, zejména obnovou druhů stromů, takže přirozená skladba lesa prakticky přestala existovat (Cílek a kol., 2011).

V současné době jsou vlastnosti a kvalita lesních pozemků vyjadřovány, v rámci jednotného typologického klasifikačního systému, soubory typů lesních stanovišť a lesními typy. Základními charakteristikami lesního typu jsou lesní vegetační stupeň a edafická kategorie, které vymezují jak klimaticky vhodné dřeviny a jejich možnou produkci, tak způsob obhospodařování (Vacek a kol., 2014).

Lesy lze rozdělit také podle jejich funkce a či poslání (produkční – mimoprodukční), které jsou stanoveny zákonem o lesích č. 289 z roku 1995 Sb., nebo-li lesním zákonem. Na území České republiky se nachází tři kategorie, tedy lesy hospodářské, ochranné a lesy zvláštního určení. Tyto jednotlivé kategorie se ještě podrobněji člení dle různých specifikací.

Vodní hospodářství

Hospodaření s vodou v rámci zemědělského sektoru mělo již od svých raných počátků víceúčelový charakter. Dnes slouží především pro zásobování venkova pitnou vodou, pro rostlinnou a živočišnou výrobu a pro potřeby potravinářského průmyslu. Nejvýznamnějšími odběrateli povrchových vod u nás jsou průmysl a energetika. Dalším z důležitých způsobů víceúčelového využití vodních toků a nádrží je jejich dopravní funkce (lodní doprava) (Vacek a kol., 2014).

Vodní nádrže, ať přirozené nebo umělé, jsou součástí kulturní krajiny ČR, které jí vryly svojí bohatou historií nenapodobitelný výraz. Každá vodní nádrž je výrazným zásahem civilizačního procesu do přírodního prostředí. Následky postavení takového díla zasahují daleko širší území, než je samotná vodní hladina. Vzhledem k menším rozměrům většiny rybníků v ČR se i jejich vliv projevuje spíše lokálně na menším území, kde příznivě působí na vegetační, hydrologické a estetické vlastnosti. Předmětem vodního hospodářství jsou rovněž voní toky, jejichž údržba a úpravy mohou být významným zásahem do krajiny, ale rovněž mohou výrazně pozitivně i negativně ovlivnit socioekonomické podmínky v daném území (Vacek a kol., 2014).

V současné době je žádoucí provádět takové úpravy vodních toků, které budou za normálních stavů zadržovat vodu v krajině a za stavu povodňových naopak vodu z krajiny odvádět (Vacek a kol., 2014).

3.3.2.3 Terciální struktura krajiny

Terciální struktura krajiny je tvořena prvky a prostorovými subsystémy socioekonomické sféry. Je to soubor nehmotných prvků a jevů charakteru zájmu, projevů a důsledků činnosti společnosti a jednotlivých odvětví v krajině. Socioekonomickými jevy v krajině jsou například funkční zóny (těžební a průmyslové areály, dopravní plochy, zemědělské kategorie, rekreační areály, chráněná území, lesnické kategorie). Jelikož jsou nehmotné, mohou se prostorově překrývat (Vacek a kol., 2014).

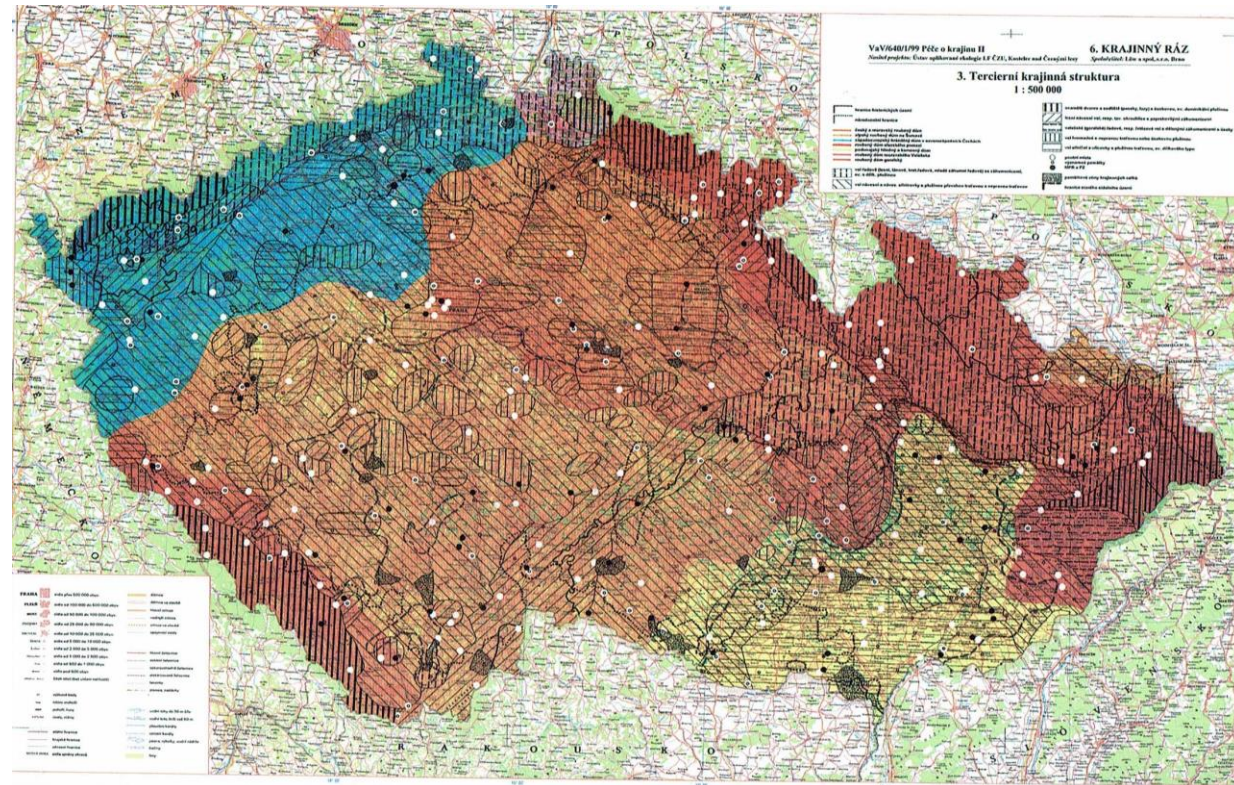
Terciální krajinná struktura složená z hmotných symbolů myšlenek nás a našich předků byla a je základem kulturnosti naší krajiny, a je na ní založena i valná část její krásy. Do základních prostorově funkčních terciálních subsystémů patří celá rozsáhlá kategorie estetických a kompozičních vztahů v krajině, její obytnost, celá škála citových vazeb na krajinu, včetně systémů kulturních. Terciální krajinný systém samozřejmě vychází ze zákonitostí primární a sekundární struktury, není však jejich pouhým odrazem, ale duševními procesy je přetváří v novou skutečnost, kterou v krajině realizuje (Löw a Michal, 2003).

3.3.2.4 Kvartérní struktura krajiny

Tato krajinná sféra zahrnuje specifické pojetí určitého místa - genius loci. Jedná se o subjektivně vnímanou strukturu krajiny, obvykle z hlediska určité společnosti či skupiny lidí vázaných na danou lokalitu. Historie společnosti v krajině, stopy, které společnost v krajině zanechává, otisky, vytváření mýtů,... Vše se podílí na komplexní paměti společnosti. Vizualní i kulturní paměť umožňuje v krajině číst, dovolí vnímat duchovní rozměr určitého prostoru, i ty prvky, které nejsou na první pohled patrné, ale které vnímáme právě přes historické a kulturní odkazy v krajině a které umožňují obyvatelům ztotožňovat se s určitou krajinou. Tyto prvky činí z jakéhokoliv prostoru „naš životní prostor“, krajinu domova, bezpečné a známé místo (Vacek a kol., 2014).

S identitou krajiny a pamětí krajiny úzce souvisí také lidové krajinářství. Základním rysem krajiny českého venkova je na mnohých místech dosud zachovaný úzký vztah ke konkrétnímu místu či dřevině vázaný k určitému časovému období. Identita zeleně se tak stala důležitým rysem krajinného rázu (Vacek a kol., 2014).

Hovořit dnes o krajině, jejím rázu a jejím působení znamená zejména hovořit o architektuře a urbanismu, protože ty z největší míry určují budoucí charakter naší země. Nejedná se přitom jen o domy, ale také o technické a liniové stavby, dálnice, vodní nádrže, sklady a parkoviště. Měli bychom se ptát, jak je možné, že tolik obdivovanou českou krajinu vytvořili lidé bez znalosti územního plánování; a že tu krásnou lidovou architekturu stavěli celá staletí lidé bez architektonického vzdělání? Kde se stala chyba, že jsme si nechali vnutit všechny ty krásné, vědecké a stylotvorné designy, ve kterých se necítíme dobře? Nejspíš málo respektujeme to základní – místo a jeho duch. Tento duch místa má jako každá jiná osobnost celou řadu vlastností, které jsou jak zcela praktické a přizemní, tak i vznešené. Duch místa není poetickou koncepcí romantiků, ale způsobem, jak místo funguje a ovlivňuje naše těla, organizaci práce i pocity (Cílek a kol., 2011).

Obr. č. 20, Terciální struktura krajiny (Löw a Michal, 2003).

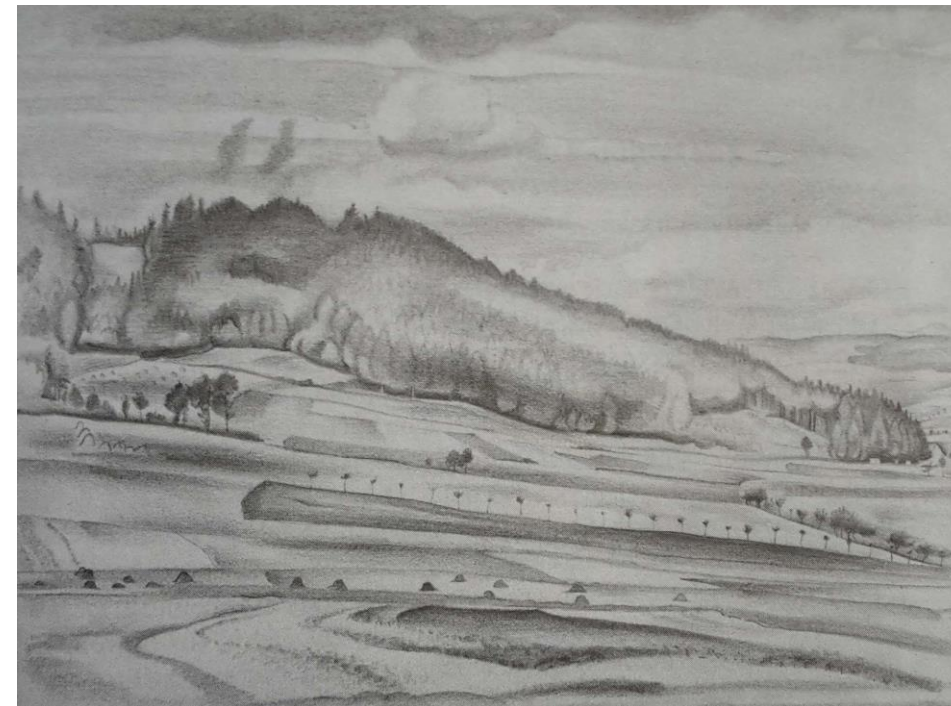
3.3.3 Historie vývoje krajiny a jejího rázu

Krajina, jak ji známe dnes, se vyvíjela tisíce let a vyvíjet se nepřestala. K jejím změnám a vývoji dochází neustále, ať už vlivem přírodních procesů či činností člověka. Krajina a její ráz si v průběhu historie procházela různými klimatickými změnami (doby ledové a meziledové, střídání dob, kdy se průměrné roční teploty snižovaly a zvyšovaly) a zvyšováním a snižováním hladin moří a oceánů, což mělo samozřejmě vliv na její georeliéf i působící faunu a flóru.

A v neposlední řadě pak vystavení působení činnosti člověka, kdy můžeme mluvit o kulturním vývoji krajiny. Kulturní vývoj krajiny se přetvářel spolu s vývojem člověka (sběrač – lovec – zemědělec), kdy tedy docházelo k prvnímu záměrnému přetvoření krajiny pro potřeby člověka.

Zemědělství v sobě koncentruje zkušenost – paměť lovců a sběračů, navazuje na ni a zároveň ji překonává (Hájek, 2003).

Docházelo tedy k neustálému rozvoji zemědělství, ke zvětšování zemědělsky udržovaných ploch a ke snižování ploch lesních. Z prvních obydlí se postupně vytvářely celé vesničky, ze kterých se postupem času staly vesnice, obce, města, a odtud už je blízko k říši, království či k státu.

V tradiční evropské krajině byla pole malá a protože patřila různým majitelům, tak i rozmanitá. To vyžadovalo poměrně hustou síť cest. V krajině bylo víc hranic – mezi a remízků, takže zbylo místo i na solitérní stromy a stromořadí. Kopce většinou patřily lesu (Cílek a kol, 2011).

Obr. č. 21, Rozmanitý krajinný ráz (Cílek a kol, 2011).

Velký zásah do krajiny měla průmyslová revoluce, která přinesla průmyslovou velkovýrobu a čerpání neobnovitelných zdrojů energie i těžby surovin (vznik lomů) a ke znečišťování životního prostředí. Mimo jiné také došlo k rozvoji automobilového průmyslu a spolu s ním i k výstavbě silnic a později také dálnic. Došlo tedy k rozrůstání nevzhledných průmyslových hal a velkovýroben v krajině, které byly často vystavěny na kraji obce či města.

Další velký zásah do krajiny přinesla druhá světová válka a období socialismu. Došlo k zániku stovek drobných sídel a tím pádem i ke změně krajinného rázu.

Druhý významný zlom ve vývoji krajiny představuje rok 1948, tedy změna politického systému a zavedení tvrdého ideologicky centralistického řízení společnosti jak v oblasti zemědělství, lesnictví, tak i průmyslu, což vyústilo v nevratné změny v krajině a jejím krajinném rázu. V zemědělství dochází

k násilné kolektivizaci. V prvních letech jsou, pouze z idealistických důvodů, scelovány pozemky. Dochází k vymazání paměti krajiny. Cílem je smazat hranice mezi pozemky, zapomenout která část půdy komu patří. V druhé etapě dochází k centralizaci zemědělské mechanizace i výroby. Vznikají strojně traktorové stanice, postupně se spojují jednotlivá zemědělská družstva do větších celků (Vacek a kol., 2014).

Postupem času přišla také výstavba městských sídlišť formou vysokých několikapatrových panelových domů a tím i k negativnímu zásahu nejen do vzhledu krajinného rázu krajiny. V dnešní době dochází k neustálému zvětšování zastavěných ploch, velká města se rozrůstají a malé vesničky se často svou zastavěnou plochou spojují se sousední obcí. V posledních letech také dochází k masivní výstavbě tzv. satelitních příměstských městeček.

Dochází ovšem nejen k růstu zastavěných ploch jako obydlí, ale také k radikálnímu zvětšování ploch s obchodními nákupními centry, ke zvětšování silnic a dálnic. Aktuálním problémem je také neustálý ústup lesních porostů a zvětšování se zemědělských monokulturních ploch.

3.3.3.1 Kulturní historická krajina

Kulturní krajinu modelují dva základní činitele: přírodní síly a přítomnost člověka (Hájek, 2003).

Historická krajina, součást kulturní krajiny, tj. krajiny přetvořené činností člověka, jakožto krajina reflektující a uchováající prvky a struktury vzniklé během staletého procesu jejího osidlování a kultivace, je všeobecně považována za nedílnou součást kulturního dědictví. Výbor pro světové kulturní dědictví definuje kulturní krajiny jako kombinovaná díla přírody a člověka, která jsou dokladem vývoje lidské společnosti a sídel v průběhu historie, pod vlivem fyzikálních omezení anebo příležitostí daných jejich přírodním prostředím a vlivem postupných společenských, ekonomických a kulturních vlivů, jak vnitřních, tak vnějších. Tím se jasně přihlašuje k myšlence, že kulturní krajina je stejnou součástí světového kulturního bohatství jako jiná lidská díla. K tomuto základnímu rámci přistupuje Evropská úmluva o krajině, která směřuje zejména k zachování a udržení význačných nebo charakteristických rysů krajiny, odůvodněných její dědičnou hodnotou, vyplývající z její přírodní konfigurace nebo z lidské činnosti. Množství dokumentů, konferencí a literatury dokládá zájem o kulturní krajinu z mnoha hledisek, neboť péče o krajinu a její kulturně historické hodnoty je důležitým veřejným zájmem, kterému je potřeba věnovat odpovídající pozornost (Kupka a Vorel, 2011).

Ochrana kulturní historické krajiny, která představuje kulturní kapitál národa, však v současné praxi často nedokáže odolat ekonomickým a leckdy i „ekologickým“ tlakům. Naše legislativa na ochranu krajiny a jejich hodnot není zanedbatelná, ale je roztržštěná do několika právních předpisů a několika

resortů (kultury, ochrany přírody a krajiny, územního plánování, zemědělství). Hlavní oblasti ochrany historické kulturní krajiny jsou v zásadě dvě, státní památková péče a ochrana přírody a krajiny, a to zejména právě institut krajinného rázu, jakožto univerzální nástroj ochrany charakteru krajiny. Dosud platný Památkový zákon dává několik možností k ochraně celků historické kulturní krajiny. Segmenty krajiny (aleje, obory, vodohospodářské úpravy, zahrady a parky) mohou být samy o sobě chráněné jako kulturní nemovité památky, případně jako národní kulturní památky (Rožmberská rybníční soustava). Významně se v historické krajině může odrazit ochrana sídel formou městských či vesnických památkových rezervací a zón či prohlášení archeologických památkových rezervací. Krajinné celky přiléhající k památkově chráněným objektům či areálům mohou být zahrnuty do ochranného pásma těchto památek (například rozlehlé ochranné pásmo národní kulturní památky Říp) či památkově chráněných území (zón či rezervací). Specifickým nástrojem ochrany historické krajiny je pak vyhlášení krajinné památkové zóny jakožto více či méně rozsáhlého území dochované kulturní krajiny zahrnujícího sídelní útvary a ucelené krajinné celky, jejichž dnešní podoba byla podstatnou měrou kultivována a formována historickou činností člověka (Kupka a Vorel, 2011).

Důležitými daty, které dokumentují a prezentují vývoj struktury krajiny a osídlení, jsou údaje nacházející se v mapových podkladech. Mapy vznikají v různých časových obdobích, v různých měřítkách a pro různá území (Vacek a kol., 2014).

Pro zkoumání nejstarších krajinných struktur, tedy krajin z období neolitu až po krajiny z počátku novověku (od 16. – 17. století), chybějí kvalitní mapové i statistické podklady. Pro nejstarší období jsou mapy sestavovány zpětně – z historických podkladů jsou čerpána data o jednotlivých lesích a jejich přibližném rozšíření (Vacek a kol., 2014).

Je velmi mnoho historických map, proto zde zmíním jen ty nejznámější či nejdůležitější. Mezi nejstarší mapu patří Klaudyánova mapa Čech z roku 1518, dále pak stojí za zmínění vojenské mapování (I. Josefské, II. Františkovo, III. Františko-josefské) a císařské otisky mapy stabilního katastru.

Pro současné období existuje již řada mapových děl, která vyobrazují proměny krajiny a umožňují tak snadnější a přehlednější zpracování a interpretaci informací o jejím vývoji (Vacek a kol., 2014).

3.4 Krajinomalba – malířství krajiny

Krajinomalba je speciální odvětví / žánr malířství a umělecká technika. Ze slovního spojení krajinomalba vyplývá, že je to malba krajiny, tedy zachycení určitého výseku krajiny v určitém ročním

období a denním čase, rukou umělce, malíře, přesněji řečeno krajináře. Tato část krajiny, krajinné scenérie, je pro krajináře něčím poutavá, má v sobě ducha místa neboli Genius loci.

Krajinná scenérie se během dne i celého roku mění, proto působí zcela jinak krajinomalba ranní a večerní krajiny, nebo jarního či zimního efektu. To vše je v rukou umělce, tedy krajináře, který to ve svém díle zachycuje.

Téma proměny prostupuje celou krajinou. Mění se tvary mraků člověku cosi připomínají. Ve své neustálé přeměně a nestálosti jen naznačují. Obrazem těchto přírodních dějů je i sama tvorba. Neuzavřená v jediné skutečnosti, ale poskytující prostor vnímateli, aby v ní hledal. „Poznání musí být současně otevřeno dalším otázkám, musí být, nebo může být jen nehotové.“ Celé dílo prostupuje snaha o pochopení vnitřní podstaty (Vápeknová a Vovsová, 2014).

Ovšem záleží také na tom, jestli se jedná o realistickou tvorbu, tedy reálné zobrazení malované krajiny bez jakékoliv idealizace autora nebo jestli se jedná, o idealizovanou krajinu malíře. V každém případě však malíř, krajinář dává do každého svého díla, kousek svého „já“ a určitý výsek krajiny, ať už je malovaný ve stejném okamžiku více malíři, je vždy originálem každého autora.

Místo, kde člověk začne vnímat svět, kde se vyvíjí, se později stane měřítkem všeho. To, co následuje, je vždy podrobena konfrontaci s prvotní zkušeností. Podobu uměleckého zobrazení nevymezuje jen charakter přírodního místa, ale i v jakém období života se s ním člověk setkává (Vápeknová a Vovsová, 2014).

Svět je nám dán jako krajina. Naučili jsme se jako druh žít v její rozlehlosti a rozmanitosti rozpoznáním a pojmenováním jejích významů, vytvořením topologických schémat a překladových kódů, nalezením a předáváním praktických i symbolických instrumentů osídlování, zabydlování, bydlení – domu, usedlosti, vesnice, města. Od počátku řeší lidská kultura základní paradox: Tyto instrumenty nám umožňují žít v krajině tím, že nás od ní oddělují (Czumalo, 2003).

Ztracená krajina je vtahována do města v pečlivou selekci, kondenzaci a domestikaci upravené podobě, tendující k universalismu zahrady jako modelu světa. Krajinomalba postupuje podobně, do abstraktně ortogonálního světa vytvářeného architekturou vnáší organický svět přírody. Nikoliv konkrétní krajinu, ale pečlivě extrahovanou třešť jejích prvků, sestavenou s kompoziční virtuozitou chaotické přírodě nedostupnou. Po většinu času krajinomalby převládal tento princip, než jej porušila kontaminace umění vědeckou ambicí (Czumalo, 2003).

3.4.1 Historie vývoje krajinomalby

Vývoj krajinomalby v průběhu historie je velice obsáhlý a dlouhý, proto se jej pokusím v následujících odstavcích a kapitolách vypočítat v rozumné míře. Historický vývoj krajinomalby úzce souvisí s vývojem malířství a s uměním všeobecně. Proto musíme začít hned na začátku, u prvních projevů umění.

Otisky prstů v měkké hrnčířské hlíně stejně jako negativní obrazy rukou použitých jako šablona v jeskyni Castillo ve Španělsku před 40 000 lety ukazují, jak moc člověk touží zanechat po sobě stopu,

poznámenat svět, kterým je obklopen. Od počátků se tak setkáváme s dvojitou základní pohnutkou umělce: sám sebe do světa promítnout tím, že v něm zanechá svou značku, a ovládnout svět tím, že si ho osvojí (Debicki et al., 1995).

Obr. č. 22, První projevy umění (Debicki et al., 1995).

Umělec-kouzelník kreslí 20 000 let př. Kr. uhlem siluety zvířat, patrně ve snaze získat moc nad kořistí před zahájením lovu nebo z jiných mýtických či náboženských důvodů. Obr. č. 23, První projevy umění (Debicki et al., 1995).

Kolem r. 15 000 př. Kr. se objevuje propracovanější materiál. Štětec zhotovený z chomáčů srsti nebo per, kostěná trubička sloužící k nanášení barevných pigmentů foukáním, kousky kůže používané jako šablona, to vše umožňuje odstínování barvy, jímž je možno znázornit překrývání rovin a modelaci figur (Debicki et al., 1995).

Jak lze vidět, člověk měl potřebu již odedávna, nějakého tvůrčího vyjádření. Člověk, jako umělec začal nejdříve s projevem figurální kresby či kresby zvířat, již v pravěkých jeskyních, a krajina zde znázorňována zatím nebyla, to až velice okrajově ke konci středověku.

Umění starověku, hlavně tedy v oblastech Mezopotámie, Egypta, Řecka a Říma, se v historii zaznamenalo jako velmi plodné období. Ne nadarmo se těmto oblastem říká „kolébka naší civilizace“. Velmi vyspělé umění je zde hlavně ve stavební architektuře, jehož pozůstatky jsou obdivovány dodnes a nemají v celé historii obdoby. Dále v umění stojí za zmínku také sochařství, rytiny či nástěnné malby, zobrazující hlavně panovníky, bohy a zvířata, ještě bez perspektivy a zachycení krajiny.

Malby v egyptských hrobkách mají evokovat trojí svět: život pozemský, znázornění pohřebních rituálů a život posmrtný. I přes tuto konvenční tematiku jsou malíři Nové říše ve většině případů originálními tvůrci, kteří dovedou uchopit každý motiv osobitým způsobem. Malba se dokáže vymanit

z pouhé náboženské a dekorativní úlohy a projevit se jako nezávislé umění. Promlouvá k nám tím, co prozrazuje z umělcovy invence: živým členěním prostoru a promyšleným rytmem (Debicki et al., 1995).

V řeckém umění stojí zase za zmínku sochařství, které přišlo s detailním vyobrazením lidského těla nejen v klidu, ale i v pohybu a přineslo tak do umění sochařství dynamiku.

Středověké umění přineslo opět nové prvky do umění architektury a sochařství. V malířství byly znázorňovány hlavně různé symboly, náboženské motivy a postavy. Na malbách však lze již zaznamenat počátky okolní krajiny, které jsou zde zatím znázorňovány pouze jako nerušící pozadí než jako hlavní námět motivu.

Od období renesance, už se krajina v obraze neobjevuje pouze jako pozadí figurální kompozice, ale stává se hlavním námětem malby. I když se jedná o nerealistické vypodobení krajiny, které je idealizované často až mýtické, je krajinná scenérie hlavním záměrem. Tato vyobrazení, jsou často velmi dramatická a hlavní působení, zde mají často živly (bouře, hluboká mračna, slunce prosvítající mraky apd.) Dalo by se tedy říct, že právě renesance je počátkem krajinomalby.

Tedy doby, v níž krajiny jakoby ulpívaly v „zakletí živlů a věčna“ a v jejichž malebných i dramatických podobiznách mohla duše skutečně bolestně i slastně tonout, kolébána v tónech barev, jež se z komponovaných krajin pokoušely dostat blíže ke skutečnosti malbou v plenéru a následně se zase vzdávat doteku s realitou při posunu k symbolistnímu projevu a dál (Pangrácová a Zachař, 2015).

Krajinomalba jako samostatné umělecké odvětví je zásluhou vlámských malířů, zejména pak bratří Brilů, známa zhruba od 2. poloviny 16. století, i když se krajinný výsek uplatňoval v kompozici maleb v celém předchozím vývoji, snad pouze s výjimkou byzantského a raně středověkého umění. V následujících stoletích se tento relativně nový obrazový typ těšil značné oblibě vlastně v celé evropské malířské tvorbě. Vznikaly obrazy s krajinami heroickými i ideálními, panoramatické pohledy na města i krajinné záběry území se zcela konkrétními prvky. V podstatě se vždy jednalo o krajiny komponované, vytvářené v ateliéru, kam byl umělcem přenesen bystře odpozorovaný detail, či charakteristická jednotlivost, často s cílem dotvořit krajinný rámeček pro lidský život, jako příběhy, uskutečňované v různé denní době či ročním období (Potužáková, 1996).

V českých zemích spadají počátky krajinářské tvorby do druhé poloviny 16. století. Krajina byla jedním z oblíbených námětů rudolfínské doby. Umělec sestavil motivy odpozorované z přírody podle svého tvůrčího záměru a zvoleného kompozičního schématu. Obrazový prostor se pohledem do krajiny iluzivně otvíral, tvořil nezbytné pozadí scény a dotvářel její atmosféru (Vápeknová a Vovsová, 2014).

Jakkoli je dnes tvorba krajinářská považována za samozřejmou součást dějin malířství, pomalu přestává být zakotven ve všeobecném povědomí fakt, že cesta k autonomii krajinomalby jako malířského žánru byla poměrně zdlouhavá. Završení tohoto osamostatňování se krajiny v rámci malířských

kompozic sahá teprve do počátku 17. století. Až od té doby je vnímáno zachycení krajinné scenérie jako plnohodnotné a navíc v současnosti také neobyčejně oblíbené odvětví malířství (Pangrácová a Zachař, 2015).

Zatímco se v českém baroku 17. a 18. století rozvíjely všechny umělecké druhy souběžně a vcelku rovnoměrně, tak o století později v našem umění na dlouho, vlastně až do vystoupení sochaře Myslbeka koncem šedesátých let, převládala malba. V ní se rychle střídaly, prolínaly a na sebe navazovaly různorodé umělecké tendence, každá z nich usilovala o svébytnou interpretaci dobových názorů a myšlenek, často přinášela i změnu v hierarchii zavedených hodnot, ale především nová řešení daných úkolů. Jednotlivé proudy výtvarného umění přitom odrážely složité proměny společnosti. S nástupem 19. století, v důsledku technického, průmyslového a hospodářského rozvoje, vzrůstal v Čechách – tak jako v celé Evropě – význam a vliv podnikajícího měšťanstva jako progresivní společenské vrstvy. Jeho sebevědomí podporované osvícenskými myšlenkami stoupalo, a to se ukazovalo i v umění, které postupně stále častěji reflektovalo přání, pocity a potřeby patricijských vrstev. Ke slovu přicházela malba komornějšího charakteru, odpovídající životnímu stylu měšťanské rodiny, portrét, žánr a krajina. České výtvarné umění vstoupilo do 19. století klasicismem inspirujícím se antickým a renesančním uměním, ale takřka zároveň se u nás začal prosazovat romantismus, zejména v krajinomalbě v předehře náladového sentimentálního preromantismu (Blažičková – Horová, 2000).

Hlavní a nejbouřlivější rozkvět krajinomalby nastal až v 19. století a pokračuje i ve století 20., proto je právě toto období, které je popsáno v následující samostatné kapitole, považováno za nejdůležitější období krajinomalby.

3.4.1.1 Krajinomalba 19. a 20. století

Největšího zájmu malířů i širší veřejnosti dosáhla krajinomalba přibližně v polovině této vybrané doby, tedy koncem 19. století, kdy byla dokonce žánrovou prioritou nastupující moderny 90. let a nejoblíbenějším syžetem dobového výtvarného publika (Samec, 2007).

Krajinářství se jako samostatný výtvarný žánr pozvolna odpoutávalo od vazby na figurální malbu. Krajina tvořila prostorovou kulisu ke komponovaným scénám s náboženským mytologickým (historickým) obsahem. Krajinné pozadí sestavené podle zákonitostí lineární perspektivy spoutalo obraz v pevný celek zakotvený v jediném bodě, v zorném úhlu diváka. Tento model byl pro znázornění krajiny charakteristický až do 20. století (Vápeknová a Vovsová, 2014).

Ze všech uměleckých směrů se v českém umění nejsilněji a nejdéle uplatňoval romantismus. Romantické hnutí k nám přicházelo z Francie a Německa, oživilo křesťanskou orientaci a probudilo silný vztah k historii, tím podnítilo rozkvět historické malby (Blažičková – Horová, 2000).

Byli to zprvu malíři z Barbizonu, kteří kolem 30. let pootevřeli dveře pro únik z ateliérů do přírody, do plenéru, aby do svých maleb promítli všechnu svoji romantickou lásku k přírodě a zároveň všechn svůj zájem o skutečnost. Nastupuje tedy realismus (Potužáková, 1996).

Ze všech uměleckých směrů 19. století prokázal nejsilnější razantnost realismus, který v Čechách po polovině století vstoupil jako ucelený názor do literatury i výtvarného umění. Jeho program byl prvně definován a realizován ve Francii a odpovídal tehdejšímu vědeckému rozvoji, technickému pokroku i novému výkladu přírody. V malířství přehodnotil názor na prostor a jeho výstavbu, na strukturu malby i barevnost. Nástup realismu však nebyl jednoduchý ani rychlý (Blažičková – Horová, 2000).

Jeho vznik je spjat se všemi technickými a vědeckými poznatky 19. století, s celkovou změnou klimatu v oblasti společenské i sféře sociální, která nalézala odezvu v celém výtvarném umění. Krajináři usilují o vyjádření svého láskyplného vztahu k přírodě, zejména stromu, o postižení individuální morfologie krajiny, o specifiku krajinné konfigurace i o atmosféru, náladu v ní. Vznikají tak co nejpřesnější portréty přírody (Potužáková, 1996).

Realisté se rovněž vracejí k žánru, který byl dosud považován za druhotný, totiž ke krajině. Do této doby sloužilo zpodobňování krajinné scenerie výhradně ke zpříjemnění některých historických scén a vyznačovalo se často jistou vyumělkovaností. Zaslouhou romantiků umožňuje krajina nejprve vyjádřit stav duše; realističtí malíři se pak věnují jejímu objektivnímu zobrazení, a to co nejjednoduššímu a nejpřírodnějšímu. Někteří zachovávají věrnost ateliérové malbě a užívají tmavých, vzletně pastózních barev, jiní dávají přednost přímému pozorování přírody. Studie motivů, jednoduché přípravné práce, posouvají realismus díky své technické svobodě daleko kupředu. Námět totiž nyní představuje sama příroda. Pastózní, silně kontrastní práce umožňuje ztvárnění geologického charakteru krajiny (Debicki et al., 1995).

Vývoj však spěje opět jiným směrem. Umělce nemůže uspokojit trvalost, stav, láká je malířsky vyjádřit okamžik, chvějnost prchavé chvíle v atmosféře, která tak rychle mizí. Poměrně nevelká skupina malířů impresionistů, jejichž tvorba vrcholí v letech 1874 – 1886, svými plány ohromuje, šokuje. Z dnešního úhlu pohledu však víme, že právě v impresionismu se dovršuje formální i obsahové směřování romantismu a realismu a zároveň se v něm otevírají další možnosti pro budoucí malbu. Impresionisté nevyžadovali pouhé pasívní vnímání, ale přinášeli tvořivou aktivní optickou účast diváka a tím nově směřovali lidský intelekt, emocionalitu, imaginaci a senzibilitu (Potužáková, 1996).

Impresionisté ve své tvorbě využívají zákony o světě, barvách a jejich vnímání, objevené fyziky Chevreulem, Maxwellem a Youngem, a postupně mění svůj zavedený způsob míchání barev. Ty už nejsou vytvářeny na paletě, ale juxtapozicí co nejčistších barevných plošek na plátno: jedná se o tzv. „optické“ míchání barev. Impresionisté lpějí na malování podle přírody. Nedávný vynález tubových olejových barev jim umožňuje pracovat na zvoleném motivu v plenéru. Docházejí k závěru, že krajina se mění v závislosti na hodině, roční době a počasí. Tato záliba v prchavém a nestálém je vede nehmataelným a mizejícím motivům. Skutečným námětem obrazu se stává světlo se svými nekonečnými obměnami, až se z něho postupně stane pouhý odlesk na hladině vodních nádrží nebo řek (Debicki et al., 1995).

Impresionističtí tvůrci objevují ve svých dílech především vodu ve všech skupenstvích. Chvějnost větrem či vánkem čechrané vodní hladiny rybníka, řeky, potoka, mořské zátoky i pobřeží, ale i zahradního bazénu s lekníny a rybkami, tůň pod větvoím, tedy vodu se hrou světla, jeho odrazy. Ale objevili i krajinu zahalenou ranním oparem, napěchovanou mlhou, oděnou spadaným listím či sněhem, obnažovanou jarním táním, bičovanou větrem a deštěm, hlazenou mrholením. Krajinu rozechvělou letním sluncem či zklidněnou nocí, krajinu bohatých odstínů vymezených nelomenými spektrálními barvami (Potužáková, 1996).

Nejen z tohoto výběru je zřejmé, jak často se věnovali čeští krajináři i výrazným povětrnostním úkazům v krajině, např. bouři, která tematicky pomohla uvolnit rukopis z popisného k impresivnímu. Poměrně frekventovaný je i motiv zimy, pro českou krajinu typický a pro malíře účinný prostředek k zachycení nejen vizuálního vjemu, ale i vystižením charakteru naší krajiny s její drsnou jímavostí (Samec, 2007).

Deformace, svoboda barev, nový způsob prostorového pojetí, abstrakce zrozená z lyrického gesta či geometrie, odvržení „uzavřené formy“, mísení tvarů, různorodost materiálů, rozpad kategorií: to vše nás může napadnout, pomyslíme-li na umění 20. století. Umění, které je příležitostně hrou, protestem, kritikou, výzvou k úvaze či rušivým prvkem: to bývají jeho nejčastěji připomínané funkce. Uměním 20. století je opovrhováno, jednotlivá díla jsou zesměšňována, zakazována, pálena, ale stejně tak oslavována, velebena, užívána a komercializována. Vyvíjí se jednak v návaznosti na umění 19. století, jednak v opozici k němu. K jednotlivým proměnám však dochází nesouvisle, dynamicky, protikladně a na různých rovinách (Debicki et al., 1995).

I krajinomalba tak nutně přináší nové jevy či dosud méně objektivované prvky či motivy. Vedle přetrvávající akcentace lidových prvků, stále ještě poukazující na romantickou retardaci zejména fenoménu volnosti a svobody, se stává předmětem malířského zájmu krajina města, zejména s architektonickými střety starého a nového, blikáním plynových i elektrických světél, plná ruchu a

lidského víření, hluku i pulzujícího neklidu. Člověk se uprostřed hemžení cítí osamělý, odcizený a proto se utíká z města na venkov, kde hledá a často i nalézá, stále více uplývající hodnoty, jakýsi ztracený ráj. I tato polarita je však výrazem vnitřní svobody člověka kolem roku 1900, jeho touhy po vnitřní vyrovnanosti a harmonii, kterou venkovská krajina uspokojuje a naplňuje (Potužáková, 1996).

Rozhodující úlohu ve vývoji umění hraje fotografie. Už jí nestačí být pro umění jen jakousi výzvou a inspirovat je tím, že nově definuje svůj vztah ke skutečnosti a její nápodobě. Její zvládnutí je navíc předběžnou podmínkou k zacházení s novými reprodukčními technikami, které působí v rámci rozvoje vizuálních medií. Od umění se očekává nepřetržitě novátorství a jistá originalita, které spolu s vědomím specifických uměleckých a tematických zájmů přispívají k jeho šíření v závislosti na podmínkách trhu (Debicki et al., 1995).

Fenomén krajiny je tedy v českém výtvarném umění přelomu století početně zastoupen, má svoji specifickou tvářnost a množství hodnot, na něž lze v následujících etapách nejen navazovat, ale dále svébytně rozvíjet (Potužáková, 1996).

3.4.2 Současná krajinomalba

Myslím si, že dnešní postavení malby je velmi jiné od chápání a smyslu malby již v nedaleké minulosti. Umění mělo a má schopnost vcítovat se, artikulovat a formovat nové pocity. Toto bylo hlavní silou při vytváření nových forem umění. V malířství vedle architektury a sochařství se také křížily poznatky doby; současně ji předznamenávalo a utvářelo. V historii by se jistě našlo mnoho příkladů, kdy umění bylo průsečíkem poznání. Myslím, že v tom je základní rozdíl v postavení dnešní malby a asi všech oborů lidské činnosti oproti minulosti. Je tedy dnes pro mne těžko představitelné, že by malířství mohlo být tím, čím bylo před sto lety, možná ještě před třiceti. Malířství jakoby pozbylo ambice hledat nové ismy. Myslím si však, že výtvarné umění vypadající individuálně projevuje v poslední době spíše prvky stádovosti. Malíři nemalují obraz, ale výstavu, kurátory výstav často nezajímají individuality umělců. Koncepce výstavy jakoby sama byla již uměním. Ještě dnes se ale objevují průměrní malíři dvacátých let, kteří s citem a řemeslnou zručností dokázali čerpat z kubismu, zpracovávali sociální témata ap. (Střížek a kol., 1993).

Malířství dnes se stává znakem. To, co ještě ve třicátých letech průměrný umělec věnoval na zdokonalení a pochopení formálních vztahů v malířství, na zvládnutí nezbytných disciplín: kresba, modelování, malování různými technikami, věnuje dnešní průměrný umělec do prosazení svého jména. Tento posun navíc podporuje méně vzdělané publikum, které potřebuje mít a má spoustu informací přežvýkanou masmédií. Dnešním pravděpodobně neprodávanějším malířem bude Karel Gott. Podoba

malířství již nebude slohotvorná, bude se více individualizovat a průměrný více informovaný, ale méně vzdělaný divák bude méně aktivním kritikem, nebo bude ztrácet zájem nadobro. Malířství má jednu velkou přednost, a tou je proces tvorby obrazu. Obraz není představou o obraze, ale je to viditelný a popsateľný výsledek talentu, děje, zkušenosti a schopnosti nalézat možnosti a důvody ke vzniku obrazu (Střížek a kol., 1993).

Na paletě malířů oproti minulosti přibýlo barev, a přesto obrazy současníků nejsou barevnější. Je paradoxem, že dnešní umělec, který má svobodu často jako arogantní heslo, neví, jak se svobodně rozhodnout. Udělat rozhodnutí a přiznat se k němu je právě hlavní předností malířství, protože proces tvorby obrazu vyžaduje stovky takových rozhodnutí: jaký formát, jaká barva, jaký štětec, jak barvu nanést a samozřejmě, co je námětem, co je hlavní myšlenkou a inspirací ke vzniku obrazu (Střížek a kol., 1993).

Bezprostřední osobní zážitek a hluboká svoboda individua samozřejmě nezmizely ani dnes z výtvarného umění. Koncepčním cílem však, zdá se, nejsou už ony samy, nýbrž hledání jejich místa v dané sociální realitě (Hlaváček a kol., 1993).

Od současného umění se očekává, že na základě sociálního citění upozorní na skutečné aktuální problémy. Problematika samotného zobrazování krajiny v umění je pak v neposlední řadě i problematikou vlastního malířství (Smolíková a kol., 1993).

Pro současného člověka se ukazuje jako nejdůležitější možnost komunikace. Komunikace má schopnost odhalit a ozřejmit jednotlivé významy a poukázat na to, co vůbec význam má. Člověk pak v odstupu může spatřit i sám sebe a své sociální vazby, které mu dají důvěru a naději na budoucnost (Smolíková a kol., 1993).

3.4.3 Krajináři – malíři krajiny

Krajinář je umělec, přesněji řečeno malíř určitého výseku krajiny, krajinné scenerie, který do svého díla dává svoji individualitu a originalitu, své „já“. Již při výběru své krajinné scény udává určitý svůj postoj nejen v umění, ale také vztahu ke krajině, k přírodě. Krajinářství si v historii prošlo mnohými změnami, kdy v každém období bylo oblíbeno zachycovat, tak trochu něco jiného. Došlo tedy k vývoji od zcela idealizované krajiny přes striktně realistické zobrazení až po abstrakci. Největší rozkvět však zažilo krajinářství v druhé polovině 19. století, kdy se krajinomalby staly velmi žádanými a oblíbenými.

O rostoucí oblíbenosti a významu krajinomalby v 19. století svědčí ustanovení samotného krajinářského ateliéru na pražské Akademii roku 1806 připojením soukromé školy Karla Postla (1769 – 1818). Výuka probíhala podle předloh a kopírováním obrazů ze sbírky Obrazárny vlasteneckých přátel

umění. Tento způsob odpovídal akademickému školení v duchu klasicistní estetiky. Po smrti Karla Postla byla krajinářská speciálka uzavřena. K obnovení došlo až roku 1835, kdy přijal učitelské místo Antonín Mánes (1784 – 1843). Jeho způsob výuky na Akademii podstatně změnil předchozí školení formou předloh a kopií. Svě žáky vodil do přírody, aby kreslili v plenéru. Zásluhou Antonína Mánesa byl změněn i způsob oceňování studentů, a to zavedením ceny pro krajináře za kresbu podle přírody (Vápeknová a Vovsová, 2014).

Do vývoje krajinomalby se promítl nový zájem o přírodu, předznamenáný od poloviny 18. století anglickou poezií a především filosofií „citu“ J. J. Rousseaua, který vyostřil protiklad mezi řádem společnosti a rozumem a řádem přírody (Musil a kol., 1993).

V roce 1844, dva roky po Mánesově smrti, byl do Prahy povolán ředitelem pražské Akademie Christianem Rubenem Max Haushofer (1811 – 1866), aby se ujal vedení krajinářské školy. Haushofer vedl výuku v duchu romantismu a obecných zásad mnichovské náladové krajinomalby a v roce 1845 prosadil u nového ředitele Eduarda Engertha, aby bylo v krajinářském ateliéru zavedeno jako povinný předmět malování podle přírody. S novou empirií docházelo v tvorbě Haushoferových žáků k prolínání romantických a realistických prvků a dřívější dramatičnost byla v krajinomalbě nahrazena spíše snahou po vystižení přírodní nálady daného okamžiku (Musil a kol., 1993).

Vedle oficiální linie, reprezentované žáky Haushoferovy školy, se objevuje nepočtená skupina malířů, zastoupená Josefem Mánesem (1820 – 1871) a představiteli českého výtvarného realismu Karlem Purkyně (1834 – 1868), Viktorem Barvitiem (1834 – 1902) a Soběslavem Hipollytem Pinkasem (1827 – 1901), v jejichž úhrnném díle zaujímá krajinomalba počtem sice nevelkou, zato však umělecky silnou a podnětnou část (Musil a kol., 1993).

S příchodem Julia Mařáka (1832 – 1899) z Vídně do Prahy v roce 1887 a s jeho jmenováním na místo profesora krajinářské školy na Akademii se po jednadvaceti letech obnovila její činnost, nuceně ukončená Haushoferovou smrtí (Musil a kol., 1993).

Mařák se ve svých dílech soustředil hlavně na klidná zákoutí lesní scenérie, což bylo podbarveno vlivem romantismu. Z jeho školy vzešlo mnoho úspěšných umělců, mezi nejznámější patří asi Antonín Slavíček, František Kaván a Otakar Lebeda.

Vedle krajinomalby je dnes asi nejčastějším vyobrazením krajiny umění fotografie. I fotografie mohou být pojaty velice individuálně a originálně, stejně jako krajinomalba. A tak je působení založeno na autorovi, umělci.

Velice zajímavé je pak porovnávání fotografie a krajinomalby stejné či podobné krajinné scenérie a pozorování míry originality a individuality každého krajináře.

Fotografie zachycující místo, které posloužilo jako námět známé krajinomalby, vždy nevyhnutelně promění náš pohled na takový obraz. Rozlomí pečeť ochraňující jeho bezčasý svět a na chvíli nás přenesse na místo a do okamžiku jeho vzniku. Zcela jistě nám připomene, že ještě před tím, než byla malba takové krajiny dokončena a začala svou cestu do muzejní svatyně, představovala především vznikající dílo: umělec si musel vybírat – ať už dobře či špatně, dělal změny a nakonec (možná téměř nedobrovolně) prohlásil dílo za dokončené. Při malování krajiny se mohl věnovat její struktuře a barvě, nebo naopak zdůraznit prostor, vyjasnit její skladbu a pracovat na vyváženosti kompozice. Mohl se dokonce pokusit dosáhnout jakési rovnováhy mezi všemi těmito záměry. Pokud se fotografii podaří to vše odhalit, dostaneme se až k samotnému zrodu malby. Vyvstanou před námi otázky, které bychom si jinak nekladli, a nabudeme dojem, že bychom snad mohli lépe rozumět malířovu záměru, vizi a mistrovství. Ne všem snímkům krajinných scenérií se však tuto naději podaří naplnit. Styl některých malířů je tak blízký fotografickému obrazu, že celý tvůrčí proces zůstane i nadále ukrytý: plátno i fotografie se v takovém případě zdají jen jako pouhé alternativní vizuální záznamy. Získáme samozřejmě důkaz umělcova zaujetí námětem, ale niko záznam malby jako procesu výběru, zdůrazňování a přetváření v souladu s malířovým způsobem vidění. Náš obdiv k obrazu tím nijak neztratí; stále si budeme všimnout jeho vyváženosti a složitosti, barevných harmonií nebo mistrovského zobrazení. Ale zjistíme málo o tom, co nevidíme na samotném obraze. V případě jiných malířů si jsou plátno i fotografie až příliš vzdálené – stěží rozpoznáme místo samotné a nedokážeme vysvětlit, jak spolu vzájemně souvisejí. Krajinný záběr vypadá pouze jako záminka ke vzniku obrazu, ale nikoli jako výzva nebo nutkání. Malba v takovém případě existuje jen jako nezávislý objekt a ne jako plod detailního pozorování a analytického myšlení (Machotka, 2014).

Umělci chtějí říct o krajině více než jen aby krajina, vypadala podobně. Nemusí se snažit ukázat realistický pohled, který by byl předmětem uznání: fotoaparát by to udělal hned. Takže experimentovali s velkým množstvím různých technik s cílem vytvořit originální způsob pohledu na svět přírody. Svě pocity pro přírodu vyjadřují prostřednictvím barvy a tvaru, což nám více říká o cítění než scéna před nimi (Wilk, 2013).

Zpočátku se mnoho lidí nemůže ztotožnit s tímto přístupem, ale tato doba přinesla novou vizuální zkušenost a ukázala, že v obrazech je příroda vyobrazena daleko více osobitě a podnětně, než kdy mohla být na fotografiích (Peebles, 1996).

3.4.3.1 Technika malby

Technika z hlediska celého tvůrčího procesu je jen prostředkem uměleckého sdělení. Její osvojení má však bezprostřední vliv na kvalitu tohoto sdělení. Historické příklady malířských technik jen dokazují, kolik péče věnovali staří mistři technické stránce malby, jak dobře si uvědomovali nutnost těsného sepětí techniky a vlastního tvůrčího procesu, tolik důležitého pro konečný zdar díla. Vznik obrazu, jakožto viditelného a hmotného sdělení jeho tvůrce, je podmíněn užitím a ztvárněním vhodných materiálů pomocí technických procesů. Fyzikální a částečně i chemické vlastnosti těchto materiálů podmiňují jejich užití a poznatky o nich jsou základními kameny technických vědomostí (Losos, 1994).

Barva je zrakovým vjem vyvolaný viditelnou částí elektromagnetického záření, nebo v našem případě vlastnost hmoty, která určuje barevný vjem při jejím pozorování, tj. ve světle odraženém nebo procházejícím (Losos, 1994).

Volba barev určuje i charakter takového díla, např. použití teplých barev (odstínů červené, oranžové a žluté) podzimní či letní scenérie a naopak barev studených (odstínů modré až fialové) pro zimní krajiny. Různé mísení a tvorba odstínů i způsob vyjádření je individuální pro každého krajináře a vytváří hlavní dojem na pozorovatele.

Nejčastějším druhem barev pro krajinomalby, bývají olejové malby, které dávají malíři prostor pro nanášení tenkých či tlustých vrstev barvy a vytváření plastičnosti a struktury obrazu. Vedle nich jsou asi druhé nejčastější barvy vodové, akvarelové či akrylové.

Všechny tyto druhy barev a tedy i techniky jsou pro každého umělce individuální a každá z nich vytváří úplně jiný dojem a projev.

Vyjádřením světla v malbě je jedním ze základních principů malířské techniky. Pomocí světla je možno vytvářet atmosféru, prostor, zvýrazňovat nebo potlačovat barvu, modelovat tvary (Losos, 1994).

Nejdůležitějším nástrojem klasické malby je štětec. Umožňuje libovolný způsob nanášení barevné vrstvy a jeho vlastnosti dovolují malíři diferencovat rukopis do charakteristického a osobitého výrazu (Losos, 1994).

3.4.3.2 Barva a prostor

„Prostor cítím a chápu jako prázdnotu, která je obsažena ve všem a všechno v ní.“ (Sýkora, 2010).

Na smysly působí nejen různé barvy, ale i struktury a textury, prostor a perspektiva (Braun, 2014).

Každá epocha má své specifické pojetí prostoru, které odráží dobový stav a úroveň technických prostředků, poznání a společenského myšlení. Bylo již mnohokrát na četných příkladech ukázáno, jak se výklad prostoru v jednotlivých obdobích vývoje výtvarného umění liší. Zavedení realistické perspektivy, vycházející s euklidovské matematiky, které sledujeme s nástupem renesance, je například přímým odrazem nového chápání úlohy člověka ve světě, jeho nového vztahu ke skutečnosti. Signalizuje změnu matematických, fyzikálních a geografických koncepcí (Sýkora, 2010).

Prostor v malířství byl dlouhou dobu jednoznačně definován kresbou. Barva překrývala kresebný rámec a sloužila k vyvolání dojmu objemu, světla, atmosféry apod. K zásadní změně v prostorové koncepci začalo docházet v devatenáctém století, kdy byl původně renesanční iluzivní prostor postupně nahrazován novými řešeními, které inspirovalo teoretické poznání struktur, jež jsou spojeny s percepcí a chápáním. U impresionistických malířů pointilistických malířů sledujeme nový zájem o práci s barvou a jejími prostorovými kvalitami, vyvolaný četnými novými vědeckými studiemi. Vidíme sílící zájem o zrušení hmotného působení barvy, o její vyvázání z perspektivního rámce, o zrušení závislosti na kresbě. Objev čisté barvy pak představuje zásadní změnu v tradičním vztahu barvy a prostoru (Sýkora, 2010).

3.5 Řeka / Voda v krajině

Tepny krajiny, i tak se dají nazvat řeky a potoky, které jako stříbrné nitky protkávají krajinu, jež je naším domovem. Jsou pro nás životně důležité. Přinášejí vodu, která je z velké části naší součástí, odnášejí špínu, která sužuje naše těla. Osvěžují krajinu v letních vedrech a drží teplo při krutých mrazech zimy. Řeky jsou však důležité také jako průvodkyně krajinou, kdy nám prorazily schůdnější cesty horskými velikány. Fungují jako léčitelky krajiny, jejíž rány zahlazují hojivou dlaní své vody. Přinášejí nám sílu, která roztáčí naše stroje, i osvěžení, když se noříme do jejich vln. Umějí však i škodit, když se rozhodnou, že už se onen malý dvounohý tvor příliš roztahuje v jejich posvátné blízkosti (Kobza a Šindlářová, 2007).

Není pochyb o tom, že především řeky před staletími vytyčovaly cesty lidí, ať už tím, že spojnice mezi lidskými sídly vedly po jejich březích nebo u těch vhodných pro plavbu byly přímo dopravní cestou. Je průkazné, že u řek nebo v jejich blízkosti vznikla první lidská sídliště. Podobně lze dovodit, že místa soutoků, často jako místa křižovatek obchodních cest, byla zvlášť příhodná pro vznik osad, později měst. Lze vlastně s pověstnou výjimkou vyslovit pravidlo, že poblíž každého většího soutoku u nás se nachází lidské sídliště se staletou historií. Soutoky, ostatně stejně jako celá krajina, ať už lidmi jakkoliv pozměněné jsou také naším dědictvím. Řeky a především jejich soutoky tvoří výrazné, vždy unikátní prvky krajiny a stojí za to věnovat jim pozornost (Ryšánek, 2006).

Řeky – a soutoky dvojnásob – mohou nabídnout návštěvníkovi a pozorovateli škálu obrazů a zážitků. Jiné jsou totiž ráno, v poledne, večer, či v noci. Jsou rozdílné, lesknou-li se ve slunci, plyne-li voda pod zamračenou oblohou, za mlhy nebo při dešti. Výrazně odlišné jsou v různých ročních obdobích. Až velmi dramatickou scénérii představují, valí-li se koryt povodeň, či jen velká kalná voda nebo odplouvají-li právě ledy. Zejména známe-li řeku nezkalenou a s hladinou na všední, obvyklé výši. Exponovanou podívanou ale může být i pohled na řeku, skomírá-li právě následkem sucha. Asi méně navštěvované, určitě však zajímavé jsou řeky na soutocích, jsou-li částečně nebo úplně, tiše a nekompromisně spoutány ledem a jejich břehy a jejich břehy zasněžené. Jiný dojem máme při pohledu na klidné a důstojné splývání už větších řek v nížinách, oproti pohledu na slyšitelný, ba hlučný soutok divokých horských říček třeba při jarním tání. Každý soutok budeme vnímat především pohledem, ale na své si mohou přijít také sluch a čich, nebo i hmat, pokud se budeme chtít o kvalitě vody přesvědčit dotekem. Jenom ta chuť už je, žel naší vinnou, většinou vyražena ze hry (Ryšánek, 2006).

A přesto vlastně řeky a potoky neznáme. Ruku na srdce, kdo z nás někdy prošel podél celého toku řeky, u které bydlíme? Kdo poznal zároveň pramen i ústí? Jak o tom svědčí mnohá zanedbaná prameniště a křovím zarostlé přístupové cesty k soutokům, asi opravdu málokdo (Kobza a Šindlářová, 2007).

Voda patří k životu. Je to hrozně jednoduché. Zkušenost z pouště nebo z období sucha je depresivní v tom, že prostě všechno hyne, všechno umírá tíživým způsobem a naopak právě tam, kde je voda, je život. Atraktivitu řeky můžeme zároveň hledat také v tom, že proud řeky byl vždy metaforou k proudu času, voda plyne a nevrací se stejně jako čas. Nebo je metaforou k životu, kdy lidi chodí kolem řeky a myslí na svůj život, rozhodně nás voda nenutí přemýšlet jiným způsobem o sobě, o světě. Ta voda někam teče, něco propojuje. Člověk ví, že voda spadla v horách a odtéká někam do moře. Voda nám přináší prostě jiný rozměr (Cílek, 2014).

Bezvodá krajina se rychleji prohřeje a dochází k rychlejším zvrátům počasí. Bez vody není života. Jednoduchá poučka z učebnic základní školy vystihuje podstatu. Ale vztah člověka k vodě v krajině nebývá zdaleka tak přímočarý a jednoznačný. Voda totiž padá z nebe. Může být snad pádnější důkaz, že jí je všude dost? Tak proč bychom si jí měli vážit nebo se o ni dokonce bát? (Cílek a kol., 2011).

3.5.1 Mytologie a stručná historie vody a řek

Kult vody provází lidstvo po celou jeho existenci. Starověké civilizace Mezopotámie a Egypta pěstovaly kult velkých řek, povýšených na božstva, staří Řekové a Římané stavěli vodním božstvům oltáře i posvátné háje a přinášeli oběti ke studánkám, jezerům a pramenům (Kobza a Šindlářová, 2007).

O tom, jak byly řeky pro život našich předků důležité, svědčí i skutečnost, že jejich jména patří k nejstarším názvům v našich zemích. Názvy řek Moravy, Olzy a dalších pocházejí ještě z před slovanských dob. Lidé podél řek putovali za lovem, obchodem i na válečné výpravy. Vznikaly kolem nich obchodní stezky, vedoucí mnohdy přes celou Evropu. Takovou stezkou byla i známá jantarová stezka směřující od Baltu do Středomoří právě podél moravských a slezských řek (Kobza a Šindlářová, 2007).

Rovněž Slované měli vodu ve velké úctě. I oni věděli, že bez vody je člověk vystaven nečistotě a umírá vyprahlostí, ale také si uvědomovali druhou tvář vodního živlu, která dokáže, když se rozzlobí, život zničit. Proto přinášely studánkám dary a u pramenů zabíjeli obětní zvířata na usmíření zlých duchů. Voda se také stala důležitou součástí křesťanských obřadů ve formě vody svěcené, která zahání zlo, odvrací nemoci a neštěstí, pomáhá trpícím a ulehčuje umírání. Mnohá poutní místa tak vznikla nad pramenem či studánkou, nebo se alespoň nacházejí v blízkosti posvátného vodního zdroje. Také velká pravěká hradiště byla budována na návrších nad řekami (Kobza a Šindlářová, 2007).

Pramen řek a potoků jsou v hlubším smyslu magickým zrozením života, který plyne podle svého určení délky, síly a čistoty ke svému rozplynutí se v moři. Proto také měla voda v systému magického myšlení odpradávná nezastupitelnou roli. Sloužila nejen jako prostředek k omývání vnějších nečistot, ale i jako vnitřní katarze. Očišťovala zlé myšlenky a úmysly, nepřátelské a temné síly, odstraňovala duševní neklid a povznášela k radosti (Kobza a Šindlářová, 2007).

Zhruba od konce 19. století začal člověk velkoplošně odvádět vodu z krajiny, nejprve v rámci protipovodňových opatření, později také pro rozšíření plochy zemědělské půdy, v posledním období meliorací v 70. a 80. letech 20. století pak rozumné důvody dokonce mnohdy chyběly. Řeky byly regulovány, koryta toků napřímena a prohloubena – zvýšila se jejich kapacita a zrychlil odtok. Podmáčené louky byly odvodněny (a často obdělány, i když ne vždy úspěšně). Krajina se vysušila a nastaly vhodné podmínky pro rozvoj jakési kulturní stepi (Cílek a kol., 2011).

Jenže pomalu začalo být zřejmé, že ta zdánlivě přebytečná voda tu přece jen měla svůj význam. Malý vodní oběh, kdy byla voda zadržena v krajině v přirozených zásobnících (například v lesích, mokřadech, meandrujících tocích), odpařila se tu a ve srážkách opět spadla na stejném místě, byl

nahrazen velkým oběhem, kdy jsou vodní srážky odvedeny pryč rychleji, než se stačí odpařit. Odtékající voda s sebou mnohdy odnáší i půdu, a to je nenahraditelná ztráta (Cílek a kol., 2011).

3.5.2 O Berounce

Řeky a potoky pramenící nebo tekoucí na území České republiky, s výjimkou Labe a Odry, nekončí v moři, ale splynutím s jiným tokem. Tím jiným tokem je obvykle v místě setkání vodoteč delší a na vodu vydatnější. I když právě asi nejznámější soutok u nás, soutok Labe s Vltavou, toto pravidlo nerespektuje. Vltava v místě svého ústí do Labe je delší a svými průměrnými průtoky považována za řeku na vodu bohatší než Labe. V naprosté většině však je tato zásada dodržována a desítky řek a říček a stovky potoků a potůčků své jméno ztrácejí splynutím s tokem větším. Nejednou ale teče od soutoku řeka (potok) pod zcela novým názvem, jako například Berounka a Otava, nebo pod jménem zkráceným jako v případě Bečvy, Orlice a dalších (Ryšánek, 2006).

Berounka je nejnovější pojmenování pro dolní tok řeky Mže, a to od jejího soutoku s Radbuzou, Úhlavou a Úslavou v Plzeňské kotlině až po ústí do Vltavy. Její délka je 239 kilometrů. Jméno, které se poprvé objevuje za třicetileté války, v roce 1638, dostala od města Berouna. Beroun se původně nazýval Brod, pak dostal jméno Verona, podle italského města, u nás známého pod německým jménem Bern nebo Beronia. Z něj se vyvinulo Berona, Berún a konečně Beroun (Vurm, 2003).

3.5.2.1 Soutoky řeky Berounky

Řeky a jejich soutoky výrazně dotváří a charakterizuje sezónní proměnlivostí také živá příroda, především stromy a keře, ale i ostatní rostliny a fauna. Řeky v mnohých lokalitách stále ještě charakterizují také v nich žijící ryby. Relativně novou, složitou, šťastnou, nebo tragickou okolností pro soutok může být regulace, urbanizace, industrializace anebo zemědělské a lesní využívání okolí soutoku. Dostaneme-li se na soutok, můžeme se dívat a vnímat. Záleží na nás, jaký dojem v nás vyvolá atmosféra takového místa, natolik si dokážeme uvědomit, co tady vzniklo před příchodem lidí a co už jsme způsobili my, lidé. Jaké síly a vlivy se tu uplatnily. Kolik času, tedy i vody zde uplynulo, než se zformovala současná podoba okolní krajiny a třeba i to, jak nepravidelný je interval lidského života vedle dějů zde zapsaných. Můžeme se potěšit pohledem na záblesky těl ryb pod hladinou. Častěji nás však asi zasáhne to, že v řece nemůžeme dohlédnout až na dno, že ve křoví na břehu jsou zbytky plastových

obalů, o dalších attributech civilizace nemluvně. Ten, kdo má řeky rád a sleduje je, ví, že znečišťování řek se zastavilo a životadárné funkce řek se pomalu, ale přece jen zase obnovují (Ryšánek, 2006).

Soutok Berounky s Vltavou

Soutok těchto dvou, na české poměry velkých řek leží dnes na území hlavního města Prahy. Berounka na tomto místě ústí do Vltavy a teprve od doby celkem nedávné, od povodně v roce 1829. Soutok byl o něco výše proti proudu, pod Zbraslaví. Budiž také řečeno, že před rokem 1680 se tento vltavský přítok nejmenoval Berounka, ale Mže (Ryšánek, 2006).

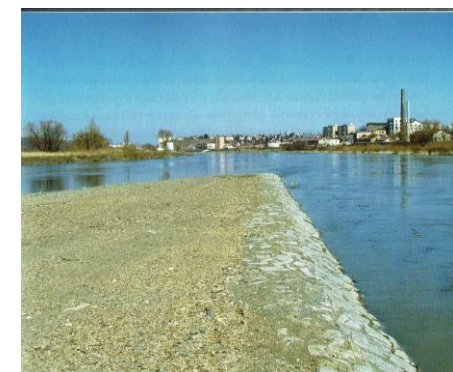
Obr. č. 24, Soutok Berounky s Vltavou (Ryšánek, 2006).

Berounka vtéká do Vltavy zleva a je v místě soutoku asi dvojnásobně širší než Vltava. To proto, že zde na Berounce byl vybudován přístav pro nákladní čluny. Berounka zde byla pro vodní dopravu rozšířena a vybagrována a zdaleka nevypadá tak, jak vypadala dříve. Že obě řeky už zde nemají svůj původní vzhled, ovlivňuje i vzdutí hladiny dnes způsobené především modřanským jezerem, vzdáleným odsud asi půl kilometru. Vlastní špice vydlážděná kamením se mírně svažuje z výšky něco přes jeden metr k hladině a je často obsazena rybáři. Vltavský břeh ostrohu je rovněž vydlážděn, zatímco poslední metry pravého břehu Berounky jsou kamenem jen vysypány (Ryšánek, 2006).

Berounka odvodňuje plochu 8 855, 12 km² a průměrný průtok v ústí je 36 m³/s. Ústí se nachází v nadmořské výšce 188 m. Voda ve Vltavě je kvůli přehradám v létě poměrně chladná, v zimě naopak teplá natolik, že nezamrzá. Berounka je naproti tomu sevřená v ledovém objetí během zimy často, zvláště v řadě nadjezí. Zamrzá i v přístavišti, kde se ledy někdy musí odstraňovat i malým ledoborcem. Na jaře na Berounce „chodí“ ledy, někdy se tvoří bariéry, ale když kry odplují do Vltavy, postupně se na pražských jezích rozlámou a rozpustí teplejší vodou (Ryšánek, 2006).

Soutok Litavky s Berounkou

Místo ústí Litavky do Berounky je vzdáleno od středu Berouna – Husova náměstí – asi jeden kilometr. Říčka Litavka, někdy i Litávka či Litava (takto se však jmenuje i jeden z přítoků Svratky), je tok dlouhý 53, 73 km, ústící do Berounky zprava, a to v Berouně. Pramení 2 km severovýchodně od Nepomuku v nadmořské výšce 765 m, má povodí o ploše 629, 4 km² a průměrný průtok v ústí je 2, 71 m³/s.

Obr. č. 25, Soutok Litavky s Berounkou (Ryšánek, 2006).

Nadmořská výška soutoku je 218 m. U Berounky v místě soutoku registrujeme říční kilometr 34, 02. Berounka je zde široká asi 60 metrů, Litavka přibližně 20. Štíhlé a celkem souměrné „Y“ soutoku tvoří obě řeky přitékající od severozápadu (i když Litavka z Brd většinou tekla severně, tj. téměř opačně) (Ryšánek, 2006).

Soutok Loděnice s Berounkou

Místo splynutí Loděnice s Berounkou, měřeno množstvím vody, resp. šířkou hladin, je soutokem široké řeky a obvykle nenápadného potoka. V tomto ohledu se nám tu nenabízí žádná mimořádná podívaná. Zcela jinak tomu ale je, zmíníme-li se o blízkém okolí – jsme zde v přírodní rezervaci, ale i v chráněné krajinné oblasti Český kras (Ryšánek, 2006).

Obr. č. 26, Soutok Loděnice s Berounkou (Ryšánek, 2006).

Loděnice, na horním toku zvaná Kačický potok či Kačák, někdy rovněž Loděnice a mezi trampy známá jako Hadí řeka, je levostranným přítokem Berounky na jejím říčním kilometru 30, 38. Pramení severozápadně od Řevničova v nadmořské výšce 478 m. Je dlouhá 62, 23 km a protéká řadou rybníků. Loděnice je za běžného stavu v ústí široká přibližně tři metry a vtéká do Berounky kolmo od severovýchodu. Berounka, o šířce mezi 40 – 50 metry, teče od severozápadu k jihovýchodu. V těchto místech poměrně široká řeka teče kaňonem, tj. mezi skalami na obou březích. I když skály jsou vysoké jen pár desítek metrů, řeku netísni, ale ustupují tak, že na levém břehu vede pohodlná stezka, po pravém břehu dokonce hlavní železniční trať Praha – Plzeň. Trať není odtud vidět, protože je zakryta stromy, a tak její existence ani nenarušuje vzhled místa. Hluk často projíždějících vlaků ji však připomíná důrazně. Skály na levém břehu odtud po proudu jsou na rozdíl od protějších obnažené. Berounka těsně nad soutokem šumí přes malou mělčinu. U loděnice je to podobné. Pravý břeh přítoku zdobí řada pěti velkých topolů, levý je zarostlý obvyklým býlím. Už i zde rostou první zástupci houževnatého plevelu, netýkavky žláznaté. A protože jsme v chráněné krajinné oblasti, prostory na neupravených vodních tocích se nemohou sekat (Ryšánek, 2006).

Soutok Střela s Berounkou

Střela je nejdelším a nejvydatnějším přítokem nezpochybnitelného toku Berounky. Berounka přijímá Střelu zleva na říčním kilometru 102, 8 blízko Liblína, ležícího však na opačném břehu. Berounka je tady široká okolo 50 metrů, Střela asi 5 metrů.

Obr. č. 27, Soutok Střely s Berounkou (Ryšánek, 2006).

Jsme na soutoku vodotečí příliš rozdílných velikostí. Hlavní řeka zde dělá velký záhyb od jihu k východu, Střela se připojuje téměř v pravém úhlu, když přitéká od západu (Ryšánek, 2006).

Berounka plyne pozvolna až líně, Střela je živá a z peřeje na ní, vzdálené odtud pár desítek kilometrů, je slyšet šum (Ryšánek, 2006).

Soutok Úslava s Berounkou

Ústí Úslavy do Berounky nalezneme v severovýchodním sektoru Plzně a ze tří říčních soutoků, které se nalézají na území města, je to ten nejnižší položený, tudíž poslední. Berounka jakoby stéká před nízký práh mělčiny do koryta Úslavy. Spojená voda totiž sleduje směr, jímž teče Úslava. Kamení na jejím dně se ještě nestačilo obrousit do tvaru oblázků. Berounka přitéká od západu a v místě soutoku se stáčí v pravém úhlu k severu (Ryšánek, 2006). Tvoří zde uprostřed řečiště divoký, podle stavu vody až 150 metrů dlouhý a stromy porostlý ostrov. Zprava ústící Úslava, místně nazývaná Žinkovka či Bradlava, pramení v nadmořské výšce 695 m, 2 km západně od Číhaně (jihovýchodně od Klatov). Řeka je dlouhá 88, 87 km, s povodím o rozloze 756, 5 km² průměrnou vydatností v ústí je 3, 55 m³/s. Svě vody spojuje s Berounkou v nadmořské výšce 296 m (Ryšánek, 2006).

Obr. č. 28, Soutok Úslavy s Berounkou (<http://www.turistika.cz>).

3.5.2.2 Cesta k prameni

Jméno řeky Mže se líp šeptá, než hlasitě vyslovuje. Zní, jako když olše vydechnou ze sna. Jako mlžné ráno v časném jaru, kdy tráva, ještě zvalená sněhem, čeká, až páru nad loukou rozfouká vítr, až přijde slunce. I kraj kolem řeky je tichý, jakoby šeptaný: vesnic je tu málo a z těch, které začaly chátrat před šedesáti lety, nezbylo nic. Celou svou klikatou cestu k Plzni protéká Mže pláněmi, lukami, lesy, roklemi a pahorky bývalých Sudet. Nikde se netyčí vysoké hory, měst je málo, vše je nenápadné a zakřiknuté. Jako v krajině duchů. Ještě před třemi sty roky – a všechna staletí před tím – sahala Mže až ku Praze a ztrácela se ve Vltavě. Teď se jejímu dolnímu toku říká Berounka. Mnohým se to nelíbí a rádi by vrátili řece pod Plzni staré jméno (Šmíd, 2010).

Název řeky od hraničního pralesa v Německu až po Zbraslav u Prahy zněl latinsky Misa, německy Mies a česky Mže (Větvička, 2009)

Tichá ostýchavost Mži na horním toku sluší, jako slušela dospívajícím dívkám ve starých dobrých časech. Až pod Plzni dozraje v ženu oslnivě krásnou, s romantickými sklony. Kdo jí jednou podlehne, už se lásky k ní nezbaví: zeptejte se vodáků (Šmíd, 2010).

Název Berounka, proti němuž vedou mnozí Plzeňané válku, se poprvé objevil už po třicetileté válce. Označoval řeku od Berouna k soutoku s Vltavou. Koncem 18. století se však to jméno začalo šířit proti vodě jako virus. Geologové je užívali pro celý střední tok. Jenom se neshodli, kde střední tok začíná. Někteří viděli počátek Berounky na soutoku Mže a Rakovnického potoka, jiní na soutoku Mže a Střely. Současně se jako začátek Berounky prosadil soutok Mže a Radbuzy. Název je uzákoněn vyhláškou ministerstva zemědělství, v níž je zahrnut seznam významných vodních toků (Šmíd, 2010).

4 Vybraní krajináři řeky Berounky v okolí Českého krasu

Pro pozorování a porovnávání proměny krajiny kolem řeky Berounky v okolí Českého krasu skrz malířovy obrazy, jsem si vybrala malíře, kteří se svou tvorbou datují do 19. a 20. století, tedy doby, kdy docházelo k největšímu a nejzásadnějšímu vývoji krajinomalby, ale i současné malíře 21. století. Neboť je velmi zajímavé pozorovat a porovnávat zdejší krajinu v krajinomalbách dřívějších a dnešních.

Hlavním představitelem této krajiny je Václav Špála, jehož krajinomalby velmi často zaznamenávaly právě řeku Berounku nebo její okolí a který se svou tvorbou datuje do období na přelomu 19. a 20. století. Doplnujícími krajináři jsou: Stanislav Holeček, jenž se svou tvorbou datuje do 19. století, Karel Pokorný (současně žijící umělec, jehož tvorba spadá hlavně do 20. století) a ze současných umělců, ztvárňující řeku Berounku či její okolí na přelomu 20. a 21. století, poté Marko Čermák, Petr Kellner a Jan Dolejš.

Tvorba se tedy zaměřuje hlavně na díla Václava Špály a ostatní zde zmínění autoři slouží spíše k porovnání a doplnění krajinných scénérií. Proto následující odstavce jsou vymezeny výhradně k seznámení s osobností Václava Špály a jeho tvorbou a tvorbou doplňujících autorů.

4.1 Umělec Václav Špála (1885 – 1946)

Život a tvorba Václava Špály jako by ztělesňovaly dějiny jedné celé generace českých umělců. Jeho tvůrčí dráha vychází z domácích kořenů, prochází okouzlením zakladatelskými osobnostmi evropské moderny, ale především zůstává od začátku do konce věrná vlastním zásadám a ryze osobním výtvarným předpokladům (Drugy, 2004).

Václav Špála se narodil 24. srpna 1885 ve Žlunicích v široce rozvětvené rodině cihlářského mistra Jana Špály, který pracoval v cihelně na panství hraběnky Černíkové; byl nejmladší ze šesti dětí. Už sám umělec v mnoha vzpomínkových textech a úvahách a dále celá řada historiků umění rozpoznali určující vliv tehdejšího prostředí na pozdější tvorbu – venkovského života, širokých luk, krásy přírody

Českého ráje, jasné červené barvy cihlářské hlíny a selských děvčat v rozevlátých sukních a bílých halenách (Berger a kol., 2005).

„Dětská duše ukládá své sny na dně srdce, kde doutnají a vzplanou, až bude třeba. Ze záblesků dětské duše rostou pozdější nové umělecké světy. Již mládí ukazuje naše možnosti; jak vroucně jsme je žili, jak plně a bohatě se nám jevily věci, jak kouzelné byly naše dny, taková bude odezva v našem díle (Václav Špála v Berger a kol., 2005).“

Obr. č. 30, Václav Špála (Burget a Musil, 2002).

„Pocházím ze samoty, v níž jsem žil v bezprostředním styku s přírodou, se zemí a přírodními živly, v níž jsem rád samotářsky chodil po mezích a po lesích a zahloubával se do tajů přírody a záhad mnoha věcí. Vzrušovaly mě přírodní zjevy jako bouřky, mraky plující po obloze, slunná tvář letních dnů, návrat jara, kdy se země otevírá k novému životu, stejně jako bezprostřední prožívání zralého podzimu přírody i lidí (Václav Špála v Berger a kol., 2005).“

Kromě vlastní volné tvorby tyto dětské vjemy dokonale zúročil počátkem dvacátých let, kdy ilustroval Babičku Boženy Němcové. Na počátku jeho výtvarné dráhy stála zednická tužka, ke které náhodou jako malé dítě přišel (Berger a kol., 2005).

„A počmáral jsem všechny bílé zdi, kam až jsem se dostal. Tehdy bylo v kalendáři hodně obrázků z čínsko-japonské války a já jako opice kreslil jsem kanóny, vojsko, kule, jak lítaly, trhající se šrapnely, apod. Za tuto kreslířskou evoluci dostal jsem notný výprask (Václav Špála v Berger a kol., 2005).“

V dětství vzniklo množství kreseb z bezprostředního okolí, na nichž si mladý Špála cvičil rychlou ruku a schopnost zachytit i prchavý okamžik. Ve středu pozornosti stáli především jeho rodiče, sestry a činnosti spjaté s každodenním životem, stačí vyjmenovat názvy těchto prací: Řiňka šije, Kresba otce, Na pastvě, Větrný mlýn, Husy aj. Kromě kreslení Špála také vytvářel figurky z cihlářské hlíny, tato raná zkušenost práce s hmotou bezpochyby přispěla k téměř sochařsky citěným figurám a kompozicím mnoha zátiší, a to nejen v kubistickém období (Berger a kol., 2005).

S odstupem můžeme ocenit Špálovi rodiče, kteří nejenom že nebránili mladému Václavovi ve výtvarné dráze, ale snažili se ho všemožně podporovat. Ještě v dobách studia na Akademii mu byla jeho rodina největším zázemím, ze kterého čerpal sílu a pochopení. V letech 1899 – 1902 se učil na odborné škole uměleckého zámečnictví v Hradci Králové, jejíž výběr byl nepochybně veden rodičovskou snahou, aby syn zůstal alespoň částečně u kumštu a zároveň se naučil něco praktického do života. Kromě toho už v roce 1900 navštěvoval kurz ornamentálního kreslení Karla Vítězslava Maška na Uměleckoprůmyslové škole; z této doby je znám jeden návrh ornamentu. Po absolvování odborné školy definitivně přesídlil do

Prahy, kde nejdříve absolvoval kurz figurálního kreslení a modelování na Uměleckoprůmyslové škole, kam se také neúspěšně pokusil o přijetí k řádnému studiu. Poté studoval na Engelmüllerově soukromé krajinářské škole. Ferdinand Engelmüller (1867 – 1924) byl oblíbeným krajinářem a ještě oblíbenějším pedagogem, jehož školou prošla řada českých malířů. A právě tam si upevnil Václav Špála přirozenou inklinaci ke krajině a Engelmüllerovo vedení mu umožnilo nalézt a rozvinout vlastní styl, a to přesto, že rané Špálovy krajiny vznikaly pod přímým Engelmüllerovým vlivem, což je vidět zejména na těžké, „nešpálovské“ barevnosti některých dochovaných prací (Berger a kol., 2005).

V roce 1903 byl přijat na Akademii výtvarných umění, kde se setkal s celou zakladatelskou generací českého moderního umění (Berger a kol., 2005).

Akademie tehdy mohla naučit řemeslné základy tvorby, ale nebyla schopná nadchnout a ukazovat nové cesty. Proto se většina posluchačů snažila nalézt poučení mimo školu, přitahoval je zejména kypící umělecký život v Paříži, sháněli výtvarné časopisy, věnovali se filosofii, moderní literatuře, s výhradami, ale přesto obdivovali zakladatelskou generaci devadesátých let 19. století – Jana Preislera, Antonína Hudečka, Miloše Jirnáka a Antonína Slavička – a snažili se dohnat zpoždění, které podle jejich představ české umění za západním nabralo (Berger a kol., 2005).

Tehdejší studenti Akademie byli Munchem fascinováni, považovali ho za svého největšího učitele vybízejícího k odvaze pohroužit se do smyslového světa a k niternému prožívání. Ani Špála nezůstal stranou oslnivého Munchova působení, přestože jeho osobní východiska byla naprosto odlišná (Berger a kol., 2005).

„Munchovo malířské dílo mluvilo nám k srdci, nadchlo nás k údivu. V prostředí Akademie byl Munch našemu tápajícímu duchu oporou v pochybách a hledání. Zažehl naše sny dřímající v mladých srdcích. Povzbuzen jeho příkladem odjel jsem domů, do naší krajiny a maloval jsem tam. Vyvedl mne z chaosu naturalismu (Václav Špála v Berger a kol., 2005).“

Kromě kreseb se Špála věnoval i olejomalbám, zejména portrétům, autoportrétům a krajině; u nichž můžeme vysledovat podněty, které ho více ovlivnily, a zjistit určité analogie s domácí i evropskou tvorbou (Berger a kol., 2005).

Špála podvědomě řešil identické problémy téměř ve stejné době jako fauvisté, spoléhající na cit a instinkt při osvobozování bravy z područí kresby. Stejně jako pro Matisse a další fauvisty byla Špálovi východiskem Cézannova malba (Berger a kol., 2005).

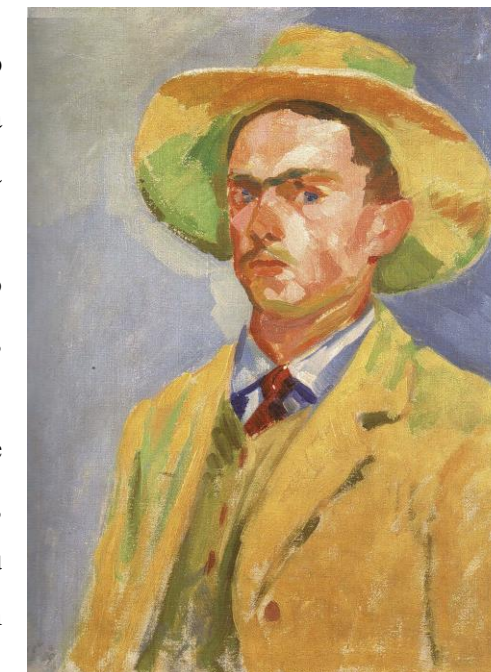
Neopomenutelným mezníkem tohoto období bylo Špálovo nucené ukončení studia na Akademii. Na posledním vysvědčení s datem 5. 7. 1909 měl napsáno, že celý školní rok pracoval mimo školu a směřoval k odchylným, v rámci školy neležícím uměleckým cílům. Špála nastoupil další životní cestu (Berger a kol., 2005).

Jistým zadostiučiněním byla pro Špála skutečnost, že byl v roce 1909 přijat společně s členy Osmý Emilem Fillou a Vincentem Benešem do SVU Mánes a ještě v témže roce se všichni tři zúčastnili spolkové výstavy (Burget a Musil, 2002).

Vliv na Špálovu tvorbu měly také ozdravné cesty do Dalmácie v roce 1907 a 1909. Tam na něj zapůsobila atmosféra středomořské krajiny. Naproti tomu spíše studijní ráz měla cesta do Paříže v roce 1911 (Burget a Musil, 2002).

Vypuknutí první světové války na delší dobu zastavilo rozvoj mladé umělecké generace. Mnozí museli odejít na frontu, mezi nimi i Václav Špála (Burget a Musil, 2002).

Období zhruba od roku 1913 do roku 1918 představuje etapu plného rozkvětu Špálova výkladu kubistické řeči, charakterizovanou pevnou, až sochařsky vymezenou obrazovou stavbou a zjednodušenou paletou živelných barev, především červené, modré a bílé (Drugy, 2004).

Obr. č. 31, *Vlastní podobizna, 1909* (Berger a kol., 2005).

Tuto událostmi a realizacemi nabitě období se pro Václava Špála uzavřelo v roce 1925, kdy oslavil čtyřicátiny a kdy mu SVU Mánes uspořádal velkou retrospektivní výstavu zahrnující 115 děl a všechny polohy jeho tvorby – autoportréty, figurální kompozice, krajinné motivy, zátiší i kytice. Spolkovou činnost SVU Mánes a svoji účast ve výboru bral velmi vážně, dokonce byl v roce 1935 zvolen jeho předsedou. V roce 1939 Špála dokonce rezignoval na předsednictví v Mánesu, tato funkce byla spojena s řadou oficiálních povinností a jejich plnění odporovalo Špálovi přesvědčení. Okupace Československa jím silně otrásla, navíc se stal, jako jeden z představitelů avantgardy a pokrokového umění, terčem častých útoků (Berger a kol., 2005).

Špálovi hrozila práce v ostravských dolech, což by pro něj, vzhledem k věku a občas se ozývajícími potížím nedoléčené tuberkulózy i rozšiřující se rakoviny bylo osudné. Nakonec byl díky zdravotnímu osvědčení příkazu nastoupit do dolů zbaven. Konec války musel přivítat s úlevou a radostí (Berger a kol., 2005).

Ve válečném čase vyměňoval Špála své obrazy i obrazy svých současníků, které vlastnil, za jídlo a potřeby běžného života. Řada prací je dnes již bohužel nedohledatelných, na druhou stranu, stále se objevují nové a nové „Špálové“ a obraz jeho tvorby se stále prohlubuje (Berger a kol., 2005).

13. listopadu 1945, byl Václav Špála jmenován národním umělcem. Ovšem Špálův zdravotní stav se začal rapidně zhoršovat, v únoru 1946 podstoupil Špála bezvyslednou operaci nádoru žaludku. Po

operaci už nebyl schopen pracovat, pravděpodobně trpěl velkými bolestmi a nakonec 12. května 1946 zemřel v nočních hodinách ve své střesovické vile (Berger a kol., 2005).

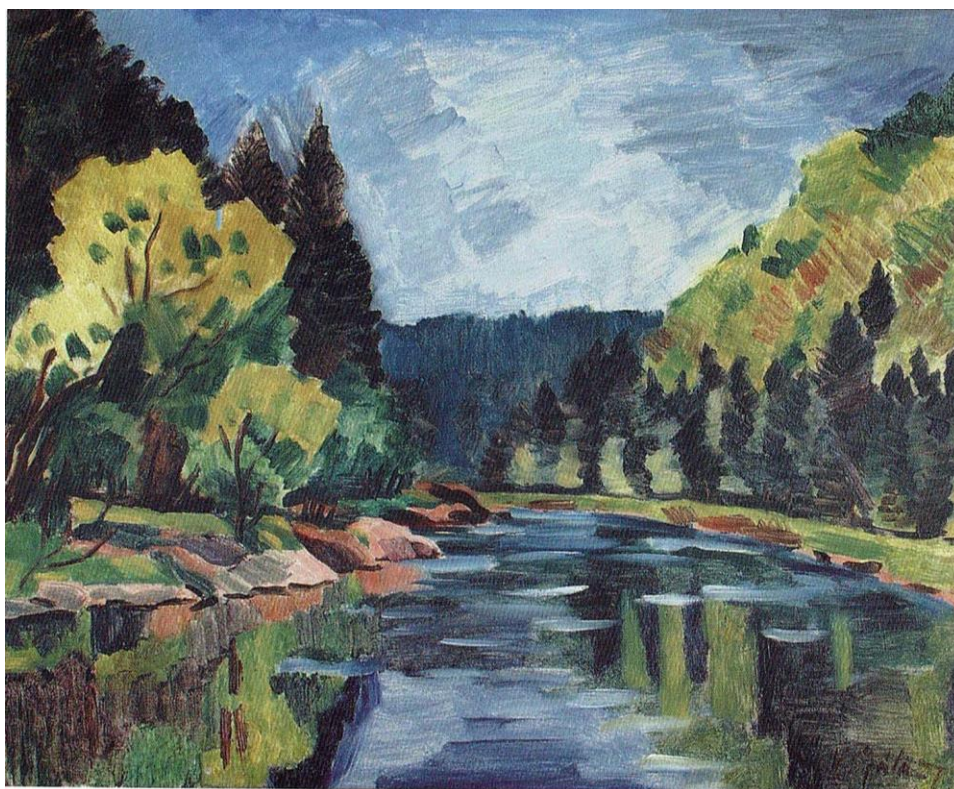
4.1.1 Tvorba Václava Špály

Dle výše zmíněných odstavců lze vidět, že Václav Špála se v začátcích své tvorby věnoval hlavně kresbě a až později pozvolna přecházel k malbě. Jeho motivem byli nejdříve lidé a zátiší, postupem času jezdil stále více do krajiny, která se stala jeho nejčastější předlohou. Jak lze vidět v jeho krajinomalbách, jeho oblíbeným krajinným motivem, který se velmi často opakuje, se staly řeky.

Václav Špála se od poloviny dvacátých let vlastně až do své smrti představoval jako zavedený malíř převážně krajin, květinových a ovocných zátiší a portrétů zejména členů rodiny (Berger a kol., 2005).

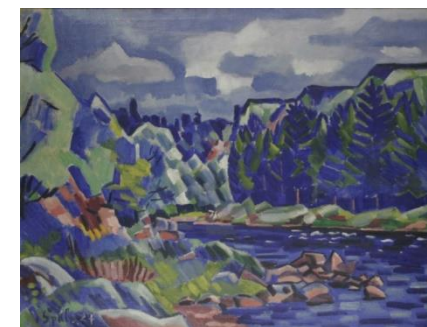
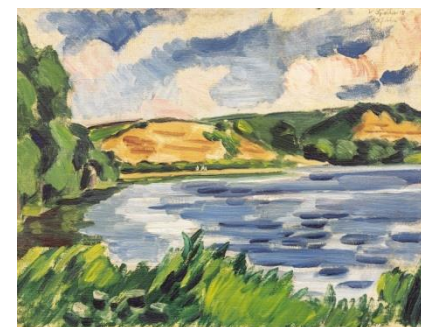
Pro místa letních pobytů si vybíral krajinu spíše dramatičtější, s kopci, řekou a lesy. Rád jezdil do Srbska u Karlštejna, na hrad Potštejn v Orlických horách, na Sázavu do Beskyd, na Panský mlýn u Písku a do Červené nad Vltavou v jižních Čechách. Na jaře se staral o zahradu, maloval kytice a ovocná zátiší, na podzim a v zimě vyřizoval záležitosti úředního charakteru, více se věnoval dětem, poslechu rozhlasu, návštěvě biografu a psaní různých textů a přednášek. Těžištěm jeho zralé tvorby se stala krajina

v nejrůznějších variacích od neobydlené, divoké přírody, přes parky až k místům poznamenaným lidskou civilizací. Špála tímto zobrazením nesledoval stejné cíle jako civilisté nebo později Skupina 42, spíše vnímal, jak už to vyjádřil před časem v textu k Babičce, přírodu a své okolí takové, jaké bylo, necítil potřebu nic přikrašlovat ani idealizovat (Berger a kol., 2005).

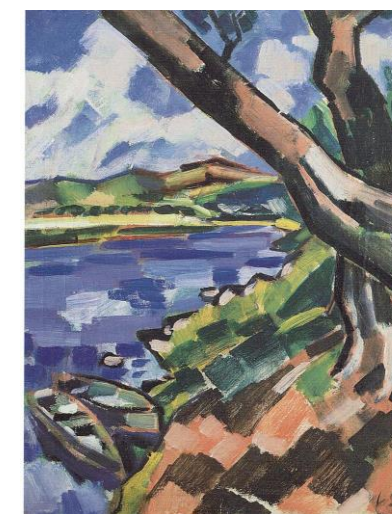
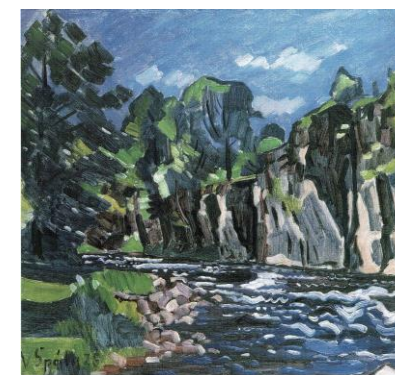
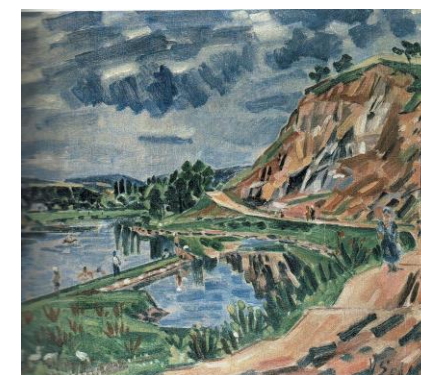

Obr. č. 32, Sázava, 1927 (Durgy, 2004).

„Příroda je chaos, umění je výběr a uspořádání. Umění má možnost shrnout nebo snoubiti i protilehlé živly a znaky zhustiti a soustřediti nekonečně různé vztahy, odpozorované skutečnosti, v několika jasných a určitých tvarech. Možná jsou v něm bohatá křížení tajemné přeměny a vtělení, která vytvoří nové světy krásy. Tyto nové světy dávají uměleckému dílu teprve jeho vlastní význam, který popř. zaujme dříve a silněji nežli jeho námět původní. Není pravidla určujícího, mnoho-li má býti v díle příroda zúčastněna přímo a na kolik smí býti transformována, aby jeho pravý význam vynikl. Veliký rozkyv moderní doby projevuje se právě v tom, že přírodní prvky mohou svobodně a nerušeně vystupovati vedle forem plně a ryze autonomních (Václav Špála v Durgy, 2004).“

Obr. č. 33, Vltava u Okrouhlic, 1918 (Durgy, 2004). Obr. č. 34, Vltava u Červené, 1927 (Durgy, 2004).

Obr. č. 35, Na Sázavě, 1942, obr. č. 36, Krajina s řekou, 1928 a

obr. č. 37, Krajina s lodkou, 1923 (Berger a kol., 2005).

Barva modrá, která již dříve byla jeho barvou oblíbenou, se stala tónem dominantním a okolo r. 1930 rozeplála se v jeho obrazech v sytosti čistého pigmentu. Ostrá modř je tu tónem brzy pohlcujícím, brzy vylučujícím ostatní barvy místní; tato modř je malíři nejvlastnějším prostředkem výtvarného překladu skutečnosti do světa jeho snů a vise básnické (Matějček, 1948).

Bývaly časy, kdy se Špálovo umění jeví jako divoké a výlučné, či dokonce zavádějící a nepřístupné; ale bývaly také časy, kdy byl malíř pokládán za konzervativce a prostoduchého realistu v koženkách (vždy šlo ovšem o ukvapené soudy lidí, kteří měli na očích klapky dogmat a nedovedli pochopit smysl a osobitost tvůrčího činu). Ale Václav Špála u svého přesvědčení nekolísavě a bez převlékání kabátu vytrval, svou tvůrčí při obhájil a vyhrál. Jeho obrazy jsou dnes neodmyslitelnou

složkou českého moderního umění, září na čelném místě v galeriích, v nesčetných reprodukcích shledáváme se s nimi na stěnách pracoven a příbytků. Jeho tvorba čestně ob stojí v mezinárodní konfrontaci (jak se posledním časem několikrát potvrdilo na výstavách v zahraničí) jako osobitý vklad do evropského expresionismu a fauvismu; přitom je výraznou hodnotou v polohách, kde se neškatulkuje podle ismů a formulek, ale kde platí umělcova osobnost a jeho vidění. V tomto smyslu je dílo Václava Špály příkladnou výslednicí tvořivého a sebevědomého vztahu českého umění ke světu (Kotalík, 1972).

4.2 Vybraní doplňující umělci

Stanislav Holeček (1900 – 1976)

Narodil se 16. 3. 1900 v Kročehlavech a zemřel 25. 3. 1976. Malíř a grafik, profesor kreslení ve Slaném. Učil i na gymnáziu v Liptovském sv. Mikuláši (<https://www.galerieplatyz.cz>).

Byl žákem uměleckoprůmyslové školy v Praze u profesora Schussera a Maška. Krajinářské motivy čerpal zejména z Tater (<https://www.galerieplatyz.cz>).

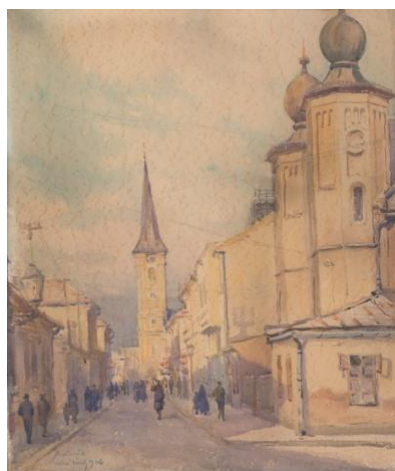
Stanislav Holeček se ve své tvorbě zaměřuje především na krajinné motivy, výjimkou není ale i městské prostředí, zátiší či portréty.

Obr. č. 38, *Ze Slovenska*
(<http://www.galerie09.cz>).

Obr. č. 39, *Vysoké Tatry, 1932* (<http://www.arcadja.com>).

Obr. č. 40, *Nové Zámky, 1936* (<http://www.webumenia.sk>).

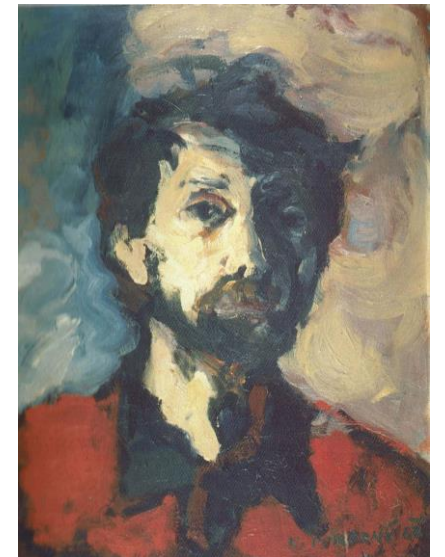
Obr. č. 41, *Krajina, 1953*
(<http://www.arcadja.com>).

Karel Pokorný (*1944)

Karel Pokorný se narodil 23. června 1944 do bouřlivé doby. Už v útlém dětství, asi v pěti, šesti letech vzal malý Karlík do ruky tužku a pastelky, ale také řezbářské náčiní svého dědečka. Řezbářská dílna mu voněla dřevem, kličem a doslova jej fascinovala (Karbaš, 2015).

Začal kreslit vše, co viděl, zátiší s jablky, ale třeba také kleště nebo drobné domácí náčiní v dílně. Ve škole pomáhal kreslit spolužákům jejich úkol. Později začal kreslit i krajinu a přírodu v plenéru, například když byli na letní škole v přírodě v Krkonoších (Karbaš, 2015).

Obr. č. 42, *Autoportrét, 1967* (Karbaš, 2015)

Karlovo dětství bylo tedy ovlivněno hlavně dědečkem, ale také maminkou, která svému synovi přála a podporovala jeho výtvarné snažení. Už tehdy měl rád středočeskou krajinu kolem rodných Řičan a okolí (Karbaš, 2015).

V roce 1958 se jako čtrnáctiletý pokusil udělat talentové zkoušky na známou výtvarnou školu na Hollarově náměstí v Praze, ale neuspěl. Karel tedy šel studovat na Střední průmyslovou školu stavební do blízkého Benešova. Tam ale zůstal jen dva roky, třetí a čtvrtý ročník studoval v Praze ve Zborovské ulici. Na této škole se opět zdokonaloval hlavně v technickém kreslení. V roce 1962 úspěšně odmaturoval a pokoušel se o talentové zkoušky na Akademii výtvarných umění v Praze. Na akademii se dostal až na třetí pokus v roce 1964. V roce 1964 se tedy Karel přihlásil do ateliéru profesora Vojtěcha Tittelbacha, který si jej vybral. Největší vliv na Karla a jeho spolužáky měl ale stále profesor Ladislav Čepelák, který denně docházel do ateliéru a de facto výuku vedl (Karbaš, 2015).

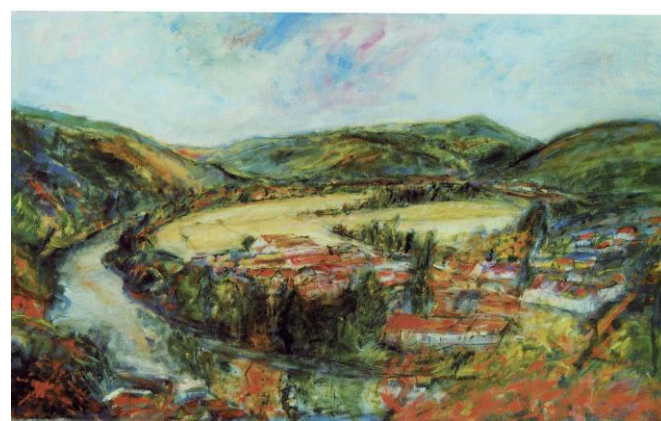
Přechod od školy do praktického života nebyl v té době snadný. Jako výtvarník na takzvané volné noze musel být registrován u Českého fondu výtvarných umění a překládat své práce k posouzení uměleckým komisím, které byly u tohoto fondu zřízeny (Karbaš, 2015).

Krajina je dominantní složkou v celé umělecké tvorbě malíře Karla Pokorného. Ale z jakých pramenů čerpá, kde hledá poučení a inspiraci? Ano, první řadě samozřejmě v přírodě. Jak už tvrdili mnozí před námi, ona je stále ta nejlepší učitelka, která nám ukáže, kde a jak podtrhnout ten či onen detail, tu či onu barevnost a jak vystihnout její momentální atmosféru. Krajina je tedy v Pokorného malířském a kreslířském díle fenoménem vysoce převyšujícím figurální složku jeho tvorby. Je nadčasová, byla tu před desítkami tisíc let a bude tu i po nás. Otázkou je, v jakém stavu, zda ji dokážeme z kultivovat jako naši předkové, nebo zničit a zdevastovat v honbě po zisku a ještě více konzumním způsobem života (Karbaš, 2015).

V duchu umělců první poloviny 20. století jsou rozměrnější obrazy. Jako třeba opakovaný motiv údolí Berounky, Srbska, Rakovnicka a podobně, malovaný většinou z nadhledu v monumentální podmačené krajině. Tyto krajiny jsou malované hladkou frakturou, klasickou technikou oleje na plátně, která přelévá jednotlivé valéry navzájem, pracuje se světlem a stínem, vykresluje hloubku a dálku zobrazovaného širokého prostoru. Jakoby je malíř obepínal svou náručí. Tak působí některé z těchto obrazů, zejména velká krajina Berounky, malovaná z nadhledu, která zdobí celou stěnu malířova ateliéru v Říčanech. Jakoby se malíř díval na krajinu širokoúhlým objektivem a snažil se ji obsáhnout celou v její monumentální kráse. Je to dramatická krajina, plná modře a zeleně a je také svým rozměrem jedním z největších obrazů v Pokorného díle (Karbaš, 2015).

Obr. č. 43, Rybník Svět, 1982 a obr. č. 44, Nový rybník u Jistebnice, 1982 (Karbaš, 2015).

Obr. č. 45, Vltava od Buzkova, 1985 a obr. č. 46, Sázava u Hlásky, 1991 (Karbaš, 2015).

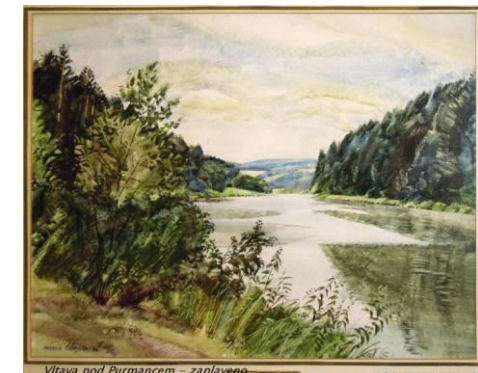
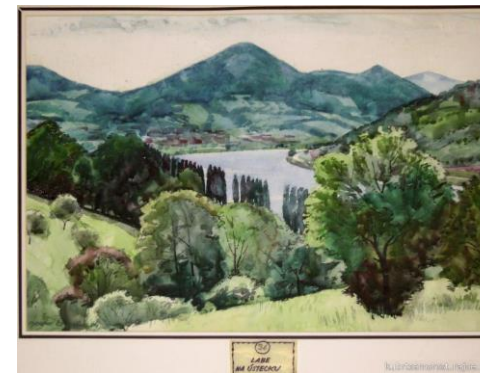
Marko Čermák (*1940)

Marko Čermák je český kreslíř a hudebník. V roce 1968 po smrti Dr. Jana Fischera (v r. 1960) uspěl v konkursu a pokračoval v kreslení seriálu Rychlé šípy, který vytvořil Jaroslav Foglar. Nejprve překreslil osm příběhů nakreslených Václavem Junkem v roce 1941, v letech 1970 – 1971 nakreslil kolem 40 nových příběhů. V roce 1971 zpracoval pro vydavatelství Novinář kreslené (komiksové) verze knih Záhada hlavolamu a Stínadla se bouří. Je rovněž hudebníkem, byl dlouholetým členem skupiny Greenhorns (Zelenáči), společně s Janem Vyčítalem (další kreslíř) a Michalem Tučným. Je považován za

jednoho z prvních průkopníků hry na pětistrunné banjo, o čemž vydal dvě knihy. Nyní působí ve své vlastní trampské a country kapele Paběrky Marko Čermáka (<http://zivotopis.osobnosti.cz>).

Absolvoval Výtvarnou školu, roční přípravku při Akademii výtvarných umění, a výtvarnou výchovu na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy (<http://zivotopis.osobnosti.cz>).

Maluje především vodovkami či akvarelem a ztvárňuje okolí své chaty, která se nachází v Brdech. Namaloval tedy mapu Brd, ale také obrazovou mapu řeky Berounky. Zmapoval tedy horní, dolní i střední část Berounky, kromě ní také Vltavu, Lužnici, dále pak Českou Kanadu, Karlštejnsko, Kačák a několik podobných map kolem dokola. Tyto mapy dnes už bohužel nejsou k dostání.

Obr. č. 47, Labe na Ústecku, 1984 a obr. č. 48, Vltava pod Purmancem - zaplavěno, 1992 (<http://ahojahoj.szm.com>).

Obr. č. 49, Zastávka Skuhrov, 1982 a obr. č. 50, Vltava u Hněvkovic, 1986 (<http://ahojahoj.szm.com>).

Petr Kellner (*1956)

Původní profesí reklamní výtvarník. Studoval malbu u ak. Malíře Ludvíka Jelínka, od roku 1984 se věnuje malířství profesionálně. Maluje převážně Českou krajinu a městské motivy, nevyhýbá se i figurálním námětům. K tvorbě používá klasickou techniku olejomalby štětcem kombinovanou špachtlí. Také se věnuje akvarelu, kresbě, v posledních letech i abstraktní tvorbě. Jeho obrazy jsou v různých sbírkách v tuzemsku i v zahraničí (<https://sites.google.com>).

Obr. č. 51, *Po dešti* a obr. č. 52, *Alej* (<https://sites.google.com>).

Obr. č. 53, *Lány Betynka* a obr. č. 54, *Před bouří* (<https://sites.google.com>).

Jan Dolejš (*1975)

Jan Dolejš, nar. 1975. Vystudoval obor anglický jazyk a výtvarná výchova na PEF ZČU v Plzni, studia zakončil diplomovou prací z grafiky na téma „Čarový lept – soubor grafických listů s motivy zvířat“ u ak.mal. Jiřího Nováka. V současnosti pracuje jako odborný asistent pro anglický jazyk na UJP ZČU v Plzni zaměřením na předmět „angličtina pro umělce“. Paralelně se věnuje i výtvarné činnosti, je členem Unie výtvarných umělců západočeské oblasti, pravidelně se zúčastňuje společných i individuálních výstav a malířských symposií. Jeho práce byly reprodukovány v několika publikacích (Plenéry na Šumavě - almanach NP Šumava, 2010, Aktualizace státního programu ochrany přírody a krajiny v ČR, ministerstvo životního prostředí, 2010, atd.), účastník benefiční aukce výtvarných děl „Máme otevřeno“, 2009. Kromě výtvarné činnosti se věnuje ještě jazzu, komponuje a hraje na kytaru v plzeňském kvintetu Jazz Mistake (<http://www.czechlandscape.com>)

„Své krajiny maluji ve všech ročních obdobích výhradně v plenéru, což nevyklučuje pozdější drobné zásahy nebo opravy, ale v zásadě jsem odpůrcem malování přírody někde v teple u kamen a to nemám ani tak na mysli malbu bez předlohy, jako spíš malbu bez prožitku. Venku na vás bezprostředně působí světlo, teplota, vnímáte prostor, pachy, struktury, ale hlavně celkovou náladu krajiny a ducha místa (Jan Dolejš v <http://www.czechlandscape.com>).“

„Začínám lapidárním kompozičním rozvrhem uhlem, který pak lehce smažu a pokračuji rovnou olejem až do dokončení obrazu. Kombinuji řídké vrstvy a nízké pasty, většina plátna je ale pokryta velmi tenkými vrstvami barvy. Během práce barva částečně zasychá i díky savému povrchu plátna, je tedy do jisté míry možné vrstvit barvu v tenkých nánosech přes sebe. Dalo by se říci, že kombinuji starou techniku překrývání lazur a metodu a la prima (Jan Dolejš v <http://www.czechlandscape.com>).“

„Dělený rukopis, používaný impresionisty, je technika umožňující vytvořit dojem pulsující plochy, ale její nadužívání vede k těkavému účinku obrazu, který pak někdy vyznívá až dekorativně. Nebe je většinou spojitá plocha. Je důležité vyjádřit její hloubku a světelnost a vytvořit tak protíváhu k členitosti terénu a vegetace (Jan Dolejš v <http://www.czechlandscape.com>).“

„Nebe je často nejdůležitější část obrazu, je zdrojem světla, tedy i barev, má největší hloubku a vytváří náladu krajiny. Živly - vítr, světlo - spoluvytváří kompozici. Prosté motivy jsou často působivější. Množství detailů nemusí nutně znamenat popisnost a tříštit celek. Záleží na jejich pojednání a vzájemném uspořádání (Jan Dolejš v <http://www.czechlandscape.com>).“

Obr. č. 55, *Pohled na Holý Vrch, Maňovice, 2004* a obr. č. 56, *Výhled do kraje nad údolím Úhlavy, Nebilovy, 2005* (<http://www.czechlandscape.com>).

Obr. č. 57, *Pohled na Přimdu, Rozvadov – Kateřina, 2011* (<http://www.czechlandscape.com>).

Obr. č. 58, *V aleji nad Bažantnicí, Chudenice, 2005* (<http://www.czechlandscape.com>).

4.3 Obrazy řeky Berounky v okolí Českého krasu od vybraných malířů

Voda v krajině jako taková je asi ten nejdůležitější prvek vůbec. Nejenom z estetického hlediska, ale i z hlediska veškerého života a výskytu vyšší biodiverzity v krajině. Hlavním zaměřením této diplomové práce jsou ale řeky, přesněji řečeno jen jedna řeka a to řeka Berounka v okolí CHKO Český kras. Některé z těchto krajinomaleb řeky Berounky, pochází z oblastí, až za hranicí chráněné krajinné oblasti Český kras a jsou zde uvedeny pouze pro dotvoření obrazu krajinné scenerie povodí řeky.

Voda je v předlohách krajinářů ničím nenahraditelná, tedy stejně jako pro člověka i veškerý život. Zrcadlí se v ní okolní svět i obloha a každá krajina s vodou, stejně jako každá krajinomalba s vodní hladinou je velice působivá a vždy k sobě přitahuje pozorovatele již z dálky.

Řeky byly pro krajináře vždy poutavým námětem pro jejich krajinomalby, neboť dílu propůjčovaly svojí divokost a bouřlivost nebo naopak klid, soulad či romantickou náladu. A o řece Berounce, považované za jednu z nejkrásnějších řek České republiky, to platí dvojnásob. Neboť ve svém korytu za normálních okolností líně a klidně plyne, ale jelikož je to velmi nestálá řeka, co se hladiny vody týče, velmi často je rozvodněná, a to pak plyne velmi bouřlivě a rychle. Jedná se o velmi

malebnou, romantickou a klidnou krajinu a proto se právě tato krajina stala velmi častou předlohou pro nesčetně krajinomaleb i kreseb krajiny. Tuto krajinu ve svých dílech zobrazovali nejen krajináři minulých století, ale i současní umělci ji neustále vyhledávají a zachycují na svých plátnech, lepenkách, papírech aj. Lidé si ji často fotí nebo ji opakovaně navštěvují.

V následujících odstavcích budou uvedeny a rozebrány jednotlivé krajinomalby, od výše uvedených malířů. Jedná se tedy o Stanislava Holečka, který řeku Berounku ztvárňoval z výše uvedených vybraných krajinářů, nejdříve, a to v 19. století, přesněji v roce 1863. Následuje Václav Špála, který tuto oblast ztvárňoval opakovaně během let 1919 až 1939, navazuje Karel Pokorný, který ji maloval v letech 1981 – 1993, Marko Čermák (1996 – 2004), současnou krajinu v okolí řeky Berounky pak ztvárňují umělci Petr Kellner a Jan Dolejš.

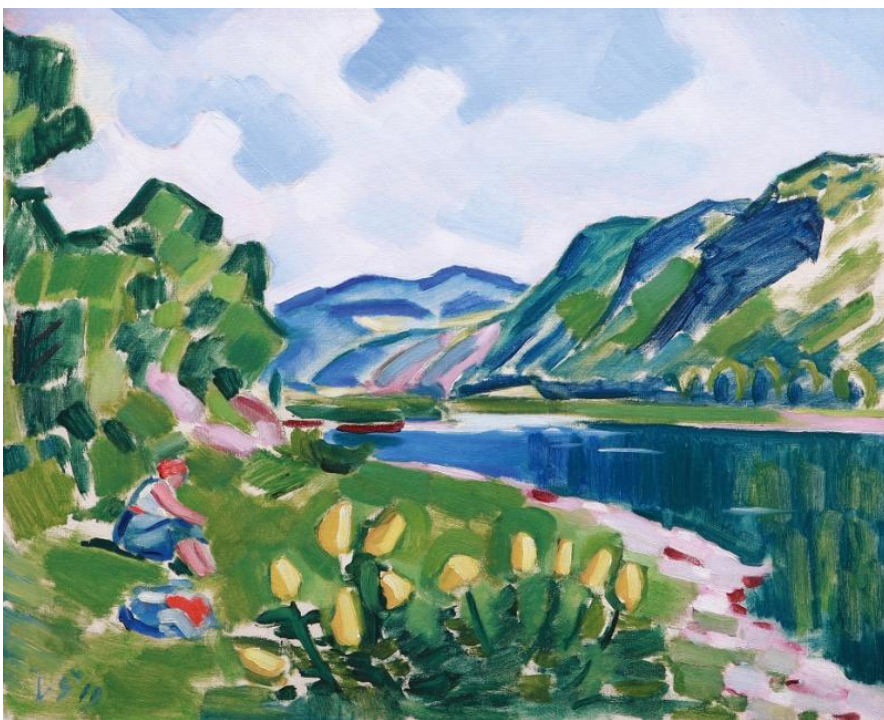
Stanislav Holeček ztvárňuje řeku Berounku v její klidné, pomalu plynoucí podobě. Kdy celkový dojem z takové krajiny a tedy i ze samotné krajinomalby je velmi uklidňující a celkově poutavý. Jak lze vidět řeka v těchto místech nemá žádné pevné koryto a je k ní velmi dobrý přístup. Břehy jsou mělké a voda se pomalu rozlévá do stran. Na hladině řeky se zrcadlí okolní vegetace i skalnaté kopce pokryté lesy. Z tohoto pohledu se lze domnívat, že se jedná o Berounku v místech okolo Srbska, neboť tam protéká skalnatými kaňony a je tak skryta před okolní rušnou civilizací.

Obr. č. 59, *Stanislav Holeček, Na Berounce, 1863* (<https://www.galerieplatyz.cz>).

Tato krajina je malovaná z přímého pohledu, jako bychom tam zrovna byli. Barvy jsou spíše harmonické a poklidné, nic kontrastního, různé tóny zelené a modré s občasným zazněním odstínů žluté. Jedná se tedy o velmi realistické vyobrazení zdejší krajiny, které není ničím idealizované a upravené, což odpovídá i době, kdy bylo toto dílo ztvárněné. Tedy období 2. poloviny 19. století, období realismu. V té době se malíři navraceli opět k přírodě a krajinomalba zažívala největší a nejbouřlivější rozkvět. Krajináři již nemalovali v ateliérech či doma, ale vycházeli do přírody a malovali v plenéru.

V tomto díle jsou však stále znatelné prvky předchozího období, romantismu. Kdy se krajináři snažili zachytit ve svých dílech především duši malované krajiny, přírody. Stejně tak působí i obraz Stanislava Holečka, který vyjadřuje určitou „náladu“ zdejší krajiny, určité emoce krajiny. Dalším prvkem romantismu jsou i použité tmavé barvy, které ještě více podtrhují konečný tajemný a ponurý dojem a výstižnost krajiny. Období romantismu, bylo také typické vystihnutím oblohy a denní i roční doby v obrazech, tak tomu je i v tomto případě. Obloha je zde zamračená a velkou roli hraje působnost světla a stínů, to zde tvoří tu atmosféru. Dokonalá práce právě se světlem a stínem je v tomto obraze velmi dobře znatelná a podtrhuje tak celkový dojem ze zachycené scenérie.

Obr. č. 60, Václav Špála, U řeky (Berounka u Srbska), 1919 (Berger a kol., 2005).

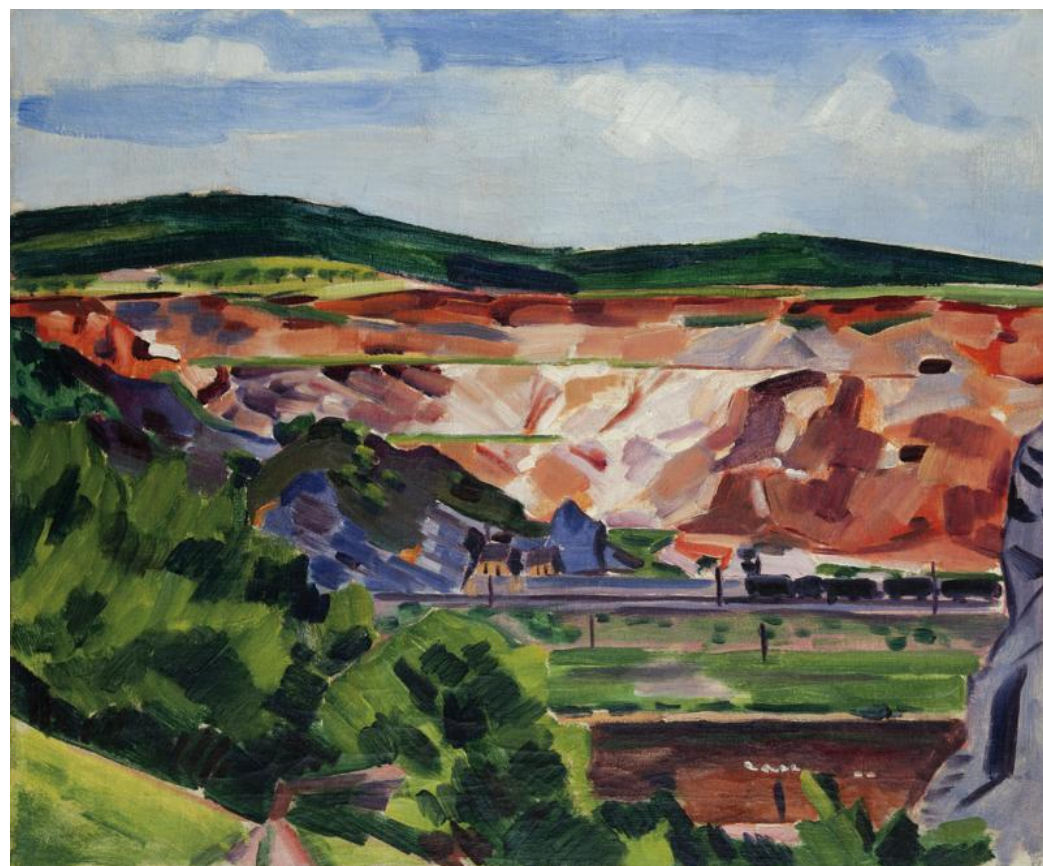
Pro Václava Špálu se krajina s řekou Berouňkou především z okolí Karlštejnska, Srbska a Křivoklátska, stala opakovanou předlohou. Lze tedy dobře pozorovat, jak krajina v tomto období na určitých místech zvoleného území vypadala.

U prvního obrazu, který se jmenuje U řeky (Berounka u Srbska) z roku 1919, můžeme vidět typický styl Václava Špály, kterým je kubismus.

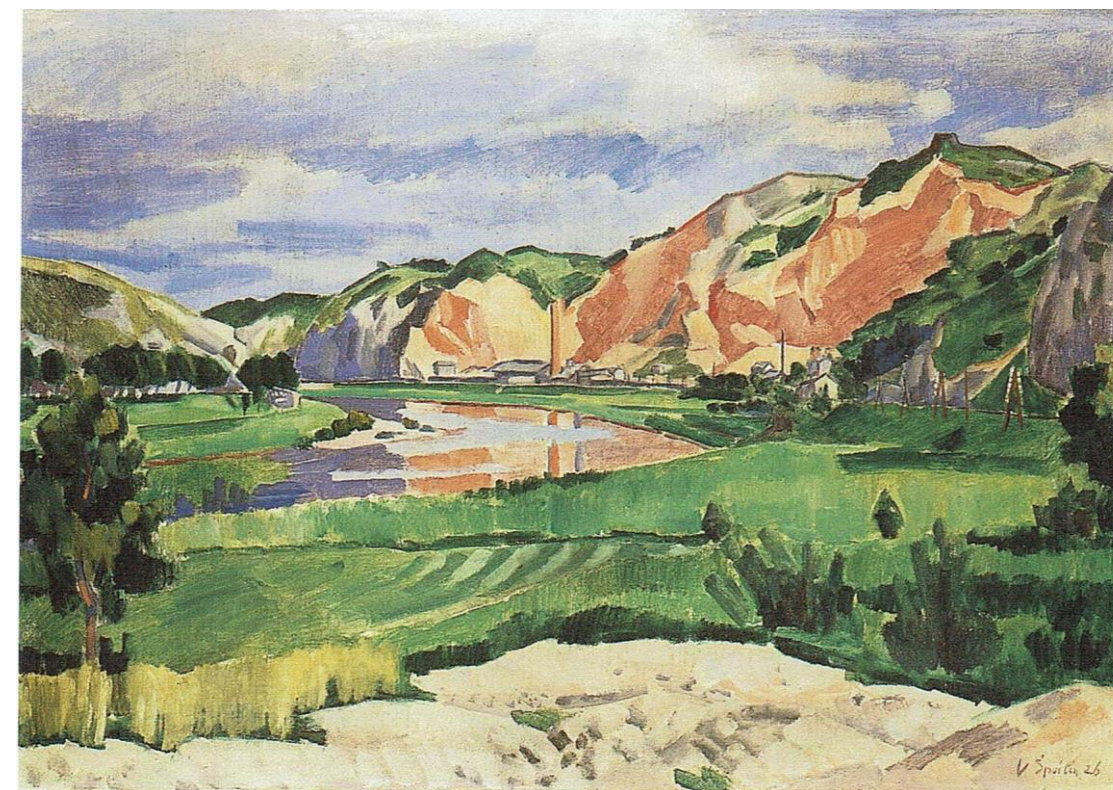
Kubismus vycházel z impresionismu, který byl typický svými rychlými a krátkými tahy štětcem a živými barvami a zachycením prehlivosti okamžiku, jedinečnosti dané krajiny v určité denní i roční době. Kubismus se v Čechách rozvíjel hlavně na začátku 20. století a Václav Špála, byl jedním z jeho hlavních představitelů. Kubismus se považuje za první projev moderního umění a pojímá umění revolučním způsobem. Řešil nové problémy perspektivy a nové prostorové vztahy mezi předměty, kdy do zachycení krajinné scenérie přinášel i nekonečnost, což bylo samozřejmě ovlivněno A. Einsteinem. Princip kubismu spočívá v používání krátkých tahů štětcem s používáním jednoduchých geometrických tvarů a živých tónů barev. Svým působením kubismus ovlivnil i vývoj budoucích směrů jako je fauvismus, naturalismus, surrealismus či expresionismus. Václav Špála se postupem času a vývojem své malby stal také představitelem fauvismu, kterému nepochybně předcházela kubistický směr. Fauvismus se vyznačuje hlavně použitím velmi živých barev, až kontrastních, kde barvy skutečně neodpovídají reálným barvám krajiny tak, že stromy jsou např. červené. Vše je zde znázorňováno hlavně pomocí hry barev, prostor je znázorňován a utvářen pouze pomocí barev. Jsou zde časté deformace tvarů a tahů a krajinné scenérie se tak opět stávají více idealizované. Je to styl, který má prvky abstrakce a úplné abstrakci předchází.

Obraz č. 60 zachycuje řeku Berouňku u Srbska, kde jsou opět, jako v předchozím díle Stanislava Holečka, vidět zdejší typické krasové vápencové skály. Tento obraz má velkou hloubku, která však není založena až tak na hře světla a stínu, jak tomu bylo v předešlém obraze, ale spíše na střídání světlejších a tmavších barev. Kdy v popředí je více detailů, které směrem do dálky ustupují, jak barevností, tak intenzitou. Berouňka zde opět působí velmi klidným až stagnujícím dojmem. Mělké a přístupné břehy lákají k posezení a nepředstavují žádnou překážku dostupnosti řeky pro člověka, jak tomu dnes často bývá.

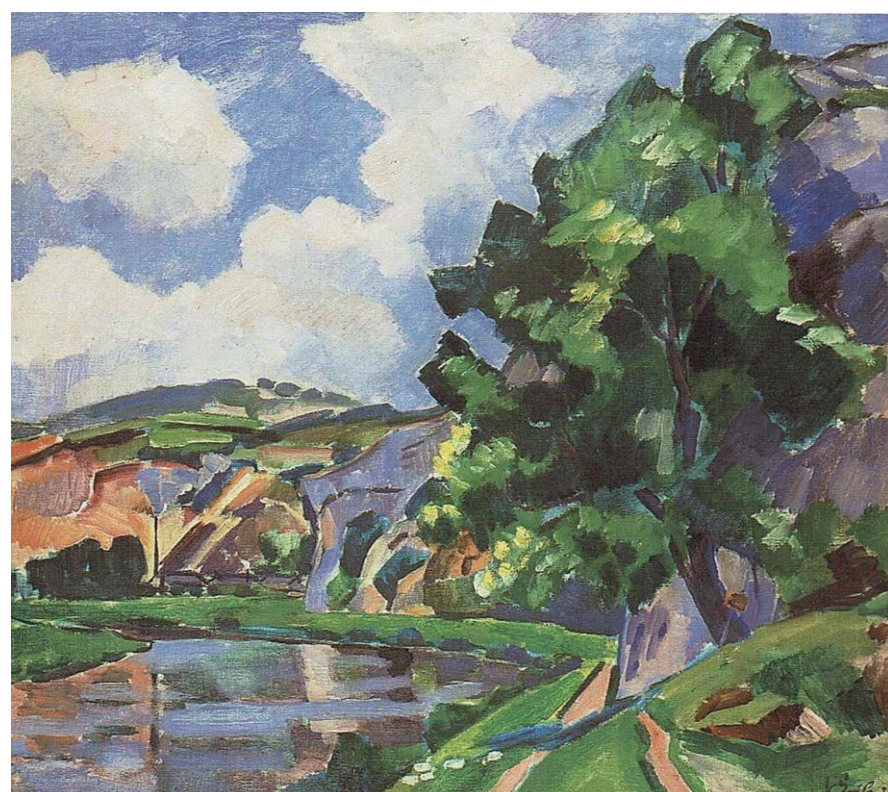
Následující obraz č. 61, z roku 1925, zobrazuje lomy u Srbska, které zde v těchto letech vznikly. Jedná se o velmi opakovanou krajinou scenérii Václava Špály a také důkaz toho, že Václav Špála nehledal pouze klidnou, krásnou a malebnou krajinu, ale zachycoval opravdu vše co se zrovna v krajině dělo. Tato malba je zachycována z větší dálky a to až z opačného břehu řeky Berouňky, kterou na obraze můžeme vidět jako hnědou plochu ve spodní části. Barvy jsou zde opět velmi živé a vytváří prostor celé vyobrazené krajinné scenérii. Trochu z jiného pohledu, ale ze stejné oblasti je obraz č. 62, č. 63 a č. 64, tyto obrazy lom zobrazují z dálky a není tak hlavním motivem krajinomalby, ale spíše jen nenápadným pozadím. V těchto obrazech je také patrné panující počasí, kdy podle hry, uspořádání a celkové barevnosti vyobrazených mraků, je v obraze polojasno s prosvítajícím sluncem (jako na obrazech č. 61 až 63) nebo naopak zamračeno (jako na obraze č. 64).

Obr. č. 61, Václav Špála, Lom Srbsko, Pražská železářská, 1925 (Berger a kol., 2005).

Obr. č. 63, Václav Špála, Srbska (lomy u Srbska), 1926 (Burget a Musil, 2002).

Obr. č. 62, Václav Špála, Lomy u Srbska, 1925 (Durgy, 2004).

Obr. č. 64, Václav Špála, Krajina v Srbsku, 1926 (Durgy, 2004).

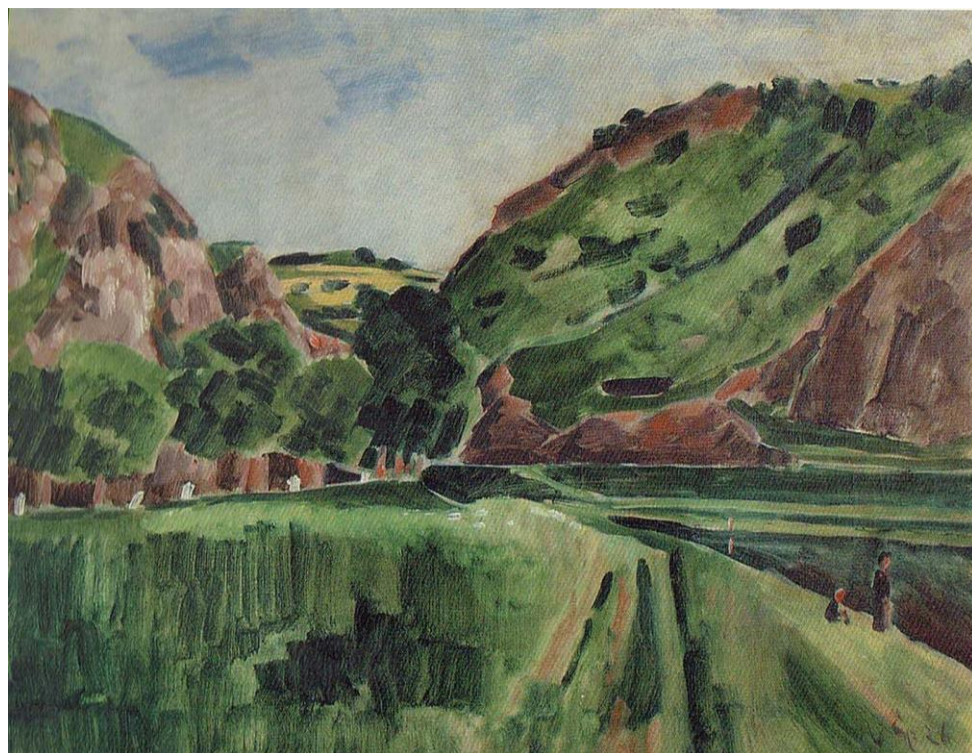

Obrázek č. 65, který byl pojmenován jako Zelená krajina, je z roku 1926 a zobrazuje řeku Berounku opět v okolí Srbska a Českého krasu. Hlavní barvou tohoto obrazu je bezpochyby zelená, což podtrhuje i to, že byl obraz malovaný v letech, kdy Václav Špála měl tzv. „zelené období“, kdy jeho dominantní a převažující barvou v jeho krajinomalbách byla zelená, následovala poté „modrá období“, ale to už se jednalo o zachycení jiných řek, především o Vltavu, Sázavu a Otavu.

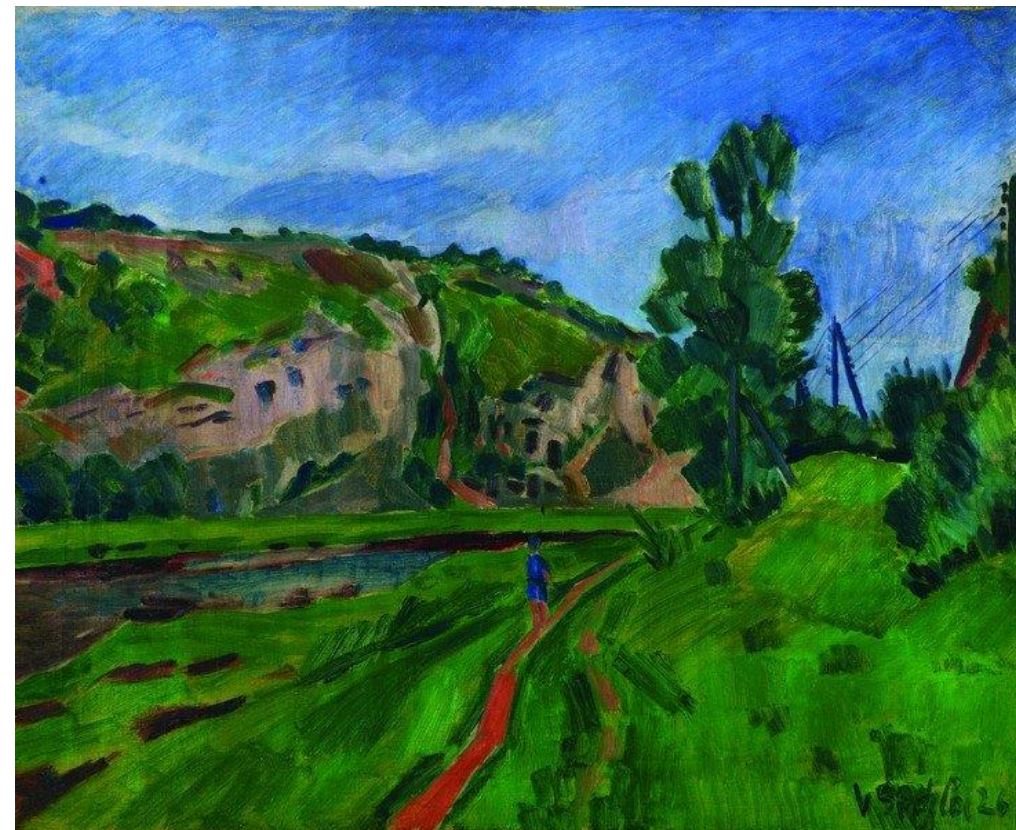
Zelená barva možná byla zvolena také proto, že v tomto území je téměř vše zelené a hodně živé. Bujná vegetace obklopuje krasové skály a břehy řeky Berounky, ne však tak, že by zabránila pohledu na řeku. V krajině tak vznikají velmi pěkné scenérie a předlohy pro krajinomalbu. Díky velmi světlé obloze, krajinné vyobrazení působí dosti zamračeně.

Obrázek č. 66, je opět s převahou zelené barvy, ale v jejích živějších a zářivějších tónech, než tomu bylo u předchozího obrazu. V tomto obraze jsou kontrastní živé barvy zelené vegetace a modrého nebe. Zelená krajina pod modrou oblohou, je tmavší a krajina tak působí zataženě, těsně před deštěm nebo po dešti. Opět se jedná o krajinomalbu stejného území, Srbska, akorát o jeho jinou část.

Stejně tomu je i o obrázku č. 67, kdy jsou opět použité velmi živé, zářivé a veselé odstíny modré a zelené. Berounka, oproti předchozím obrazům, zde už nepůsobí tak klidným a pomalým dojmem. Nýbrž majestátním dojmem široké řeky. Díky odrazům oblohy ve vodě, působí vyobrazení této krajinné scenérie ještě hlubším dojmem. Kdy si lze všimnout, že v popředí je krajina více zatažená, v pozadí naopak vykukuje sluníčko a osvětluje skály v pozadí.

Obr. č. 65, Václav Špála, Zelená krajina (Berounka), 1926 (Durgy, 2004).

Obr. č. 66, Václav Špála, U Berounky, 1926 (Durgy, 2004).

Obr. č. 67, Václav Špála, Berounka a skály, 1926 (Burget a Musil, 2002).

Karel Pokorný je současně žijící umělec, který řeku Berounku zachycoval ve svých dílech především ke konci 20. století. A to velmi realisticky, i když jsou zde podobně jako u předchozího umělce prvky abstrakce, a tedy i expresionismu, v některých obrazech méně, v jiných více znatelné. Často řeku Berounku maluje z nadhledu, kdy je dobře vidět její trasa. Jeho díla působí romantickým a harmonickým dojmem.

Zkusme si nyní analyzovat několik Pokorného obrazů pro lepší pochopení již popisovaných principů jeho malířské tvorby a kresby. Začneme v roce 1981 u poměrně rozměrného obrazu „Berounka u Srbska“ (130 x 162 cm), kterého si sám autor velmi považuje a rád jej reprodukuje na svých plakátech, kalendářích, billboardech a podobně. Jde o klasickou malbu olejem na plátně, kde se řeka Berounka, která je ústředním motivem obrazu, vine ve středu dolní poloviny díla, jež je malováno z nadhledu z kopce nad ní. Krajina zabírá zhruba dvě třetiny plátna a nebe jen asi jednu třetinu. Zadní plán je poměrně ostře vyznačen, což odpovídá i náladě obrazu s kupovitými mraky, snad před bouřkou. Levá část berounských strání je v hlubokém stínu, zatímco pravou osvětluje slunce. Světlo jde tedy zleva doprava a kreslí vápencové útesy srbských kopců. Celá kompozice díla je nadána poměrně výraznou kresbou, kterou charakterizují pevné kontury jakoby svírající kopce a řeku. Zelená, modrá, hnědá a okry jsou dominantními barvami oleje, a ten působí celkově dynamicky silně expresivním dojmem, plným napětí a očekávání. Přestože převažují studené barvy nad teplými, nepůsobí obraz chladným dojmem, ale vyváženým zobrazením krásného přírodního motivu, plného svěžesti a čerstvosti (Karbaš, 2015).

Obr. č. 68, Karel Pokorný, Berounka u Srbska, 1981 (Karbaš, 2015).

Obr. č. 69, Karel Pokorný, Srbsko u Karlštejna, 1981 (Karbaš, 2015).

Následující obraz č. 69 také z roku 1981, pod názvem Srbsko u Karlštejna, je malován opět z nadhledu, ovšem z úplně jiné perspektivy. Na rozdíl od předchozí malby, kde řeka přímo vedla pohled pozorovatele a udávala tak směr pohledu i hloubku krajinomalby, je na tomto obraze řeka spíše dělicí čarou obou břehů. Opět je zde dobře znatelná hra světla a stínů, kdy na levém kopci je světlo a na pravém stín, což udává střídání světlých a tmavých barev.

Opět velký formát (115 x 162 cm) zdůrazňuje tentokrát diagonálu řeky, jdoucí z pravé dolní poloviny obrazu na levou horní část, jako by řeka dělila celý pohled vyznačený zelenými kopci za ní, které jsou pojaty v celistvé formě se střechami vícek. Levá část díla, která tvoří i první plán obrazu, je pojata lehkými dotyky štětce svěží žlutou a zelení, které jsou přerušovány okrovými a hnědými skvrnami střech domů. Je lehce načrtnutá, působí až nedokončeným impresivním dojmem, ale to byl zřejmě i záměr autora, který později opakuje v mnoha dílech a zejména akvarelech. Střed obrazu je v mostě přes řeku, kterou dělí na dvě části. Nebe je klidné a polojasné a celý obraz působí klidnou atmosférou svátečního dopoledne plného slunce a pohody, čemuž odpovídá i světlejší barevnost (Karbaš, 2015).

Poslední obrázek zobrazující řeku Berounku od tohoto autora, je obrázek č. 70, s názvem Na Berounce z roku 1993. Který se od předchozích dvou liší tím, že nezobrazuje vinoucí se řeku z nadhledu, ale její klidnější a romantičtější zákoutí.

Je to opět olej na plátně, ale již daleko menšího formátu (57 x 79 cm) což mu vůbec neubírá na monumentalitě v celkovém záběru krajinného prostoru. Kompozičně souměrný obraz se stejnými kopci a

skalami na obou stranách a řekou uprostřed je malován za polojasného, trochu mlžného dne, kdy velké slunce přímo v horním středu obrazu jen nejasně prosvítá z oblohy a zalévá krajinu rovnoměrným světlem. Tentokrát ale převažují teplé barvy, zejména ve velmi zajímavém prvním plánu, kterým je břeh řeky – stanoviště malíře. Okry, hnědi a červeně se tu mísí v uvolněné štětcové i špachtlové malbě. Obraz je zřejmě malován na sklonku léta (Karbaš, 2015).

Obr. č. 70, Karel Pokorný, Na Berounce, 1993 (Karbaš, 2015).

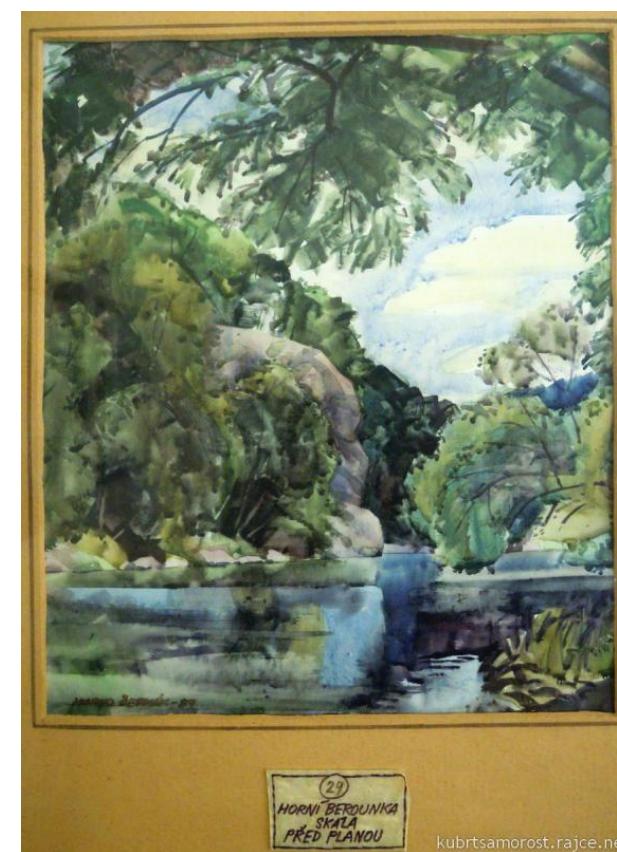
Marko Čermák, zmapoval svými krajinomalbami celou řeku Berounku, zde je pár vybraných, ještě dostupných obrázků. Marko Čermák, ztvárňuje krajinu velmi realisticky a to z různých pohledů a perspektiv, ať už se jedná o nadhled či přímý pohled do krajiny. Používá techniky akvarelu či vodovek.

Na obrázku č. 71, z roku 1983, je vyobrazena řeka Berounka pod Krašovským jezem. V popředí můžeme vidět detailní zobrazení vegetace, která doprovází břehy řeky, v pozadí poté kopce porostlé lesem. Berounka v této části působí velice klidným a líným dojmem, téměř jako by stála. Břehy jsou zde pozvolné a otevřené.

Obrázek č. 72, Horní Berounka – skála před Planou, z roku 1987, zobrazuje klidné a tiché zákoutí řeky Berounky. Pohled je zde rámován větvovím stromů a vzniká tak romantický průhled na zrcadlující se vodní hladinu a okolní krajinu. Na hladině řeky je vidět, že se jedná o opravdu klidné zákoutí, protože hladina vody je téměř nehybná. Velkou roli zde hraje také působení světla a stínu, jenž se odráží nejen na hladině vody, ale i v okolní krajině. Podle vyobrazení lze soudit, že se jedná o jasný, slunečný zřejmě letní den.

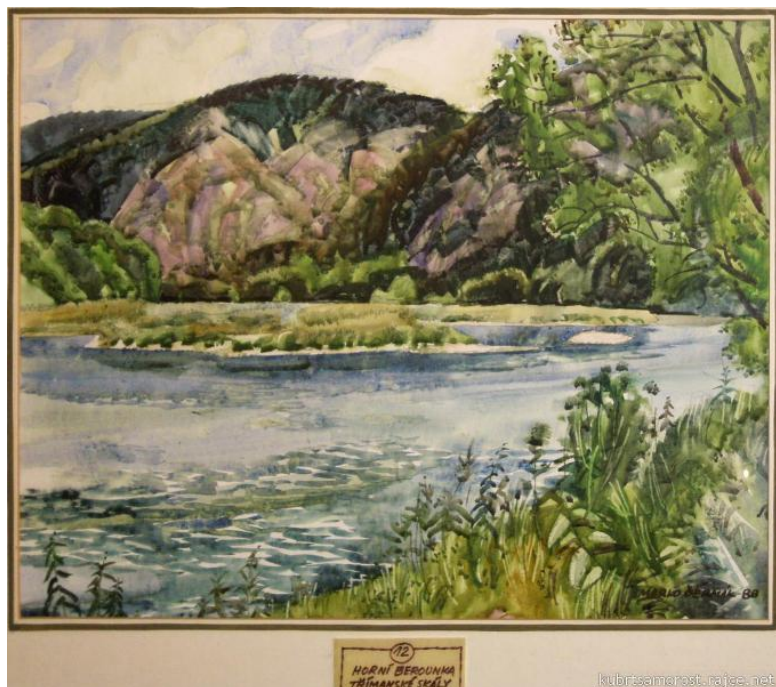
Obr. č. 71, Marko Čermák, Horní Berounka pod Krašovským jezem, 1983 (<http://ahojahoj.szm.com>).

Obr. č. 72, Marko Čermák, Horní Berounka – skála před Planou, 1987 (<http://ahojahoj.szm.com>).

Obrázek č. 73, Horní Berounka – Třímanské skály, z roku 1988, zobrazuje řeku Berounku, která je v této oblasti rychlejší a bouřlivější, už ne tak poklidná jako na předchozích malbách. V popředí jsou opět vidět detailněji propracované části, kde bujná vegetace obklopuje břeh řeky. V pozadí jsou poté vidět skály a na nich tmavý les.

Na následujícím obrázku č. 74, ze stejného roku, je řeka Berounka v části od rybárny ke Kozojedům. Plynoucí řeka zde není tak klidná jako u prvních dvou obrázků, ale spíše se podobá předchozímu vyobrazení. Břeh, který je k nám blíže, je světlejší, druhý břeh je více tmavý a krajina tak ustupuje více do prostoru. Celkově se malba ztmavuje směrem do dálky a v obraze se tak vytváří hloubka pohledu. Znatelné jsou zde i světla a stíny, které vytváří dojem polojasného dne.

Obr. č. 73, Marko Čermák, Horní Berounka – Třímanské skály, 1988 (<http://ahojahoj.szm.com>).

Obr. č. 74, Marko Čermák, Horní Berounka od Rybárny ke Kozojedům, 1988 (<http://ahojahoj.szm.com>).

Obr. č. 75, Marko Čermák, Horní Berounka, 1996 (<http://ahojahoj.szm.com>).

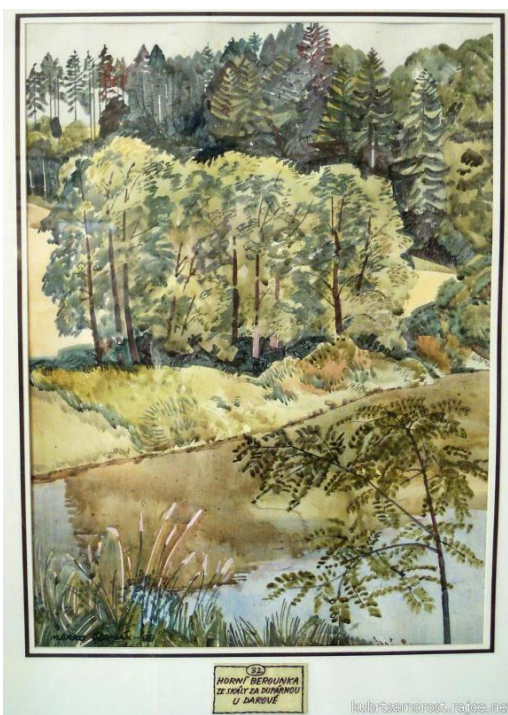
Obr. č. 76, Marko Čermák, Horní Berounka pohled k Týřovicím, 1998 (<http://ahojahoj.szm.com>).

Na obrázku č. 75, lze vidět Berouнку spíše z povzdálí a není zde hlavní dominantou. Dobře jsou zde znatelné doprovodné vegetace, které jsou tvořeny bylinami, keřovými i stromovými skupinami. Na horizontu, na kopcích s lesy, lze vidět pár domečků. Celá malba je tvořena převážně zelenými tóny.

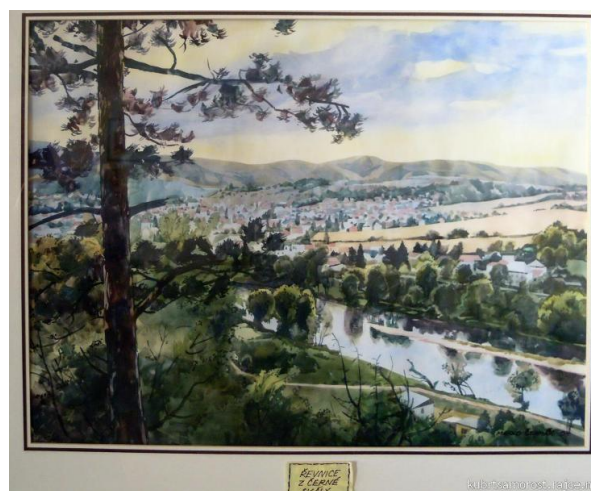
Krajinomalba na obrázku č. 76 je z roku 1998, tedy Berouнка – pohled k Týřovicím, je malba z nadhledu, kde shlížíme dolů na údolí s řekou, která je zde pouze lehce naznačená. V dálce je pak vidět zástavba – Týřovice. Pohled je směřován z tmavého, skalnatého kopce, dolů do údolí, které je ve světlejších barvách tak, aby správně vyniklo a okolní kopce, které tvoří horizont, jsou opět tmavé. Tedy je zde práce světla a stínů. Celkově je tak vytvořena hloubka obrazu.

Obrázek č. 77, z roku 1999, zobrazuje řeku ze skály za Dupárnou u Darové. Krajina zde působí velmi klidně a osamoceně. Klid této scéně propůjčuje téměř nehybná řeka i okolní stromy. Opět je zde velmi důležité působení světla a stínu, které se odráží nejen na vodní hladině, ale i v okolní vegetaci. A právě toto působení v krajinomalbě způsobuje to, že lze poznat, že se jedná o slunečný den. Barevnost zde převažuje především v odstínech zelené.

Obrázek č. 78, z roku 2004, není na rozdíl od předchozích obrázků, z krajiny kolem Srbska, ale z okolí Řevnic. Jedná se tedy o rovinnou krajinu bez vápencových kaňonů. Obraz je malován z vyvýšeného místa na skále, a proto je zde i trochu nadhled. Berouнка působí velice klidně a s pomalým tokem. Na březích řeky je dobře znatelná doprovodná vegetace, kterou tvoří stromové a keřové skupiny. V pozadí je pak jen lehce, nenápadně naznačená obec Řevnice, a za ní kopce. Obraz přechází z nejtmaší části, která je v popředí a vytváří největší detail, do stále světlejší a nejsvětější je zde pak horizont kopců.

Obr. č. 77, Marko Čermák, Horní Berouнка – ze skály za Dupárnou u Darové, 1999 (<http://ahojahoj.szm.com>).

Obr. č. 78, Marko Čermák, Řevnice z Černé skály, 2004 (<http://ahojahoj.szm.com>).

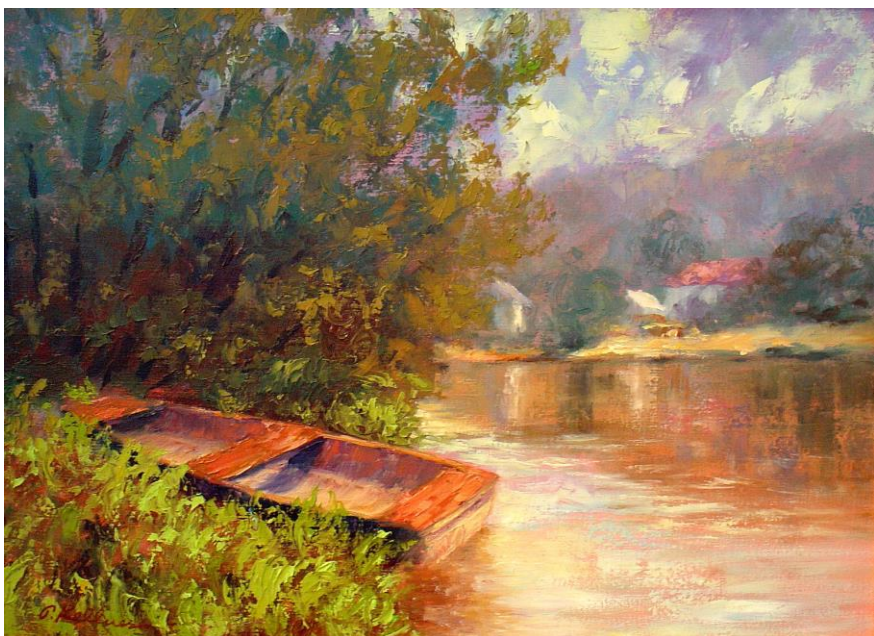
Poslední obrázek od Marka Čermáka č. 79, je ze stejného roku jako předchozí, ale zobrazuje úplně jinou krajinou scéně. Pohled je zde veden také trochu z nadhledu, v tomto případě ještě trochu více než u předchozího obrázku. Trasa řeky je vidět dlouho do dálky a dělí krajinu, kdy na jednom břehu jsou rovinné louky a na druhém kopce porostlé lesem. Krajina působí velmi členitě a rozmanitě a to díky střídání světlejších zelených ploch s těmi tmavými. V pozadí je pak vidět nenápadná otevírající se krajina za kopcem. Obloha je lehce naznačena a počasí tak působí polojasně až slunečně.

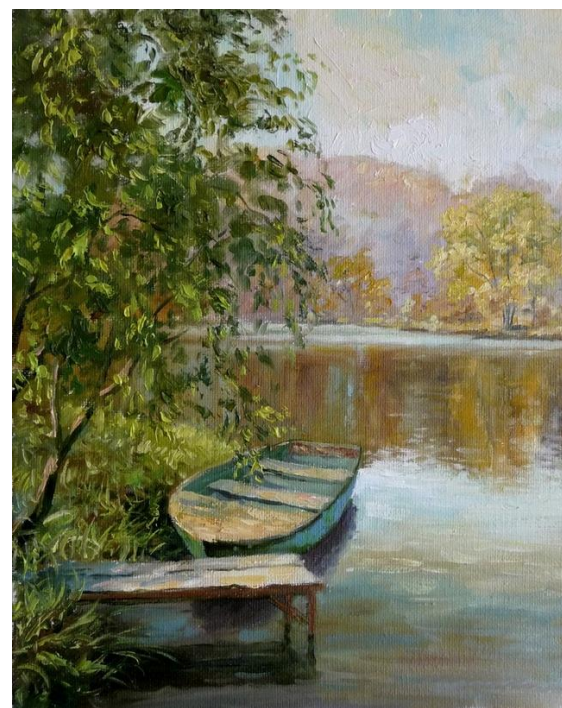
Obr. č. 79, Marko Čermák, Horní Berouнка od Havlovy skály ke Kobylicce, 2004 (<http://ahojahoj.szm.com>).

Petr Kellner, je současně žijící krajinář, který ve svých dílech velmi často ztvárňuje řeku Berouňku. Na jeho dílech je zřejmé, že se inspiroval impresionismem. Na některých je to více znatelné, na jiných méně. Hlavním námětem těchto obrazů je bezpochyby voda. Ve vodní hladině se zrcadlí okolní krajina i samotná obloha a celkově se tak dotváří nálada a poetičnost zaznamenané krajiny.

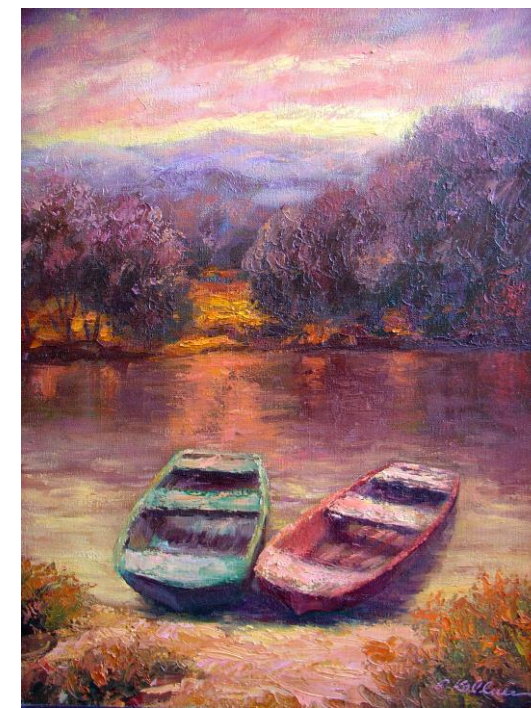
A protože má autor velmi mnoho obrazů, které řeku zachycují, rozdělila jsem je do dvou skupin. Kdy první skupinu představují krajiny s loďkou. Tyto krajiny i krajinomalby jsou velmi malebné a romantické, vždy se jedná o nějaké klidné zákoutí a okolní krajina zde není moc znatelná. Druhá skupina představuje zachycení Berouňky v různých částech jejího toku. Vznikl tak zajímavý rozbor a přehled různých míst kudy řeka protéká. V těchto dílech je dobře znatelná doprovodná vegetace břehů, kdy lze rozeznat i jednotlivé druhy. Autor pracuje hodně s detailem. Ve všech dílech hraje hlavní roli působení světla a stínu, což vytváří i celkovou atmosféru a dojem.

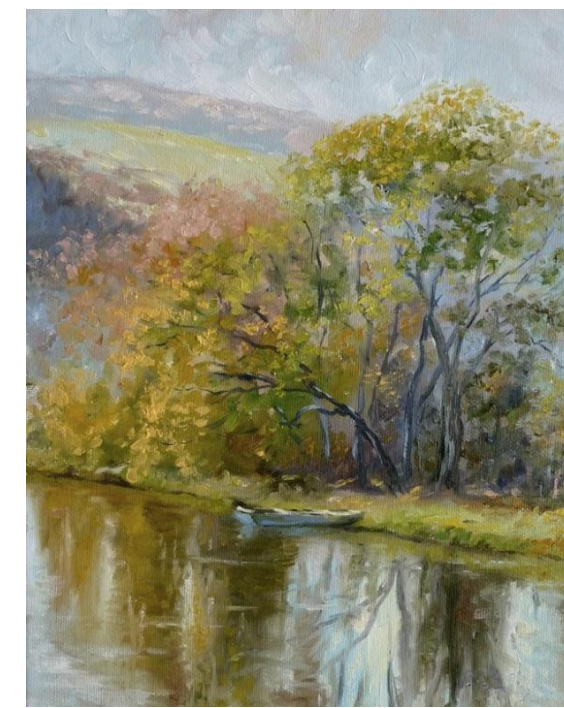
Obr. č. 80, Petr Kellner, Berounka (<https://sites.google.com>).

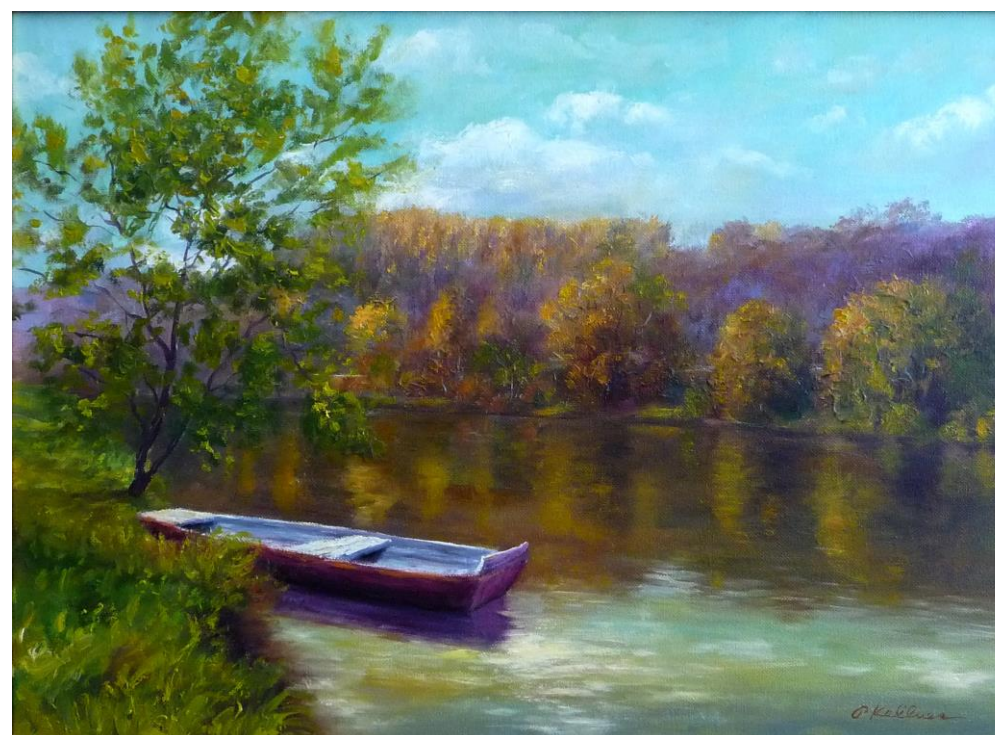
Obr. č. 81, Petr Kellner, Berounka u Stradonic (<https://sites.google.com>).

Obr. č. 82, Petr Kellner, Pramice - Berounka a obr. č. 83, Petr Kellner, Berounka Nižbor (<https://sites.google.com>).

Obr. č. 84, Petr Kellner, Berounka, pramice (<https://sites.google.com>).

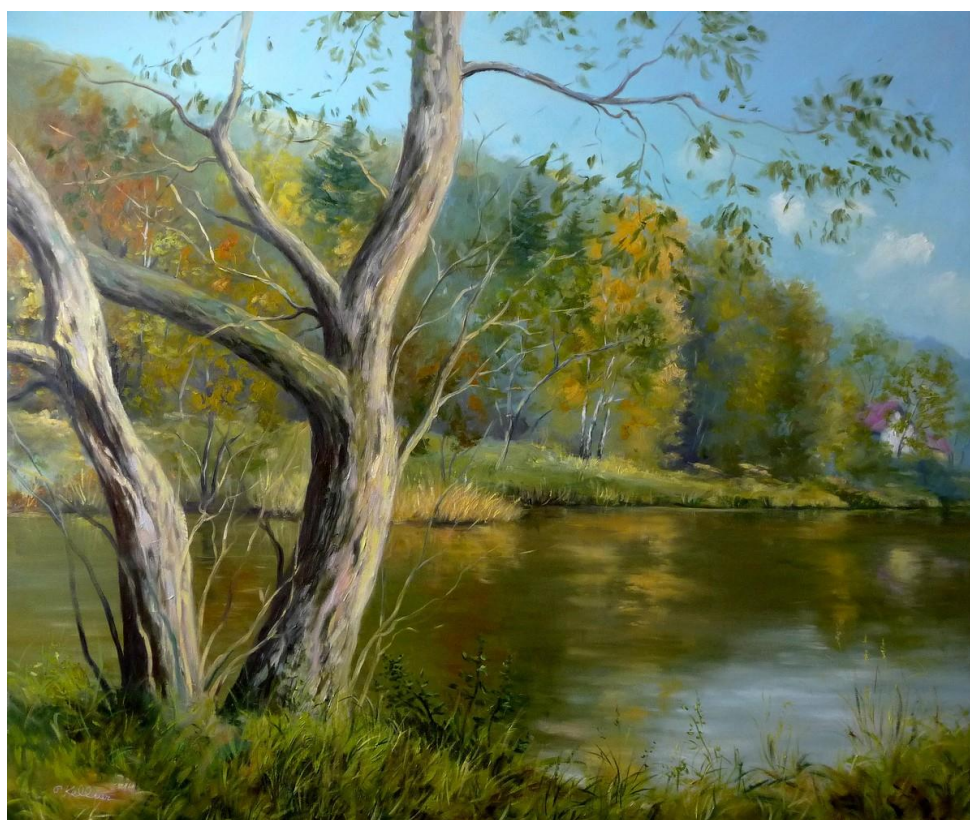
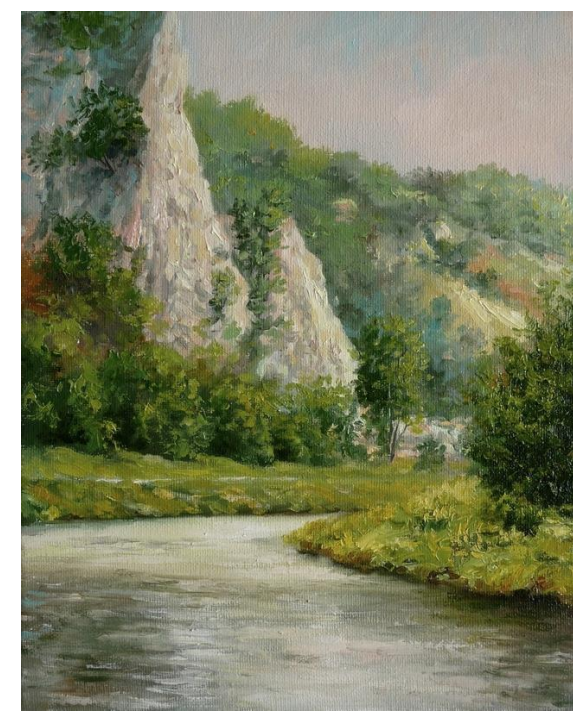
Obr. č. 85, Petr Kellner, Berounka u Stradonic a obr. č. 86, Petr Kellner, Přívaz Berounka (<https://sites.google.com>).

Obr. č. 87, Petr Kellner, Srbsko - Berounka (<https://sites.google.com>).

Obr. č. 88, Petr Kellner, Berounka u Hýskova a obr. č. 89, Petr Kellner, Berounka Srbsko (<https://sites.google.com>).

Obr. č. 90, Petr Kellner, Berounka Stradonice (<https://sites.google.com>).

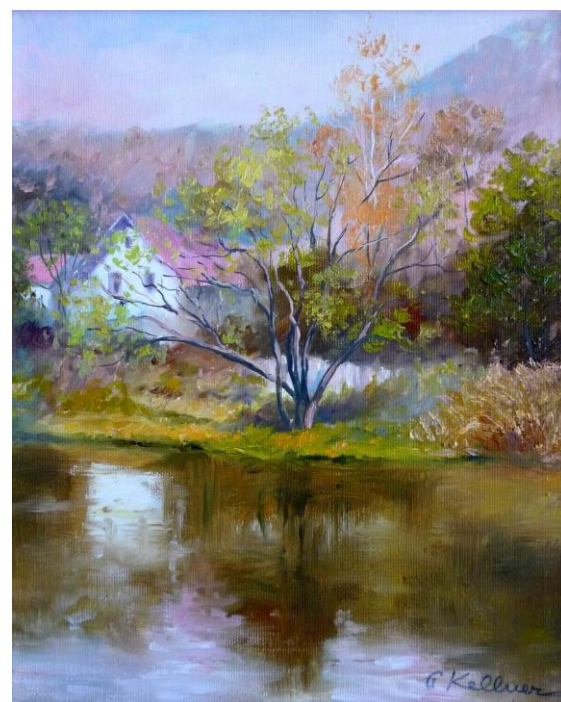

Obr. č. 91, Petr Kellner, Berounka Nižbor a obr. č. 92, Petr Kellner, Srbsko, Berounka (<https://sites.google.com>).

Obr. č. 93, Petr Kellner, Berounka, podzim
(<https://sites.google.com>).

Obr. č. 94, Petr Kellner, Berounka Nižbor (<https://sites.google.com>).

Jan Dolejš, je současně žijící krajinář, který řeku Berounku ztvárňuje vždy z nadhledu. Jeho díla jsou velmi realistická a poutavá. Na obrázku č. 95, zaznamenává Berounku za hranicí města Plzně, v části zvané Bukovec, jedná se tedy o území, které už se nenachází v okolí Českého krasu a není hlavním řešeným územím této diplomové práce. Tato krajinomalba je zde uvedena pouze pro dotvoření si krajinné scenerie v povodí řeky Berounky. V krajinomalbě je dobře znatelný les i zdejší vegetace. V dálce je pak vidět začínající zástavba, ohraničená na horizontu opět lesem. Jedná se o velmi malebné zákoutí, které působí velmi klidně a harmonicky.

Následující obrázek č. 96, je na rozdíl od obou uvedených obrazů Berounky, tohoto autora, ze zimního období. Neboť stromy, které pokrývají pravý břeh Berounky, jsou holé bez listů. Také proto je tato krajina, na rozdíl od jiných zde uvedených krajin, méně zelená a převládají zde barvy hnědé. Krajina proto hned působí více smutně a pochmurně. I obloha působí zataženě s předzvěstí přicházejícího deště či dokonce sněhu. Zelené jsou na tomto obraze pouze jehličnaté lesy, které dominují a jsou součástí chráněné krajinné oblasti Českého krasu, která zde sestupuje až k řece. Okolní břehy působí také hole, což je důkaz toho, že řeku lemují pouze listnaté dřeviny.

Poslední obrázek č. 97, je oproti předchozím obrázkům, které byly z roku 2004, z roku 2007. Pochází z oblasti Tetína, v pozadí jsou proto znatelné zde přítomné skalnaté kaňony. Samotný tok řeky, břehy i doprovodná vegetace zde působí velmi úhledně a uspořádaně. Světlo, které v malbě působí je měkké, což vytváří buď zatažená obloha před nebo po dešti nebo to může vytvářet denní doba dne. Pod

obrazem je uvedeno, že se jedná o ranní Berounku, proto toto měkké světlo může vytvářet ještě ranní mlha probouzejícího se dne.

Obr. č. 95, Jan Dolejš, Nad Berounkou, Bukovec, 2004 (<http://www.czechlandscape.com>).

Obr. č. 96, Jan Dolejš, Nad Berounkou I, Liblín, 2004 (<http://www.czechlandscape.com>).

Ranni Berounka

Obr. č. 97, Jan Dolejš, Berounka, Tetín, 2007 (<http://www.czechlandscape.com>).

4.4 Doplnující krajinomalby řeky Berounky

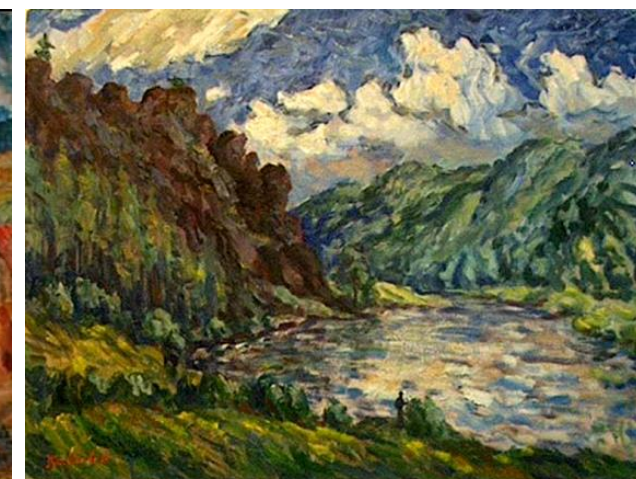
Jak lze vidět z nespočtu výše uvedených krajinomalb, řeka Berounka se stala v průběhu historie velmi vyhledávanou krajinou scénérií, hlavně v okolí chráněné krajinné oblasti Český kras. Tato chráněná krajinná oblast se táhne od Prahy (městská část Radotín) až k Berounu a na některých místech sestupuje až k řece. Je to na místech, která se právě díky vzniklé krajině scénérii, malebnosti dané krajiny a poetičnosti daného okamžiku, stala nejčastějším a nejopakovanějším místem ztvárňovaných krajinomalb této řeky. Proto zde následně uvádím ještě pár krajinomalb, které zaznamenávají tuto oblast a dotváří tak úplnost tohoto rozboru.

Velmi často ve svých dílech ztvárňoval řeku Berounku a Křivoklátsko také umělec Josef Vacke, který žil v letech 1907 – 1987. V hlavních vybraných autorech jej nezmiňují proto, že řeku Berounku zachycoval až v oblastech, které už nejsou v okolí Českého krasu, a tedy ani v řešeném území tohoto krajinového projektu. Nicméně pouze okrajově jej zmínit musím, a proto zde uvádím pár jeho krajinomalb zachycující právě řeku Berounku, většinou se jedná o území v Nezabudicích.

Podobně tomu tak je také u umělce Karla Součka (*1938), berounského malíře, který rád maluje Beroun a okolí, ale nejvíce se věnuje kresbě.

U Berounky, 1940, olej, plátno, 100x65

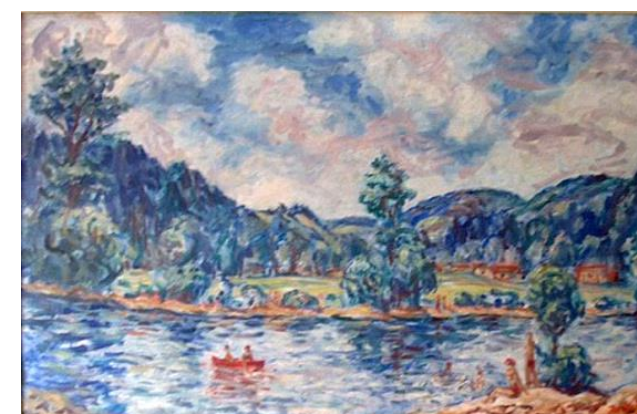
Čertovka u Berounky, 1985, olej plátno, 100x73

Obr. č. 98, Josef Vacke, U Berounky, 1940 a obr. č. 99, Josef Vacke, Čertovka u Berounky, 1985 (<http://josefvacke.webmium.com>).

Berounka pod Branovem, 1974, olej, plátno, 150x80

Obr. č. 100, Josef Vacke, Berounka pod Branovem, 1974 (<http://josefvacke.webmium.com>).

Višňová u Křivoklátku, 1971, olej, plátno, 102x66

Křivoklátská krajina, 1986, olej, plátno, 92x65

Obr. č. 101, Josef Vacke, Višňová u Křivoklátku, 1971 a obr. č. 102, Josef Vacke, Křivoklátská krajina, 1986 (<http://josefvacke.webmium.com>).

U nezabudického mlýna, 1986, olej, plátno, 120x65

Obr. č. 103, Josef Vacke, U nezabudického mlýna, 1986 (<http://josefvacke.webmium.com>).

Obr. č. 107, Karel Karas (1892 - ??), Berounka (<http://www.obrazarna.info>).

Obr. č. 104, Karel Souček, Berounka, 1985 (<http://berounsky.denik.cz>), a obr. č. 105, Karel Souček, Krajina Českého krasu, 1999 (<http://www.isabart.org>).

Obr. č. 108, Zdeněk Holcinger, Berounka (<http://www.galerieua.estranky.cz>).

Obr. č. 106, Karel Souček, Berounka u Srbska, 1998(<http://www.isabart.org>).

Obr. č. 109, Jeniš, Mlha nad Beroukou – říční lázně Radotín, 2016 (<http://www.artdecor.cz>).

Obr. č. 110, Jeniš, *Berounka mezi Radotínem a Černošicema*, 2013 (<http://www.artdecor.cz>).

Obr. č. 111, Jeniš, *Podzim na Berounce u Černošic*, 2016 (<http://www.artdecor.cz>).

Obr. č. 117, Michal Gloser, *Řeka Berounka*, 1996 (<http://obrazy-gloser.wz.cz>)

5 Porovnávání krajiny z krajinomaleb s fotografiemi

V rámci rozboru krajinomaleb povodí řeky Berounky, byly výše uvedeny krajinomalby různých zákoutí a různých částí řeky. Jednalo se jak o historické, tak i o současné zaznamenání krajiny od vybraných krajinářů.

Pozorováním a porovnáváním vývoje a proměny krajiny skrz malířovy obrazy od 19. století po současnost s historickými i současnými fotografiemi, se budou zabývat následující odstavce.

Pro lepší přehlednost, o tom, kterou část území řeky Berounky krajinomalby zachycují, slouží následující mapa č. 1. Červeně je v mapě vyznačený celý tok Berounky od Plzně do Prahy, písmeny jsou pak označeny skupiny krajinomaleb či jednotlivé krajinomalby, které zachycují krajinu z dané oblasti.

Z tohoto rozboru lze vypožorovat, že si krajináři pro svá díla vybírají řeku Berounku v celém jejím toku a to jak v minulosti, tak i v současnosti. Jedna oblast je však oblíbenější než ostatní oblasti, a to krajina řeky Berounky v okolí Českého krasu. Jedná se tedy o oblast Tetína, Srbska a Karlštejna, která je svou krajinou jedinečná a velmi působivá.

Podle rozboru lokalizace krajinomaleb na mapě č. 1, kde jsou pod konkrétní oblastí uvedeny krajinomalby s autory, budou porovnávány krajinomalby s fotografiemi. Porovnávání vývoje a proměny krajiny se soustředí na Berounku v okolí chráněné krajinné oblasti Český kras, všechny krajinomalby mimo tuto oblast zde byly uvedeny pouze pro dotvoření obrazu o řece Berounce a nadále se s nimi pracovat již nebude.

K porovnávání vývoje a proměny krajiny budou sloužit tedy krajinomalby, které jsou v následující mapě č. 1, vyznačeny pod písmeny Q až X (viz níže), vždy budou k porovnání použity pouze některé z nich vybrané.

Obr. č. 112, č. 113 a č. 114, Michal Gloser, *Lom na Chlumu nad Srbskem u Berounky I, II a III*, 2010 (<http://obrazy-gloser.wz.cz>).

Obr. č. 115 a č. 116, Michal Gloser, *Nad Berounkou a Nad Berounkou - Tetín*, 1990 (<http://obrazy-gloser.wz.cz>)

- A** Jan Dolejš, Bukovec, 2004 (obr. č. 95 na straně 54)
- B** Marko Čermák, Darová, 1999 (obr. č. 77 na straně 51)
- C** Marko Čermák, Planá, 1987 (obr. č. 72 na straně 49)
- D** Marko Čermák, Kobylka, 2004 (obr. č. 79 na straně 51)
- E** Jan Dolejš, Liblín, 2004 (obr. č. 96 na straně 54)
- G** Marko Čermák, Třímanské skály, 1988 (obr. č. 73 na straně 50)
- H** Marko Čermák, Krašov, 1983 (obr. č. 71 na straně 49)
- CH** Marko Čermák, Týřovice, 1998 (obr. č. 76 na straně 50)
- I** Michal Gloser, Lom na Chlumu, 2010 (obr. č. 112, 113 a 114 na straně 57)
- J** Josef Vacke, Nezabudice, 1986 (obr. č. 103 na straně 56)
- K** Josef Vacke, Branov, 1974 (obr. č. 100 na straně 55)
- L** Josef Vacke, Višňová u Křivoklátu, 1971 (obr. č. 101 na straně 55)
- M** Josef Vacke, Křivoklátská krajina, 1986 (obr. č. 102 na straně 55)
- N** Petr Kellner, Nižbor (obr. č. 83 na straně 52, obr. č. 91 na straně 53 a obr. č. 94 na straně 54)
- O** Petr Kellner, Stradonice (obr. č. 81 a 85 na straně 52 a obr. č. 90 na straně 53)
- P** Petr Kellner, Hýskov (obr. č. 88 na straně 53)
- Q** Jan Dolejš, Tetín, 2007 (obr. č. 97 na straně 55), Michal Gloser, Tetín, 1990 (obr. č. 115 a obr. č. 116 na straně 57)
- R** Václav Špála, Srbsko, 1919 (obr. č. 60 na straně 45), Václav Špála, Lom Srbsko, 1925 (obr. č. 61 a 62 na straně 46), Václav Špála, Lom Srbsko, 1926 (obr. č. 63 a 64 na straně 46)
- S** Václav Špála, Srbsko, 1926 (obr. č. 65, 66 a 67 na straně 47), Karel Pokorný, Srbsko, 1981 (obr. č. 68 a 69 na straně 48), Petr Kellner, Srbsko (obr. č. 87, 89 a 92 na straně 53), Karel Souček, Srbsko, 1985 (obr. č. 104 na straně 56), Karel Souček, Srbsko, 1998 (obr. č. 106 na straně 56), Karel Souček, Krajina Českého krasu – okolí Srbska, 1999 (obr. č. 105 na straně 56)

T Karel Pokorný, U Karlštejna, 1981 (obr. č. 69 na straně 48)

U Marko Čermák, Řevnice, 2004 (obr. č. 78 na straně 51)

V Jeniš, U Černošic, 2016 (obr. č. 111 na straně 57), Jeniš, Mezi Radotínem a Černošicemi, 2013 (obr. č. 110 na straně 57)

X Jeniš, Říční lázně Radotín, 2016 (obr. č. 109 na straně 56)

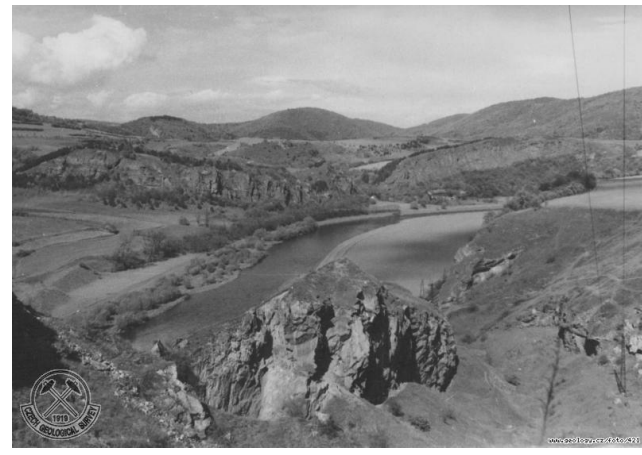
Mapa č. 1, lokalizace krajinomaleb (mapový podklad z <https://mapy.cz>).

Oblast Q (dle mapy č. 1)

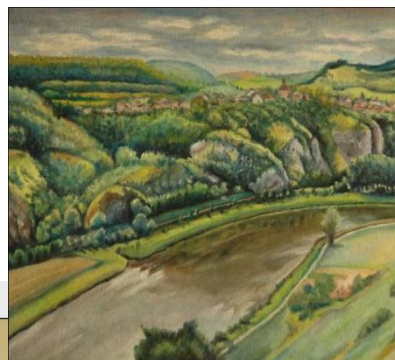
Jedná se tedy o oblast Tetína, kde se nachází jedinečná krajina, typická svou přírodou a malebností, ale také klidná a harmonická krajina.

Následující historické fotografie jsou pořízeny z této oblasti, a zaznamenávají její podobu v letech 1949 a 1962. Kde na fotografii z roku 1949, lze vidět holé břehy bez jakékoliv vegetace. Na fotografii z roku 1962 je to obdobné.

V porovnání s krajinomalbami z roku 1990 od krajináře Michala Glosera, lze konstatovat, že se tato krajina moc nezměnila. V první krajinomalbě (obr. č. 116 na straně 57) lze vidět rozšíření lidských sídel, ale také příbytek doprovodné vegetace na březích řeky.

Obr. č. 118, Rudolf Hylský, Tetín, 1949 a obr. č. 119, Josef Svoboda, Tetínská rokle, 1962 (<http://fotoarchiv.geology.cz>) porovnávané s obr. č. 115 a 116 od Michala Glosera z roku 1990 (dostupné na straně 57) a s obr. č. 97 od Jana Dolejše (dostupné na straně 55).

Oblast R (dle mapy č. 1)

Pod touto oblastí se nachází lom Srbsko, který je nedaleko obce Srbsko. Nachází se hned u řeky a narušuje zde celkový dojem i pohled do zdejší malebné krajiny. Negativně narušuje tedy nejen krajinu ale i krajinný ráz, jedná se o výrazný zásah do krajiny a přírody.

Obr. č. 119, Tetín, současná krajina (<http://mapio.net>).

Obr. č. 120, Tetínské skály, současná krajina (<http://mapio.net>).

V krajinomalbách, které jsou z let 1990 – 2007, lze na rozdíl od historických fotografií, z let 1949 – 1962, vidět výraznější vegetaci doprovázející řeku Berounku.

Na současných fotografiích je pak vegetace ještě bujnější a výraznější, za co lze pravděpodobně vděčit tomu, že tato krajina byla v roce 1972, vyhlášena chráněnou krajinnou oblastí.

Obr. č. 121, Ivan Andrlé, Tetín, současná krajina (<https://artbuildingblog.cz>).

Obr. č. 122, Rudolf Hylský, Lom Srbsko, 1949 (<http://fotoarchiv.geology.cz>) porovnáváný s obr. č. 60 od Václava Špály z roku 1919 (dostupný na straně 45) a současnou fotografií (autor, 2016).

Jak se může na první pohled zdát, že krajina se během 30 let od vzniku krajinomalby vůbec nezměnila, při bližším pohledu tomu už tak není. Na historické fotografii je znatelné, že u tohoto lomu vznikly tovární budovy, které mají negativní dopad na celkový pohled do krajiny, na její ráz i malebnost. Dále pak se zde objevila železniční trať, která propojuje Prahu s Plzní. Naopak je znatelný úbytek vegetace, která se v krajinomalbě hojně vyskytuje na obou březích řeky.

Na současné fotografii, lze vidět další vývoj a proměnu zdejší krajiny. Krajina je více obydlená, jsou zde domy a restaurace. Pohled je veden z pravého břehu, na rozdíl od historické fotografie a krajinomalby, kde je pohled z břehu levého. Železniční trať, která vede podél toku, po levé straně břehu, není vidět, protože je pohledově odcloněná vegetací.

Na následujícím obrázku se krajina od pořízení krajinomalby takřka vůbec nezměnila. Vidíme zde negativní zásah do krajiny a jejího rázu, díky lomům. V krajinomalbě lze vidět za lomem, téměř až na horizontu před lesní hranicí, alej, ze které na historické fotografii, zbylo už jen pár stromů. Ve fotografii je také vidět navíc elektrické vedení, které za lomem přibylo. Na fotografii je opět vidět náznak

zvyšující se zástavby. Dále je znatelný nárůst vegetace v lomu i v jeho blízkém okolí. Železniční trať na fotografii je lépe odcloněna od okolní krajiny, což lze považovat za pozitivní změnu.

Obr. č. 123, Rudolf Hylský, Tomášovy lomy u Srbska, 1949 (<http://fotoarchiv.geology.cz>) porovnáváný s obr. č. 61 od Václava Špály z roku 1925 (dostupný na straně 46).

Na současné fotografii, kde je lom vidět jen v dálce, toho moc jiného než bylo na fotografii z roku 1949, vidět není. Lze pozorovat, že alej před lesem, byla od Špálovy zaznamenané krajiny, opět obnovena. Do lomu v současné době už prosakuje voda a začíná podléhat pomalu sukcesi. Lze předpovídat, že do budoucna bude snad vypadat podobně jako ostatní lomy v této lokalitě, a že příroda si s tím opět dokáže poradit. Ovšem vše chce svůj čas.

Obr. č. 124, Současná krajina (foto: autor, 2016).

Oblast S a T (dle mapy č. 1)

Jedná se o oblast Srbska, kde tuto krajinu zaznamenávalo ve svých krajinomalbách nejvíce krajinářů. O tom svědčí i počet krajinomaleb zde uvedených. Jedná se konkrétně o následující autory. Václav Špála, který měl zdejší lokalitu velmi rád a jenž se v jeho dílech velmi často opakuje, ji zachycoval hlavně v letech 1926. Dále pak Karel Pokorný (1981), Karel Souček (1998 – 1999) a současně tuto lokalitu zachycuje ve svých dílech Petr Kellner. Navíc je zde uvedena jedna krajinomalba od Karla Pokorného z oblasti T, jedná se o oblast Srbska, která je už blíže Karlštejnu.

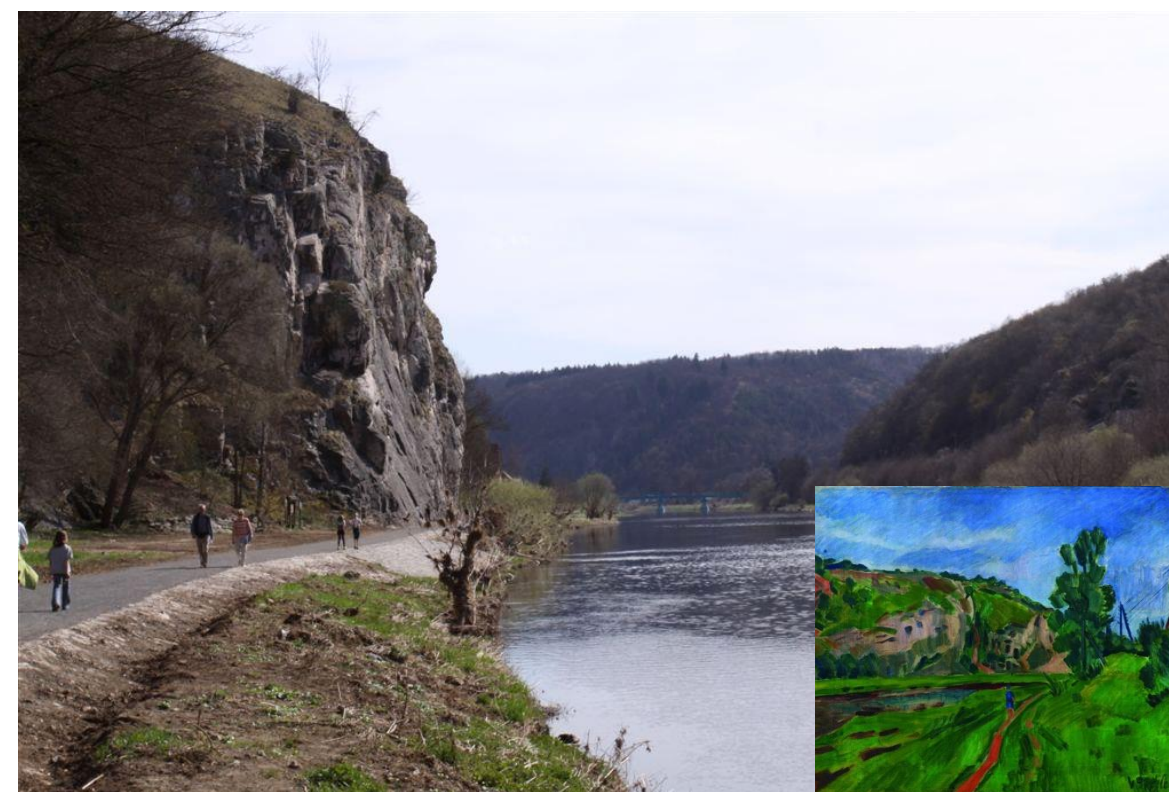
Obr. č. 125, Současná krajina v okolí Srbska (foto: autor, 2016) porovnáváný s obr. č. 67 od Václava Špály z roku 1926 (dostupný na straně 47).

Na fotografii lze od krajinomalby pozorovat určité změny a vývoj v krajině. Na fotografii je znatelné, že už zde není přirozený břeh, ale je povrchově upraven. Takto je udělaná sice jen část břehu, přesto je to zásah do krajiny. Nejen, že to krajině ubírá na její malebnosti a kráse, ale při rozvodnění řeky se zde voda rozlévá rychleji, protože nemá rostliny a půdu, které by ji zpomalily v rychlém šíření do okolní krajiny. Dále lze konstatovat, že došlo k nárůstu a rozšíření vegetace, což lze považovat za pozitivní změnu.

Následující fotografie se od krajinomalby liší trochu jiným úhlem pohledu či perspektivou. Každopádně lze pozorovat opět určité změny i vývoj ve zdejší krajině. Na fotografii lze místo vyšlapané cesty podél řeky vidět cestu asfaltovou, což je opět negativní zásah do krajiny. Dochází ke zmenšení vsakovací plochy a řeka se tak při rozvodnění může rychleji šířit do okolní krajiny a zaplavovat svoje okolí. Tady v této části to sice tak nevádí, protože jsou zde kolem skalnaté kaňony, které řece nedovolí jejímu rozšíření do krajiny. Tyto skály jsou však pouze na části území, kudy Berounka prochází, a to především v oblasti Českého krasu. Asfaltová cesta má však i další negativa. Dochází k nepřímému oteplování krajiny, což může mít za následek změny ve složení vegetace. Dále je to i snížená plocha určená vegetaci. Celkově tento povrch v krajině není vhodný, a ani přirozeně blízký přírodě. Bylo by tedy vhodné do krajiny zvolit jinou úpravu povrchu, než je její jednoduché vyasfaltování.

Břehy jsou uměle zpevněné a opět došlo ke snížení vsakovací plochy pro vodu, pro vegetaci i k narušení přirozeného vzhledu zdejší krajiny.

Na fotografii lze dále pozorovat, že došlo k prokácení keřové vegetace na břehu řeky před asfaltovou cestou. To se v okolí řeky děje velice často, někdy se jedná o veliké plochy, kde je necitelně odstraněna veškerá keřová vegetace. Zde je to pouze v malém a poměrně zanedbatelném rozsahu. Ovšem opět to není moc příjemný pohled.

Obr. č. 126, Současná krajina v okolí Srbska (foto: autor, 2016) porovnáváný s obr. č. 66 od Václava Špály z roku 1926 (dostupný na straně 47).

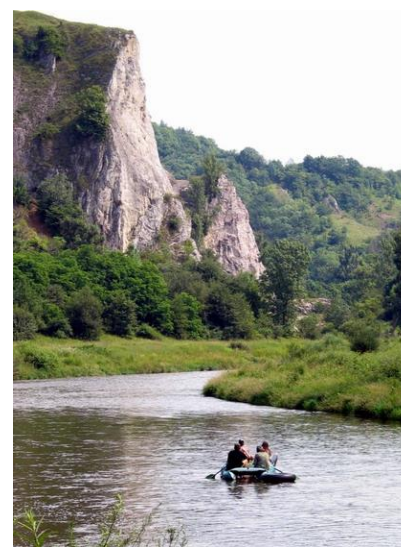
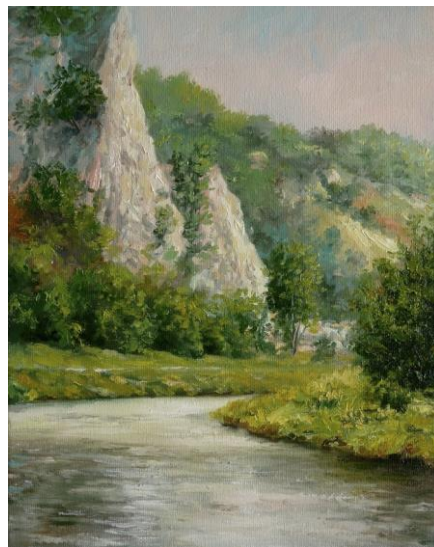

Obr. č. 127, *Současná krajina v okolí Srbska* (<http://www.kct-tabor.cz>) porovnáváný s obr. č. 68 od Karla Pokorného z roku 1981 (dostupný na straně 48).

Fotografie krajiny je sice trochu z jiného pohledu než krajinomalba, ale přesto je lze porovnat. Na fotografii lze vidět vliv lidské civilizace, na rozdíl od krajinomalby, kde došlo k rozšíření zástavby. Jinak se krajiny ani zas tak nezměnila.

Na další krajinomalbě od Karla Pokorného ze stejného roku jako předchozí krajinomalba, tedy z roku 1981, lze pozorovat, že od jejího pořízení došlo k nárůstu lidské zástavby, nejenom prostřednictvím domů a budov, ale i výstavbou mostů a železničních přejezdů.

Na následujícím obrázku č. 129, lze vidět, že Petr Kellner ztvárňuje své krajinomalby opravdu realisticky. Zaznamenané místo na fotografii a v krajinomalbě je téměř k nerozeznání. Jedná se tedy o zaznamenání současné krajiny jak u krajinomalby, tak u fotografie.

Obr. č. 129, *Současná krajina v Srbsku* (<http://www.nizbor.com>) porovnáváný s obr. č. 89 od Petra Kellnera, *současná krajinomalba* (dostupný na straně 53).

Poslední porovnáváný obraz z této oblasti, je od Karla Součka z roku 1985. Na fotografii lze vidět, že podél cesty, která vede na levém břehu řeky, vzniklo stromořadí z topolů. Což je určitě pozitivní zásah do krajiny i jejího rázu. Neboť stromořadí lemující cesty je pro českou krajinu typické. Na pravém břehu je vidět také cesta, ovšem zde se jedná pravděpodobně o cestu asfaltovou. Na fotografii je také zřetelný náznak zástavby.

Obr. č. 128, *Současná krajina v Srbsku u Karlštejna* (foto: autor, 2016) porovnáváný s obr. č. 69 od Karla Pokorného z roku 1981 (dostupný na straně 48).

Obr. č. 130, Současná krajina v okolí Srbska (foto: autor, 2014) porovnáváný s obr. č. 104 od Karla Součka z roku 1985 (dostupný na straně 56).

Obr. č. 131, Současná krajina – Řevnice pohled z Černé skály (<https://cs.wikipedia.org>) porovnáváný s obr. č. 78 od Marka Čermáka z roku 2004 (dostupný na straně 51).

Oblast U (dle mapy č. 1)

Jedná se o oblast z okolí obce Řevnice, přesněji řečeno výhled na toto město, které se nachází nedaleko Prahy. Krajinomalba a fotografie jsou od sebe 12 let, přesto lze v krajině pozorovat určité změny i vývoj krajiny.

Řevnice jsou v současné době více zastavěné, než tomu bylo v krajinomalbě. Dnes je tato lokalita nedaleko Prahy velice oblíbená a je stále více vyhledávaná. V krajině tedy došlo k nárůstu převážně rodinných domů a to na úkor vegetace. Na březích se pak vyskytují chaty, neboť Řevnice patří mezi velmi oblíbenou chatářskou oblast. To má však za následek negativní zásah do krajiny i jejího rázu.

V krajinomalbě, lze kromě zástavby a vegetace lemující řeku Berounku, vidět také pole, která však již na současné fotografii jsou jen těžko viditelná. Jedná se pouze o tenkou žlutou čáru mezi domy. Na místě polí zde vyrostly domy.

Při shrnutí lze tedy říci, že zde od pořízení krajinomalby došlo k samým negativním změnám, na kterých se podepsal člověk. Vývoj krajiny se negativně projevil i na jejím rázu. Krajina je méně členitá a stává se monotónní.

Oblast V (dle mapy č. 1)

Oblast V se nachází na cestě pro pěší, které je zároveň cyklostezkou, mezi Radotínem a Černošicemi. Tato oblast je typická stromořadím mohutných topolů, které mají nejen velmi vysokou sadovnickou hodnotu, ale i estetickou. Jsou pro zdejší krajinu typické a utváří v této krajině její specifický krajinný ráz. Na obrázku č. 132 lze vidět již toto stromořadí vyfocené, v jeho nynější podobě. V krajinomalbě pak v roce 2013, ještě před povodní.

Na fotografii lze vidět razantní mezery ve stromořadí topolů kanadských, na rozdíl od krajinomalby, kde je toto stromořadí ještě pravidelné. Po povodních v roce 2013 došlo totiž ke zhoršení stavu těchto starých topolů. A protože při jakémkoliv větším větru docházelo neustále k pádům větví do cest i k zranění kolemjdoucích, obec se rozhodla k radikálnímu ořezání větví. Vznikly zde tedy

nevzhledné pahýly, které jsou nejvíce viditelné v zimních měsících. Stromy již nemají pravidelný habitus ani souměrnost. Mnohé byly pokáceny úplně. Ve stromořadí tak vznikly velké mezery, které doposud nejsou ničím nahrazeny. Na fotografii lze mezery na místě padlých stromů, vidět ve stínu, kde je zřejmé, že zde chybí i několik stromů za sebou.

V krajinomalbě i na fotografii je asfaltová cesta, která zde vznikla zhruba před pěti lety a je to i jedním z negativních zásahů do krajiny, protože došlo k úbytku vsakovací plochy pro vodu, dále dochází také k oteplování krajiny a k výskytu teplejší vegetace, především plevelů.

Krajina na fotografii i na krajinomalbě je dosti monotónní, což je dáno velkým polem, které je na většině tohoto území. Pěstuje se zde většinou pšenice nebo ječmen. Jak lze vidět tyto pole sahají až k břehům řeky Berounky, krajina je tak méně členitá, což má dopad i na krajinný ráz.

Obr. č. 132, *Současná krajina mezi Radotínem a Černošicemi* (foto: autor, 2016) porovnávaný s obr. č. 110 od Jeniše z roku 2013 (dostupný na straně 57).

Oblast X (dle mapy č. 1)

Následující obrázek č. 133 je z oblasti Radotína. Radotín je městskou částí Prahy 16 a sousedí s obcí Černošice. Na krajinomalbě jsou přímo zachyceny říční lázně, což je útočiště mnoha zdejších obyvatelů i procházejících či projíždějících cyklistů. Pořádány jsou zde různé akce. Na znázorněném břehu u Berounky je kamenná pláž, která však ani na fotografii ani na krajinomalbě není vidět, protože zde vzniká, když klesne hladina vody.

V krajinomalbě, která je z loňského roku, přibližně někdy před jarem, lze vidět na protějším břehu řeky ještě stromořadí, které obsahuje sice mezery, ale zdaleka ne takové, jako je tomu na aktuální fotografii. K hlavnímu kácení a prořezávání větví došlo totiž až v loňském roce v létě, na podzim a na začátku letošního roku. Na fotografii je vidět mohutný úbytek doprovodného stromořadí, což ovlivnilo zdejší krajinu i její ráz. Stromy doprovázející řeku mají svůj význam již odjakživa, protože udávají směr, kde se řeka nachází, aniž bychom ji viděli. Také udržuje stín v okolí a svými kořeny zpevňuje koryto řeky a pomáhá předcházet povodním.

Obr. č. 133, *Současná krajina – říční lázně Radotín* (foto: autor, 2016) porovnávaný s obr. č. 109 od Jeniše z roku 2016 (dostupný na straně 56).

5.1 Shrnutí

V krajinomalbách, které byly porovnávány s fotografiemi jak současnými, tak někdy i s historickými, lze konstatovat, že krajina se v průběhu let měnila a vyvíjela. Tam, kde řeka prochází přímo chráněnou krajinnou oblastí, tedy jedná se o oblasti Tetína, Srbska a Karlštejna, zas tak k zásadním změnám v bezprostřední blízkosti řeky Berounky nedošlo.

V této lokalitě se nachází však mnoho lomů, z některých po těžbě vznikly krásné přírodní úkazy (jako Lom Amerika), v jiných se stále těží (jako Lom Srbsko). Lomy jsou každopádně negativním zásahem do krajiny, které zásadně ovlivňují a mění její ráz, a i když z nich může časem vzniknout něco pozoruhodného, tajuplného a krásného, je to na mnoho let velké narušení krajiny její biodiverzity a členitosti krajinného rázu. Jedná se celkově o devastaci krajiny, hlavně když se jedná o chráněnou krajinnou oblast, která je svou krajinou tak jedinečná.

Dále téměř v celém povodí, na místě původních vyšlapaných cest, vznikly cesty asfaltové. Na území chráněné krajinné oblasti je jich méně než jinde. To lze považovat za necitlivý, neestetický a celkově negativní zásah do krajiny. Bylo by vhodné volit jiné povrchové úpravy těchto cest tak, aby nedošlo k ovlivňování charakteru dané krajiny.

Tam kde Berounka neprochází přímo chráněnou krajinnou oblastí Český kras, a nachází se pouze v jeho blízkosti, jako je to např. v Radotíně, Černošicích či Řevnicích, tam už došlo k výraznějším změnám. Většinou se jedná o změny negativní, které narušily zdejší krajinu i její ráz.

Jedná se především o změně ve vegetaci, kde došlo k jejímu razantnímu úbytku (velké mezery v lineární doprovodné zeleni vodního toku), dále k rozšíření zástavby lidských sídel, k úbytku členitosti krajinného rázu a naopak ke zvýšení monotónnosti krajiny.

A právě oblasti řeky Berounky, které neprocházejí přímo chráněnou krajinnou oblastí, ale nachází se pouze v její blízkosti, bude dále řešit tento projekt tak, aby došlo k možnému napravení zde vzniklých problémů či alespoň k návrhu řešení. Projekt tím chce poukázat na to, že ačkoliv krajina zde není přímo na území chráněné krajinné oblasti, ale pouze v její blízkosti, jedná se stále o pozoruhodnou krajinu, která je svým malebným působením jedinečná. A že by se mělo starat i o krajinu, která se nachází v okolí CHKO Český kras tak, aby přechod z této chráněné oblasti do okolní krajiny nebyl tak jednotvárný a razantní, ale aby se docílilo plynulejšího přechodu a k celkovému zhodnocení této krajiny a podpoření jejího rázu.

6 Řeka prostupující krajinou aneb Berounka v okolí Českého krasu

Na západ od Prahy, kolem staré řeky Mže leží podivuhodná krajina. Má proměnlivou tvář, plnou skrytých tajemství; romantická rozervanost skal se tady střídá s mrtvým poklidem močálovitých luhů, země se otvírá desítkami temných propastí a jeskyň, z hlubin prýští zázračné prameny... Je to krajina v říční nivě často zaplavovaná a na vápencových plošinách naopak vyprahlá – co sem tedy lidi vábilo?

Možnost ovládat z bezpečných výšin důležité cesty a brody? Množství ryb v řece a tůních? Zlatý písek v potocích? Snadno dostupné zdroje stavebního kamene a vápna? Všechny tyto důvody jistě hrály svou roli. Ale je tu ještě něco důležitějšího... Krajina při dolním toku Berounky je mystická, prodchnutá pověstmi a dávnými tradicemi. Byla to jedna z oblastí, kde krystalizovalo jádro kmene Čechů. Není jistě náhodné, že právě sem se rozhodl císař Karel IV. umístit schránku nejcennějších pokladů českého království. Krajina při dolním toku Berounky je ovšem také „divokým Západem“ pro trampy, rájem horolezců, jeskyňářů a vodáků, i poklidným útočištěm obyvatel stovek chatiček i luxusních letních sídel nad plynoucí řekou. Při táborových ohních tu vnikají nové písně, příběhy a legendy... (Dvořák, 2004).

Leccos bylo zničeno necitlivým přístupem průmyslového věku, drancováním přírodního bohatství s vidinou rychlého výdělku bez ohledu na budoucnost – ale navzdory tomu si oblast Českého krasu a Hřebenů při dolní Berounce zachovala mnohé ze své jedinečnosti (Dvořák, 2004).

Pro Berounku jsou typické široké meandry, ať už řeka plyne v nivě, nebo ať naráží na tvrdá kamenná podloží. Sem tam se stráně nad Berounkou zúží v rokli s příkrými stěnami, Pod Berounkou, v Českém krasu, vytvoří Berounka strmý kaňon mezi útesy vápence (Šmíd, 2010).

6.1.1 Putování po řece Berounce

Řeka Berounka během své cesty prochází třemi kraji: Hlavním městem Prahou, Středočeským krajem a Plzeňským krajem. Neprochází na své cestě pouze osamocenou krajinou, ale i několika obcemi či jejich částmi. Většinou, až na chatařské oblasti, se obydlí v bezprostřední blízkosti toku nevyskytuje.

Když tedy pomineme největší města, kde řeka začíná (Plzeň) a kde končí (Praha), prochází Berounka hned několika obcemi. Asi uprostřed své cesty řeka protéká poměrně velkým městem, a to obcí Beroun. Směrem od jejího vzniku, tedy od Plzně, vede přes malé vesničky jako Nadryby, Darová, Planá, Kačerov, Kobylka, Liblín, Rakolusky, Kalinova Ves, Luh, Týřovice, Roztoky (které však patří již do větších obcí), Častonice, Novina, Zbečno, Žloutkovice, Nižbor, Hýskov. Jak lze pozorovat v Plzeňském kraji, se obcí, kterými řeka protéká, moc nevyskytuje. Změna však přichází při hranici Středočeského kraje, kdy dochází nejen k častějšímu výskytu obcí, ale také ke zvětšení jejich rozsahu. Tak tomu je až do Berouna, z Berouna poté dochází opět k ústupu, protože se zde vyskytují skály chráněné krajinné oblasti Český kras. Z Berouna řeka prochází obcemi: Tetín, Srbsko, Poučnick, Karlštejn a opět dochází ke stále častějšímu výskytu poměrně už velkých obcí a to až do Prahy. Dále tedy řeka prochází: Hlásnou Třebaní, Zadní Třebaní, Rovinou, Řevnicemi, Lety, Dobřichovicemi, Všenory a Černošicemi.

Na své cestě má řeka v okolí také hrad Karlštejn, hradiště Kozel, zříceninu hradu Tetín, zámek Nižbor, hrad Křivoklát, zřícenina hradu Týřov, zámek Zvíkovec, zřícenina hradu Krašov, zámek Liblín, zřícenina hradu Libštejn a zámek Kačerov.

Na svém toku také prochází mnoha chráněnými a významnými krajinnými oblastmi jako CHKO Český kras, CHKO Křivoklátsko, přírodním parkem Horní Berounka, přírodními rezervacemi, přírodními památkami i národními přírodními rezervacemi a národními přírodními památkami.

Podél skoro celého toku vede železniční trať, ale také je velmi častá cyklostezka, turistická stezka či naučná stezka. Velmi častý je také výskyt golfových hřišť, tábořišť a kempů. Také se v tomto území vyskytují opakovaně lomy.

Hlavní páteřní železniční komunikace, Česká západní dráha (dnešní trať Praha – Plzeň), byla uvedena do provozu v roce 1862, samozřejmě zpočátku jako jednokolejná (Cílek a kol., 2014).

6.1.1.1 Povodně

Řeka Berounka je za normálních okolností velmi pomalu a líně plynoucí řekou.

Ukázalo se, že i líně se plazící velké řeky ale mohou mít na vznik jeskyní velký vliv. Stačí jedna větší povodeň! Hladina vody v jeskyních je najednou níž než v přilehlé řece, a říční voda se začne prodírat do skalního masivu všemi puklinami a dutinami, které najede (Cílek a kol., 2014).

Ovšem jedná se o velmi nestálou řeku, co se hladiny vody týče, která se velmi ráda rozvodňuje a zalévá okolní údolí. Proto má řeka Berounka často velmi příkré břehy, které by stoupající vodu, měly zadržet do prvního povodňového stupně, na některých místech i do druhého. Tyto příkré břehy jsou hlavně v Praze a blízkém okolí. Díky právě těmto příkrým břehům se však Berounka stává pro člověka nedostupnou. Hladinu řeky ovlivňují soutoky řek a potoků, které do Berounky ústí.

Soutoky se dnes přirozenými postupy mění celkem málo, i když rozsáhlé povodně v letech 1997 a 2002 se na řekách, tedy i soutocích, nejednou výrazně podepsaly (Ryšánek, 2006).

I taková poměrně krotká současná Berounka umí při povodni stoupnout o více než 7 m nad běžnou hladinu, jak nám ukázala v srpnu 2002, nebo našim předkům ještě výrazněji v květnu roku 1872. Říční povodňová voda je pořádně „hladová“, nemá totiž v sobě ještě rozpuštěný vápenec, a proto ho rozpouští, kde jen může. Když povodeň v řece opadne, voda se z jeskyní vrací zpět do koryta povrchové řeky, a to, co rozpustila v podzemí, si odnese s sebou (Cílek a kol., 2014).

Povodně v roce 2002 a 2013 zanechaly v okolí řeky obrovskou spoušť. Kromě lidských obydlí, řeka zaplavila zemědělská pole, která často sahají až k jejím břehům a nanasla do krajiny i okolní vegetace spoustu nečistot a odpadků. Okolní krajina a příroda, na rozdíl od lidí, se vzpamatovala velmi

rychle, neboť občasné záplavy byly pro přírodu vždy přirozené a příznivé. To až nástupem člověka a lidských sídel, se snažíme držet řeku na jejím místě, což je pro ni i pro okolní krajinu nepřirozené.

Okolní vzrostlé a staré topoly, které velmi často lemují řeku z Prahy až ke Karlštejnu, vlivem záplav utrpěly. Největší zásah jim dal však opět člověk. Protože podél snad celé řeky vede cyklostezka i cesta pro pěší, bylo zde v rámci bezpečnosti kolemjdoucích, toto stromořadí prořezáno a také hodně prokáceno. K obnově však již nedošlo. Na místě jsou kolem toku často nevhledně ořezané stromy, které mají mezi sebou mnoho prázdných míst a mezer.

I když se menší povodně opakují třeba i jen jednou za rok, a občas jsou mezi ně vloženy ty velké, za statisíce a miliony let vzniknou ve vápencových skalních masivech kolem řeky dutiny právě takového typu, jaký nacházíme v Českém krasu (Cílek a kol., 2014).

6.1.2 Český kras

Jednu otázku je třeba osvětlit hned v úvodu. Co to je Český kras? Většinou si při vyslovení tohoto jména vybavíme Koněpruské jeskyně nebo skalnaté údolí kolem Srbska či Svatého Jana pod Skalou. Odkud a kam toto území, jehož název nenajdeme ani v oficiálním geologickém ani v geomorfologickém názvosloví, přesně sahá? A jak vznikl jeho název? Název Český kras, začal od 20. let 20. století používat krasový badatel „Děd“ Jaroslav Petrbok, a to hned v několika významech. Postupně se ale název ustálil pro krasové území v jihozápadním okolí Prahy a začal být obecně používán (Cílek a kol., 2014).

Termín Český kras je dnes plně respektován geology i dalšími badateli. Je zakotven v názvu chráněné krajinné oblasti (CHKO) i jako název fytochorionu (floristického okrsku, tedy fytogeografické oblasti). Území chráněné krajinné oblasti Český kras však zdaleka nezahrnuje celou plochu, kde se nacházejí vápence a kde vznikly jeskyně a krasové jevy (Cílek a kol., 2014).

Příběh této krajiny se odehrává v území, které označujeme jako kras. Je to slovo slovinského původu, protože základní krasové tvary, jako jsou závrtý či ponorné řeky, byly rozeznány a poprvé popsány na území Slovinska (Cílek a kol., 2014).

Slovo „kras“ původně označovalo krajinu podél Jaderského moře, která byla známá svými jeskyněmi a propastmi (Cílek, 2013).

Tento takzvaný klasický kras tedy můžeme jednoduše definovat jako oblast, kde jsou v plné míře vyvinuty všechny hlavní typy krasových jevů. To hlavní, čím se odlišuje krasové území od oblastí nekrasových, je ale zvláštní způsob oběhu vody v podzemí. Kras je území tvořené horninami, které se ve vodě poměrně snadno rozpouštějí. V našich podmínkách Českého krasu jsou těmito horninami vápence, ale jinde ve světě známe kras i v dalších typech hornin. Rozpustnost krasových hornin vede k tomu, že

drobné pukliny a póry skalního masivu se díky rozpuštění dále rozšiřují. Vzniká tak systém vzájemně propojených cest, kterými proudí voda v podzemí (Cílek a kol., 2014).

Od Prahy jihozápadním směrem k Berounu se rozkládá krajina, která svou mnohotvárností až divokostí některých částí okouzlí srdce každého, alespoň trochu romantického návštěvníka. Vápencový podklad, který zde tvoří převážnou část geologické stavby, je rozryt krasovými kaňony a roklemi, provrtán mnoha jeskyněmi a na svém temeni nese porosty dubových hájů s neobvyklou bohatostí bylinného patra. Kromě krajinářských a estetických hodnot má toto území i značný přírodovědný význam a právě přírodovědci jej začali nazývat Českým krasem. V roce 1972 byla na téměř celém území vyhlášena chráněná krajinná oblast. Na geologické stavbě Českého krasu se z prvohorních útvarů podílí především silur a devon, které jsou zastoupeny hlavně mořskými usazeninami břidlic, vápenců a vápnitých břidlic se světově významnými nálezy zkamenělin a stratigrafickými profily (<http://ceskykras.ochranaprirody.cz>).

Lesy s přirozenou skladbou a původním bylinným patrem jsou ceněny pro svou druhovou bohatost. Některé druhy jsou v rámci České republiky endemity. Velmi zajímavé jsou na suchých, jižně orientovaných stráních se vyskytující rozvolněné šípákové doubravy s prolínajícím se stepním bylinným společenstvem, ve kterých najdeme například třemdavu bílou, vstavač nachový a kavyl Ivanův. Fauna je zastoupena druhy vázanými na krasové prostředí. 10 druhů vrápenců a netopýrů, významné je zastoupení měkkýšů. O zachovalém stavu přírodního prostředí svědčí výskyt některých druhů plazů a obojživelníků (užovka hladká a podplamatá, ještěrka zelená, mlok skvrnitý) a velká pestrost hmyzu. Jen motýlů nalezneme 1390 druhů (<http://ceskykras.ochranaprirody.cz>).

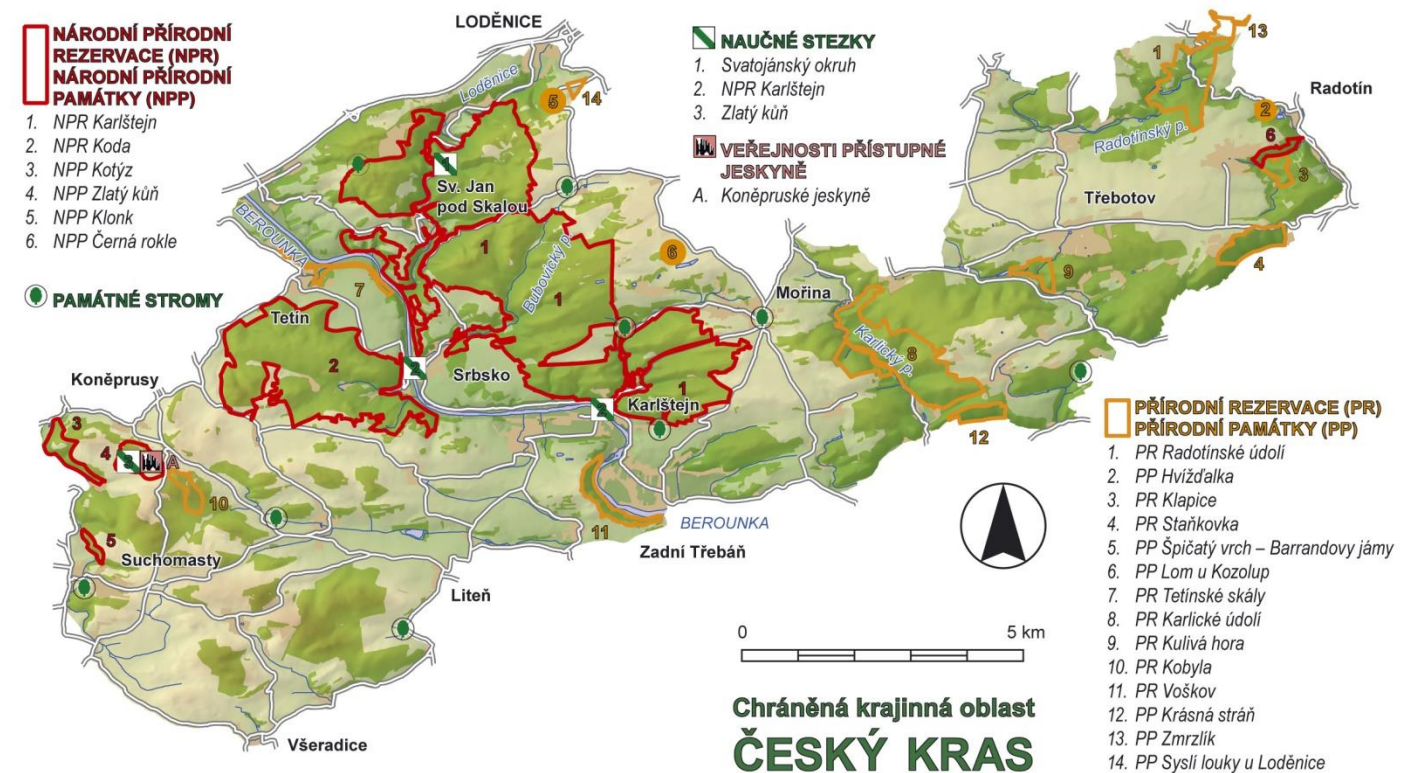
6.1.2.1 Geologické poměry

Český kras geologicky náleží do oblasti Barrandienu, pojmenované na počest francouzského inženýra a paleontologa světového významu Joachima Barranda (1799 – 1883). Vlastní Český kras potom tvoří centrální část tzv. pražské pánve, vyplněné sedimenty a vulkanity se stářím od ordoviku po vyšší devon (Cílek a kol., 2014).

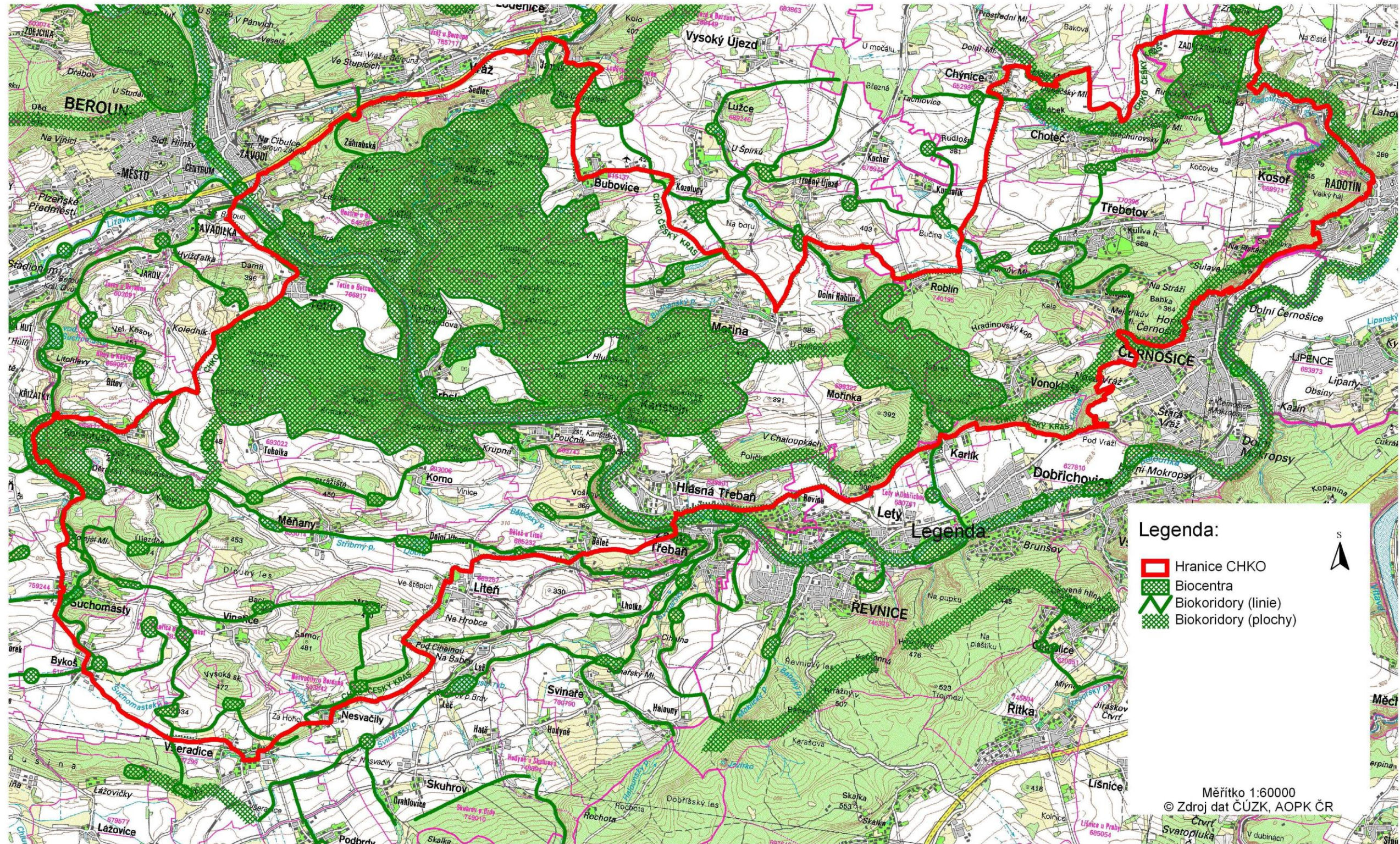
Nepřeměněné proterozoikum a starší paleozoikum tvoří rozlehlé území mezi Prahou a Plzní s výběžkem k jihozápadu. Tato oblast se označuje jako Barrandien. Táhne se v širokých pásech po obou březích Berounky, buduje celou brdskou oblast a velké plochy na západ a severozápad od Plzně, kde postupně přechází do krystalinika. Zahrnuje pestrý soubor usazenin i vulkanitů velmi různých vlastností, mezi nimiž se na rozdíl od krystalinika významně uplatňují i horniny extrémních vlastností, což

podstatně zvyšuje stanovištní diverzitu. Nejrozšířenější jsou různé břidlice, prachovce a droby (Neuhäuslová a kol., 1998).

Důležité však je, že toto bohatství života – biodiverzita - je důsledkem rozmanitosti zemského podkladu, jeho tvarů a mikroklimatických činitelů, tedy geodiverzity (Cílek a kol., 2014).

Mapa č. 2, CHKO Český kras (<http://ceskykras.ochranaprirody.cz>).

Mapa č. 3, CHKO Český kras - ÚSES (<http://ceskykras.ochranaprirody.cz>).

6.1.2.2 Proměny v krajině Českého krasu

Zhruba v 19. století vtrhla do kraje průmyslová revoluce naplno a náhle se začaly dít věci do té doby nevídané. Bylo potřeba zásobovat stále hladovější hutě železnou rudou a vápencem a navíc ještě kamenouhelným koksem, na který hutě začaly přecházet od dřívějšího dřevěného uhlí. To vše byly faktory, které si vynutily výstavbu železniční dopravní sítě. Přitom sama železnice se stala jedním z největších odběratelů oceli, což vyvolalo tlak na další technologický pokrok (Cílek a kol., 2014).

Následkem rozvoje stavebnictví, hutnictví a dopravy stoupala během průmyslové revoluce spotřeba vápence řádově. Podnikatelé skupovali v Českém krasu pozemky s výskytem těžitelných a dobře využitelných druhů vápenců a byly zakládány četné nové lomy. Z této etapy nám v lesích Českého krasu, i na místech, kde se nikdy netěžilo, zůstalo větší množství kamenných a betonových mezníků, které označují vlastnictví jednotlivých firem (Cílek a kol., 2014).

Krajina se díky tomuto mimořádnému rozvoji těžby a dopravy stala v poslední třetině 19. a v první polovině 20. století současnou průmyslovou krajinou, kde těžba, doprava a zpracování vápence dávaly práci mnoha více lidem než tradiční zemědělství. Ve stejné době vznikla také naprostá většina lomů. Ve druhé polovině 19. století a v první polovině 20. století současně také krajina dosáhla maxima odlesnění a intenzivní pastva koz a ovcí dovedla některé úseky skalnatých údolí a kaňonů do stavu, který připomínal holé svahy Balkánu. A kolik vlastně v Českém krasu opuštěných a činných vápencových lomů je? To se dosud nikdo nepokusil spočítat a není to vůbec jednoduché. Lomy se často během svého vývoje spojovaly do větších celků a navíc by se pro takový součet musela stanovit minimální velikost lomu, aby nemusely být počítány různé malé těžební jámy, kterých jsou v krajině stovky. Tyto lomy představují pro badatele v oboru tzv. restaurační ekologie cenný srovnávací materiál, protože u většiny lomů víme, kdy v nich těžba skončila. Velkých dnes činných lomů, těžících vápenec pro cementářské, vápenické, chemické nebo stavební použití, je v současnosti v těžbě celkem 9 – Velkolom Čertovy schody západ, Velkolom Čertovy schody východ, Kruhový lom u Tetína, lom Čeřinka u Bukovic, Obecní lom v dobývacím pásmu Branžovy u Loděnic, lom Holý vrch mezi Trněným Újezdem a Roblínem, lomy Hvízdalka a Špička v Radotínském údolí a činný lom v oblasti Na Požárech u Řeporyjí. Kromě toho probíhá občasná těžba bloků vápence pro kamenické práce v lomu Cikánka nad Radotínským údolím nedaleko Slivence, který je tedy desátým činným lomem Českého krasu. Současný vliv na celkový vzhled krajiny je proti stavu v době největšího rozvoje lomařství mnohem více lokalizovaný do malého počtu velkých těžeben. Staré opuštěné lomy mnohde odkryly zajímavé geologické jevy a lokality včetně mnoha jeskyní. Postupně je obsadila živá příroda, dokonce zde našly náhradní stanoviště ohrožené druhy rostlin a živočichů, a tak se z opuštěných lomů mnohdy staly cenné části přírody (Cílek a kol., 2014).

6.1.2.3 Vliv zemědělství na krajinu Českého krasu

Poslední třetina 19. a první třetina 20. století je v tomto teritoriu spojena také s koncentrací zemědělské a potravinářské výroby a stavbou pivovarů, sladoven, prvních malých elektráren, mlýnů nepoháněných již vodní silou, ale parním strojem nebo elektromotory. Zejména venkovské průmyslové stavby na velkostatkách ve šlechtickém vlastnictví jsou mnohdy zajímavé a architektonicky cenné (Cílek a kol., 2014).

Narůstající mezinárodní obchod, mnohem snazší dálková doprava a snazší šíření informací vedly i ke změnám v zemědělství, kde se stále více prosazovaly nové plodiny. Kromě těchto nových zemědělských plodin byla již během průmyslové revoluce řadou nepůvodních druhů dřevin, rostlin a živočichů „zaplavena“ i volná krajina. Invaze nepůvodních druhů od té doby stále roste a způsobuje narůstající problémy i finanční náklady. V současnosti se odhaduje, že globální šíření nepůvodních druhů vyvolává náklady, které odpovídají několika procentům celosvětového HDP. Šíření invazivních druhů masivně začalo právě v průběhu průmyslové revoluce a zvýšenou měrou pokračuje v současné globalizační etapě (Cílek a kol., 2014).

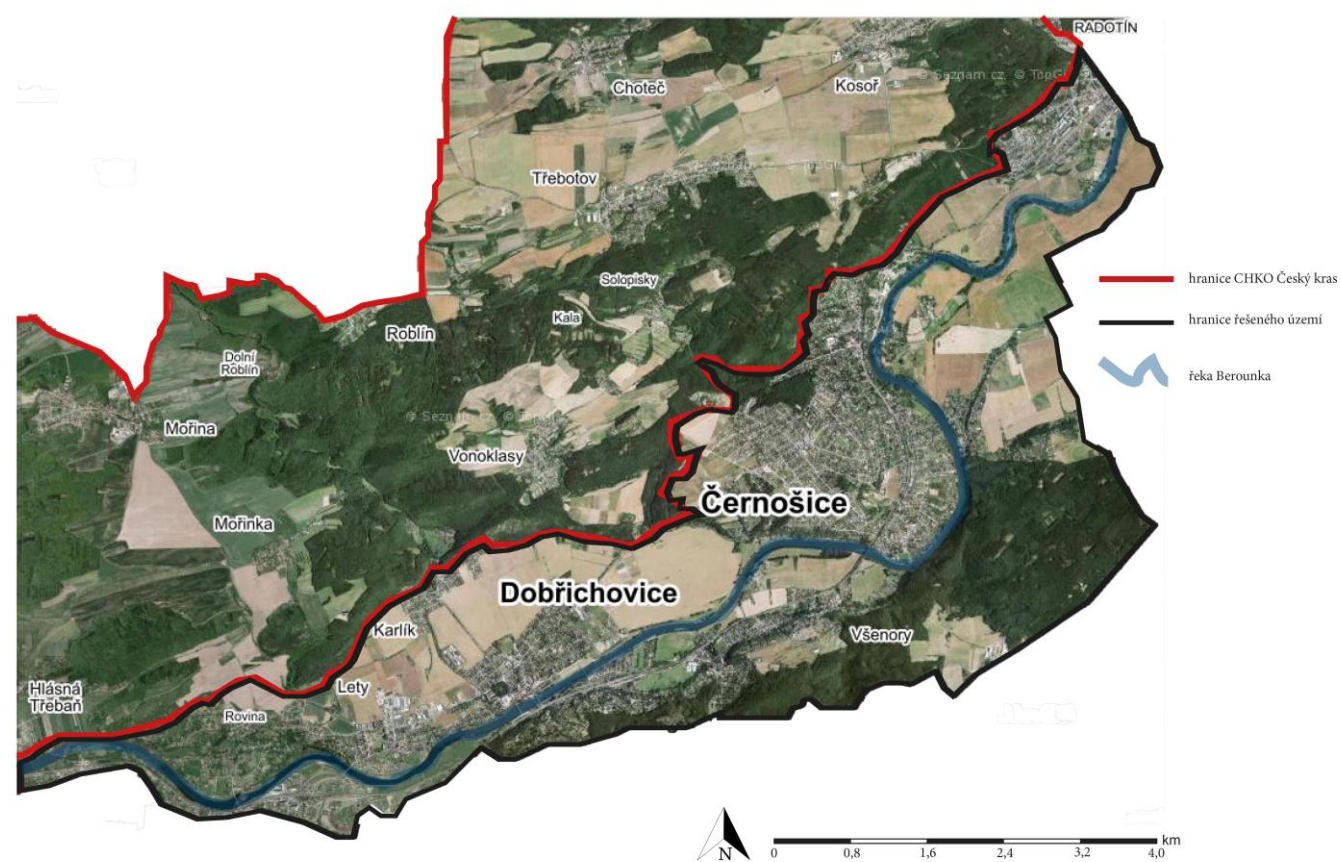
Zemědělci a vlastníci půdy byli v rámci nucené kolektivizace sloučeni do velkých celků jednotných zemědělských družstev, docházelo ke scelování pozemků, postupně nastoupila chemizace zemědělství se všemi svými negativními důsledky na krajinu a přírodu. Nová moc zdobila vesnické prostředí megalomanskými stavbami, které se vymykaly měřítkům dosavadních vesnických staveb, jednalo se o nejrůznější areály koncentrované živočišné výroby s obludnými seníky a dalšími stavbami z materiálů (plech, beton, laminát), které dosud na vesnici nebyly v takovém měřítku používány. Tyto stavby byly často záměrně stavěny na nápadná a dobře viditelná místa, aby se staly dokladem úspěchů kolektivizovaného zemědělství. Ve skutečnosti jen hyzdily krajinu a dnes, po několika desítkách let, velké procento z nich jejich původnímu účelu neslouží (Cílek a kol., 2014).

6.1.3 Zhodnocení podkladových údajů a vymezení řešeného území

V rámci rozboru krajinomaleb řeky Berounky, řeší tento diplomový projekt území povodí Berounky v okolí jedinečné krajiny chráněné krajinné oblasti Český kras. Dle zhodnoceného výstupu a porovnávání krajinomaleb s fotografiemi, kde byl zhodnocen vývoj krajiny a jejího rázu v povodí řeky Berounky v okolí chráněné krajinné oblasti Český kras, bude nadále tento projekt zaměřen na detailnější

část tohoto území, kde bude i nadále řešit vývoj a proměny zdejší krajiny a jejího rázu. A protože, dle již zmíněného vyhodnocení, byla nejvíce negativně postížena krajina v povodí řeky Berounky tam, kde řeka neprocházela přímo územím chráněné krajinné oblasti, ale pouze v jejím okolí, zaměří se projekt právě na tuto část.

Jedná se tedy o část krajiny v povodí řeky Berounky, která se nachází v okolí Českého krasu. Jedná se tedy o katastrální území obce Radotín, Černošic, Dobřichovic, Řevnic až k Zadní Třebani, kde Berounka už vstupuje do chráněné krajinné oblasti Český kras. Vymezené území lze vidět na následující přehledové mapě č. 4, kde je hranice řešeného území vyznačena černou plnou čarou.

Mapa č. 4, hranice řešeného území (mapový podklad z <https://mapy.cz>).

6.1.3.1 Charakteristika území

Klimatické podmínky

Jádro Českého krasu i jeho západní část patří do oblasti mírně teplé, mírně suché s mírnou zimou, severovýchodní pražská část náleží do teplé a suché oblasti. Průměrná roční teplota činí 8–9°C, průměrný roční úhrn srážek dosahuje 530 mm. Srážkové maximum připadá na červenec. V zimních měsících jsou srážky minimální, sněhová pokrývka je nízká a vytrvává jen krátce. Díky pestrosti terénu a

charakteru rostlinného pokryvu se zde výrazně uplatňují mikroklimatické vlivy (<http://ceskykras.ochranaprirody.cz>).

Vodopis

Páteř krajiny tvoří řeka Berounka a její přítoky. Hydrogeologická prozkoumanost oblasti je nerovnoměrná, většina vrtů se používá účelově k získání pitné vody a provádí se blízko území její spotřeby. Specifický odtok všech povrchových toků CHKO se pohybuje v rozmezí 1,4–2,2 l/s·km² a objemový součinitel ročního odtoku představuje 9–12 % ročních vzdušných srážek. Z toho vyplývá, že na ztráty připadá 88–91 % a zbytek je průměr odtoku. Část srážkové vody je tedy infiltrována do půdy, odtéká do nespojitě puklinové krasové zvodně podzemních vod, které jsou odvodňovány Berounkou. Celkový odtok z území Českého krasu je tedy zhruba 3,9 l/s·km² a výpar činí 77 % ročních srážek. Z hlediska dlouhodobého specifického odtoku je CHKO klasifikována jako oblast se zvýšeným odtokem podzemních vod (<http://ceskykras.ochranaprirody.cz>).

Půdní poměry

Půdní poměry oblasti jsou pestré. Klimazonálně patří území k oblasti s hnědozemním půdotvorným procesem. Vliv matečné horniny jako půdotvorného činitele je velmi silný. Na vápencích vznikají jednak rendziny nebo vápnité hnědozemě, vyskytují se i zbytky fosilních půd vzniklých v tropickém třetihorním podnebí – terra rosa. Na říčních terasách jsou podzoly a na kyselých horninách (břidlice, křemence) hnědý ranker až málo vyvinuté hnědozemě. V omezeném rozsahu se vyskytují gleje (<http://ceskykras.ochranaprirody.cz>).

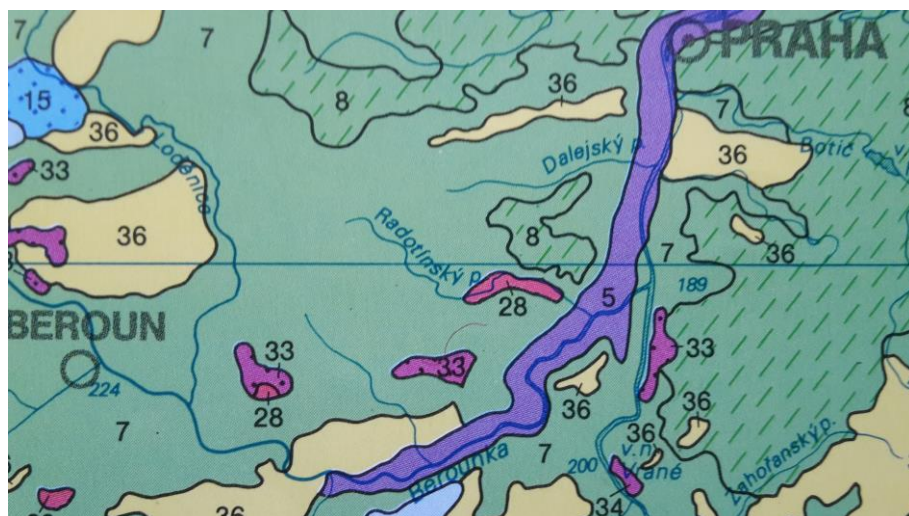
Vegetace dle mapy potenciální přirozené vegetace

Využití mapy potenciální vegetace sahá jak do různých teoretických odvětví, tak do různých praktických oblastí lidské činnosti. Tato mapa je využívána zejména v ochraně přírody, krajinném plánování, vodohospodářství, lesnictví a zemědělství. Mapovací jednotky představují totiž nejen soubor druhově podobných porostů, ale zároveň i soubor víceméně podobných stanovišť s podobnými charakteristikami klimatu, vodních poměrů a živin, a tedy i podobnými růstovými podmínkami. Mapa potenciální přirozené vegetace je výrazem současného ekologického potenciálu krajiny. Na ploše jedné její mapovací jednotky lze tudíž předpokládat i podobné reakce na různé antropické zásahy, např. odvodnění, zalesnění, intenzifikaci hospodaření apod. To platí z velké části i tam, kde se aktuální vegetace v porostu téže mapovací jednotky potenciální přirozené vegetace liší, zejména pak v měřítku delších časových období, ve kterých krátkodobé lidské vlivy postupně odeznívají. Korelace mezi vegetací a stanovištěm umožňuje rovněž využití mapy pro simulaci potenciálního vlivu předpokládaných klimatických změn (např. globálního oteplování) na

vegetaci, biodiverzitu a produktivitu jednotlivých území. Tak např. na základě mapy potencionální přirozené vegetace můžeme na odlesněných a znovuzalesňovaných plochách navrhnout odpovídající druhové složení dřevin. V hustě obydlených oblastech měst a větších sídel lze stanovit k jednotlivým mapovacím jednotkám vhodný soubor druhů doprovodné zeleně (Neuhäuslová a kol., 1998).

Dle Mapy potencionální vegetace České republiky (Neuhäuslová a kol., 1998), daná oblast spadá do jilmové doubravy (*Quercu-Ulmetum*) – značená jako fialová plocha pod číslem 5.

Mapa č. 5, mapa potencionální přirozené vegetace (Neuhäuslová a kol., 1998).

Jilmová doubrava tvoří zpravidla třípatrové fytocenózy s dominantním dubem letním (*Quercus robur*) nebo jasanem (*Fraxinus excelsior*) ve stromovém patru. Podíl jilmů (*Ulmus minor*, *U. laevis*), typických dřevin tvrdého luhu, v poslední době naopak poklesl v důsledku grafiózy. Častou příměs tvoří lípa srdčitá (*Tilia cordata*), ve vlhčí variantě též olše lepkavá (*Alnus glutinosa*) a další typické dřeviny měkkého luhu, v sušší variantě habr (*Carpinus betulus*), příp. javor babyka (*Acer campestre*). Druhově bohaté bývá keřové patro. Kromě zmlazených dřevin stromového patra se nejčastěji objevuje *Swida sanguinea*, ve vlhčích typech *Padus avium*, příp. *Sambucus nigra*. Bylinné patro tvoří zpravidla výrazný aspekt jarních geofyt s dominancí *Ficaria bulbifera* (ve vlhčích typech), *Corydalis cava*, *Anemone nemorosa*, *Allium ursinum*, příp. *Leucojum vernalis*, *Galanthus nivalis* či *Scilla vindobonensis*. Nejčastějšími složkami letního aspektu jsou *Aegopodium podagraria* nebo *Urtica dioica* (Neuhäuslová a kol., 1998).

6.1.3.2 Vývoj a proměny krajiny dle historických map

Mapa č. 6, I. vojenské mapování – josefské, 1764 - 1783 (<http://oldmaps.geolab.cz>).

Jak lze vidět z historických map I., II. i III. Vojenského mapování, řeka Berounka měnila svůj tvar i zakřivení. Jednotlivá malá městečka se nárůstem obyvatel neustále zvětšují. Roste i počet cest a hlavních spojovacích tras, je také vidět, že ty nejhlavnější cesty, jsou vždy osázeny alejí, to lze tedy vidět od II. vojenského mapování.

V I. vojenském mapování, lze pozorovat, že řeka Berounka neměla své meandrující oblouky tak plynulé a zaoblené, ale naopak hodně členité a divoce zakřivené. Také jsou v řece vidět časté ostrůvky. V krajině tohoto josefského mapování lze pozorovat také více vodních ploch, které se vyskytují v blízkosti řeky. Lze se tedy domnívat, že jsou to tůňky, které vznikly při rozvodnění řeky. Také lze pozorovat, že se měnily i hranice lesních ploch. Ve druhém vojenském mapování už lze pozorovat ústup těchto ploch na úkor zvětšujících se měst a také polí. Dále je patrné, že v tomto období, vzniklo mnoho nových cest, doprovázených alejí. Do krajiny se tak dostává stále více lineární zeleně, a krajina se tak stává více členitou. Je zde patrný celkový ústup zeleně v bezprostředním okolí městské zástavby.

Mapa č. 7, II. vojenské mapování – Františkovo, 1836 - 1852 (<http://oldmaps.geolab.cz>).

Mapa č. 8, III. vojenské mapování – Františko-josefské, 1876 - 1880 (<http://oldmaps.geolab.cz>).

Ve třetím vojenském mapování, lze v porovnání s předchozími dvěma historickými mapami konstatovat, že dochází k neustále výraznějším projevům lidské činnosti na okolní krajině, pozitivních i negativních. Patrné jsou zde stále více krajinářské úpravy, kdy kolem měst, ale i kolem řeky a hranice lesa, vznikají plochy zeleně, které fungují jako plynulý přechod na okolní krajinu. Krajina tak působí více přirozeně a členitě.

V porovnání se současnou krajinou, došlo až neuvěřitelnému zvětšení všech měst v okolí řeky Berounky. Na některých místech je dokonce patrné, že se sousedící obce dokonce spojují a jejich hranice, tak není zcela jasná.

Řeka má nyní málo menších oblouků, které tvořili řeku velmi rozvolněnou a klikatou, meandry této řeky jsou dnes utvořeny velkými plynulými oblouky. Dále je v řece patrná absence ostrůvků a ostrovů, které zde v minulosti byly velice časté. Za co lze dávat příslušek jak lidské činnosti, neboť v minulosti docházelo na některých místech k prohlubování koryta řeky, tak velkým povodním, které prošly řekou hned několikrát. Dále došlo i k úbytku lineární zeleně doprovázející řeku Berounku.

Zemědělská činnost se v průběhu let také změnila, malá pole jsou zcelena do velkých lánů, kde se pěstují monokulturní plodiny, krajina je tak méně členitá a rozmanitá, více monotónní a jednotvárná. V okolí řeky Berounky je typické pro dnešní krajinu, že pole zasahují až téměř na samý břeh řeky, jsou od ní jen velmi chabě odděleny. Zemědělská krajina se stala špatně prostupnou pro člověka, je v ní mnohem méně cest i lineární zeleně, remízků a vegetačních ploch.

Dále je v dnešní krajině patrné daleko méně vodních ploch i slepých ramen řeky Berounky. Zmenšila se plocha lesů i celková plocha zeleně v krajině a to díky zvětšení polí a zastavěného území. Města nejsou od okolní krajiny nějak oddělena, chybí jakýkoliv plynulý přechod do okolní krajiny.

Plynulý přechod do krajiny chybí i na hranici lesů a polí. Krajina je daleko méně členitá a rozmanitá, došlo ke snížení její biodiverzity.

7 Východiska hodnocení krajiny a jejího rázu

Krajina, jako část zemského povrchu, byla již dávno před definováním termínu „krajina“ předmětem studia geografických věd, které mají dostatek vědecky ověřených vhodných metod a postupů k jejímu popisu a analýze. Biogeografie používá k popisu území dvě rozdílná členění: individuální (jedinečné) a typologické (opakovatelné). Pouze užití obou členění umožňuje ve studovaném území rozlišit jevy obecné i jedinečné povahy (Vacek a kol., 2014).

Individuální členění má za úkol vystihnout souvislé, z pohledu předmětu studia, relativně homogenní reály lišící se do různé míry studované složky (bioty). Individuální členění tedy vyzdvihuje jedinečné, jinde se nevyskytující, složky území (Vacek a kol., 2014).

Typologické členění naopak vymezuje územní areály (segmenty) na základě vlastností. Typologické členění vyzdvihuje opakovatelnost v krajině (Vacek a kol., 2014).

Z hlediska typologické kvalifikace představuje uspořádání krajiny konečný výčet definovatelných krajinných typologických jednotek, které se mohou na různých místech mozaikovitě opakovat a jejichž použití umožňuje vzájemné porovnání jednotlivých území. Typologická charakteristika krajiny hledá všeobecné vlastnosti, které danou krajinu odlišují od jejího okolí a zároveň spojují s krajinami podobných vlastností, které mohou na základě stejných krajinotvorných podmínek existovat i jinde. Naproti tomu individuální znaky jsou na rozdíl od typologických neopakovatelné, tedy jedinečné. Individuální charakteristika krajiny zvyrazňuje svébytné individuální vlastnosti, které se jinde neopakují, ač krajinotvorné podmínky mohou být obdobné (Vacek a kol., 2014).

Hodnocení krajinného rázu vždy záleží na daném pozorovateli, ať je sebeobjektivnější, proto nikdy nelze zcela vyloučit jeho subjektivitu, a to se musí brát v potaz. Existují však určité předpisy dle zákona, co musí být součástí hodnocení krajinného rázu. Patří sem: přírodní (zvláště chráněná území, významné krajinné prvky), kulturní (kulturní dominanty) a historická charakteristika, estetické a harmonické hodnoty (měřítko a vztahy v přírodě).

Krajinný ráz lze posuzovat buďto preventivně (slouží jako preventivní ochrana krajinného rázu) nebo posuzováním dopadů na krajinný ráz, jeho proměnou, vlivem staveb či změně využívání území.

7.1 Obraz krajiny a estetické cítění

Posuzování krajinného rázu má současně svoji objektivní i subjektivní úroveň. Zda je krajina pahorkatinná nebo typicky lesní, lze objektivně prokázat statistickými metodami. Jestli je krajina krásná nebo harmonická, cenná či nikoli, je vyjádřením subjektivně podmíněným (Niggli a Šarapatka, 2012).

Stejně tak jako se v krajině vizuálně projevují jednotlivé prvky, projevuje se navenek i celková struktura krajinných složek – přírodních a civilizačních. Ať definujeme krajinu jakkoliv, vnějším projevem její vnitřní struktury je krajinný obraz. I když má krajinný obraz význam především vizuální, je ve skutečnosti vnímán senzuačně, resp. multisenzuačně (vícesmyslově). Krajinný obraz totiž není vnímán jako „orámovaný“ pohled, který by působil vždy stejně. Je vnímán spolu s vůněmi, pachy, šelestem listí nebo tráv, zvržením vody a zpěvem ptáků. Je rozdílný v různé denní době, za různého počasí (tvary oblak, barva oblohy) a velmi odlišný v různých ročních obdobích. Obraz krajiny zpravidla není vnímán

staticky, z jednoho místa. Je vnímán dynamicky při pohybu krajinou a při jejím vnímání z důležitých míst rozhledů nebo naopak z těžko přístupných míst, odměňujících nás překvapivými a neobvyklými pohledy. Pro úvahy o krajinném rázu je vnější výraz krajiny – krajinný obraz – základní kategorií a to proto, že krajinný ráz je ve smyslu zákona z velké části kategorií vizuální. Každý znak krajinného rázu má stránku obsahovou a stránku vizuální. Přítomnost přírodních, kulturních a historických hodnot je sice důležitá z hlediska významu, cennosti a vzácnosti, avšak pro charakter krajiny se stává důležitou zejména tehdy, pokud se projevuje vizuálně (Kupka a Vorel, 2011).

7.2 Význam ochrany krajinného rázu

Ochrana krajinného rázu je ochranou obecnou, platí tedy na celém území státu. Zvýšená pozornost je problematice věnována v chráněných krajinných oblastech, kde je zachování harmonického obrazu kulturní krajiny a omezení případných rušivých vlivů významným předmětem zájmu správy CHKO. Problematika ochrany krajinného rázu, nebo při nejmenším některých jejích aspektů, je však fakticky obsažena i v dalších právních předpisech: zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, zákon č. 218/1997 Sb., o pozemkových úpravách a o pozemkových úřadech, zákon č. 254/2001 Sb., o vodách, zákon č. 289/1995 Sb., o lesích atd. (Vacek a kol., 2014).

Ochrana krajinného rázu je založena na souhře objektivní i subjektivní spolupráce expertů i laiků. Bez obyvatel krajiny, lidí, by nebyl krajinný ráz kompletní. Pro jeho ochranu je tedy nutné jejich zapojení (Vacek a kol., 2014).

7.3 Hodnocení krajinného rázu řešeného území

V tomto projektu bude použita metodika hodnocení krajinného rázu dle (Kupka a Vorel, 2011). Hodnocení je založené na identifikaci a klasifikaci přítomných znaků a hodnot – přírodních, kulturních a historických v daném úseku krajiny. Znaky se určují dle významu na zásadní (určují charakter a celkový projev krajinného rázu), spoluurčující (spoluurčuje celkový charakter krajinného rázu) a doplňující. Ne všechny jsou však stejně cenné, posuzuje se zde jedinečnost daného místa, také jeho význačnost a běžnost jeho znaků. A jestli znaky působí na konečném vzhladu krajinného rázu pozitivně, neutrálně či dokonce negativně.

Tabulka č. 2, přírodní charakteristika (metodika dle Kupka a Vorel, 2011).

A	Identifikované hlavní znaky přírodní charakteristiky	Klasifikace znaků dle		
		významu	projevu	cennosti
		+ pozitivní	xxx zásadní	xxx jedinečný
		O neutrální	xx spouřčující	xx význačný
N negativní	x doplňující	x běžný		
A. 1	Specifický reliéf krajiny v okolí řeky Berounky s širokým mělkým otevřeným údolím, s vysokými okolními hřbety a oblymi vrchoły	+	xxx	xxx
A. 2	V okolí na hřbetech rozsáhlé plochy převážně listnatých až smíšených lesů	+	xx	xx
A. 3	Povodí řeky Berounky	+	xxx	xxx
A. 4	Nelesní zeleň v okolí řeky Berounky (lineární doprovodná zeleň podél břehů, remízky)	+	xx	xx
A. 5	Přiomnost biocenter a biokoridorů	+	x	xx
A. 6	Trvale travní porosty v okolí řeky Berounky	+	x	x

Tabulka č. 3, kulturní a historická charakteristika (metodika dle Kupka a Vorel, 2011).

B	Identifikované hlavní znaky kulturní a historické charakteristiky	Klasifikace znaků dle		
		významu	projevu	cennosti
		+ pozitivní	xxx zásadní	xxx jedinečný
		O neutrální	xx spouřčující	xx význačný
N negativní	x doplňující	x běžný		
B. 1	Rozšiřující se původní sídla obcí volně do okolní krajiny a jejich zcelování	N	xx	x
B. 2	Poměrně dobře dochované cestní síť a turistická trasa podél řeky Berounky (viz historické mapy vojenského mapování)	+	x	xx
B. 3	Odlehlý charakter údolí povodí řeky Berounky s přítomností značných krajinných scénérií, dochovaný malý počet sídel obcí na břehu řeky bez vzniku nových	+	xxx	xxx
B. 4	Zemědělská oblast s velkým zastoupením orné půdy - velké lány, zcelování polí, monokulturní plodiny	N	xx	x
B. 5	Částečně dochované historické středy obcí (dochované kostely, hřbitovy, některé školy)	+	x	x
B. 6	Rekreační charakter oblasti (turistické trasy a cyklostezky, naučné stezky - značky a tabule, občerstvení, akce, penziony)	O	xx	x

Jak lze vidět, nejdůležitější na hodnocení krajinného rázu je jeho vizuální projev přírodní, kulturní a historické charakteristiky. Důležitý je poměr estetických hodnot, harmonického měřítka a vztahů ke krajině.

Podstatnými vlastnostmi vizuální atraktivnosti krajinné scény jsou mimo jiné působivost, zajímavost, neopakovatelnost či jedinečnost, výrazná rozlišitelnost a zapamatovatelnost krajinné scény, která je tvořena množstvím hmotných vizuálně se projevujících prvků (přírodní či antropogenní povahy). Přítomností těchto prvků a jejich struktur vznikají určité vizuální jevy, které mohou (ale nemusí) představovat podstatné znaky krajinného rázu a mohou (ale nemusí) se projevovat čitelností, výrazností a nezaměnitelností (Kupka a Vorel, 2011).

Vodní prvky představují cévní soustavu krajiny, a proto jsou v charakteru krajiny tak významné. I zcela malý vodní tok mění výrazně krajinný ráz. Typickými prvky přírodního prostředí vytvářejícími osnovu soustavy sídel, jsou u nás údolí řek. Vůdčí motiv řeky či jiného krajinného prvku, formující prostor regionu, se tak může stát základním motivem jeho celé prostorové skladby (Kupka, 2010).

Řeky a jejich prostory byly odpradávná výrazným faktorem vzniku a rozvoje osídlení. Také prvotní vazba osídlení na řeku byla utilitární (potřeba pitné vody, rybolov, doprava, obrana, zemědělství) a hospodářský význam vody stále narůstal a trvá dodnes. Na určitém stupni vývoje však začíná člověk objevovat řeku i z jiné stránky, začíná ji chápat také jako důležitý výtvarný prvek, jako součást kompozice a scény obrazu města. Funkce technická se zde spojuje s funkcí estetickou (Kupka, 2010).

Výsledky hodnocení krajinného rázu

Z výše uvedeného rozboru krajinomaleb i z hodnocení krajinného rázu dle klasifikace a identifikace hlavních znaků dané krajiny, lze konstatovat, že jedinečnost této krajiny tvoří bezpochyby řeka Berounka a její údolí, které vytváří malebné scenérie a různé poetické zákoutí krajiny. Navíc je významným biokoridorem krajiny s výskytem biocenter. Proto by se tento její typický krajinný ráz měl chránit. V úvahu by se mělo brát další nerozšiřování obcí směrem k řece, jejich oddělení a plynulý přechod od okolní krajiny. Také zajištění plynulého přechodu z lesních ploch do okolní krajiny. Dále by se mělo zamezit dalšímu zvětšování a zcelování polí. Tyto plochy by se naopak pro větší členitost, zajímavost a biodiverzitu krajiny, měly spíše zmenšovat do menších políček, které by byly vhodně doplněné zelení, jak lineární, tak skupinovou ve formě remízků. Řeka by měla být pomocí vegetace, vhodně oddělena od polí i některých měst.

Na základě hodnocení hlavních znaků krajinného rázu a jejich vizuálního projevu (viz tabulky č. 1 až 3), bude řešené území rozděleno na několik kategorií. Kategorie **A** zaznamenává jedinečnost a významnost krajiny se specifickým a jedinečným krajinným rázem přírodního nebo přírodě blízkého charakteru se zásadním projevem a pozitivním významem. Kategorie **B** zaznamenává význačný krajinný ráz estetické hodnoty dílčích partií se spouřčujícím projevem a pozitivním významem. Kategorie **C** zaznamenává význačný krajinný ráz s doplňujícím projevem pozitivního významu.

Tabulka č. 4, vizuální charakteristika (metodika dle Kupka a Vorel, 2011).

C	Identifikované hlavní znaky vizuální charakteristiky vč. estetických hodnot, harmonického měřítka a vztahů v krajině	Klasifikace znaků dle		
		významu	projevu	cennosti
		+ pozitivní	xxx zásadní	xxx jedinečný
		O neutrální	xx spoluurčující	xx význačný
		N negativní	x doplňující	x běžný
C. 1	Harmonické měřítka v údolí řeky Berounky bez průmyslových staveb a budov	+	xx	xx
C. 2	Neharmonické měřítka zvětšující se plochy zástavby vůči okolní krajině, zcelování obcí	N	xx	xx
C. 3	Neharmonické měřítka zvětšujících se zemědělských ploch, zcelování polí do velkých lánů	N	xx	xx
C. 4	Zřetelné vymezení prostoru lesním kopcovitým horizontem	+	xx	xx
C. 5	Absence zeleně v zemědělské krajině - monotónnost a nemozaikovitost krajiny	N	xx	x
C. 6	Zřetelný úbytek lineární zeleně a alejí doprovázející cesty a povodí řeky Berounky	N	xxx	xx
C. 7	Významnost, zapamatovatelnost dané scenérie - výrazně přírodní nebo přírodě blízký charakter scenérie na řece Berounce (výrazné meandry v krajině)	+	xxx	xxx
C. 8	Estetické hodnoty dílčích partií (významnost vrbového stromořadí podél řeky Berounky)	+	xxx	xx
C. 9	Malé množství ploch trvale travních porostů krajiny	N	x	x
C. 10	Absence plynulého přechodu mezi zástavbou a okolní krajinou (také mezi lesem a polem, polem a řekou)	N	xx	xx

7.3.1 Navrhované krajinářské řešení

Dle výše uvedených výsledků hodnocení krajinného rázu a rozboru jednotlivých krajinomaleb, které zaznamenávaly řeku Berounku a její malebné scenérie, bude návrh pro řešené území v okolí chráněné krajinné oblasti vycházet z pozitivů a negativů zdejší krajiny. Kdy pozitiva dané krajiny a jejího rázu budou v návrhu co nejvíce podpořena a negativa naopak co nejvíce potlačena, případně v rámci možností i odstraněna.

Návrh krajinářského řešení vychází tedy z problémů a nedostatků současného stavu krajiny vymezeného území. Území obsahuje poměrně velké plochy zemědělsky udržované půdy. Jedná se především o ornou půdu a v malé míře i o trvalé zatravněné plochy, což je pozitivní a proto jsou v tomto návrhu podpořeny a rozšířeny. Naopak orná půda je díky tomu zmenšena. V řešené části povodí řeky Berounky, se okolní krajina skládá především právě z orné půdy s absencí jakékoliv zeleně. Krajina se tak jeví monotónně, jednotvárně a nudně. Proto návrh navrhuje oživení této krajiny, navrácení biodiverzity a členitosti krajiny a krajinného rázu, hned několika kroky.

Za prvé jsou velké plochy polí zmenšeny na úkor zvětšení a podpoření trvalých travních ploch. Už tím se krajina více člení a je i druhově bohatší. Dále pak navrácení remízku do krajiny, které by se v

krajině pravidelně opakovaly a byly by součástí jak orné půdy, tak trvale travních porostů. Dojde tak rozbití jednotvárnosti krajiny a podpoření biodiverzity.

Za druhé jsou do krajiny navrženy keřové výsadby, které by oddělovaly zastavěnou plochu a krajinu (intravilán a extravilán) a do určité míry by i clonily výhledu z krajiny na zástavbu. Avšak nezabraňovaly by výhledu z obce do krajiny, protože se jedná o nižší keřové výsadby. Zároveň však vznikají nové výhledy a průhledy z obce směrem do krajiny. A došlo by tím i k plynulejšímu přechodu a provázání intravilánu s extravilánem.

Za třetí jsou v krajině navrženy keřové výsadby se stromy, které hlavně doplňují turistické stezky a cyklostezky, které lemují povodí řeky Berounky, doplňkově pak i některé cesty. Také je v povodí řeky navržena obnova chybějících topolů. Tím by se do krajiny navrátila lineární zeleň a došlo by tím i k podpoření biokoridoru a biocenter. Vznikají tím opět nové výhledy a průhledy do okolní krajiny a procházející člověk či projíždějící cyklista se tak může kochat neustále se měnící a proměňující se krajinou scenérií. Dále také výsadba podél břehů řeky slouží ke zpevnění jejích břehů a tím pádem i jako ochrana před rozvodněním řeky a při povodních, jako větrolam, tvoří stín a významná je také z hlediska estetiky.

Tyto návrhy by tedy měly podpořit vzhled typické české krajiny a jejího rázu. Měly by do krajiny navrátit malebnost, estetičnost a inspirovat umělce k zaznamenávání a k zvětšení zdejší krajiny, ať už fotografiemi, krajinomalbami, básněmi či jinými texty.

Dřeviny, které zde budou navrženy, vycházejí hlavně z dřevin podle druhů potencionální přirozené vegetace tohoto území a z dřevin, které se v dané lokalitě přirozeně vyskytují. Dle potencionální přirozené vegetace České republiky (Neuhäuslová a kol., 1998), se jedná hlavně o tyto druhy:

- **stromy:** *Alnus glutinosa*, *Carpinus betulus*, *Ulmus minor*, *U. laevis*, *Quercus robur*, *Fraxinus excelsior*, *Tilia cordata*, *Acer campestre*
- **keře:** zmlazené dřeviny stromového patra, *Padus avium*, *Swida sanguinea*, *Sambucus nigra*

Dle aktuálně se vyskytujících dřevin v řešeném území, se jedná o tyto druhy:

- **stromy:** *Populus nigra*, *P. tremula*, *Salix alba*, *S. fragilis*, *S. viminalis*
- **keře:** *Euonymus europaeus*, *Rhamnus frangula*, *Rosa pendulina*, *R. canina*, *S. triandra*, *Viburnum opulus*, *Crataegus monogyna*

7.3.1.1 Detail navrhovaného řešení

Součástí návrhu řešení celého vymezeného území je i zaměření se na jeden detail, jedná se o oblast městské části Praha 5 – Radotín. Konkrétní hranice vymezeného detailu, jsou zřetelné v příloze ve výkresu č. 3 – Návrh řešení. V tomto území je podrobně vyobrazen současný stav území. Toto území pro řešení detailu, bylo vybráno na základě množství negativních změn, které se v dané krajině začaly vyskytovat v průběhu posledních pár let. Jedná se zejména o značný úbytek zeleně kolem vodního toku, pokácení *Populus x canadensis* či jeho nevzhledné ořezání. Dále se jedná, v řešeném detailu, o úplnou absenci remízků v polích a liniové zeleně kolem cest. V krajině tak vznikla holá místa, která je potřeba doplnit vegetací. V návrhu detailu, jsou použity pouze druhy dřevin již výše zmíněných v navrhovaném řešení.

Návrh detailu se zaměřuje na obnovu topolové aleje kolem řeky Berouny. Nebudou však použity už druhy topolu kanadského, nýbrž jeho původní základní formy, ze které je křížen, a to *Populus nigra*, který se kolem vodních toků vyskytoval původně. Habitem se nijak neliší od kanadského, proto nebude problém, aby se topol černý do již vzrostlé aleje dosadil na prázdná místa, a v průběhu let, až bude potřeba topol kanadský pokácet, obnoví se alej topolem černým kompletně. Dále se návrh zaměřuje na rozšíření trvalých travních porostů v krajině a tím dojde ke zmenšení monotónních polí s ornou půdou. A k doplnění vegetace kolem vodních toků na holá místa tak, aby se zpevnily břehy řeky a zároveň došlo k podpoření biodiverzity a zde procházejícího biokoridoru. Poté také na zmenšení orné půdy v krajině a její členění na menší políčka, mezi kterými vzniknou polní cesty s alejemi. Již existující cesty a polní cesty v krajině budou osázeny buď keřovou výsadbou, nebo alejí (viz návrh řešení detailu – výkres č. 5 v příloze).

Detail návrhu řešení tedy vychází z celkového doplnění vegetace do krajiny tak, aby došlo k podpoření biodiverzity, členitosti krajiny i k malebnosti a podpoření krajinného rázu. Neboť i když se řešená oblast nachází za hranicí chráněné krajinné oblasti Český kras, je svou hodnotou krajiny a krajinného rázu, stejně tak důležitá a zaslouží si tedy také ochranu a podpoření krajiny i jejího rázu.

Fotografie detailu č. 1 – současný pohled do krajiny (foto: autor, 2017).

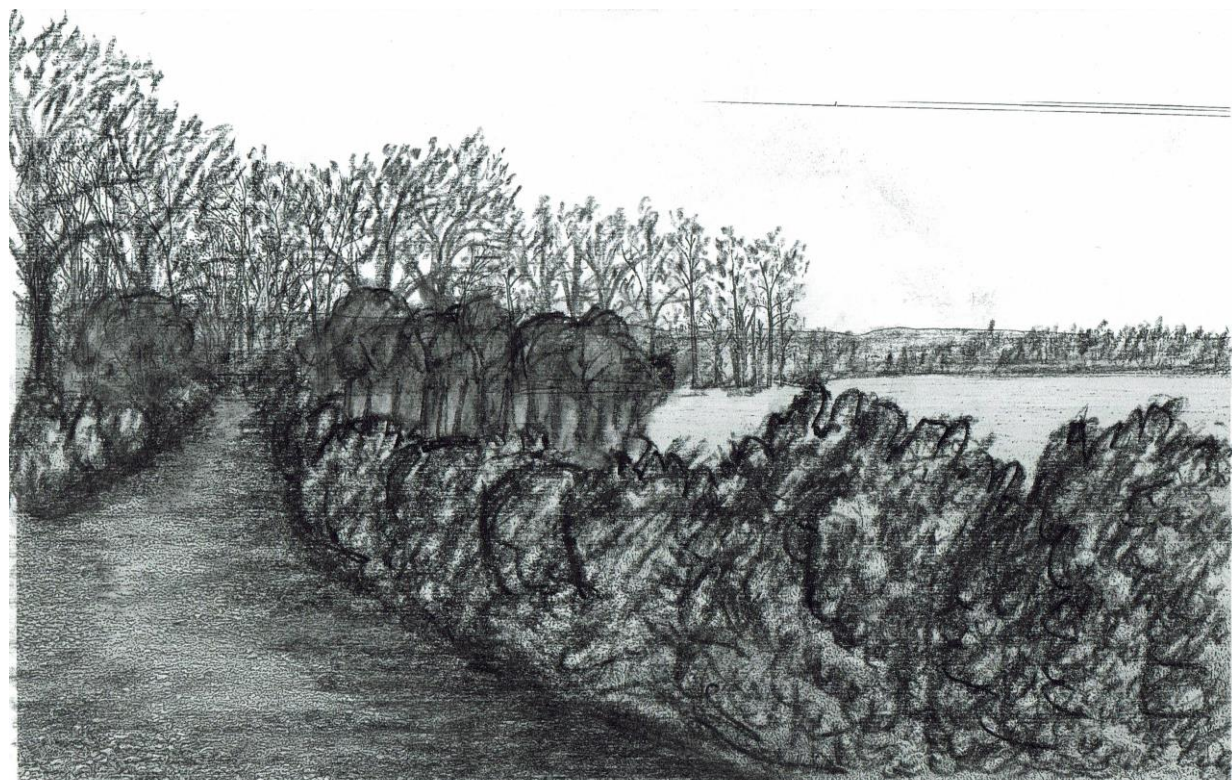
*Návrh řešení detailu č. 1 – pohled do krajiny, založení nové aleje z *Acer campestre*, podél cesty, navrácení lineární zeleně do krajiny, zvýšení její členitosti a podpora krajinného rázu.*

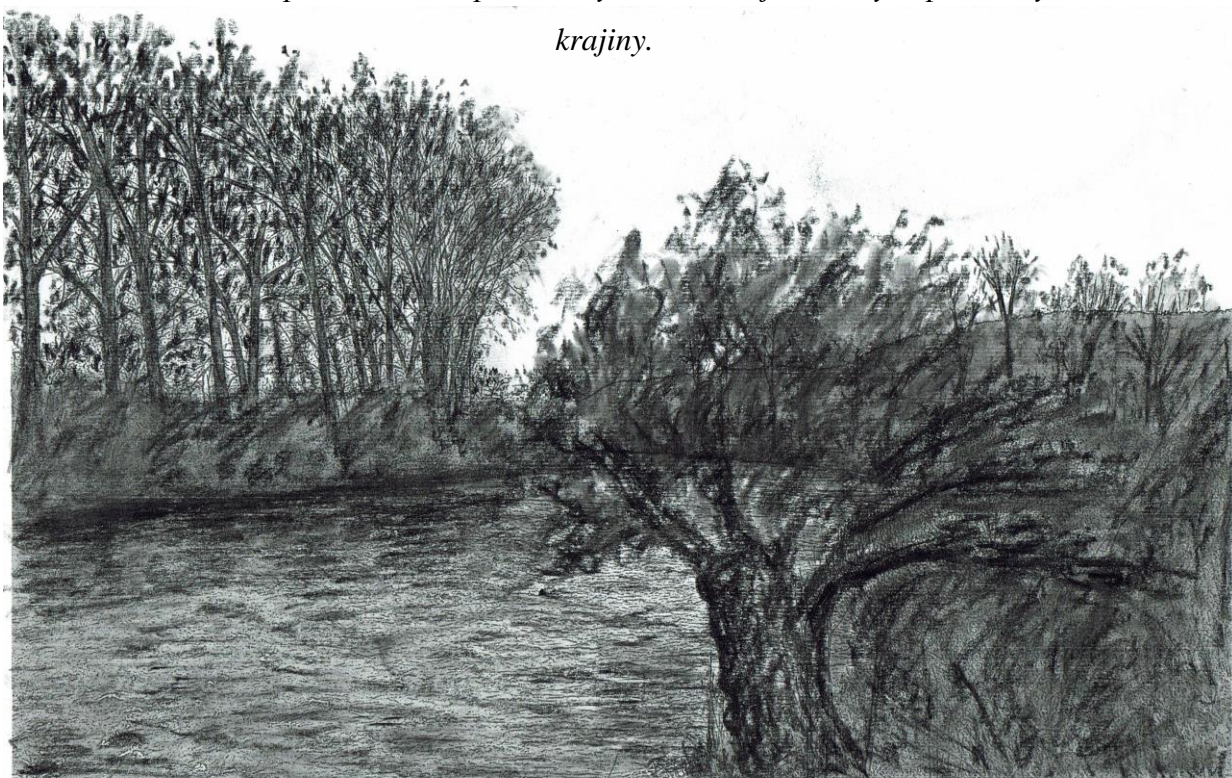
Fotografie detailu č. 2 – současný pohled do krajiny (foto: autor, 2017).

Fotografie detailu č. 3 – současný pohled do krajiny (foto: autor, 2017).

Návrh řešení detailu č. 2 – pohled do krajiny, v dálce obnova aleje z Populus nigra podél řeky Berounky, blíže založení keřového porostu kolem polní cesty – oddělení jednotlivých polí a zvýšení členitosti krajiny.

Návrh řešení detailu č. 3 – pohled do krajiny, obnova aleje podél řeky Berounky z Populus nigra a celkové doplnění vegetace podél toku, zpevnění břehů a podpora biokoridoru.

Fotografie detailu č. 4 – současný pohled do krajiny (foto: autor, 2017).

Návrh řešení detailu č. 4 – pohled do krajiny, obnova aleje podél řeky Berounky z Populus nigra a celkové doplnění vegetace podél toku, v dálce je vidět doplněná vegetace z keřových a stromových skupin podél cesty – návrat lineární vegetace a členitosti do krajiny.

Fotografie detailu č. 5 – současný pohled do krajiny (foto: autor, 2017).

Návrh řešení detailu č. 6 – pohled do krajiny, založení nové aleje z Acer campestre, podél cesty, navrácení lineární zeleně do krajiny, podzimní efekt.

Fotografie detailu č. 6 – současný pohled do krajiny (foto: autor, 2017).

Návrh řešení detailu č. 7 – pohled do krajiny, založení remízku a zvýšení členitosti krajiny, letní efekt.

Návrh řešení detailu č. 5 – pohled do krajiny, obnova aleje podél řeky Berounky z Populus nigra a celkové doplnění vegetace podél toku, jarní efekt.

7.3.2 Ekonomické zhodnocení

Ekonomické zhodnocení návrhu pro tento projekt, lze vyjádřit jako celkové finanční náklady pro možnost realizace a tím pádem i podpoření krajinného rázu i zdejší krajiny, což vede i k jeho ochraně.

Možností jak financovat tento projekt je spolupráce obcí nacházející se v řešeném území a dotační výpomoc. O dotaci mohou zažádat právě obce, města, kraje, svazky obcí a krajů, neziskové a příspěvkové organizace, vysoké školy, státní podniky a organizace, fyzické osoby a další.

Jedná se o dotaci pro zlepšování stavu přírody a krajiny, o které je možné zažádat v rámci operačního programu Ministerstva životního prostředí. Jedná se o program, který podporuje biodiverzitu, obnovu krajinných struktur (jako remízky, alejí, solitérních stromů, větrolamů, územní systém ekologické stability apd.), optimalizuje vodní režim v krajině (podpora přirozeného rozlivu v nivních polohách, revitalizace atd.) a další.

Dále lze zažádat u Ministerstva životního prostředí, o dotaci v rámci programu péče o krajinu.

Dotační program vyhlášený Ministerstvem životního prostředí poskytuje neinvestiční prostředky až do výše 100 % vynaložených nákladů na vlastní realizaci opatření, přičemž se předpokládá postupné naplňování a realizaci opatření, která povedou k udržení a systematickému zvyšování biologické rozmanitosti. Program je zaměřen na provádění drobného managementu a dělí se na tři samostatné podprogramy lišící se vzájemně způsobem financování a rozsahem prováděných opatření (<http://www.dotace.nature.cz>).

Další taková možnost, kde získat finanční podporu, je opět formou žádosti o dotaci, a to v rámci programu rozvoje venkova pro období 2014 – 2020 ministerstva zemědělství. Kde hlavním cílem je zachování a zlepšování ekosystémů závislých na zemědělství, ochrana životního prostředí apd.

8 Diskuze

Diplomový projekt byl zaměřený na vývoj a proměnu krajiny a jejího rázu skrz malířovy obrazy, které byly porovnávány se současnými a historickými fotografiemi. Jednalo se o pozorování a porovnávání krajiny, prostřednictvím jejího zachycení v krajinomalbách, tedy o určitou krajinnou scenérii. A to od vybraných krajinářů zaměřujících se na zdejší krajinu od 19. století po současnost. Tím tato diplomová práce navazuje na mou bakalářskou práci s názvem „Krajina jako obraz“, kde se jednalo o pozorování a porovnávání jedinečné, mýtické krajiny řípské oblasti od vybraných malířů 19. a 20. století. Tato práce, která je zaměřená na jinou krajinnou scénu, zachycuje také vývoj krajiny z krajinomaleb, ale trochu detailnějším způsobem a bere v potaz daleko více činitelů.

V této diplomové práci je tedy řešenou krajinou, údolí řeky Berounky v okolí chráněné krajinné oblasti Český kras, Kdy práce chce ukázat její velikost, jedinečnost, poklidnost i dynamičnost, tajemnost a malebnost jejích zákoutí a estetické působení v krajině. A hlavně důvod proč, tuto krajinu krajináři ztvárňovaly ve svých malbách již od historie? Co je tím důvodem, že scenérie řeky Berounky přitahovaly a inspirovaly umělce od nepaměti? A co jim tato krajina může nabídnout dnes? Proč se i dnes těší tak velké oblibě ve svém ztvárnění v plenéru?

Ano, jistěže tento pohled na krajinu skrz krajinomalby může být v určité míře idealizovaný daným umělcem a jeho pohledem na krajinnou scénu, ale také nám ukazuje, co je v dané scenérii to důležité. Co tvoří krajinu, krajinou. A na zachycené vodní hladině skrz několika uměleckých pohledů to platí dvojnásob. Na hladině řeky se zrcadlí okolní dění krajiny, její vegetace, skály a kopce, obloha. Což by nám mělo ukázat, proč je voda v krajině i v životě lidí tak důležitá.

První třetina tohoto diplomového projektu, se zabývá literární rešerší, tedy přehledem základních informací, které charakterizují a vymezují tuto práci. Literární rešerše provází čtenáře souhrnem různých definic a terminologií (jako co je to krajina, krajinný ráz, krajinomalba či krajinář), názorů a poznatků (jak chápat krajinu, posvátnost krajiny a ducha místa), ale také historií (krajinomalby, krajiny a jejího rázu), v neposlední řadě se také zmiňuje o řece Berounce (o důležitosti vody v krajině, o její mytologii, charakteristice a jedinečnosti), neboť to je ten krajinný prvek, který je předmětem pozorování zdejší krajiny.

Ve druhé třetině této práce, lze poté pozorovat obrazy z povodí řeky Berounky, především z okolí Českého krasu, a to z různých zákoutí od vybraných malířů, kteří řeku zaznamenávali ve svých dílech od 19. století po současnost. Dále je v této části práce, rozbor jednotlivých krajinomaleb a jejich přibližná lokalizace na mapě. Součástí je i vyhodnocení proměn a vývoje krajiny, její negativa a pozitiva. Kdy tedy pozitivem je to, že v místech kde řeka prostupuje chráněnou krajinnou oblastí Český kras, došlo k vývoji vegetace v okolí jejích břehů, a že se její vzhled od 19. století téměř nezměnil. Ano, krajina si prošla vývojem, kdy na ní byl vidět dopad průmyslové revoluce, což je dobře pozorovatelné na historických snímcích, ale když byla vyhlášena chráněnou krajinnou oblastí, její vývoj se obrátil k lepšímu. Lze zde vidět pouze pár negativních proměn, vlivem antropogenní činnosti, a to je: umělá úprava břehů na některých místech, asfaltové cesty na březích řeky a činnost zdejších lomů. To vše má však dopad na krajinný ráz pouze v částech tohoto území.

Mimo chráněnou krajinnou oblast Českého krasu, kde řeka Berounka prostupuje krajinou, už krajina nedopadla tak pozitivně. Je zde vidět vliv a dopad lidské činnosti. Proto je tato část řeky řešena detailněji v její další části.

Ve třetí třetině se tedy projekt zaměřuje na řešení určité části řeky, a to v okolí Českého krasu. Kdy dochází k charakteristice podmínek a vymezení řešeného území. Vývoj krajiny pozorovatelný z krajinomaleb, je v této části doplněn i historickým vojenským mapováním, kde lze krajinu posuzovat v jejím celém vybraném území a ne jen jednotlivé krajinné scenérie. Dále je v této části také zhodnocen krajinný ráz řešené krajiny.

Na základě historického rozboru řešeného území a zhodnocení krajinného rázu, vznikly pozitiva a negativa ve změnách krajiny a krajinného rázu. Kdy negativní proměnou je především vliv zemědělské činnosti, kdy dochází k neustálému zvětšování orné půdy na úkor trvale travních porostů. Jednotlivá pole se zcelila na velké lány, které jsou osázeny monokulturními plodinami. V této lokalitě, která spadá do řepařské oblasti, se jedná převážně o velké plochy pěstované řepky olejné, ale i obilovin, jako pšenice a ječmene. Dále ze zemědělské krajiny zmizela jakákoliv zeleň, která by alespoň částečně rozbíjela tyto velké plochy. V krajině chybí tedy remízky, bodová či solitérní zeleň a liniová zeleň, která by zpřístupňovala zemědělskou krajinu a členila ji. Pole dnes sahají až téměř na samý břeh řeky a krajina se tak zdá velice monotónní, protože i doprovodná zeleň kolem řeky dosti ubyla.

Dále došlo ke zvětšení zástaveb či dokonce ke zcelování jednotlivých obcí. Zástavby nejsou od okolní krajiny nijak odděleny, chybí opět zeleň.

Toto všechno jsou negativní změny, ke kterým v krajině došlo, a proto je zde navrženo řešení, které vychází z potlačení nebo úplné eliminaci negativních prvků a naopak podpoření prvků pozitivních.

Pozitivním prvkem je zde jedinečnost dané krajiny v povodí řeky Berounky, která si postupem času zachovala víceméně stále svoji tvář. Jako pozitivní lze považovat i to, že v tomto údolí, nedošlo ke vzniku nových obcí a že se zde vyskytují stále stejná města jako v 18. století.

Návrh je konečným výstupem tohoto projektu a chce ukázat možnosti řešení negativ v dané krajině. Kdy tedy řeší to, aby se obraz krajiny stal opět členitější, rozmanitější a harmoničtější. Aby se v krajině podpořila biodiverzita a původní malebnost typické české krajiny. Navrací do krajiny zeleň, ať už skupinovou (remízky) či lineární (stromořadí, liniová skupinová zeleň) a obnovuje tak základní charakter dané krajiny. Velká pole jsou rozdělena, v rámci mezí, do menších. Objevuje se více trvalých travních porostů. A mezi jednotlivými poli se objevuje lineární zeleň, dochází tak k větší členitosti zemědělské krajiny a k rozbití jednotvárnosti a monotónnosti. V povodí řeky Berounky je navržena doprovodná zeleň, která by podpořila zde přítomný biokoridor i občasné se vyskytující biocentra a zároveň by i zpevnila břehy řeky a sloužila i jako ochranný prvek před povodněmi. Zeleň je navržena i v okolí zástavby a to hlavně formou keřů, vznikne tak lepší navázání zástavby a okolní krajiny, dojde k plynulejšímu přechodu.

Výsledným výstupem je tedy návrh krajinářského řešení, ve vyznačeném území, který by představoval nejen řešení negativních změn v krajině a jejím rázu, podpoření pozitiv a jedinečnosti území, a obnovoval by a chránil i charakter krajiny a krajinného rázu, ale hlavně by představoval podobu ideální české krajiny.

9 Závěr

Cílem práce byla analýza a zhodnocení krajinného rázu, jeho hlavních hodnot a znaků důležitých a charakteristických pro vybrané území v povodí řeky Berounky a okolí Českého krasu a ukázat jedinečnost řešeného území, zaměřeného na charakteristický krajinný ráz, krásu a malebnost problémové lokality a také na důležitost ochrany krajinného rázu. Kdy podkladem byly krajinomalby, zachycující lokalitu z několika uměleckých pohledů různých malířů, historické mapy i rozbor současného stavu.

Práce zachycuje vývoj a proměnu dané oblasti a jejího krajinného rázu, vlivem působení pozitivních a negativních změn v krajině.

Kde negativními změnami jsou: vymizení malých zemědělských políček a trvale travních porostů, vznik velkých monokulturních polí, úbytek zeleně v zemědělské krajině, absence remízků v polích, úbytek stromořadí lemující cesty a povodí řeky Berounky, zvětšení plošné zástavby a zcelování sousedících obcí. A pozitivem je pak zachování malebnosti povodí řeky Berounky a jejího krajinného rázu.

Výstupem této práce je vypracovaný krajinářský návrh ideální podoby české krajiny, typické pro údolní nivy. Kde důležitým aspektem malebné krajiny, je její bohatost, členitost a biodiverzita.

Proto v projektu byla navržena zejména tato opatření: rozdělení velkých polí na menší políčka, rozbití jednotvárnosti zemědělských ploch návratem remízků a lineární zeleně, obnovení trvalých travních porostů formou luk či pastvin a spolu s nimi i cestní síť, aby se do krajiny vrátily linie, oddělující jednotlivé plochy. Tedy polní cesty a pěšinky mezi loukami. Dalším důležitým krokem, jak do krajiny vrátit typický krajinný prvek pro Česko, je obnova stromořadí a lineární zeleně lemující povodí řeky Berounky, ale i cesty a silniční komunikace. Dále pak pro lepší propojení zástavby s okolní krajinou, je důležitá navržená doprovodná zeleň, která by tento přechod zmírnila.

Práce nám ukazuje jak je zdejší krajina povodí řeky Berounky v okolí Českého krasu jedinečná a jak by šlo podpořit její přirozený krajinný ráz. Je tedy jenom na nás, co s tím uděláme a jestli odvrátíme negativní vývoj krajiny.

10 Seznam použité literatury

Berger, T., Pavlán, O., Hama ProArchiv. 2005. Václav Špála, Mezi avantgardou a živobytím. Národní galerie v Praze. Praha. 274 s. ISBN: 80-7035-299-X

Blažičková-Horová, N. 2000. České malířství 19. století ve sbírce Západočeské galerie v Plzni. Západočeská galerie v Plzni. Plzeň. 122 s. ISBN: 80-86415-04-X

Blažičková, D., Grulich, V., Husová, M., Chytrý, M., Jeník, J., Jirásek, J., Kolbek J., Kropáč, Z., Ložek, V., Moravec, Neuhäuslová, Z., J., Prach, K., Rybníček, K., Rybníčková, E., Sádlo, J. 1998. Mapa potencionální přirozené vegetace České republiky. Academia. Praha. 341 s. ISBN: 80-200-0687-7

Braun, M. S. 2014. Atlas of - World Landscape architecture. Braun. Salenstein 512 p. ISBN: 978-3-03768-166-4

Burget, E., Musil, E. R., 2002. Václav Špála soupis díla (1885 – 1946). Nadace Karla Svobinského a Vlasty Kubátové; Národní galerie v Praze. Praha. 263 s. ISBN: 80-238-9687-3

Cílek, V. 2005. Krajiny vnitřní a vnější. Dokořán, s.r.o., Praha. 2. vydání. 269 s. ISBN: 80-7363-042-7

Cílek, C. 2013. Krajiny domova. Albatros. Praha. 220 s. ISBN: 978-80-00-03335-8

Cílek, V. 2014. Posvátná krajina, eseje o místech, silách a dracích. Malvern. Praha. 178 s. ISBN: 978-80-87580-72-1

Cílek, V., Majer, M., Žák, K. 2014. Český kras. Academia. Praha. 273 s. ISBN: 978-80-200-2381-0

Cílek, V., Čtverák, V., Daneček, V., Gremlica, T., Kubík, M., Kubíková, J., Ložek, V., Obermajer, J., Žák, V. 2011. Obraz krajiny, pohled ze středních Čech. Dokořán. Praha. 310 s. ISBN: 978-80-7363-205-2

Czumalo, V. 2003. Postindustriální krajina, The Post-industrial landscape; České muzeum výtvarných umění v Praze; British Council. Praha. 53 s. ISBN: 80-7056-116-5

Černický, J., Činčera, J., Diviš, S., Gabriel, M., Hanzlíková, I., Hayek, P., Hudzies, R., Knížák, M., Kočí, J., Kokolia, V., Kopřiva P., Kovanda, J., Kvičela, P., Lysáček, P., Mainer, M., Pacola, A., Pečev, A., Petrbock, J., Pištěk, J., Skála, F., Střížek, A., Šejn, M., Šigut, J., Štenclová, K., Trabura, R., Žáčková, J., Župník, P. 1993. Landscape, Krajina. Sorosovo centrum současného umění. Praha. 102 s.

ČSN 83 9001. Sadovnictví a krajinářství – Terminologie – Základní odborné termíny a definice. 1999. Český normalizační institut. Praha. 36 s.

Debicki, J., Favre, J-F., Grünwald, D., Pimentel, A. F., 1995. Histoire de l'art. Hachette. Paris, France. 320 p. ISBN: 978-2011-350-015

Doležalová, D., Eliášová, B., Ezechel, M., Hladíková, L., Jebavý, M., Kunt, M., Merunková, I., Vacek, O., Vonešová, V., Zamrzlová, I. 2014. Česká zemědělská univerzita v Praze. Praha. 182 s. ISBN: 978-80-213-2462-6

Drury, R. 2004. Václav Špála (1884 – 1946), vybraná díla ze sbírek českých galerií. Galerie výtvarného umění v Chebu; České muzeum výtvarných umění v Praze; Oblastní galerie v Liberci. Cheb, Praha, Liberec. 81 s. ISBN: 80-7056-107-6

Dvořák, O. 2004. Řeka sedmi jmen, od pramene Mže po ústí Berounky. Baset; Nakladatelství MH. Beroun, Praha. 191 s. ISBN: 80-86720-12-8; 80-7340-050-2

Hart-Davis, A. 2009. Science. Dorling Kindersley Limited. London, United Kingdom. 512 p. ISBN: 978-14-093-8314-7

Hájek, P. 2003. Česká krajina a baroko. Malá Skála. Praha. 66 s. ISBN: 80-902777-6-4

Karbaš, J. 2015. Karel Pokorný, hold krajině. Karel Pokorný. Říčany. 156 s. ISBN: 978-80-260-7981-1

Kobza, M., Šindlářová, I. 2007. Tepny krajiny, putování podél řek za památkami, přírodou a lidmi Olomouckého kraje. Poznání. Olomouc. 220 s. ISBN: 978-80-86606-60-6

Kotalík, J. 1972. Václav Špála. Odeon. Praha. 80 s.

Kupka, J. 2010. Krajiny kulturní a historické, vliv hodnot kulturní a historické charakteristiky na krajinný ráz naší krajiny. České vysoké učení technické v Praze. Praha. 179 s. ISBN: 978-80-01-04653-1

Kupka, J., Vorel, I. 2011. Krajinný ráz, identifikace a hodnocení. České vysoké učení technické v Praze. Praha. 148 s. ISBN: 978-80-01-04766-8

Losos, L. 1994. Techniky malby. Aventinum. Praha. 192 s. ISBN: 80-85277-03-4

Löw, J., Míchal, I. 2003. Krajinný ráz. Lesnická práce. Kostelec nad Černými lesy. 552 s. ISBN: 80-86386-27-9

Machotka, P. 2014. Cézanne: Landscape into Art. Arbor vitae. Řevnice. 224 p. ISBN: 978-80-7467-049-7

Matějček, A. 1948. Václav Špála. Melantrich. Praha. 2. vydání. 40 s.

Niggli, U., Šarapatka, B. 2012. Agriculture and landscape : the way to mutual harmony. Palacký University. Olomouc. 267 p. ISBN: 978-80-244-2824-6

Pangráčová, L., Zachař, M. 2015. V čem může duše utonout..., krajinomalba 2. poloviny 19. s 1. poloviny 20. století. Galerie města Trutnova. Trutnov. 111 s. ISBN: 978-80-260-8879-0

Peebles, A. 1996. Landscape & nature. Grolier. Danbury, Connecticut. 48 p. ISBN: 0-7172-7604-X

Potužáková, J. 1996. Proměny krajiny, česká krajinomalba přelomu 19. a 20. století ve sbírkách Západočeské galerie v Plzni. Západočeská galerie v Plzni. Plzeň. 18 s. ISBN: 80-901003-7-6

Ryšánek, V. 2006. Soutoky řek na území Čech, Moravy a Slezska. Libri. Praha. 237 s. ISBN: 80-7277-311-9

Samec, J. 2007. Česká krajinomalba 1850-1950. Galerie umění Karlovy Vary. Praha. 29 s. ISBN: 978-80-85014-61-7

Schema, S. 1996. Landscape and Memory. Vintage. New York. 672 p. ISBN: 978-0679-735-12-0

Sýkora, Z. 2010. Barva a prostor. Verzone. Praha. 51 s. ISBN: 978-80-904546-4-4

Šmíd, Z. 2010. Mže / Berounka, putování po řekách. Paseka. Praha, Litomyšl. 394 s. ISBN: 978-80-7432-070-5

Vápenková, E., Vovsová, M. 2014. Ladislav Čepelák - proměny krajinného motivu. Akademie výtvarných umění. Praha. 130 s. ISBN: 978-80-87108-52-9

Větvička, V. 2009. Berounka - řeka bez pramene. Vašut. Praha. 147 s. ISBN: 978-80-7236-656-9

Vurm, B. 2003. Krásy a tajemství České republiky, Plzeňský kraj. Praga Mystica. Praha. 129 s. ISBN: 80-902363-9-1

Wilk, S. 2013. Drawing for landscape architects, construction and design manual. Pageone. Singapore. 355 p. ISBN: 978-981-4523-19-6

10.1 Elektronické zdroje

AOPK ČR. Správa CHKO Český kras [online]. 2017 [cit. 2017-3-31]. <<http://ceskykras.ochranaprirody.cz/>>.

AOPK ČR. Finanční nástroje péče o přírodu a krajinu [online]. 2017 [cit. 2017-3-31]. <<http://www.dotace.nature.cz/ppk-programy.html>>.

Curriculum vitae. Malíř Kellner [online]. 2017 [cit. 2017-3-17]. Dostupné z <<https://sites.google.com/site/malirkellner/curriculum-vitae>>.

Česká krajinomalba. Jan Dolejš [online]. 2017 [cit. 2017-3-17]. Dostupné z <<http://www.czechlandscape.com/o-autorovi.php>>.

Česko. Zákon č. 114 ze dne 19. února 1992 o ochraně přírody a krajiny. In: Sbíрка zákonů České a Slovenské federativní republiky. 1992. částka 28. s. 666 – 692. Dostupné také z

<<https://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=39807&nr=114~2F1992&rpp=15#local-content>>.

Evropská unie. Evropská úmluva o krajině. 2000. Dostupné také z <[http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/evropska_umluva_o_krajine_smlouva/\\$FILE/OZV_cesky_text_EoUK_20120125.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/evropska_umluva_o_krajine_smlouva/$FILE/OZV_cesky_text_EoUK_20120125.pdf)>.

Galerie Platýz. Stanislav Holeček [online]. 2011 – 2017 [cit. 2017-3-16]. Dostupné z <<https://www.galerieplatyz.cz/autori/stanislav-holecek>>.

Mendelova univerzita v Brně. Základní klasifikace krajiny [online]. 2017 [cit. 2017-1-25]. Dostupné z <https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=59020>.

Mendelova univerzita v Brně. Základní klasifikace krajiny – různé definice [online]. 2017 [cit. 2017-1-25]. Dostupné z <https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=63989>.

Osobnosti.cz. Marko Čermák [online]. 1996 – 2017 [cit. 2017-3-17]. Dostupné z <<http://zivotopis.osobnosti.cz/marko-cermak.php>>.

Vala, Z. Myslivecké stránky [online]. 2011 [cit. 2017-1-25]. Dostupné z <<http://myslivecke.webnode.cz/ekologie-v-chovech-zvere/krajina-pojem-struktura-vyvoj-vliv-cloveka-a-mysliveckeho-hospodareni-na-krajinu-trvale-udrzitelny-rozvoj-myslivosti/>>.

10.2 Seznam map

Mapa č. 1, lokalizace krajinomaleb (mapový podklad z https://mapy.cz).....	60
Mapa č. 2, CHKO Český kras (http://ceskykras.ochranaprirody.cz).....	69
Mapa č. 3, CHKO Český kras - ÚSES (http://ceskykras.ochranaprirody.cz).....	70
Mapa č. 4, hranice řešeného území (mapový podklad z https://mapy.cz).....	72
Mapa č. 5, mapa potencionální přirozené vegetace (Neuhäuslová a kol., 1998).....	73
Mapa č. 6, I. vojenské mapování – josefské, 1764 - 1783 (http://oldmaps.geolab.cz).....	73
Mapa č. 7, II. vojenské mapování – Františkovo, 1836 - 1852 (http://oldmaps.geolab.cz).....	74
Mapa č. 8, III. vojenské mapování – Františko-josefské, 1876 - 1880 (http://oldmaps.geolab.cz).....	74

10.3 Seznam tabulek

Tab. č. 1, Uspořádání charakteristik krajinného rázu do skupin (Vacek a kol., 2014).....	17
Tabulka č. 2, přírodní charakteristika (metodika dle Kupka a Vorel, 2011).....	76
Tabulka č. 3, kulturní a historická charakteristika (metodika dle Kupka a Vorel, 2011).....	76
Tabulka č. 4, vizuální charakteristika (metodika dle Kupka a Vorel, 2011).....	77

10.4 Seznam obrázků

Obr. č. 1, Svatopluk Máchal (Cílek a kol., 2011).....	10
Obr. č. 2, Krajina (autor, 2006).....	14
Obr. č. 3, Svatopluk Máchal (Cílek a kol., 2011).....	15
Obr. č. 4, Těžba hnědého uhlí (Vacek a kol., 2014).....	15
Obr. č. 5, Silniční komunikační síť, liniové stavby, jako významný negativní prvek v krajině (Vacek a kol., 2014).....	15
Obr. č. 6, Velmi významný negativní prvek představující nákupní centra (Vacek a kol., 2014).....	16
Obr. č. 7, Dnešní intenzivní zemědělství je typické zcelováním polí do velkých lánů (Vacek a kol., 2014).....	16
Obr. č. 8, Prostorová struktura krajiny – matrix, plošky a koridory (Vacek a kol., 2014).....	19
Obr. č. 9, Cesta (autor, 2015).....	20
Obr. č. 10, Industriální krajina, Svatopluk Máchal (Cílek a kol., 2011).....	21
Obr. č. 11, Vrstvy Země (Hart-Davis, 2009).....	22
Obr. č. 12, Litosférické desky (Hart-Davis, 2009).....	22
Obr. č. 13, Větry (Hart-Davis, 2009).....	23
Obr. č. 14, Oceánské proudy (Hart-Davis, 2009).....	23
Obr. č. 15, Primární struktura krajiny (Löw a Michal, 2003).....	23
Obr. č. 16, Geomorfologické členění České republiky (Vacek a kol., 2014).....	24
Obr. č. 17, Půdní mapa České republiky (Vacek a kol., 2014).....	25
Obr. č. 18, Klimatické oblasti České republiky (Vacek a kol., 2014).....	26
Obr. č. 19, Sekundární struktura krajiny (Löw a Michal, 2003).....	27
Obr. č. 20, Terciální struktura krajiny (Löw a Michal, 2003).....	29
Obr. č. 21, Rozmanitý krajinný ráz (Cílek a kol., 2011).....	29
Obr. č. 22, První projevy umění (Debicki et al., 1995).....	31
Obr. č. 23, První projevy umění (Debicki et al., 1995).....	31

Obr. č. 24, Soutok Berounky s Vltavou (Ryšánek, 2006).....	38	Obr. č. 63, Václav Špála, Srbska (lomy u Srbska), 1926 (Burget a Musil, 2002).....	48
Obr. č. 25, Soutok Litavky s Berouňkou (Ryšánek, 2006).....	38	Obr. č. 64, Václav Špála, Krajina v Srbsku, 1926 (Durgy, 2004).....	48
Obr. č. 26, Soutok Loděnice s Berouňkou (Ryšánek, 2006).....	39	Obr. č. 65, Václav Špála, Zelená krajina (Berounka), 1926 (Durgy, 2004).....	49
Obr. č. 27, Soutok Střely s Berouňkou (Ryšánek, 2006).....	39	Obr. č. 66, Václav Špála, U Berouňky, 1926 (Durgy, 2004).....	49
Obr. č. 28, Soutok Úslavy s Berouňkou (http://www.turistika.cz).....	39	Obr. č. 67, Václav Špála, Berounka a skály, 1926 (Burget a Musil, 2002).....	49
Obr. č. 30, Václav Špála (Burget a Musil, 2002).....	40	Obr. č. 68, Karel Pokorný, Berounka u Srbska, 1981 (Karbaš, 2015).....	50
Obr. č. 31, Vlastní podobizna, 1909 (Berger a kol., 2005).....	41	Obr. č. 69, Karel Pokorný, Srbsko u Karlštejna, 1981 (Karbaš, 2015).....	50
Obr. č. 32, Sázava, 1927 (Durgy, 2004).....	42	Obr. č. 70, Karel Pokorný, Na Berounce, 1993 (Karbaš, 2015).....	51
Obr. č. 33, Vltava u Okrouhlic, 1918 (Durgy, 2004). Obr. č. 34, Vltava u Červené, 1927 (Durgy, 2004).....	42	Obr. č. 71, Marko Čermák, Horní Berounka pod Krašovským jezem, 1983 (http://ahojahoj.szm.com).....	51
Obr. č. 35, Na Sázavě, 1942, obr. č. 36, Krajina s řekou, 1928 a obr. č. 37, Krajina s lodkou, 1923 (Berger a kol., 2005).....	42	Obr. č. 72, Marko Čermák, Horní Berounka – skála před Planou, 1987 (http://ahojahoj.szm.com).....	51
Obr. č. 38, Ze Slovenska (http://www.galerie09.cz).....	43	Obr. č. 73, Marko Čermák, Horní Berounka – Třimanské skály, 1988 (http://ahojahoj.szm.com).....	52
Obr. č. 39, Vysoké Tatry, 1932 (http://www.arcadja.com).....	43	Obr. č. 74, Marko Čermák, Horní Berounka od Rybárny ke Kozojedům, 1988 (http://ahojahoj.szm.com).....	52
Obr. č. 40, Nové Zámky, 1936 (http://www.webumenia.sk).....	43	Obr. č. 75, Marko Čermák, Horní Berounka, 1996 (http://ahojahoj.szm.com).....	52
Obr. č. 41, Krajina, 1953 (http://www.arcadja.com).....	43	Obr. č. 76, Marko Čermák, Horní Berounka pohled k Týřovicím, 1998 (http://ahojahoj.szm.com).....	52
Obr. č. 42, Autoportrét, 1967 (Karbaš, 2015).....	43	Obr. č. 77, Marko Čermák, Horní Berounka – ze skály za Dupárnou u Darové, 1999 (http://ahojahoj.szm.com).....	53
Obr. č. 43, Rybník Svět, 1982 a obr. č. 44, Nový rybník u Jistebnice, 1982 (Karbaš, 2015).....	44	Obr. č. 78, Marko Čermák, Řevnice z Černé skály, 2004 (http://ahojahoj.szm.com).....	53
Obr. č. 45, Vltava od Buzkova, 1985 a obr. č. 46, Sázava u Hlásky, 1991 (Karbaš, 2015).....	44	Obr. č. 79, Marko Čermák, Horní Berounka od Havlovy skály ke Kobylce, 2004 (http://ahojahoj.szm.com).....	53
Obr. č. 47, Labe na Ústecku, 1984 a obr. č. 48, Vltava pod Purmancem, 1992 (http://ahojahoj.szm.com).....	44	Obr. č. 80, Petr Kellner, Berounka (https://sites.google.com).....	54
Obr. č. 49, Zastávka Skuhrov, 1982 a obr. č. 50, Vltava u Hněvkovic, 1986 (http://ahojahoj.szm.com).....	44	Obr. č. 81, Petr Kellner, Berounka u Stradonic (https://sites.google.com).....	54
Obr. č. 51, Po dešti a obr. č. 52, Alej (https://sites.google.com).....	45	Obr. č. 84, Petr Kellner, Berounka, pramice (https://sites.google.com).....	54
Obr. č. 53, Lány Betyňka a obr. č. 54, Před bouří (https://sites.google.com).....	45	Obr. č. 82, Petr Kellner, Pramice - Berounka a obr. č. 83, Petr Kellner, Berounka Nižbor (https://sites.google.com).....	54
Obr. č. 55, Pohled na Holý Vrch, Maňovice, 2004 a obr. č. 56, Výhled do kraje nad údolím Úhlavy, Nebílovy, 2005 (http://www.czechlandscape.com).....	45	Obr. č. 85, Petr Kellner, Berounka u Stradonic a obr. č. 86, Petr Kellner, Přívoz Berounka (https://sites.google.com).....	54
Obr. č. 57, Pohled na Přimdu, Rozvadov – Kateřina, 2011 (http://www.czechlandscape.com).....	45	Obr. č. 87, Petr Kellner, Srbsko - Berounka (https://sites.google.com).....	55
Obr. č. 58, V aleji nad Bažantnicí, Chudenice, 2005 (http://www.czechlandscape.com).....	46	Obr. č. 88, Petr Kellner, Berounka u Hýskova a obr. č. 89, Petr Kellner, Berounka Srbsko (https://sites.google.com).....	55
Obr. č. 59, Stanislav Holeček, Na Berounce, 1863 (https://www.galerieplatyz.cz).....	46	Obr. č. 90, Petr Kellner, Berounka Stradonice (https://sites.google.com).....	55
Obr. č. 60, Václav Špála, U řeky (Berounka u Srbska), 1919 (Berger a kol., 2005).....	47	Obr. č. 91, Petr Kellner, Berounka Nižbor a obr. č. 92, Petr Kellner, Srbsko, Berounka (https://sites.google.com).....	56
Obr. č. 61, Václav Špála, Lom Srbsko, Pražská železářská, 1925 (Berger a kol., 2005).....	48		
Obr. č. 62, Václav Špála, Lomy u Srbska, 1925 (Durgy, 2004).....	48		

Obr. č. 93, Petr Kellner, Berounka, podzim (https://sites.google.com).....	56
Obr. č. 94, Petr Kellner, Berounka Nižbor (https://sites.google.com).....	56
Obr. č. 95, Jan Dolejš, Nad Berouňkou, Bukovec, 2004 (http://www.czechlandscape.com).....	56
Obr. č. 96, Jan Dolejš, Nad Berouňkou I, Liblín, 2004(http://www.czechlandscape.com).....	56
Obr. č. 97, Jan Dolejš, Berounka, Tetín, 2007 (http://www.czechlandscape.com).....	57
Obr. č. 98, Josef Vacke, U Berouňky, 1940 a obr. č. 99, Josef Vacke, Čertovka u Berouňky, 1985 (http://josefvacke.webmium.com).....	57
Obr. č. 100, Josef Vacke, Berounka pod Branovem, 1974 (http://josefvacke.webmium.com).....	57
Obr. č. 101, Josef Vacke, Višňová u Křivoklátku, 1971 a obr. č. 102, Josef Vacke, Křivoklátská krajina, 1986 (http://josefvacke.webmium.com).....	57
Obr. č. 103, Josef Vacke, U nezabudického mlýna, 1986 (http://josefvacke.webmium.com).....	58
Obr. č. 104, Karel Souček, Berounka, 1985 (http://berounsky.denik.cz), a obr. č. 105, Karel Souček, Krajina Českého krasu, 1999 (http://www.isabart.org).....	58
Obr. č. 106, Karel Souček, Berounka u Srbska, 1998(http://www.isabart.org).....	58
Obr. č. 107, Karel Karas (1892 - ??), Berounka (http://www.obrazarna.info).....	58
Obr. č. 108, Zdeněk Holcinger, Berounka (http://www.galerieua.estranky.cz).....	58
Obr. č. 109, Jeniš, Mlha nad Berouňkou – říční lázně Radotín, 2016 (http://www.artdecor.cz).....	58
Obr. č. 110, Jeniš, Berounka mezi Radotínem a Černošicema, 2013 (http://www.artdecor.cz).....	59
Obr. č. 111, Jeniš, Podzim na Berouňce u Černošic, 2016 (http://www.artdecor.cz).....	59
Obr. č. 112, č. 113 a č. 114, Michal Gloser, Lom na Chlumu nad Srbskem u Berouňky I, II a III, 2010 (http://obrazy-gloser.wz.cz).....	59
Obr. č. 115 a č. 116, Michal Gloser, Nad Berouňkou a Nad Berouňkou - Tetín, 1990 (http://obrazy-gloser.wz.cz).....	59
Obr. č. 117, Michal Gloser, Řeka Berounka, 1996 (http://obrazy-gloser.wz.cz).....	59
Obr. č. 118, Rudolf Hylský, Tetín, 1949 a obr. č. 119, Josef Svoboda, Tetínská rokle, 1962 (http://fotoarchiv.geology.cz).....	61
Obr. č. 119, Tetín, současná krajina (http://mapio.net).....	61
Obr. č. 120, Tetínské skály, současná krajina (http://mapio.net).....	61
Obr. č. 121, Ivan Andrlé, Tetín, současná krajina (https://artbuildingblog.cz).....	61
Obr. č. 122, Rudolf Hylský, Lom Srbsko, 1949 (http://fotoarchiv.geology.cz).....	62
Obr. č. 123, Rudolf Hylský, Tomášovy lomy u Srbska, 1949 (http://fotoarchiv.geology.cz).....	62
Obr. č. 124, Současná krajina (foto: autor, 2016).....	62
Obr. č. 125, Současná krajina v okolí Srbska (foto: autor, 2016)	63

Obr. č. 126, Současná krajina v okolí Srbska (foto: autor, 2016)	63
Obr. č. 127, Současná krajina v okolí Srbska (http://www.kct-tabor.cz).....	64
Obr. č. 128, Současná krajina v Srbsku u Karlštejna (foto: autor, 2016)	64
Obr. č. 129, Současná krajina v Srbsku (http://www.nizbor.com)	64
Obr. č. 130, Současná krajina v okolí Srbska (foto: autor, 2014)	65
Obr. č. 131, Současná krajina – Řevnice pohled z Černé skály (https://cs.wikipedia.org)	65
Obr. č. 132, Současná krajina mezi Radotínem a Černošicemi (foto: autor, 2016).....	66
Obr. č. 133, Současná krajina – říční lázně Radotín (foto: autor, 2016)	66

10.5 Seznam pohledů do krajiny řešeného detailu

Fotografie detailu č. 1 až 3 – současný pohled do krajiny (foto: autor, 2017).....	77
Fotografie detailu č. 4 – současný pohled do krajiny (foto: autor, 2017).....	78
Fotografie detailu č. 5 až 6 – současný pohled do krajiny (foto: autor, 2017).	79
Návrh řešení detailu č. 1 – pohled do krajiny.....	78
Návrh řešení detailu č. 2 – pohled do krajiny.....	78
Návrh řešení detailu č. 3 – pohled do krajiny.....	78
Návrh řešení detailu č. 4 – pohled do krajiny.....	78
Návrh řešení detailu č. 5 – pohled do krajiny, jarní efekt.	79
Návrh řešení detailu č. 6 – pohled do krajiny, podzimní efekt.	79
Návrh řešení detailu č. 7 – pohled do krajiny, letní efekt.	79

10.6 Seznam příloh

Výkres č. 1, Současný stav
Výkres č. 2, Hodnocení krajinného rázu
Výkres č. 3, Návrh řešení
Výkres č. 4, Současný stav detailu
Výkres č. 5, Návrh řešení detailu